

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Jana Křiváčková

Zásada předvídatelnosti soudního rozhodování v kontextu
zásady rovnosti v civilním soudním řízení

Disertační práce

Olomouc 2013

Prohlašuji, že jsem disertační práci na téma *Zásada předvídatelnosti soudního rozhodování v kontextu zásady rovnosti v civilním soudním řízení* vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 7. srpna 2013

.....
JUDr. Jana Křiváčková

Já, níže podepsaná **JUDr. Jana Křiváčková**, autorka disertační práce „Zásada předvídatelnosti soudního rozhodování v kontextu zásady rovnosti v civilním soudním řízení“, která je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., dávám tímto jako subjekt údajů svůj souhlas ve smyslu § 4 písm. e) zákona č. 101/2000 Sb. správci:

Univerzita Palackého v Olomouci, Křížkovského 8, Olomouc 771 47,

ke zpracování osobních údajů v rozsahu: jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů, a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalozích a informačních systémech UP, a to včetně neadresného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého. Realizace zpřístupnění zajišťuje ke dni tohoto prohlášení vnitřní složka UP, která se nazývá Knihovna UP.

Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla dle zákona č. 121/2000 Sb.

Prohlašuji, že moje osobní údaje jsou pravdivé.

.....
JUDr. Jana Křiváčková

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. JUDr. Petru Hlavsovi, CSc. za vedení mé práce, rady, podněty a podporu po celou dobu mého studia.

Obsah

Seznam zkratk.....	6
Úvod	7
Teoretická východiska práce.....	7
Zhodnocení výsledků pro vědní obor nebo praxi.....	9
Popis vlastního řešení.....	10
Cíle, pracovní hypotézy a metodika práce	13
Původní výsledky a jejich uplatnění zejména ve veřejně oponovaných publikacích a projektech ...	16
1. Předvídatelnost jako právní pojem	18
2. Principy a zásady v procesním právu	20
3. Zásada rovnosti jako komponent práva na spravedlivý proces a její uplatnění v civilním soudním řízení	30
4. Zásada předvídatelnosti soudního rozhodování jako komponent práva na spravedlivý proces a její uplatnění v civilním soudním řízení.....	37
4.1 Srozumitelnost a určitost právní úpravy jako předpoklad předvídatelnosti její aplikace a právní jistota	40
4.2 Rozhodování v obdobných případech - předvídatelnost soudního rozhodování jako důvod a následek respektování judikatury	43
4.2.1 Srovnání právní úpravy s úpravou v SR.....	66
4.2.2 Srovnání právní úpravy s úpravou v SRN.....	67
4.3 Odůvodnění soudního rozhodnutí jako prostředek naplnění zásady předvídatelnosti soudního rozhodování.....	68
4.3.1 Srovnání se Slovenskou republikou a Spolkovou republikou Německo.....	77
4.4 Poučovací povinnost soudu jako nástroj zachování zásady předvídatelnosti postupu soudu... 80	
4.4.1 Vývoj právní úpravy poučovací povinnosti v kontextu zásady rovnosti na území ČR.....	82
4.4.2 Obecná poučovací povinnost v současném o.s.ř.	89
4.4.3 Speciální poučovací povinnost dle § 118a o.s.ř.	96
4.4.4 Srovnání se slovenskou právní úpravou.....	167
4.4.5 Srovnání s německou právní úpravou	174
Závěr.....	182
Seznam použitých zdrojů.....	191
Komentáře a monografie.....	191
Články v odborných časopisech.....	194
Příspěvky ve sbornících, statě a články v elektronické podobě	197
Další zdroje	199
Rozhodnutí soudů.....	200
Shrnutí a klíčová slova	210
Abstract and keywords	213

Seznam zkratek

ESLP Evropský soud pro lidská práva

GG Grundgesetz

LZPS Listina základních práv a svobod

NOZ Nový občanský zákoník, zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

OSP zákon č. 99/1963 Z.z., Občiansky súdny poriadok

o.s.ř. zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

SR Slovenská republika

SRN Spolková republika Německo

ZPO Zivilprozessordnung

ZZŘS zákon o zvláštních řízeních soudních

Úvod

Teoretická východiska práce

Disertační práce je zaměřena na jeden z komponentů práva na spravedlivý proces a ideje právního státu, jímž je zásada předvídatelnosti soudního rozhodování. Předvídatelnost soudního rozhodnutí (resp. alespoň minimální míra předvídatelnosti) jako opak jeho překvapivosti je, jak uvádí Ústavní soud, jedním z aspektů práva na spravedlivý proces.¹ V jiném rozhodnutí Ústavní soud konstatuje, že ve svém rozhodování soudy nemohou „opustit princip právní jistoty a zásadu předvídatelnosti práva (princip odvozený z principu právního státu, tj. z čl. 1 odst. 1 Ústavy), jež implicitně vyžadují přesnost a předvídatelnost soudního rozhodnutí“ a to ani, když se v řízení jedná o bagatelní věci.²

Postup soudu při poskytování soudní ochrany a také jeho následné rozhodnutí ve věci jako hlavní produkt soudního řízení nesmí tedy být pro účastníky překvapivými, pokud mají legitimní důvod očekávat určitý postup či určité rozhodnutí soudu ve své věci. Uvedené chápání předvídatelnosti soudního rozhodování tedy neodmyslitelně souvisí jak se základními idejemi a principy, na nichž stojí Česká republika jako právní stát, tak i s jednotlivými instituty, které upravuje její právní řád. Předvídatelnost soudního rozhodování je chápána zároveň jako jeden z integrálních komponentů práva na spravedlivý proces.

Předvídatelný soudní postup (resp. předvídatelnost samotného rozhodnutí) pak má několik rovin. Zásadní a primární rovina předvídatelnosti leží v předvídatelnosti aplikace právních předpisů, které tedy musí vykazovat znak seznatelnosti, srozumitelnosti a interpretační určitosti. Obecná rovina předvídatelnosti soudního rozhodování plynoucí ze samotné ústavní zásady rovnosti je potom založena na legitimním očekávání účastníků řízení, že o jejich věci bude rozhodnuto stejně, resp. obdobně jako v již dříve rozhodnutém případě, který vykazuje shodné rysy s jejich věcí. Odchýlení se od stávající judikatury je samozřejmě možné, ale vyžaduje náležité a přesvědčivé odůvodnění takového postupu. Tzn., že soud se ve svém rozhodnutí musí argumentačně vyrovnat s již existujícím rozhodnutím v obdobné věci, chce-li se od něj ve svém rozhodnutí odchýlit.³ Tento požadavek se výslovně projevil také v novém občanském zákoníku, zákonu č. 89/2012 Sb., konkrétně jeho § 13. Další zásadní rovinou je předvídatelnost soudního postupu v samotném řízení, tj. účastníci řízení musí být

---

¹ Nález Ústavního soudu ze dne 24. února 2004, sp. zn. I. ÚS 654/03, nález Ústavního soudu ze dne 17. března 2009, sp. zn. I. ÚS 3143/08, nález Ústavního soudu ze dne 9. června 2009, sp. zn. III. ÚS 292/07.

² Nález Ústavního soudu ze dne 6. září 2010, sp. zn. I. ÚS 1744/10.

³ Tento náhled na obsah předvídatelnosti vyjádřil i Ústavní soud např. ve svém rozhodnutí ze dne 17. července 2007, sp. zn. IV. ÚS 451/05.

obeznámeni se svými procesními právy a povinnostmi a také následky jejich neplnění. V opačném případě se postup soudu stává pro účastníky nepředvídatelným a rozhodnutí v něm vydané lze označit za překvapivé.

Překvapivým rozhodnutím má být v řízení předcházeno. K tomuto účelu slouží v rámci občanského soudního řízení zejména poučovací povinnost soudu – obecná i zvláštní. Český občanský soudní řád byl v zájmu posílení zabezpečení předvídatelnosti soudního rozhodování v roce 2001 zákonem č. 30/2000 Sb., s účinností od 1. 1. 2001 doplněn o ustanovení § 118a, jehož hlavním cílem i dle důvodové zprávy je právě předcházení překvapivým rozhodnutím. Obsahuje zvláštní poučovací povinnosti soudu spočívající v povinnosti poučit účastníka řízení o následcích neunesení břemene tvrzení (obecně a dále speciálně v souvislosti s odlišnou právní kvalifikací věci soudem) a důkazního břemene. Soud tedy musí účastníka řízení primárně vyzvat k doplnění potřebných tvrzení o podstatných skutečnostech a navržení důkazů tak, aby účastník nebyl zaskočen soudním rozhodnutím, kterým by bylo rozhodnuto v jeho neprospěch právě z důvodu neunesení těchto břemen. Jak uvádí k obsahu § 118a o.s.ř. Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 2014/10 ze dne 7. dubna 2011: „Citovaná ustanovení dále rovněž slouží k zajištění předvídatelnosti rozhodnutí soudu, což je jedna z významných zásad, na nichž stojí soudní proces. Je nepochybné, že předvídatelné může být jen takové rozhodnutí, kterému předchází předvídatelný postup soudu v řízení. Ze zákona jasně vyplývá, že účastníci nesmí být zaskočeni jiným právním posouzením věci soudem, aniž by jim bylo umožněno uvést skutečnosti, které jsou, podle názoru soudu, pro rozhodnutí významné a navrhnout k jejich prokázání důkazy.“. V jiném rozhodnutí týkajícím se poučovací povinnosti dle § 118a odst. 2 o.s.ř. Ústavní soud konstatoval, že: „Není v souladu s ústavním pořádkem, aby rozhodnutí soudu nevyřešilo sporné vztahy účastníků jen proto, že se mýlí v kvalifikaci svých vztahů. Z poněkud jiného úhlu řečeno má tato poučovací povinnost své místo tam, kde předmět sporu vymezený skutkovými tvrzeními účastníků řízení není zcela pokryt pozdějším právním hodnocením věci soudem.“⁴ Ve své podstatě tak soud účastníkům částečně zpřístupňuje své stanovisko ohledně řešení případu, a ti mohou činit své další úkony v řízení cíleně k jeho utvrzení či vyvrácení. Nutno podotknout, že aplikace uvedeného ustanovení s sebou ovšem nese určité riziko narušení rovného postavení účastníků řízení. Soud nevhodně provedeným poučením může snadno překročit rámeček své funkce jako nestranného rozhodujícího orgánu. Pro zachování důvěry v řádný výkon soudnictví však platí, že nesmí být dána příčina pro vznik

---

⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 2. září 2010, sp. zn. II. ÚS 1617/10.

pochybností o nestrannosti soudu a jeho respektu a rovném přístupu ke všem účastníkům řízení. Soudem poskytované poučení tedy „nesmí vyvolávat dojem, že soud zvýhodňuje určitou stranu a přestává být nestranným.“⁵

Jakkoli tedy vlastní zásada předvídatelnosti soudního rozhodování z určitého pohledu pramení právě ze zásady rovnosti spočívající v rozhodování obdobných případů obdobně, může obecné sledování předvídatelnosti soudního rozhodnutí a postupu naopak dostát rozměrů narušení rovného postavení účastníků řízení a to především nesprávným postupem soudu nezohledňujícím při aplikaci jednotlivých procesních institutů nezbytnosti systematického výkladu o.s.ř. v kontextu základních principů a zásad, na nichž je založen. I předvídatelnost soudního rozhodování není absolutní hodnotou, jejímuž naplnění by měl být zcela podřízen koncept právní regulace soudního řízení. Nutně musí být vedle ní zachován i standard spravedlivého procesu, mezi jehož komponenty náleží i rovný přístup k účastníkům řízení a respekt k jejich procesním právům.

Poznání pravidel vzájemné interakce zásady rovnosti účastníků civilního soudního řízení a zásady předvídatelnosti soudního rozhodování v civilním procesu proto představuje hlavní cíl předkládané disertační práce. Práce je proto zejména vystavěna na základě tvořeném analytickým rozborem současné právní úpravy předvídatelnosti soudního postupu jako integrální součásti práva na spravedlivý proces, především z pohledu zachování zásady rovnosti, která je základní premisou realizace práva na spravedlivé soudní řízení.

Zhodnocení výsledků pro vědní obor nebo praxi

Tématu disertační práce, jež je strukturováno do výše nastíněných rovin, se věnují odborné monografie či učebnice zaměřené na právo civilního procesu, to ovšem spíše partikulárně.

Jednotlivé instituty civilního procesu, v nichž se promítají obě zásady, nacházejí zpracování v mnoha dílčích publikacích. Vyjmenovat je s ohledem na široký okruh souvislostí tématu disertační práce není možné. Z nepřeberného množství lze zmínit například publikace profesorů Viktora Knappa či Jiřího Boguszaka zaměřené na objemnou materii teorie práva. Zvláště bohatá je potom vědecká literatura v oblasti právních principů, z nichž je nutné poukázat na díla H. L. A. Harta, Roberta Alexyho, Lona L. Fullera, ale i českých autorů jako například Oty Weinbergera, Pavla Holländera, Jana Wintera. V oblasti významu

---

⁵ Srov. MACUR, Josef. Civilní proces a zásada projednací. *Bulletin advokacie*, 1997, roč. 1997, č. 1, s. 16. „Poučení poskytované procesní straně soudem ovšem nesmí vyvolávat dojem, že soud zvýhodňuje určitou stranu a přestává být nestranným.“

judikatury můžeme uvést shodná jména se zdůrazněním publikace Zdeňka Kühna, právo na spravedlivý proces zpracovávají především komentáře předních českých ústavních právníků, ale zmínit lze i velmi podnětnou a pozoruhodnou publikaci Pavla Molka. V rovině právní metodologie potom monografie Filipa Melzera, Tomáše Sobka, Jaroslava Bičovského. V procesním právu obecně nelze nezmínit práce předních českých procesualistů současnosti - docenta Petra Hlavsy, profesorky Aleny Winterové, profesora Františka Zoulíka. Zcela unikátní svou nadčasovostí je práce profesora Václava Hory. Pojednání o procesní povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní, s nimi spojených břemenech a zásadě projednací potom detailně a proto s největší pravděpodobností nepřekonatelně zpracoval profesor Josef Macur.

Významu a způsobu interakce obou zkoumaných zásad však komplexně pozornost nevěnuje žádná z publikací, a jedná se tedy o problematiku zpracovanou převážně fragmentovaně v částech těchto prací či odborných článcích.

O důležitosti celistvého pojmání jejich vzájemných vazeb ovšem nemůže být polemizováno, neboť jen při jejich plném porozumění a respektu k nim lze docílit poskytnutí řádné soudní ochrany právům a právem chráněným zájmům, k čemuž má každé soudní řízení sloužit. Absence takových úvah může vést k porušení koncepce funkce soudu jako nestranného „třetího subjektu“ nebo naopak k čistě formalistickému přístupu postrádajícímu efekt spravedlivého vyřešení věci. Předkládaná disertační práce reaguje na potřebu komplexního zpracování uvedené problematiky nejen pro současnou právní situaci, je inspirována zvýšenou pozorností odborné veřejnosti, již vzbudil odraz zásady předvídatelnosti v novém občanském zákoníku, z. č. 89/2012 Sb., jeho reflexí v návrzích procesních předpisů upravujících civilní soudní řízení, ale zároveň aspiruje, jakkoli se skromností a velkým respektem ke všem doposud publikovaných vědeckým závěrům i zásadním soudním rozhodnutím, stát se zdrojem inspirace pro budoucí rekodifikační či novelizující práce na právní úpravě civilního soudního řízení.

Popis vlastního řešení

Úvodní kapitoly disertační práce jsou věnovány pojednání o zásadě předvídatelnosti a zásadě rovnosti jako obecným právním pojmům, které proto jsou analyzovány z pohledu právně filozofického. Náplní těchto kapitol je hledání obsahového významu pojmů právní zásada, rovnost, legitimní očekávání, právní jistota, předvídatelnost právní úpravy a předvídatelnost rozhodování s pomocí právně teoretického přístupu a komparace významu těchto pojmů v rámci jednotlivých pohledů na právo. V této části se práce zabývá uvedenými

zásadami jako pilíři právního řádu ČR s cílem nalézt propojení souvislostí odvětví práva ústavního a práva civilního procesu a analyzovat zakotvení těchto zásad v českém právním řádu a za použití syntézy a abstrakce formulovat závěry o vzájemných vazbách úpravy těchto zásad v obou právních odvětvích.

Součástí práce je i částečný rozbor historického vývoje uplatnění obou zásad v občanském soudním řízení, a to z důvodu poskytnutí jednak určitého srovnávacího hlediska pro současnou právní úpravu tedy jakéhosi comparandum pro posouzení míry historickoprávního vývoje úpravy civilněprocesního práva a jednak jako východisko pro úvahy o dalším možném směřování právní úpravy a případné budoucí kodifikace civilního práva procesního. Tyto pasáže však nejsou pojaty komplexně, ale zahrnuty do jednotlivých kapitol s tím, že v rámci popisu je selektován pouze vývoj jednotlivých institutů, v nichž jsou obě zásady demonstrovány. Jedná se zejména o vyjádření zásady rovnosti v ústavněprávních předpisech a právní úpravu poučovací povinnosti soudu.

Další části práce jsou zaměřeny především na analýzu obsahu zásady rovnosti a dále její uplatnění v civilním soudním řízení s ohledem na její konkrétní základní projevy v jeho právní úpravě. V později zmíněném okruhu pozornosti jde především o výběr institutů souvisejících s fází jednání a souvztažností se zásadou předvídatelnosti soudního postupu a rozhodování. Širší pojetí zpracování by bylo nekonceptní a nadbytečné pro dosažení předestřených cílů disertační práce.

V následující části práce je pozornost věnována problematice zásady předvídatelnosti soudního rozhodování. Prvně je zpracován krátce primární předpoklad předvídatelnosti soudního rozhodování, jímž je srozumitelnost a určitost právních předpisů. Zde je nalézáno i určité výkladové východisko pro další části práce, neboť již samotný text právních předpisů (pro účely této práce byly zvažovány především procesněprávní předpisy) musí být výkladově nerozporný a v případě jeho nedostatku v tomto směru je třeba se přiklonit k takovému výkladu, jenž je souladný s hodnotou právního státu, jíž je právní jistota účastníků řízení.

Práce pokračuje pojednáním o dalším atributu zásady předvídatelnosti soudního rozhodování, jímž je předpoklad stejného rozhodování obdobných/stejných věcí, tedy předvídatelnosti založené na legitimním očekávání účastníků řízení. Z toho důvodu je analyzován význam judikatury v právu, otázka publikace soudní judikatury a funkce Nejvyššího soudu v tomto ohledu. Rozbor této problematiky se zaměřuje pouze na vnitrostátní úroveň rozhodování soudů obecné soustavy soudnictví. Stranou tedy zůstává otázka závaznosti rozhodnutí Evropského soudního dvora v Lucemburku v rámci unijních vazeb. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku potom zpravidla bývá

citována a přejímána Ústavním soudem České republiky, přesto její samostatné působení na judikaturu obecných soudů či Ústavního soudu není předmětem tohoto pojednání. Důvodem této restrikce je zaměření práce na otázky předvídatelnosti v klasickém nalézacím řízení. Výjimkou v tomto ohledu bude parciální zhodnocení závaznosti rozhodnutí Ústavního soudu, k němuž se přistupuje jednak pro ucelení zpracování tématu a jednak pro využití závěrů v tomto směru k úvahám nad závazností a možnostmi změny judikatury obecných soudů. Důraz je zde spíše kladen na nalezení základních východisek pro úvahy nad reflexí tohoto požadavku v procesním právu a to skrze jednotlivé instituty obsažené v o.s.ř. Práce si neklade v této části jako cíl být detailním a komplexním zpracováním problematiky významu judikatury v českém právním prostředí, neboť to jednak již můžeme nalézt mezi odbornými publikacemi a jednak by svou šíří značně překročilo racionální přístup k rozsahu disertační práce jako celku.

Následně je zpracována problematika odůvodňování soudního rozhodnutí, jako jednoho z prostředků, jímž soud účastníkům řízení zpřístupňuje myšlenkový postup, na jehož základě dospěl ke svému rozhodnutí. Tímto způsobem je primárně dosahováno naplnění atributů práva na spravedlivý proces, je vytvářen podklad pro možnou identifikaci konkrétního rozhodnutí jako předlohy pro pozdější rozhodnutí soudu v obdobné věci na základě poznání shodných a odlišných prvků obou srovnávaných případů a dále odůvodnění slouží k naplňování imperativu náležitého vysvětlení případného odchýlení se od stávající judikatury.

Práce pokračuje vědeckým pojednáním o poučovací povinnosti soudu jako dalším institutu civilního procesu, v němž se projevuje zásada předvídatelnosti a který slouží jako nástroje k naplnění a realizaci této zásady. Zároveň se také zaměřuje na limity jejího uplatnění a také možnou kolizi s jinými zásadami (zejména pak zásadou rovnosti) a principy civilního procesu s využitím nejen čtené české judikatury, ale i judikatury Evropského soudu pro lidská práva v této oblasti. Východiskem pro závěry práce je proto analýza právní úpravy poučovací povinnosti soudu (obecné i speciální obsažené především v § 118a o.s.ř.) jako základního nástroje pro zachování rovnosti účastníků řízení a předvídatelnosti soudního postupu. Posouzen je obsah poučovací povinnosti soudu zejména s ohledem na možnou kolizi provedení této povinnosti právě se zásadou rovnosti a naopak její nedodržení se zásadou předvídatelnosti soudního rozhodování. Obecná poučovací povinnost soudu je upravena v § 5 o.s.ř., podle nějž soudy poskytují účastníkům poučení o jejich procesních právech a povinnostech. Občanský soudní řád pak dále upravuje zvláštní poučovací povinnost soudu týkající se konkrétních institutů civilního procesu. Zejména poučovací povinnost soudu dle §

118a o.s.ř. představuje značně diskutabilní a problematickou úpravu, kde se hranice poučení soudu o právech a povinnostech výrazně posunuje k poučování o hmotném právu a je tedy potenciálním zdrojem narušení zásady rovnosti v civilním soudním řízení. Jiný případ poučovací povinnosti směřující ke hmotnému právu soudu je pak poučení dle § 99 o.s.ř. při pokusu o smírné řešení věci. Zásadní význam pro zachování předvídatelnosti soudního rozhodování má potom úprava odvolacího řízení, kde je třeba věnovat pozornost vzájemným vazbám a koexistenci zásady dvojinstančnosti a zásady předvídatelnosti soudního rozhodování. V této části práce je podstatně využito i komparace české právní úpravy s právní úpravou slovenskou a německou.

V závěru práce nacházíme vlastní shrnutí vědeckého pojednání z pohledu vyhodnocení jednotlivých pracovních hypotéz, otázek a cílů stanovených v úvodu práce.

Cíle, pracovní hypotézy a metodika práce

Vědeckým cílem této disertační práce je poskytnout ucelenou právní analýzu uplatnění zásady předvídatelnosti v kontextu zásady rovnosti v civilním soudním řízení a s tím souvisejících problematických aspektů aplikace jednotlivých procesních institutů sloužících k jejich naplňování a následně pomocí syntézy těchto poznatků dojít ke konkrétním závěrům o významu uplatnění těchto zásad v civilním soudním řízení v současnosti a možným perspektivám jejich promítnutí do konceptu budoucího kodexu civilního procesního práva.

Hlavní pracovní hypotézou disertační práce je, že platná a účinná právní úprava civilního soudního řízení je z pohledu efektivity institutů sloužících k naplňování zásady předvídatelnosti soudního rozhodování dostatečná, jejich aplikace však může být potenciálním zdrojem rozporu se zásadou rovnosti účastníků řízení.

Dílejší hypotézy vědecké práce se poté podávají následovně:

1. Český právní řád akcentuje imperativ ochrany legitimního očekávání účastníků řízení stran předvídatelného rozhodování soudů v soukromoprávních věcech a je odrazem respektování právní jistoty jako součásti ideje právního státu.
2. Ochrana účastníků řízení proti překvapivým rozhodnutím a postupu soudu poskytovaná současnou právní úpravou civilního soudního řízení je dostatečná a plně reflektuje zásadu předvídatelnosti soudního rozhodnutí.
3. Aplikace některých institutů, jež slouží k naplňování zásady předvídatelnosti soudního rozhodování, může potenciálně zasáhnout do rovného postavení účastníků řízení.

4. Česká právní úprava obsahuje shodné prvky dosahování předvídatelnosti soudního rozhodování jako právní úprava Slovenské republiky a Spolkové republiky Německo.

Potvrzení či vyvrácení pracovních hypotéz může být deklarováno až poté, co budou nalezeny a vyhodnoceny odpovědi na zejména **následující výzkumné otázky:**

- 1) Které instituty občanského soudního řádu slouží soudu i účastníkům řízení k předcházení vydání překvapivého rozhodnutí?
- 2) Jakou podobu má interakce zásady předvídatelnosti soudního rozhodování se zásadou rovnosti, potažmo i dalšími zásadami civilního procesu?
- 3) V čem lze spatřovat zásadní odlišnosti české, slovenské a německé právní úpravy v této oblasti a mají tyto odlišnosti pozitivní či negativní vliv na naplnění zásady předvídatelnosti soudního rozhodování?

Metodické postupy užívané v práci jsou vybrány s ohledem na cíl práce. Primárně je užitá metoda analýzy a to ve vztahu ke stávající právní úpravě a soudní judikatuře, resp. soudním rozhodnutím dotýkajících se oblasti vědeckého zkoumání. Záměrem použití této metody je identifikovat projevy zásady předvídatelnosti soudního rozhodování v jednotlivých institutech práva civilního procesu a její interakce se zásadou rovnosti. Za použití syntézy, indukce a abstrakce jsou následně formulovány zásadní teze o míře a způsobu uplatnění těchto zásad v současné právní úpravě.

Součástí práce je i provedení komparace české právní úpravy s právní úpravou slovenskou a německou. Výběr uvedených právních úprav je pak dán v případě slovenské právní úpravy společnou historií obou zemí, které dříve tvořily jeden stát, a proto i jejich právní úpravy mají dosud shodné prvky. Na druhou stranu od rozdělení společného státu došlo v obou zemích k vývoji právní úpravy, a je proto vhodné porovnat, zda původně společná právní úprava doznala v průběhu času změn a zda tyto změny obě právní úpravy od sebe vzdálily či zda je vývoj v České republice a na Slovensku obdobný. Německá právní úprava je pak oběma zemím blízká s ohledem na fakt, že československé právo je zařaditelné do stejné právní kultury jako německé, i když toto neprošlo obdobím zásadního vlivu komunistického režimu, s jehož následky se stále ještě vypořádává úprava slovenská i česká. Za použití analýzy a následně syntézy a abstrakce dospíváme ve vztahu ke komparovaným právním úpravám k zásadním poznatkům o míře uplatnění principu předvídatelnosti soudního rozhodování v civilním soudním řízení jako komponentu práva na spravedlivý proces a naplnění požadavků na kvalitu poskytování soudní ochrany ve vybraných státech.

Vedle toho je komparace prováděna za účelem poskytnutí srovnávacího hlediska pro českou právní úpravu z pohledu vlastní legislativní konstrukce jednotlivých procesních institutů, čímž slouží jako zdroj úvah de lege ferenda v tomto směru.

S ohledem na proměnlivost chápání obsahu poučovací povinnosti v průběhu vývoje právního řádu na území České republiky je provedena analýza právních předpisů upravujících občanské soudní řízení platných a účinných v jednotlivých etapách existence českého státu. Tím je získáno určité comparandum pro posouzení úpravy civilněprocesního práva z pohledu vývoje důležitosti zásady předvídatelnosti soudního rozhodování a jednak dalšího východiska pro úvahy o budoucím možném směřování právní úpravy při případné rekonstrukci civilního práva procesního.

Významný zdroj získání poznatků tvoří relevantní soudní rozhodnutí, kdy tato jsou podstatným odrazem vývoje názoru na dílčí kladené otázky, a proto se užívá i ve vztahu k nim metody analýzy jednotlivých rozhodnutí, následné syntézy a dedukce. Stejně jako historický vývoj právních předpisů, slouží i pozorování geneze názorů vyjádřených především vrcholnými soudy České republiky, ale i soudy na Slovensku či ve Spolkové republice Německo, k vytvoření uceleného náhledu na zkoumanou problematiku a především pochopení významu zásady předvídatelnosti a zásady rovnosti jako interpretačních pravidel. Tomu poté odpovídá i míra pozornosti věnovaná právě judikatuře, neboť i s ohledem na téma disertační práce zaměřené na problematiku týkající se postupu soudů především při jejich rozhodovací praxi je právě judikatura jako zdroj poznání neopomenutelná.

V práci je pracováno s následujícími zdroji: informační databáze právních předpisů, judikatury a odborných článků ASPI, Codexis, beck-online, databáze NALUS – Vyhledávání rozhodnutí Ústavního soudu ČR, dostupné na <<http://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx>>, online databáze rozhodnutí Ústavního soudu Spolkové republiky Německo dostupná na <http://www.bverfg.de/entscheidungen.html>, Juristischer Informationsdienst - dejure.org, Jednotný automatizovaný systém právních informací (JASPI – WEB) dostupný na <http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/jaspiw_mini_fr0.htm>, databáze HUDOC, Vyhledávání rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské republiky dostupné na <http://www.nssr.gov.sk/rozhodnutia/>, Vyhledávání rozhodnutí Ústavního soudu Slovenské republiky dostupné na <<http://portal.concourt.sk/pages/viewpage.action?pageId=1277961>> a dále zprávy a věcné návrhy Ministerstva spravedlnosti ČR dostupné na webových stránkách Knihovny připravované legislativy dostupné na <<http://eklep.vlada.cz/eklep/page.jsf>>, návrhy zákonů a důvodové zprávy k návrhům zákonů dostupné na www.psp.cz, a dále monografická a jiná tuzemská i zahraniční literatura.

Původní výsledky a jejich uplatnění zejména ve veřejně oponentovaných publikacích a projektech

Zpracovávané téma je předmětem dosavadní dlouhodobé vědecko-výzkumné činnosti autorky, která vyústila v publikaci několika odborných článků v recenzovaných neimpaktovaných časopisech v ČR, příspěvků ve sbornících z mezinárodních vědeckých konferencí a aktivní vystoupení na těchto konferencích. Autorka dále problematiku podrobila odbornému výzkumu v rámci projektu Studentské grantové soutěže – PF_2012_004 - Předvídatelnost soudního rozhodování v civilním soudním řízení. Autorka v předkládané práci vychází z těchto vědeckých výstupů, navazuje na ně a rozšiřuje zásadní myšlenky a závěry v nich obsažené.

Z uvedených výstupů lze zmínit především:

- KŘIVÁČKOVÁ, Jana. Nad nálezem Ústavního soudu Pl. ÚS 16/09 ze dne 19. 1. 2010. *Právní fórum*, 2010, roč. 7, č. 8, s. 400–406.
- KŘIVÁČKOVÁ, Jana. Vliv § 13 navrhovaného občanského zákoníku na soudní rozhodování v civilním soudním řízení. *Právní fórum*, 2011, roč. 8, č. 8, s. 382–387.
- KŘIVÁČKOVÁ, Jana. Předvídatelnost soudního rozhodování v civilním soudním řízení – srovnání české, slovenské a německé právní úpravy. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 23, s. 833–839.
- KŘIVÁČKOVÁ, Jana. Zásada rovnosti a zásada kontradiktornosti v civilním právu procesním. *Acta Iuridica Olomucensis*, 2011, roč. 6, č. 1, s. 117–123.
- KŘIVÁČKOVÁ, Jana. Přípustnost dovolání v civilním soudním řízení z pohledu stávající a připravované právní úpravy. *Právní fórum*, 2012, roč. 9, č. 6, s. 241–247.
- KŘIVÁČKOVÁ, Jana. Zjišťování skutkového stavu v nesporných řízeních. *Právní fórum*, 2012, roč. 9, č. 9, s. 390–394.
- KŘIVÁČKOVÁ, Jana. The principle of foreseeability of judicial decisions as a component of the right to a fair trial. Comparative study of three legal regulations. *International and Comparative Law Review*, 2012, vol. 12, n. 1, p. 65–74.
- KŘIVÁČKOVÁ, Jana. Předvídatelnost soudního rozhodování podle Dickense – Aneb jak "ponurá" musí být pravdivá zpráva o stavu českého civilního procesu? In HAMULÁK, O. (ed.): *Právo v umění a umění v právu. Sborník z konference Olomoucké debaty mladých právníků 2011*. Praha: Leges, 2011, s. 205–212.

- KŘIVÁČKOVÁ, Jana. Proměny v zjišťování skutkového stavu v nově účinné a chystané právní úpravě o.s.ř. *Jurisprudence*, 2013, roč. 22, č. 4, s. 3 – 7.

1. Předvídatelnost jako právní pojem

„Předvídatelnost je vyjádřením postulátu, podle kterého se lze v demokratickém právním státě spolehnout na to, že ve své důvěře v platné právo nebude nikdo zklamán. Pouze takto předvídatelné chování naplňuje v praxi fungování materiálně chápaného demokratického právního státu a vylučuje prostor pro případnou svévoli.“⁶

V judikatuře Nejvyššího soudu, ale i v rozhodnutích soudů odvolacích se objevuje v souvislosti s porušením zásady předvídatelnosti pojem překvapivé rozhodnutí. Za taková jsou potom obecně označována rozhodnutí, která vydal soud v řízení, v němž došlo k porušení zásady předvídatelnosti. Příčiny porušení této zásady nacházíme v několika situacích, jež mohou nastat v důsledku nesprávného postupu soudu prvního stupně i soudu stupně druhého, kdy dojde k různým formám narušení procesní důvěry účastníků řízení a jejich legitimního očekávání. Ludvík David s odkazem na Jana Hurdíka a Petra Lavického při definování předvídatelného rozhodnutí dospívá k tomu, že „rozhodnutí soudu nemá být pro účastníky překvapivé, ale má vyplynout ze skutkového základu věci i variant právní kvalifikace věci, patrných z předchozího průběhu řízení“.⁷ Vymezení pojmu předvídatelnost je tedy provázáno s termínem překvapivost.

Pokud se budeme věnovat obecnému výkladu slova „překvapivý“, potom lze říci, že obvyklým významem tohoto výrazu je vyjádření rozporu skutečnosti s něčí představou, předpokladem či předpovědí. Black's Law Dictionary vymezuje pojem „foreseeability“ (tj. předvídatelnost) jako vlastnost spočívající v tom, že něco je „důvodně očekávatelné“.⁸ Dle slovníku DUDEN je termín překvapivý vykládán mj. jako „jiný, než očekávaný“, „zastihující někoho ve stavu nepřipravenosti, a proto uvádějící jej v údiv“.⁹ Slovník spisovné češtiny potom slovo „předvídat“ vykládá jako „usuzováním do budoucna zjišťovat, očekávat, tušit“, předvídatelný je potom ten, „který může být předvídán“.¹⁰ Předvídatelným je podle uvedeného tedy ten, který může být očekáván, tušen či usuzováním do budoucna zjištěn.

Překvapivost můžeme nazírat z pohledu čistě subjektivního spojeného s individualitou každé osoby jako posuzovatele vnějších jevů a dále z hlediska objektivního, resp.

---

⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 3. března 2005, sp. zn. II. ÚS 329/2004.

⁷ DAVID, Ludvík. Právo na předvídatelné rozhodnutí jako základní soukromé právo, *Právní rozhledy*, 2012, roč. č. 5, s. 182. Odkazuje zde na HURDÍK, Jan, LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 159.

⁸ GARNER, Bryan A. *Black's Law Dictionary: Deluxe Ninth Edition*. St. Paul: West Group, 2009, s. 721.

⁹ DROSDOWSKI, Günther, ed. *Duden Deutsches Universalwörterbuch*. 2., völlig neu bearbeitet und stark erw. Aufl. Mannheim: Dudenverlag, s. 1581.

¹⁰ ČERVENÁ, Vlasta a kol. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Praha: Academia, 2005, s. 323.

generalizovaného, založeného na *apriorní* shodě o jejich vnímání v určitém relevantním společenství, jako východiska pro hodnocení. Závěr o překvapivosti je tedy možným výsledkem poměrování očekávaného s nastalým. Pouze u druhého – objektivního - hlediska na jedné straně stojí vedle očekávaného i očekávatelné, ve smyslu legitimního předpokladu.

Subjektivně překvapivé je tudíž rozhodnutí, kdy účastník daného soudní řízení je rozhodnutím soudu překvapen proto, že se domníval, že jeho právní náhled na věc je správný a spravedlivý. Nicméně toto může pramenit pouze z nesprávného pochopení právních předpisů, resp. jejich neznalosti či výslovného ignorování. Příčinou je zde tedy individuální přístup hodnotícího subjektu, jemuž ovšem nepředchází reflexe relevantních faktorů podmiňujících vytvoření legitimního předpokladu určitého následku. Naopak za objektivně překvapivé označíme rozhodnutí, kdy soud právo vykládá odlišně, než by se dalo čekat, a to jak s ohledem na ustálenou judikaturu, tak na jiný výklad právních předpisů dlouhodobě obecně přijímaný v odborných kruzích nebo učiněné v rozporu s postupem upraveným procesními předpisy. Zde ovšem předpoklad konkrétního následku je podložen legitimním důvodem spočívajícím v obecně uznávaném kritériu posuzování, jímž je právo jako ona *apriorní* shoda o pravidlech fungování vnějšího světa.

Překvapivé rozhodnutí či postup je tedy subjektivně nepředvídaným a zároveň objektivně nepředvídatelným výstupem činnosti soudu.

Vedle vymezení pojmu předvídatelnost ve vztahu k postupu soudu nebo jeho následnému rozhodnutí je třeba předvídatelnost vidět i jako znak kvality právní úpravy jako takové. Předpokladem předvídatelnosti rozhodnutí jako aktu aplikace práva jsou totiž prvotně srozumitelnost a určitost právní úpravy jako základní předpoklady seznatelnosti obsahu právních norem. Důležitou roli při posouzení předvídatelnosti aplikace práva proto budou hrát i metodologické postupy subjektu interpretujícího za jejich pomoci právní předpisy za účelem subsumpcce skutkového stavu pod hypotézu nalezené právní normy. Zde potom bude pro učinění závěru o předvídatelnosti takového postupu nutno vycházet z objektivního předpokladu obecné uznávanosti daných metod výkladu, jejich relevance a vhodnosti pro konkrétní situaci.¹¹

---

¹¹ Zde lze odkázat také na pojednání o obecné použitelnosti testu poměrnosti cíle a prostředku jako instrumentu sloužícího k dosažení předvídatelných rozhodnutí. Srov. TELEČEK, Ivo. *Pojmové znaky duševního vlastnictví*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 6.

2. Principy a zásady v procesním právu

Civilní soudní řízení je postupem procesních subjektů při poskytování ochrany porušeným či ohroženým právům a právem chráněným zájmům vyplývajících ze vztahů občanskoprávních, rodinných, obchodních a pracovních. Hlavní pramen právní úpravy civilního soudního řízení lze nalézt v zákoně č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Tento právní předpis byl od svého přijetí již mnohokrát novelizován. Byly do něj přidány různé nové instituty procesního práva či obměněny ty stávající. Jeho změny však stejně jako změny jiných právních předpisů nemohou být chápány jako postupné izolované včleňování nových institutů, ale je třeba na ně nahlížet jako na dotváření či v některých případech přetváření určitého systematizovaného souboru právních pravidel, který je založen na více méně stálém základním chápání smyslu a účelu této právní úpravy. Ty jsou potom reprezentovány vůdčími zásadami a principy tohoto právního předpisu.

Veškeré zásadní novelizace o.s.ř. pak ve svém důsledku doposud znamenaly buď cílené posílení či oslabení některé z těchto zásad (zejména ve vztahu k posílení principu formální pravdy na úkor pravdy materiální a zásady rychlosti řízení),¹² nebo byly jen reakcí na reálnou potřebu doplnění právní úpravy nutně reflektující její ideový základ spočívající na zásadách práva civilního procesu. Změny provedené bez jejich uvážení a promítnutí nemohou efektivně sloužit k uskutečnění komplexního cíle civilního procesu. Novelizace právního předpisu, které nerespektují jeho koncept, totiž vedou ke vzniku chaotické právní úpravy, která nemůže splňovat svůj účel a narušuje tak legitimní očekávání adresátů právní normy. Každá změna právního předpisu by proto měla vždy vycházet ze základních zásad a principů, na nichž je tento předpis vybudován, a měla by jej systematicky doplňovat či přetvářet. V právu civilního procesu je proto možno a zároveň nutno právní principy a zásady chápat i jako činitele limitující zákonodárnou moc při normotvorbě ve výše uvedeném smyslu.

Pojmy „právní princip“ či „právní zásada“ jsou běžně používány odbornou právní veřejností, aniž by o jeho obsahu, významu a místu v právu panovala úplná názorová jednotnost. Již v samotné terminologii lze nalézt odlišnosti, kdy se pojmy právní princip a

---

¹² Např. zakotvení tzv. kvalifikované výzvy a s ní spojené fikce uznání, nové koncepce koncentrace řízení, fikce uznání spojené s institutem přípravného jednání. Lze nalézt i opačný trend, a to zařazení možnosti uvádět nové skutečnosti a důkazy po poučení dle § 118a odst. 1 a 3 o.s.ř. mezi výjimky z koncentrace řízení.

právní zásada někdy používají jako synonyma,¹³ jiní autoři mezi nimi shledávají rozdíly projevující se především v odlišné míře obecnosti působení.¹⁴ V této práci jsou oba pojmy užívány jako významově shodné termíny.

Ve vztahu k právním principům a zásadám lze za zásadní problematické body shledávat následující otázky: Co je obsahem pojmu právní princip a jaký je vzájemný vztah právních principů, norem, hodnot a účelů? Co je zdrojem právních principů? Jaký význam a roli mají právní principy v právním řádu státu? Jakým způsobem dochází k jejich uplatňování v právu?

Odpověď na tyto otázky není u odborné veřejnosti jednoznačná ani jednotná. Pro náhled na rozličnost přístupu k nim je pozoruhodná publikace obsahující příspěvky předních českých a slovenských autorů, z níž je dále čerpáno.¹⁵ Někteří autoři v ní přísně odlišují pojem norma a princip (František Zoulík, Ota Weinberger, Jozef Čapek). Toto odlišení je pak založeno u některých na znaku vyšší míry obecnosti, podle jejich působení v právu, struktury a způsobu vzniku, resp. tvorby. Jiní jako například Jiří Boguszak mezi nimi rozdíl nečiní. Jeho náhled na právní principy vychází primárně z tzv. schwache Trennungsthese, tj. odlišení právních principů od jiných norem na základě stupně jejich obecnosti.¹⁶ Právními principy rozumí pravidla (jako synonymum pojmu norma). Dle Boguszaka „jsou nebo mohou být právní principy vždy vyjádřeny v podobě podmínkových (kondicionálních) normativních vět“.¹⁷ Při jejich interpretaci a aplikaci s nimi je nutno zacházet stejně jako s jinými platnými normami majícími stejnou logickou strukturu. Součástí právního systému tedy nejsou právní principy, mezi nimiž by vznikaly kolize. Uplatnění právního principu může však být omezeno, resp. vyloučeno pro určitý okruh případů, prostřednictvím norem upravujících tyto výjimky. Právní principy i normy upravující výjimky z nich (tj. ve vztahu k principům speciální normy) se proto dle Boguszaka aplikují na základě subsumpce stejně jako jiné

---

¹³ Např. BOGUSZAK, Jiří. Právní principy, hodnoty, finalita. In BOGUSZAK, Jiří. *Právní principy = Rechtsprinzipien = Principles of law: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 26; WINTR, Jan. *Říše principů: obecné a odvětvové principy současného českého práva*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2006. 278 s.

¹⁴ Např. PINZ, Jan. Právní principy, zásady a legis ratio. In BOGUSZAK, Jiří. *Právní principy = Rechtsprinzipien = Principles of law: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 113; VEČEŘA, Miloš, MACHALOVÁ, Tatiana, POLČÁK, Radim. Právní principy v systému evropského a českého práva. In HURDÍK, Jan, FIALA, Josef, SELUCKÁ, Markéta (eds.). *Evropský kontext vývoje českého práva po roce 2004 : sborník z workshopu konaného na Právnické fakultě MU v Brně dne 26.9.2006*. 1. vyd. Brno: Masarykova Univerzita, 2006. s. 61.

¹⁵ BOGUSZAK, Jiří. *Právní principy = Rechtsprinzipien = Principles of law: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999. 231 s.

¹⁶ Na rozdíl od tzv. starke Trennungsthese založené na jejich kvalitativním odlišení projevujícím se při řešení jejich kolizí.

¹⁷ BOGUSZAK, Jiří. Právní principy, hodnoty, finalita. In BOGUSZAK, Jiří. *Právní principy = Rechtsprinzipien = Principles of law: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 26.

kondicionální věty.¹⁸ Znakem právních principů, které lze dělit na právní principy platné v celém právním řádu a právní principy určitého odvětví práva nebo právního institutu, je jejich vyšší míra obecnosti, než je tomu u jiných kondicionálních právních norem. Vztah právních principů a ostatních právních norem není ovšem založen na takové míře propojenosti, že by při změně těchto norem pozbývaly právní principy svou funkci. Naopak je dle něj lze označit za záchytné body, jimž je třeba při interpretaci a aplikaci práva přisuzovat zásadně větší významnost než platným právem stanoveným výjimkám z těchto principů.¹⁹

Pojem právní principy odlišuje od pojmu hodnoty, kdy hodnoty chráněné právem vyjadřují abstraktní hlediska pro volbu účelů, jejichž dosahování vede k zajištění uvedených hodnot. Samy hodnoty jsou však již konečnými účely, nelze je tedy pojímat jako prostředky k dosahování dalších (jiných) účelů.²⁰ Příklady kolize právních principů je nutno posuzovat dle Boguszaka jako kolizi hodnot a nikoli kolizi principů. Hodnoty plní svou funkci ve sféře teleologického uvažování. Při vzniku jejich kolize lze jednu hodnotu nad druhou za určitých okolností pouze preferovat. Žádné hodnotě však v demokratickém právním státě nelze podle něj přisuzovat povahu absolutní hodnoty, tj. nemůže na jejím základě být jiná hodnota zcela přehlížena.²¹

Pavel Holländer odmítá odlišování právních norem a právních principů podle znaků logických a dle jeho slov se navrácí k tradičnímu chápání právních principů jako explicitních vyjádření hodnotového (morálního) obsahu majících vztah k samotné ideji práva.²² S ohledem na řešení kolize právních předpisů dochází k závěru, že právní principy nejsou redukovatelné dle zásady *lex superior derogat legi inferiori*.²³ Principy srovnává s axiomy působícími uvnitř systému práva jako regulativní ideje, pro něž je typická vysoká míry obecnosti subsumpčních podmínek a jež jsou velmi těsně spjaty s hodnotovými a teleologickými východisky práva.

Ota Weinberger považuje právní principy za „důležité prostředky k vyjádření obsahových vazeb mezi právními normami“.²⁴ V návaznosti na práci Roberta Alexyho uvádí,

---

¹⁸ Srov. BOGUSZAK, Jiří. Právní principy, hodnoty, finalita. In BOGUSZAK, Jiří. *Právní principy = Rechtsprinzipien = Principles of law: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 26.

¹⁹ Srov. tamtéž, s. 27. Boguszak zde dále uvádí, že výjimky mají potvrzovat pravidla a nemá docházet k tvorbě pravidel z výjimek.

²⁰ Srov. BOGUSZAK, Jiří. Právní principy, hodnoty, finalita. In BOGUSZAK, Jiří. *Právní principy = Rechtsprinzipien = Principles of law: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 31-32.

²¹ Srov. tamtéž, s. 32.

²² Srov. HOLLÄNDER, Pavel. Deficit Dworkinovy a Alexyho koncepce logického vymezení právních principů. In BOGUSZAK, Jiří. *Právní principy = Rechtsprinzipien = Principles of law: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 15.

²³ Srov. tamtéž, s. 16-18.

²⁴ WEINBERGER, Ota. Formální charakteristika právních a právně-politických principů. In BOGUSZAK, Jiří. *Právní principy = Rechtsprinzipien = Principles of law: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 39.

že principy samy o sobě nejsou příkazy k optimalizaci, ale určují jen hlediska optimalizace, tj. princip přikazuje brát určité hledisko v úvahu jako relevantní kritérium v deliberačním procesu. To znamená, že se v tomto procesu vždy hledá optimum v komplexní úvaze, kde jedno kritérium může být omezeno jiným kritériem.²⁵ Ota Weinberger proto definuje právní princip jako „normativně stanovené hledisko právního hodnocení, ke kterému nutno hledět v hodnotící úvaze determinující právní rozhodnutí“.²⁶ Samotné principy pak charakterizuje na základě odlišností od pravidel chování. Právní principy se dle něj na rozdíl od pravidel chování neaplikují subsumpcí. To znamená, že zatímco u pravidel chování platí, že lze-li určitý případ zařadit pod dvě pravidla za stejných subsumpčních podmínek a dojít tak k neslučitelným normativním závěrům, jde o logickou kolizi mezi pravidly a vadu právního systému, u právních principů tato situace nevypovídá nic o vadě právního systému. Právní principy jsou měřítky relativního vážení, takže je bez logických problémů možné, že principy vedou naše rozhodnutí do protichůdných směrů.²⁷ Lze je nalézt ve formě explicitního vyjádření v právních normách nebo je odvodit shrnující abstrakcí z právních předpisů. Svůj původ dále mají v rozhodovací činnosti soudů, zejména Ústavního a Nejvyššího. Weinberger ovšem nevidí tuto činnost soudů jen jako pouhou interpretaci právních principů z platného práva nebo jejich zjištění z práva přirozeného, ale chápe ji jako tvořivou účast adjudikační činnosti na rozvoji práva. Ačkoli by tento názor mohl být rozporován pro jeho nesouladnost s dělbou moci, Weinberger zde dodává, že přísné oddělení státních mocí *de facto* neexistuje, resp. není absolutní.²⁸

Aleš Gerloch označuje právní principy za významný integrující element současného práva, kdy jejich účelem je sloužit jako určitý korektiv v procesu tvorby, interpretace a aplikace právních norem. Jako pramen právních principů vidí právo nejvyšší právní síly, tj. ústavní a další zákony, mezinárodní normativní smlouvy. Připomíná však také to, že některé jsou spíše podoby doktrinální. Samotné právní principy pak nelze chápat jen jako principy zprostředkované platným právem, ale jsou výsledky spojení právní a neprávní sféry

---

²⁵ Srov. tamtéž, s. 40-41.

²⁶ WEINBERGER, Ota. Formální charakteristika právních a právně-politických principů. In BOGUSZAK, Jiří. *Právní principy = Rechtsprinzipien = Principles of law: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 41.

²⁷ Srov. WEINBERGER, Ota. Formální charakteristika právních a právně-politických principů. In BOGUSZAK, Jiří. *Právní principy = Rechtsprinzipien = Principles of law: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 40-41.

²⁸ Tamtéž, s. 41-42.

normativních řádů, které si společnost vytvořila a usiluje o jejich zachování na základě dlouhé historické zkušenosti.²⁹

Právní principy jsou podle něj nejobecnější pravidla chování, regulativní ideje, jimiž jsou v normativní podobě vyjádřeny obecné cíle práva, kterými jsou základní hodnoty, k jejichž naplnění a ochraně působení práva směřuje. Jako základní hodnoty pak označuje například život, svobodu, rovnost, jistotu, majetek a konečně pak nejobecnější právní hodnotou je hodnota spravedlnosti. Vztah hodnot a principů pak vidí shodně jako Jiří Boguszak, tj. hodnoty mají axiologický a finální charakter, zatímco principy se vyznačují deontologickou a kondicionální povahou.³⁰

Dále se Gerloch zabývá obsahem pojmu právní jistoty. Právní jistota podle něj nepředstavuje jen jediný princip, ale jde o soustavu principů (postulátů, maxim) tvořících vzájemně spjatý komplex. Obsahem právní jistoty je dle něj jistota, že bude tvořeno dobré právo, že nikdo nebude bez zákonných důvodů omezen ve svých právech, že bude šetřeno nabytých práv, že každý se domůže svých práv a že bude spravedlivě postižen každý, kdo právo porušuje.³¹

Dle Zdeňka Kühna je „právní principy třeba chápat jako pravidla, která tvoří základ určitého právního institutu, zákona, právního odvětví nebo právního řádu jako celku“.³² Na právní principy nahlíží jako na obecné zásady právní společnosti celému právnímu systému, kdy dále rozlišuje právní principy obecné a principy vztahující se k jednotlivým právním odvětvím, zákonu či institutu. Toto odlišení zakládá na rozdílné míře dosahu jejich působnosti a obecnosti. Míra obecnosti sama o sobě však dle Kühna není suficientním vyjádřením rozdílnosti právního principu a právní normy.³³

Naopak společné právním normám i principům je jejich podobná logická struktura, neboť obojí jsou vyjádřitelné v kondicionálním tvaru – tedy implikaci „jestliže – pak“, čímž se odlišují od ostatních standardů, jako jsou hodnoty. Přes tuto společnou vlastnost nejde u právního principu o zcela stejnou strukturu jako u právní normy. Zatímco u normy platí, že antecedent i konsekvent jsou vyjádřeny uzavřeným způsobem (tj. jsou-li naplněny předpoklady hypotézy, dispozice se vždy aplikuje), právní princip se vyznačuje otevřeným

---

²⁹ Srov. GERLOCH, Aleš. Princip právní jistoty v soudobém právu. In BOGUSZAK, Jiří. *Právní principy = Rechtsprinzipien = Principles of law: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 77.

³⁰ Srov. tamtéž.

³¹ Srov. GERLOCH, Aleš. Princip právní jistoty v soudobém právu. In BOGUSZAK, Jiří. *Právní principy = Rechtsprinzipien = Principles of law: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 77-79.

³² KÜHN, Zdeněk. Pojem a role právního principu. In BOGUSZAK, Jiří. *Právní principy = Rechtsprinzipien = Principles of law: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 93.

³³ Srov. tamtéž, s. 93-94.

antecedentem a uzavřeným konsekventem. Otevřenost antecedentu pak může mít různou povahu a rozsah. Je způsobena existencí výjimek z jeho uplatnění, jimiž jsou jiné standardy (zřejmě jiné principy, hodnoty, normy). Rozsah otevřenosti antecedentu je potom dán u jednotlivých principů různě v závislosti na důležitosti hodnoty chráněné tímto principem a může tak být minimální, jako je tomu u principu legální licence vyjádřené čl. 2 odst. 3 LZPS chránícím lidskou svobodu.³⁴

Právní princip formulovaný ve tvaru implikace lze aplikovat dle Kúhna subsumpcí, jež ovšem nemusí nutně vést k definitivnímu závěru, neboť aplikace principu může být vyloučena jiným standardem. S každým právním principem je však spojena jen jedna implikace (ač různě vyjádřená, je nositelem jedné myšlenky), a proto nemá-li určitý standard takovou strukturu, není principem (sem řadí například právní jistotu jako hodnotu, nikoli princip). Obsah jednotlivých právních principů pak je třeba vykládat ve vztahu k právní a společenské současnosti.³⁵

František Zoulík podstatu právních principů vidí v požadavcích na normotvorbu, chápe je jako „zprostředkovatele mezi determinujícím činitelem a normou“, jako „střední stupeň či most mezi nimi“.³⁶ Jejich prostřednictvím dochází k přenesení obecných východisek do právní roviny a mají proto metajuristickou povahu. Nelze je zrušit, vyvrátit, ani je ignorovat. Pro tvůrce normy znamenají zdroj poznání a jsou činitelem limitujícím jeho vůli při vytváření právní normy.³⁷

Právní principy se podle něj na rozdíl od právních norem vyznačují určitou daností, existují již před normotvorbou, nelze o nich tedy tvrdit, že by až dodatečně na jejím základě vznikaly. Právní normy jsou až výsledkem tvorby práva. Právní principy se mohou v právních normách odrážet, a tak logicky bude možné je z nich odvodit, nicméně pokud právní norma tyto principy pokrývá, nelze převzít za relevantní tento obraz právního principu, ale je nutno právní normu konfrontovat s původním právním principem.³⁸

Legislativní vyjádření právních principů je dle Zoulíka sice na jednu stranu vhodné pro jednodušší pochopení smyslu právní normy, nicméně nese s sebou mnohá úskalí spočívající ve výběru principů, které budou a které nebudou výslovně v právním aktu

---

³⁴ Srov. KÜHN, Zdeněk. Pojem a role právního principu. In BOGUSZAK, Jiří. *Právní principy = Rechtsprinzipien = Principles of law: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 94-95.

³⁵ Srov. KÜHN, Zdeněk. Pojem a role právního principu. In BOGUSZAK, Jiří. *Právní principy = Rechtsprinzipien = Principles of law: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 96.

³⁶ ZOULÍK, František. Právní principy a procesní zásady. In BOGUSZAK, Jiří. *Právní principy = Rechtsprinzipien = Principles of law: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 179.

³⁷ Srov. Tamtéž, s. 179-180.

³⁸ Srov. ZOULÍK, František. Právní principy a procesní zásady. In BOGUSZAK, Jiří. *Právní principy = Rechtsprinzipien = Principles of law: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 180-181.

vyjádřeny a dále v případných aplikačních problémech při shodné konstrukci vyjádření principu a normy. To by dle něj mohlo také vést k závěru, že lze s oběma zacházet stejně, což je nepřipustné.³⁹ Odlišuje právní normy a právní principy ve třech směrech. Za prvé právní principy nenahrazují právní normy, ale jsou požadavky na jejich obsah, což plyne i z jejich odlišné povahy vzniku. Za druhé se liší ve stupni obecnosti, kdy právní principy vyjadřují zásadu na vyšším stupni abstrakce. Právní normy upravují konkretizaci této zásady a mohou stanovit i výjimky z ní. Poslední odlišnost shledává v různém způsobu jejich aplikace. Právní principy slouží při své aplikaci k dotváření práva.⁴⁰

Aplikace právních principů je buď nepřímá, tj. aplikována je norma, nicméně v případě pochybnosti o jejím obsahu bude vykládána v duchu relevantního právního principu nebo může dojít i k přímé aplikaci, pokud dochází k řešení mezer v právu, užití analogie nebo při střetu právní normy a principu.⁴¹

Procesní zásady byly dle něj vždy chápány jako zvláštní kategorie zásad, určité specifikum procesního práva. Procesní zásady dle tohoto pojetí mají jen formální charakter a těžko tak mohou určovat obsah norem po věcné stránce. Takové pojetí však Zoulík odmítá a uvádí, že pokud bychom uvedenou teorii přijali, znamenalo by to, že procesní právo na rozdíl od ostatních právních odvětví jako jediné není objektivně determinováno. Procesní zásady proto považuje za právní principy, kdy každý právní princip má svou zvláštní charakteristiku, a proto, je-li procesní právo formální povahy, nelze se divit tomu, že je určováno principy formální povahy.⁴² Za odůvodnění nelze v tomto smyslu považovat ani argument, že procesní zásady podléhají vývoji, tj. procesní právo je v každé fázi své existence ovládáno odlišnými zásadami. Podle Zoulíka jde o zcela přirozený trend vývoje práva od primitivního přes rigidní k modernímu a není vlastní jen právu procesnímu.

V této práci je zastáván následující názor na právní principy a zásady. Odlišnosti právního principu a právní normy je možno spatřovat ve všech výše uvedených aspektech (normativní struktura, míra obecnosti, způsob vyjádření v rámci právního řádu, prameny,...) nicméně ve svém důsledku za nejzásadnější rozdíl lze vidět odlišný způsob jejich aplikace. Právní normou rozumíme přímé pravidlo chování, u nějž obecně naplnění podmínek hypotézy vede k uplatnění dispozice. Nemůže, resp. nemělo by docházet k tomu, že při splnění

---

³⁹ Srov. Tamtéž, s. 180.

⁴⁰ Dotvářením práva zde autor rozumí konkretizaci normy, upřesňování neurčitých a příliš širokých pojmů. Srov. ZOULÍK, František. Právní principy a procesní zásady. In BOGUSZAK, Jiří. *Právní principy = Rechtsprinzipien = Principles of law: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 180-181.

⁴¹ Srov. ZOULÍK, František. Právní principy a procesní zásady. In BOGUSZAK, Jiří. *Právní principy = Rechtsprinzipien = Principles of law: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. s. 181.

⁴² Srov. tamtéž, s. 183.

subsumpčních podmínek je možné uplatnění dvou odlišných/rozporných pravidel. Pokud tomu tak je, jedná se o nepřijatelnou chybu právního řádu, již je nutno řešit derogací jedné z těchto norem v zájmu ochrany právní jistoty jejich adresátů. V případě právních principů však za splnění určitých podmínek může připadat v úvahu uplatnění dvou principů, aniž bychom museli některý z nich rušit.⁴³ Takovou kolizi pak je třeba řešit metodou poměřování s ohledem na jejich důležitost a účel, jehož má jejich použitím být dosaženo, resp. chráněnou hodnotu, jež je prostřednictvím nich vyjádřena.

Právní principy můžeme chápat jako součást práva, kdy právem nerozumíme pouhé slovní vyjádření právních předpisů, ale soubor obsahů právních regulativů (pravidel), jež poznáváme prostřednictvím interpretace těchto předpisů při vzájemném zohlednění relevantních faktorů ovlivňujících skutečný obsah práva (tj. hodnoty chráněné právem, účel právní úpravy, společenská současnost,...).

Právní principy a právní normy představují pravidla, jež ovšem mohou být a zpravidla jsou aplikována různým způsobem. Právní principy se aplikují zprostředkovaně, tj. skrze právní normu jako konkrétně vyjádřené pravidlo chování obsažené v právním předpisu (resp. z něj získané výkladem právě dle obsahu oněch principů), nebo přímo při vyplňování mezer v právu. Nevykazují však zcela (resp. vždy) stejnou logickou strukturu jako normy a většinou se vyznačují vyšší mírou obecnosti (ve smyslu jejich uplatnění za obecněji vyjádřitelných podmínek). Jsou interpretačním vodítkem při aplikaci práva a prostředkem limitace a inspirace v normotvorbě.

Stejně tak jako normy směřují právní principy k naplňování účelu práva, kterým je ochrana vybraných hodnot, již je např. právní jistota, rovnost před zákonem. Hodnoty (jejich význam a charakter) pak jsou východiskem pro vytváření pravidel regulujících chování adresátů práva tak, aby tyto hodnoty byly ve společnosti uchovávány. Zdrojem právních principů je společenská poptávka po určitých základních regulativech vyjadřujících hodnotové zaměření společnosti, od nichž se bude odvíjet další konkretizace a tvorba prostředků ochrany hodnot. Právní principy tak mohou být jednak nalézány (zobecněním při interpretaci práva) a dále tvořeny na základě vývoje společnosti.

Z občanského soudního řádu lze jednak vyabstrahovat jednotlivé zásady či principy, na nichž je vybudován, jednak jsou v něm výslovně uvedeny. Jedná se většinou o zásady a principy speciální pro civilní soudní řízení, jako jsou principy, z nichž lze vytvořit protikladné dvojice – princip oficiality/dispoziční, projednací/vyšetřovací, materiální pravdy/formální

---

⁴³ Diskutabilní a problematickou je však samotná možnost zrušení právního principu a legislativní proveditelnost takového zrušení.

pravdy, volného hodnocení důkazů/legální důkazní teorie, arbitrárního/legálního pořádku a dále principy či zásady stojící samostatně – zásada rovnosti, kontradiktornosti, princip koncentrace řízení, pro jednotlivé druhy řízení speciální zásady - zásada proporcionality, časové priority, přednosti, ochrany a obrany povinného a třetích osob.

Právní principy a zásady, ať už jsou výslovně v právním předpisu vyjádřeny nebo ne, hrají významnou roli při interpretaci norem v něm obsažených a umožňují tak nalézt v občanském soudním řádu obsah právních norem, pochopit jejich vzájemný vztah, systematickou a logickou propojenost. Aplikace procesních norem bez zohlednění principů a zásad, na nichž je toto právo založeno, je přes zřejmou formálnost tohoto práva (respektive právě kvůli ní) nemyslitelná. Výstižně se k tomu vyjádřil Zoulík, podle nějž „konkrétní procesní úprava není výsledkem působení jediné procesní zásady, ale výsledkem působení celé řady zásad. Přitom jde o to, aby jejich působení bylo vzájemně vyvážené a aby nacházelo adekvátní uplatnění. Nerespektování toho poskytuje možnost pro deformaci právní úpravy. Zejména neodůvodněné zdůraznění jedné zásady vůči ostatním vede k deformaci procesu jako celku“.⁴⁴ Jaruška Stavínohová základní principy civilního procesu vidí jako udržovatele pevné struktury civilního soudního řízení. Každý ze základních principů civilního soudního řízení pak chápe jako vyjádření určité základní, nenahraditelnou a nezastupitelnou společenské hodnoty v oblasti civilního procesu. „Uplatnění těchto společenských a lidských hodnot má často protirečivou povahu, takže systém základních zásad určitého právního odvětví, tedy i civilního procesu, se jeví jako optimální sjednocení různých, často protikladných tendencí. Optimální a proporcionalní možnost uplatnění základních procesních zásad umožňuje uskutečnit cíl civilního procesu, totiž spravedlivou ochranu subjektivních práv a zákonem chráněných zájmů.“⁴⁵

V návaznosti na výše uvedené lze uzavřít, že pochopení vzájemné interakce jednotlivých procesních zásad představuje základní zdroj poznání procesního práva. Vedle zásad, jež se pro své odlišné zaměření uplatní na sobě fakticky nezávisle a nemohou se tedy střetávat respektive kolidovat (např. zásada dispoziční a projednací, ...) či vedle sebe (např. zásada ústnosti, přimosti, veřejnosti), se však některé při aplikaci institutů procesního práva dostávají do vzájemných vazeb (např. právě zásada rovnosti a zásada předvídatelnosti).

---

⁴⁴ ZOULÍK, František. *Soudy a soudnictví*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 124.

⁴⁵ STAVINOHOVÁ, Jaruška. *Procesní povinnosti účastníků civilního soudního řízení ve světle díla prof. Macura*. Sborník z konference Dny práva 2008, 2. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity ve dnech 4. - 5. 11. 2008 [cit dne 13. března 2013]. Dostupné na <<http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/stavinohova.pdf>>.

V těch se pak promítá střet vylučující jejich současnou aplikaci, nebo je výsledkem střetu paralelní uplatnění obou, ovšem v částečně modifikované podobě, resp. míře.

Neboť v procesních principech se zračí zcela zřetelně jejich spojitost s hodnotami a mají často své promítnutí do konkrétních základních práv a svobod (u zásady předvídatelnosti a zásady rovnosti účastníků řízení to platí bez diskuze), má při posuzování jejich interakce důležitou roli metoda poměrování těchto principů a zohlednění zájmu na minimalizaci zásahu do jednoho z nich při upřednostnění druhého. Ústavní soud v této souvislosti hovoří o maximě, podle které základní právo či svobodu lze omezit pouze v zájmu jiného základního práva či svobody. „V případě závěru o opodstatněnosti priority jednoho ze dvou v kolizi stojících základních práv, je nutnou podmínkou konečného rozhodnutí rovněž využití všech možností minimalizace zásahu do druhého z nich. Tento závěr lze odvodit i z ustanovení čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, a sice v tom smyslu, že základních práv a svobod musí být šetřeno nejenom při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod, nýbrž analogicky rovněž v případě jejich omezení v důsledku jejich vzájemné kolize.“⁴⁶

O povaze zásady rovnosti a zásady předvídatelnosti, jejich promítnutí do právní úpravy civilního soudního řízení a konkrétních institutů, vzájemných vazbách, povaze střetu a možnosti vyvažování pojednávají následující části práce.

---

⁴⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94.

3. Zásada rovnosti jako komponent práva na spravedlivý proces a její uplatnění v civilním soudním řízení

Zásada rovnosti jako integrální součást práva na spravedlivý proces představuje jeden ze základních stavebních kamenů celého právního řádu, a jako taková patří k maximám demokratického právního státu. Rovnost z pohledu právního významu není možno chápat jako rovnost každého s každým, ale rovnost základního právního postavení, „tj. požadavek, aby právo bylo pro každého stejné“. ⁴⁷ Těžištěm smyslu aplikace zásady rovnosti tedy je, „aby právo bezdůvodně neposkytovalo výhody či naopak neznevýhodňovalo jednoho před druhým“. ⁴⁸ Rovnost dle Miloše Večeři spočívá vždy v příkládání rovného (stejného) měřítka na hodnocené objekty (lidi, vztahy, předměty apod.). Princip formální spravedlnosti je založen na formální rovnosti, neboť formální spravedlnost vychází z postavení rovných měřítek pro spravedlnostní hodnocení. Rovnost se podle něj vždy projeví v koncepcích spravedlností jako kritérium spravedlnosti, tvoří filozofický a procedurální základ všech teorií spravedlnosti. ⁴⁹

Ústavní soud definuje rovnost jako relativní kategorii, jež vyžaduje odstranění neodůvodněných rozdílů. Zásadě rovnosti v právech dle článku 1 Listiny základních práv a svobod je proto třeba rozumět tak, že právní rozlišování v přístupu k určitým právům nesmí být projevem libovůle, neplyne z ní však závěr, že by každému muselo být přiznáno jakékoli právo. ⁵⁰ Se zásadou rovnosti je spojena i právní jistota jako atribut idey právního státu. Večeřa vidí odraz právní jistoty v předvídatelnosti postupu státních orgánů *secundum et intra legem* tedy zákonného postupu, znamená podle něj jistotu, že v podobných případech bude rozhodováno podobně a v odlišných odlišně, což vyjadřuje vymezení legální spravedlnosti dle Harta. Právní jistotu shledává být pojmem širším než zákonnost i legální spravedlnost a obsahující více dílčích principů od zásad tvorby práva, přes zákaz retroaktivity, po poskytnutí účinné ochrany práv a ukládání předvídatelných sankcí za porušení práva. ⁵¹ S tímto souvisí i legitimní očekávání účastníků řízení, že o jejich právech a povinnostech bude rozhodováno podle uvedených kritérií „rovně“, tj. stejně či obdobně jako v již rozhodnutých případech

---

⁴⁷ Srov. KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 22.

⁴⁸ Srov. tamtéž.

⁴⁹ Srov. VEČEŘA, Miloš. *Spravedlnost v právu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 21.

⁵⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 23. ledna 2003, sp. zn. Pl. ÚS 15/02.

⁵¹ Srov. VEČEŘA, Miloš. *Spravedlnost v právu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 112.

vykazujících shodné znaky, leda, že by to okolnosti daného případu odůvodňovaly. V tomto smyslu jde o rovnost všech účastníků řízení jako žadatelů či adresátů soudní ochrany.⁵²

Zásady rovnosti v procesním právu potom samozřejmě pramení z obecné zásady rovnosti. Má své místo ve všech procesních řádech. Nacházíme ji již v římském právu, kdy lze odkázat například na obecně známé pravidlo *Aequitas in iudiciis inter litigantes servanda est*, tj. mezi stranami je v řízení třeba zachovávat spravedlnost. Rovnost účastníků soudního řízení tedy odráží především právo na zajištění určitých procesních zásad v řízení před soudy nebo jinými orgány a stát je povinen tuto rovnost zajistit také proto, že si vyhradil moc soudní jako exkluzivitu výkonu soudnictví.⁵³

Na rovině ústavní nalezneme vyjádření zásady rovnosti účastníků řízení v ustanovení článku 96 odst. 1 Ústavy ČR, podle nějž všichni účastníci řízení mají před soudem rovná práva (pojem rovnoprávnosti je užit ovšem již v preambuli Ústavy), a dále čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod stanovící, že „všichni účastníci jsou si v řízení rovni“, potažmo již v ustanovení čl. 1 tohoto právního předpisu stanovící, že: „Lidé jsou svobodní a rovni v důstojnosti i v právech.“

Dle Ústavního soudu je třeba shledávat rozdílnost úpravy zásady rovnosti obsažené v čl. 96 odst. 1 Ústavy ČR, který obecně předvídá rovnost účastníků v řízeních se shodným předmětem řízení a úpravy v čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, kde je rovnost chápána ve smyslu zaručení rovných procesních práv a povinností konkrétních účastníků v konkrétním řízení.⁵⁴

Jak uvádí Ústavní soud ve svém rozhodnutí Pl. ÚS 19/02: „Čl. 96 odst. 1 Ústavy ČR zakotvuje jako jednu z klíčových zásad fungování a realizace soudní moci v ČR procesní zásadu rovnosti práv účastníků řízení před soudem. Tento ústavní princip tak garantuje rovné procesní postavení účastníků soudního řízení co do práv, jež účastníkům určitého typu řízení přiznává právní řád. Je přitom zřejmé, že pro různé typy řízení lišící se svým předmětem může zákonodárce stanovit různý rozsah procesních práv a povinností. Jinými slovy rovnost účastníků řízení je třeba vykládat tak, že musí být respektován stejný rozsah procesních práv a povinností v řízeních shodujících se stejným předmětem řízení.“

Na zásadu rovnosti postavení účastníků řízení jako na nedílnou součást práva na spravedlivý proces lze nahlížet i dle výkladu čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně

---

⁵² Ústavní soud v nejednotnosti rozhodovací činnosti obecných soudů shledává založení nerovnosti mezi jednotlivými žalobci. Srov. nález ústavního soudu ze dne 20. dubna 2010, sp. zn. II. ÚS 2087/08.

⁵³ Srov. KLÍMOVÁ, Hana. In KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 498 (čl. 96 Ústavy).

⁵⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 11. března 2003, sp. zn. Pl. ÚS 19/02.

lidských práv a základních svobod, ačkoli v něm není *expressis verbis* obsažena.⁵⁵ Tento závěr pramení z pojetí ideje spravedlivého procesu v něm obsažené, čemuž odpovídá i judikatura Evropského soudu pro lidská práva,⁵⁶ který jako orgán zřízený k projednávání porušení této úmluvy pak rovnost postavení účastníků vykládá jako rovnost zbraní, tj. zejména rovnou možnost účastníků využívat svých procesních práv. ESLP zaujímá k zásadě rovnosti tedy obecně postoj jako k zásadě vyjadřující, že každá strana v soudním řízení musí mít stejnou možnost hájit své zájmy, žádná z nich nesmí mít podstatnou výhodu vůči protistraně a každá strana musí mít možnost uplatnit své argumenty za podmínek, které nejsou jasně nevýhodné ve srovnání s protistranou.⁵⁷

O rovnosti zbraní jako o jednom ze základních elementů práva na spravedlivý proces hovoří taktéž Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 27. srpna 2001, sp. zn. IV. ÚS 463/2000, kdy rovnost zbraní znamená, že „každá strana v procesu musí mít stejnou možnost hájit své zájmy, jakož i možnost uplatňovat své argumenty za podmínek, které nejsou zřetelně nevýhodné ve srovnání s protistranou“.

V tomto svém závěru však ESLP i Ústavní soud ČR definují rovnost zbraní prostřednictvím výčtu oněch zbraní, které mají být v řízení mezi účastníky rovné a právě tímto zřetelně dávají najevo, že zásada rovnosti je zastřešujícím znakem práva na spravedlivý proces. Zásadu rovnosti je proto třeba chápat z pohledu systematického. Sama o sobě vyjadřuje jen určitý imperativ, který je ovšem obsahově prázdný, a teprve až jeho spojením s právní úpravou práv a povinností účastníků civilního soudního řízení docházíme ke komplexnímu poznání této zásady. Jako výchozí idea spravedlivého procesu představuje i interpretační vodítko při aplikaci právních norem obsažených v právní úpravě civilního soudního řízení, čímž slouží k nastolení určité rovnováhy sil v řízení, k rovnovážnému postavení účastníků, kdy ani jeden není bezdůvodně ve svých právech a povinnostech zvýhodňován nebo znevýhodňován.⁵⁸

Promítnutí zásady rovného postavení účastníků do civilního procesu potom zcela odpovídá faktu, že vedle svobody, také rovnost představuje základní východisko regulace soukromoprávních vztahů, jež jsou předmětem civilního soudního řízení.⁵⁹ Shodně potom

---

⁵⁵ Srov. i čl. 26 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

⁵⁶ Dále jen ESLP.

⁵⁷ Např. rozhodnutí ESLP Kress vs. Francie ze dne 7. června 2001 (Application no. 39594/98), bod 72.

⁵⁸ Již s ohledem na výše uvedené chápání rovnosti účastníků jako rovnosti v jejich procesním postavení, nelze namítat porušení zásady rovnosti ve vztahu k výsledku sporu. Jak uvádí i Ústavní soud ve svém rozhodnutí ze dne 24. června 2002, sp. zn. IV. ÚS 140/02 : „výsledek sporu sám o sobě nemůže porušit rovnost účastníků“.

⁵⁹ Srov. HURDÍK, Jan, LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 117.

Petr Lavický vidí vytváření základní struktury civilního procesu na základě jeho předprocesní fáze, jež se vyznačuje uplatněním systému dvou stran a principu kontradiktornosti, spontánně se pak projevuje i zásada rovnosti, projednací a dispoziční, což vše potom určuje podstatné rysy fáze projednání věci před soudem.⁶⁰ František Zoulík vedle uznání zásady rovnosti jako stěžejní zásady civilního procesu dodává, že má však „pro civilní proces význam ještě hlubší; společně s nestranností a nezávislostí soudu a s kontradiktorním rázem řízení patří přímo k pojmovým znakům civilního procesu. Postavení soudu jako „nezúčastněného třetího“ a dvou rovných stran, vedoucích spor, jsou lícem a rubem téže mince, jedno nemůže existovat bez druhého a společně dávají základní tvář procesu jako sporu o právo“.⁶¹ Nejedná se však o zásadu pouze sporného nalézacího řízení. „Zásada rovnosti účastníků (stran) platí ve všech druzích řízení, neboť bez ní by soudní proces ztratil smysl své existence. Je vlastně promítnutím jednoho z prvků sporu o právo (právního konfliktu) do procesních předpisů. Z tohoto hlediska ji můžeme považovat za určitý protějšek zajištění postavení soudu jako nezúčastněného třetího (prostřednictvím soudcovské nezávislosti).“⁶²

Občanský soudní řád rovnost účastníků upravuje v § 18 odst. 1 větě první, kde je stanoveno, že „účastníci mají v občanském soudním řízení rovné postavení“. Takové vyjádření zásady rovnosti je pak vyjádřením základního regulativního východiska celého předpisu a tím i klíčovým interpretačním pravidlem ve vztahu k němu. Práva a povinnosti účastníků řízení musí být přiznána rovně, neplyne-li objektivní důvod nerovnosti účastníků konkrétního řízení. Podle Jarušky Stavínové a Petra Hlavsy se zásada rovnosti projevuje právě „vytvářením stejných procesních podmínek a procesního postavení subjektů, o jejichž právech a povinnostech soud rozhoduje“.⁶³

Ono vytváření stejných podmínek se děje především důsledným postupem soudu dle ustanovení o.s.ř. při vedení řízení nastavujícím všem účastníkům rovné postavení při užívání jejich procesních práv a to zejména prostřednictvím plnění poučovací povinnosti spočívající v seznámení účastníků s jejich procesními právy a možnostmi jejich uplatnění. Soud je sice povinen účastníky o jejich procesních právech a povinnostech poučovat, nicméně na rozdíl od

---

⁶⁰ Srov. LAVICKÝ, Petr. Vzájemné vztahy práva procesního a hmotného a jejich projevy. In LAVICKÝ, Petr, ed. a SPÁČIL, Jiří, ed. *Macurův jubilejní památník: k nedožitým osmdesátinám profesora Josefa Macura*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, s. 31.

⁶¹ ZOULÍK, František. Rovnost stran a profesionalita v civilním procesu: K problematice tzv. advokátského procesu. *Bulletin advokacie*, 1999, roč. 1999, č. 9, s. 7.

⁶² ZOULÍK, František. *Soudy a soudnictví*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 125.

⁶³ STAVINOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. Brno: Masarykova Univerzita a nakladatelství Doplněk, 2003, s. 177. Obdobně srov. ŠEVČÍK, Vlastimil. Některé ústavní aspekty řízení před obecnými soudy. *Bulletin advokacie*, 1998, roč. 1998, č. 6-7, s. 14.

procesních povinností, jejichž splnění může být na účastnících různými prostředky vynucováno, nelze účastníky nutit, aby svých procesních práv využívali. Soud je nemůže v jejich procesních krocích vést, není mu stanovena ani povinnost bdít nad tím, aby účastníci této možnosti využili. V konečném důsledku tedy povinnosti zachování zásady rovnosti v soudním řízení odpovídá povinnost zajištění možnosti každého účastníka řízení mít v soudním řízení rovné postavení s ostatními účastníky. Zda skutečně v konkrétním řízení budou účastníci svých práv využívat v rovné míře, už záleží také na jejich vlastní aktivitě a míře zapojení se do řízení.

Zásada rovnosti projevující se v nastavení rovných možností uplatnění procesních práv totiž nepředstavuje pro účastníky povinnost tato práva využít, a proto nelze chápat jako porušení zásady rovnosti, nevyužívá-li účastník těchto svých práv, tj. je v tomto ohledu nečinný. Tato jeho nečinnost může mít pro něj samozřejmě i velice negativní následky, nicméně i ve vztahu k zásadě rovnosti se uplatňuje obecné pravidlo *vigilantibus iura scripta sunt*. Pokud byli účastníci se svými procesními právy a povinnostmi řádně seznámeni, resp. pokud měli možnost se s nimi seznámit (např. byli řádně předvoláni na první jednání, ovšem nedostavili se k němu bez řádné a včasné omluvy, ačkoli jim v tom nebránila žádná vážná překážky, a nebyli proto poučeni o možnosti tvrdit rozhodné skutečnosti pouze do konce tohoto jednání), nelze za porušení zásady rovnosti považovat situaci, kdy v řízení neuspěli, protože svých práv na rozdíl od druhé strany nevyužili.

Zásada rovnosti představuje vůdčí ideu, bez jejíhož respektování by aplikace právní úpravy civilního procesu nemohla plnit svůj pravý účel. Proto lze v intencích této zásady hodnotit uplatňování a zachovávání dalších zásad civilního procesu (resp. složek práva na spravedlivý proces) jako je například právo být slyšen a vyjadřovat se ke všem skutečnostem a důkazům předkládaným protistranou (jiným účastníkem).

Rovné zachování práva být slyšen u všech účastníků konkrétního řízení, tj. zachování možnosti vyjádřit se k projednávané věci a přednést svůj pohled na ni, je projevem rovnosti účastníků řízení a zároveň základní premisou realizace práva na spravedlivé soudní řízení. Zásada rovnosti je v procesním právu neodmyslitelně spojena také se zásadou kontradiktornosti, která je obecně nazývána jako právo účastníků předkládat stanoviska a důkazy, které považují za nutné, jakož i argumenty na podporu svých tvrzení.⁶⁴ V tomto pojetí je zásada kontradiktornosti tedy velmi úzce spjata s právem být slyšen.

---

⁶⁴ Rozhodnutí ESLP *Blücher v. Czech Republic* ze dne 11. ledna 2005 (Application no. 58580/00).

Aby mohlo docházet k uplatnění práva účastníka vyjadřovat se k projednávané věci, tj. práva být slyšen, je třeba zajistit, že účastník, jehož mateřtinou je jiný než český jazyk, bude mít možnost průběh řízení vnímat a se soudem komunikovat v tomto svém jazyce.⁶⁵ Dle ustanovení čl. 37 odst. 4 LZPS každý, „kdo prohlásí, že neovládá jazyk, jímž se vede jednání, má právo na tlumočnicka“. K tomuto závěru je třeba zmínit ještě stanovisko Ústavního soudu, podle nějž ovšem „Základní právo účastníka řízení na pomoc tlumočnicka ve smyslu čl. 37 odst. 4 Listiny základních práv a svobod nelze rozšiřovat pomocí interpretace, resp. konkretizace čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod jako obecného ustanovení o spravedlivém řízení. Základní právo garantované čl. 37 odst. 4 Listiny základních práv a svobod nedopadá na písemný styk soudu s účastníky řízení a naopak. To nevylučuje, aby zákonná úprava poskytla vyšší standard.“⁶⁶

V civilním soudním řízení dle potom dle § 18 odst. 2 o.s.ř. platí, že soud vždy účastníku ustanoví tlumočnicka, jakmile taková potřeba vyjde v řízení najevo. Přístup k povinnosti ustanovit účastníku tlumočnicka do jeho mateřtiny pak obecně nemá být příliš formalistický a má odrážet skutečnou potřebu účastníka, jde-li o tlumočení či překlad úkonů soudu. Soud by tedy měl zjišťovat, zda účastník řízení je schopen vnímat obsah řízení, není-li jeho mateřtinou český jazyk, a dojde-li k závěru, že nikoli, pak by měl zajistit nápravu. Jak uvádí Ústavní soud: „Tam, kde existuje pochybnost o tom, zda je účastník řízení s ohledem na své jazykové znalosti schopen adekvátně reagovat na výzvu soudu ke splnění procesních povinností nebo uplatnění procesních práv v českém jazyce (nebo na ni v důsledku téhož nereaguje vůbec), je třeba úkon soudu provést rovněž v jazyce, kterému účastník řízení rozumí, anebo mu ustanovit tlumočnicka. V opačném případě není zajištěna ústavním pořádkem i zákonem definovaná rovnost účastníků řízení.“⁶⁷ Z tohoto lze tedy učinit závěr, že soud by se měl postarat případně i o překlad úkonu učiněného vůči účastníku písemně či jeho následné přetlumočení.

Jen takové řízení, v němž dochází k současnemu naplnění všech těchto zásad, tj. v němž možnost vyjadřovat se k projednávané věci a předkládat stanoviska a argumenty na podporu svých tvrzení je dána všem účastníkům rovně, je možno chápat jako souladné s právem na spravedlivý proces. Kontradiktornost řízení při svém nejširším a nejobecnějším

---

⁶⁵ Jak ovšem uvádí Nejvyšší správní soud ve svém rozhodnutí ze dne 23. března 2005, sp. zn. 4 Azs 307/2004-63: „Se souhlasem účastníka řízení (byť byl udělen již v řízení před správním orgánem) nebo v odůvodněných případech, např. tehdy, je-li mateřtinou účastníka málo rozšířený, může soud podle § 18 odst. 2 o. s. ř. přibrat tlumočnicka i z jiného jazyka, který účastník ovládá, a který nadto byl v jeho domovské zemi dlouhá léta jazykem úředním.

⁶⁶ Stanovisko Ústavního soudu ze dne 25. října 2005, sp. zn. Pl. ÚS - st. 20/05.

⁶⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 8. srpna 2005, sp. zn. II. ÚS 186/05.

smyslu znamená, že účastníci mohou v průběhu řízení reagovat na předkládané důkazy, tvrzené skutečnosti a podávané návrhy. Z toho plyne, že by nemělo docházet k tomu, aby soud v řízení meritorně rozhodl, aniž by byla účastníku řízení, proti němuž návrh na vydání tohoto rozhodnutí směřuje, dána možnost se k tomuto návrhu vyjádřit a předložit argumenty na svoji obranu. Zda této možnosti využije, je pak zcela na jeho vlastním uvážení, a o možných následcích jeho nečinnosti v tomto směru by měl být soudem poučen, neboť jinak by rozhodnutí v řízení vydané bylo pro účastníka překvapivé. Překvapivá rozhodnutí jsou pak obecně výsledkem řízení, v nichž soud nerespektoval zásadu předvídatelnosti. Ta vedle zásady rovnosti představuje další významný prvek práva na spravedlivý proces.

4. Zásada předvídatelnosti soudního rozhodování jako komponent práva na spravedlivý proces a její uplatnění v civilním soudním řízení

Občanské soudní řízení je dle Jarušky Stavinohové a Petra Hlavsy „zaměřeno na realizaci účelu, který má plnit, totiž na poskytnutí ochrany porušeným nebo ohroženým právům a oprávněným zájmům fyzických a právnických osob. Tento cíl je formálně završen konečným řešením, které je vyjádřeno vydáním autoritativního rozhodnutí soudu jako státního orgánu“.⁶⁸

František Zoulík považoval rozhodnutí za cíl činnosti soudu, protože je vlastním řešením právního konfliktu a „je integrální součástí procesu, neboť je nemyslitelné a nerealizovatelné bez procedury, která mu předcházela a jejímž je vyvrcholením. [...] Faktory, které působí na genezi soudního rozhodnutí, mají různou povahu. Z hlediska právní jistoty je třeba postihnout jich co nejvíce v procesních normách.“⁶⁹

Předvídatelnost tohoto soudního rozhodnutí (resp. alespoň minimální míra předvídatelnosti) jako opak jeho překvapivosti je, jak uvádí Ústavní soud, jedním z aspektů práva na spravedlivý proces.⁷⁰ V jiném rozhodnutí Ústavní soud konstatuje, že ve svém rozhodování soudy nemohou „opustit princip právní jistoty a zásadu předvídatelnosti práva (princip odvozený z principu právního státu, tj. z čl. 1 odst. 1 Ústavy), jež implicitně vyžadují přesnost a předvídatelnost soudního rozhodnutí“ a to ani, když se v řízení jedná o bagatelní věci.⁷¹

Předvídatelnost je hodnotou pramenící z jiné hodnoty, jíž je právní jistota a ta je charakteristickým znakem ideje právního státu. Neodmyslitelně je spjata s obecnou ústavní zásadou rovnosti i specificky k této zásadě formulované zásadě rovnosti účastníků řízení. Tak jako je rovnost účastníků hodnotou i cílem, jež je sledován právní úpravou, jejíž jednotlivé instituty k jejímu zachování slouží, tak i docílení předvídatelnosti soudního rozhodování představuje smysl a účel mnoha ustanovení o.s.ř. Abstrakcí všech těchto dílčích projevů respektu k uvedeným hodnotám docházíme k formulaci obecného pravidla, kterým je povinnost soudu postupovat tak, aby v procesu docházelo k dosažení stavu rovnosti všech

---

⁶⁸ STAVINOHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. Brno: Masarykova Univerzita a nakladatelství Doplněk, 2003, s. 392.

⁶⁹ ZOULÍK, František. *Soudy a soudnictví*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 133-134.

⁷⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 24. února 2004, sp. zn. I. ÚS 654/03, nález Ústavního soudu ze dne 17. března 2009, sp. zn. I. ÚS 3143/08, nález Ústavního soudu ze dne 9. června 2009, sp. zn. III. ÚS 292/07.

⁷¹ Nález Ústavního soudu ze dne 6. září 2010, sp. zn. I. ÚS 1744/10.

účastníků řízení v možnosti uplatňovat svá procesní práva a plnit procesní povinnosti a postup soudu v řízení pro ně nebyl překvapivým.⁷² Pro obecnost a způsob aplikace těchto pravidel na ně nahlížíme jako na zásady či principy. Nejvyšší soud k tomu uvádí, že „občanský soudní řád stojí nyní na zásadě předvídatelnosti rozhodnutí.“⁷³ Ústavní soud o předvídatelnosti rozhodnutí hovoří jako o jedné „z významných zásad, na nichž stojí soudní proces. Je nepochybné, že předvídatelné může být jen takové rozhodnutí, kterému předchází předvídatelný postup soudu v řízení“.⁷⁴ Jako překvapivé rozhodnutí potom označuje „postup [...], který nese znaky libovůle“.⁷⁵ Slovenský Nejvyšší soud s odkazem na důvodovou zprávu k zákonu č. 384/2008 Z.z. hodnotí jako předvídatelné takové rozhodnutí, kterému předchází předvídatelný postup při řízení a rozhodování.⁷⁶ Německý Ústavní soud uvádí, že v čl. 103 odst. 1 Základního zákona (Grundgesetz, dále jen GG) uložená povinnost soudů, dát účastníkům řízení příležitost vyjádřit se k rozhodným otázkám věci, zakazuje vydání překvapivých rozhodnutí. Ty jsou založeny na určitém hledisku, na něž soud dopředu nepoukázal a se kterým by podle dosavadního průběhu řízení nemohl počítat ani jinak svědomitý a znalý účastník řízení. Překvapivé rozhodnutí je tak založeno na vážném zklamání procesní důvěry.⁷⁷ V jiném svém rozhodnutí deklaruje, že čl. 103 odst. 1 GG obsahuje i dále zasahující garance, než jen možnost se k věci vyjádřit, jako je například ochrana před překvapivými rozhodnutími.⁷⁸

Zmíněná rozhodnutí a mnohá další užívají spojení předvídatelnosti soudního rozhodnutí jako termínu, stejně tak je tomu i se zásadou předvídatelnosti soudního rozhodnutí. Činí závěry o porušení či ohrožení dané zásady či naopak definují přídavným jménem „předvídatelné“ nebo naopak „překvapivé“ vlastnosti rozhodnutí, resp. postupu soudu. Ze všech těchto jednotlivých rozhodnutí a výše popsaného výkladu pojmu předvídatelnost můžeme dospět k předběžnému náhledu na obsah termínu předvídatelnost soudního

---

⁷² Srov. dále i nálezy Ústavního soudu ze dne 12. června 2012, sp. zn. II. ÚS 3898/11. Aspekt právní jistoty a konzistentnosti v aplikaci právního řádu vidí Ústavní soud jako podstatný, jelikož představuje komponent práva na spravedlivý proces, kdy ústavněprávní ukotvení je požadavkem zachování právního státu. „Předpokladem právní jistoty je "seznatelnost právní normy, resp. seznatelnost právního stavu a předvídatelnost právního rozhodnutí", přičemž její těžiště lze spatřovat právě ve vztahu normotvorby a aplikace práva. Neodmyslitelný atribut ztělesňuje důvěra každého jedince v právo, jakož i jistota, že jím stanovená subjektivní oprávnění budou nejen respektována ale i efektivně ochráněna.“

⁷³ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. září 2005, sp. zn. 30 Cdo 749/2005, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. září 2010, sp. zn. 23 Cdo 2510/2010, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. října 2010, sp. zn. 30 Cdo 2750/2009, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. října 2011, sp. zn. 23 Cdo 5141/2009, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. října 2012, sp. zn. 30 Cdo 1225/2011.

⁷⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 7. dubna 2011, sp. zn. I. ÚS 1014/10.

⁷⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 4. září 2002, sp. zn. I. ÚS 113/02.

⁷⁶ Usnesení Nejvyššího soudu SR ze dne 17. října 2011, sp. zn. 7 Cdo 42/2010.

⁷⁷ Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu SRN ze dne 4. září 2008, sp. zn. 2 BvR 2162/07, odst. č. 14.

⁷⁸ Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu SRN ze dne 30. dubna 2003, sp. zn. 1 PBvU 1/02, odst. č. 44.

rozhodování. Postup soudu při poskytování soudní ochrany a také jeho následné rozhodnutí ve věci jako hlavní produkt soudního řízení nesmí tedy být pro účastníky překvapivým, pokud mají legitimní důvod očekávat (a tedy předvídat) určitý postup či určité rozhodnutí soudu ve své věci.

Předvídatelnost soudního rozhodování lze tedy chápat v několika smyslech. Zaprvé předpokladem předvídatelnosti soudního rozhodování je existence právní úpravy, jejíž vlastností je srozumitelnost a určitost, jako obecné předpoklady předvídatelnosti její aplikace soudy. Zadruhé soudní rozhodnutí musí být výsledkem předvídatelného postupu soudu, kdy účastníci nemohou být s ohledem na dosavadní průběh řízení překvapeni rozhodnutím soudu. A zatřetí, vycházejí-li účastníci při právním hodnocení věci ze stávající ustálené judikatury, nemůže rozhodnutí v jejich věci vykazovat známky svévolného odchýlení se od ní, ale případné odlišné rozhodnutí musí být soudem založeno na relevantních důvodech a argumentech, jež musejí být účastníkům vysvětleny v odůvodnění tohoto rozhodnutí.

Soudní rozhodnutí má být výsledkem soudního řízení, v němž soud postupuje v intencích procesních pravidel pro účastníky předvídatelným postupem. To znamená, že procesní kroky soudu by neměly účastníky překvapit, soud by měl při respektování zásad procesního práva a práva na spravedlivý proces vést řízení pro účastníky předvídatelným způsobem. Tento druhý pohled na předvídatelnost soudního rozhodování potom úzce souvisí především s pojetím poučovací povinnosti soudu, jako prostředkem seznámení účastníků řízení s jejich procesními právy a povinnostmi, včetně upozornění na jejich řádné plnění.

Zásada předvídatelnosti soudního rozhodnutí odráží povinnost soudu postupovat s respektem a v zájmu ochrany právní jistoty účastníků řízení spojené s jejich důvěrou v právo, legitimním očekáváním. Proto jsou povinny jako „orgány veřejné moci [...] přihlížet k tomu, jaká očekávání svým postupem a činností vyvolaly.“⁷⁹ Pavel Mates však zcela správně k zásadě předvídatelnosti podotýká, že jakkoli je ústavním principem, má samozřejmě svoje limity a nemá přednost před jinými principy.⁸⁰ Při aplikaci práva je proto nutné zvažovat jako interpretační hledisko nejen její naplnění, ale také vliv takového postupu na ostatní principy a zásady či chráněné hodnoty jakými jsou v této souvislosti především zásada rovnosti a spravedlivé rozhodnutí v konkrétní věci.

---

⁷⁹ Srov. dále také nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2012, sp. zn. III. ÚS 3247/11.

⁸⁰ MATES, Pavel. Požadavek předvídatelnosti ve správním právu. *Právní rozhledy*, 2012, roč. 20, č. 12, s. 447.

4.1 Srozumitelnost a určitost právní úpravy jako předpoklad předvídatelnosti její aplikace a právní jistota

Předpokladem předvídatelnosti aplikace práva je srozumitelnost a určitost právní úpravy. O seznatelnosti právní normy jako o základním předpokladu jistoty v oblasti aplikace práva se vyjadřuje například i Viktor Knapp.⁸¹ Je-li proto právní úprava neurčitá, nesrozumitelná, nemůže být toto na úkor adresátů právních norem, tj. nesrozumitelnost a neurčitost právní normy nemůže ospravedlnit překvapivost rozhodnutí. Jak uvádí český Ústavní soud: „Bez jasnosti a určitosti pravidel nejsou naplněny základní charakteristiky práva, a tak nejsou ani uspokojeny požadavky formálního právního státu. Každá právní úprava proto musí vyjadřovat respekt k obecným zásadám právním (principům), jako je důvěra v právo, právní jistota a předvídatelnost právních aktů, které strukturují právní řád demokratického právního státu, resp. jsou z něj odvoditelné“.⁸² Tento přístup pak lze nalézt v právních řádech České republiky, Slovenské republiky i Spolkové republiky Německo. V českém právním řádu tento požadavek pramení z čl. 1 odst. 1 Ústavy. K tomu se vyjádřil i Ústavní soud ČR, podle nějž zásady jasnosti a určitosti zákona představují součást principu právní jistoty, a tudíž principu právního státu (čl. 1 Ústavy České republiky),⁸³ resp. zásady řádnosti a jasnosti právních předpisů tvořící jednu ze zásad materiálního právního státu (dovozené interpretací čl. 1 a čl. 2 Ústavy ČR a čl. 1 a 4 Listiny).⁸⁴

V německém právním řádu je vyvozován příkaz jasnosti a určitosti také z principu právního státu.⁸⁵ Na Slovensku je tento požadavek vyvozován z čl. 1 odst. 1 Ústavy, podle nějž je Slovenská republika svrchovaný, demokratický a právní stát. Dle nálezu Ústavního soudu SR i zákonodárce má povinnost chránit principy materiálního právního státu, včetně právní jistoty. Jedním z prvků právní jistoty je i srozumitelnost právních norem a na ní založená předvídatelnost postupu orgánů veřejné moci,⁸⁶ dále jedním z definičních prvků principu právního státu je právní jistota. Požadavkem právní jistoty je, aby zákony v právním

---

⁸¹ Srov. KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 206. Právo by potom dle něj mělo být nadáno primárně sdělností jako nezbytným předpokladem jeho srozumitelnosti (s. 49, 118 a násl.), což je potom zajištěno přesností významu a jednoznačností pojmů, stálým pojmoslovím a pragmatickými vlastnostmi právního jazyka. Odkazuje zde na Ernsta Swobodu, podle nějž základní atributy zákonodárství jsou úplnost zákona, vnitřní uspořádanost zákona, stejnorodost, souladnost, zřetelnost, stručnost, přiměřenost (s. 127).

⁸² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 2. listopadu 2009, sp. zn. II. ÚS 2048/09.

⁸³ Ústavní soud ČR takto deklaruje ve svém nálezu ze dne 24. května 1994, sp. zn. Pl. ÚS 16/93 a dále obdobně v nálezu ze dne 2. března 1995, sp. zn. Pl. ÚS 32/94.

⁸⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 15. února 2007, sp. zn. Pl. ÚS 77/06.

⁸⁵ K tomu srov. např. následující rozhodnutí Spolkového ústavního soudu SRN: rozsudek ze dne 15. prosince 1983, sp. zn. 1 BvR 209/83, usnesení ze dne 23. března 2011, sp. zn. 2 BvR 882/09, odst. č. 73, rozsudek ze dne 2. března 2006, sp. zn. 2 BvR 2099/04, odst. č. 93, usnesení ze dne 12. dubna 2005, sp. zn. 2 BvR 1027/02, odst. č. 97.

⁸⁶ Srov. nález Ústavního soudu SR ze dne 19. října 2005, sp. zn. PL. ÚS 6/04.

státě byly pochopeny dostatečně a aby umožňovaly svým adresátům učinit si alespoň představu o své právní situaci. Nejasnost, vícevýznamnost a vágnost pojmu vytváří stav právní nejistoty, čím se dostává do rozporu s čl. 1 Ústavy.⁸⁷

Tyto kvalitativní požadavky na právní úpravu plynou dále i z judikatorní činnosti Evropského soudu pro lidská práva, jemuž všechny srovnávané státy podléhají jako signatáři Úmluvy na ochranu lidských práv a svobod. Dle ESLP neurčitá, nesrozumitelná právní úprava nemůže být na úkor adresátů právních norem, tj. nesrozumitelnost a neurčitost právní normy nemůže ospravedlnit překvapivost rozhodnutí.⁸⁸ Dále například ve svém rozhodnutí *Sunday Times v. The United Kingdom* ze dne 26. dubna 1979 ESLP uvádí, že právní předpis nelze považovat za právo, pokud není formulován s dostatečnou přesností, aby umožnil osobám regulovat své chování, tj. ti musí být schopni (v případě potřeby s odbornou pomocí) předvídat následky, které mohou z jejich jednání plynout, a to do té míry, která je přiměřená okolnostem.⁸⁹ Zároveň však Evropský soud pro lidská práva upozorňuje, že tato jistota a předvídatelnost nemohou být absolutní. Takový stav je nejenže nedosažitelný, ale zároveň i nežádoucí, neboť by vedl k přílišné rigiditě práva a právo musí být schopno držet krok s měnícími se podmínkami.

Dosažení tohoto cíle ovšem vyžaduje patřičný přístup normotvůrce při formulaci ustanovení právních předpisů, jež nutně bude mít podobu stylizace s užitím pojmů větší či menší míry neurčitosti. Tím ovšem získává právní řád vlastnost určité nepředvídatelnosti založené na zmenšené prvotní seznatelnosti obsahu právních norem. Výstižně tento efekt shrnuje například Lukáš Buzek: „Právo ve společnosti funguje jako nástroj přenosu vůle v podobě závazné normativní informace. [...] Normy jsou svou formou odděleny od časoprostoru, který ovšem zároveň vytváří (kontext) jejich implicitní struktury. Norma upravuje i vztahy, které nebyly v době jejího vzniku předpokládány a tudíž ani reflektovány v explicitní delimitaci normy a jejího normativního algoritmu. Rozměr nadčasovosti je normě často dodáván za užití obecných pojmů, které nicméně relativizují a destabilizují její konkrétní sémantický obsah. [...] Vyšší míra abstrakce [...] s sebou nese snižující se konkrétnost právní normy, zvyšování významu výkladu práva, snižování schopnosti

---

⁸⁷ Srov. nález Ústavního soudu SR ze dne 11. března 1999, sp. zn. PL. ÚS 15/98 a dále usnesení Ústavního soudu SR ze dne 5. února 1998, sp. zn. I. ÚS 3/98.

⁸⁸ Například rozhodnutí ESLP *Malone v. The United Kingdom* ze dne 2. srpna 1984 (Application no. 8691/79), rozhodnutí ESLP *Amann v. Switzerland* ze dne 16. února 2000 (Application no. 27798/95).

⁸⁹ Rozhodnutí ESLP *Sunday Times v. The United Kingdom* ze dne 26. dubna 1979 (Application no. 6538/74), bod 49. Na uvedené rozhodnutí odkazují dále např. také rozhodnutí ESLP *Malone v. The United Kingdom* ze dne 2. srpna 1984 (Application no. 8691/79), nebo rozhodnutí ESLP *Amann v. Switzerland* ze dne 16. února 2000 (Application no. 27798/95).

autentické percepce norem a zároveň i snížení relevance jejich originální percepce.⁹⁰ Příbáň shodně upozorňuje na snížení určitosti a přehlednosti právního řádu jako dopadu normativní činnosti spočívající ve zvyšování obecnosti a abstraktnosti právních pravidel ve snaze naplnit potřebu popsat a regulovat stále složitější sociální život a jeho jednotlivé aspekty (roviny, oblasti zájmu).⁹¹

Výklad takových právních předpisů a aplikace právních norem z nich vyvozených jsou potom úkolem právní praxe. Martin Škop vyslovuje z pohledu reality právní praxe zcela výstižnou myšlenku a to, že normotvůrce sice definuje právní normy, jeho činnost nicméně ústí do psané podoby pravidel. „To, jak s nimi budeme nakládat, jaké skutečné pravidlo z textu získáme, záleží mnohem více na tom, kdo pravidlo ve skutečnosti používá. Normotvůrce tím, že vydá text, jehož významem jsou právní normy, nad ním ztrácí svou moc a začíná se prosazovat vůle toho, kdo normu interpretuje.“⁹²

Je proto zcela racionálním závěrem, že s vědomím fakticity uvedeného následného vlastního „života“ právních předpisů by měl normotvůrce přistupovat k formulaci textu ustanovení. Jakkoli musí být dbáno o „pružnost“ práva pro jeho dlouhodobou aplikovatelnost, nelze vytvářet předpisy, u nichž absentuje vlastní sdělnost ve vztahu k v něm obsaženým pravidlům a rozumná míra předvídatelnosti jejich aplikace již z pouhého jazykového a systematického pohledu.⁹³ Jan Krčmář výstižně uvedl, že „Právo občanské je souhrnem zákonů, jako každé zákonné právo je málo měnlivé, a to zejména ve svém jádře, v kodifikaci. Avšak sama skutečnost, že právo uvádějí do styku se sociálním životem soudcové a tedy lidé, kteří sami jsou v těsném styku s myšlenkovou náplní své doby, zajišťuje právu jakousi pružnost a zabrání, aby se právo příliš často neocitalo v odporu s tendencemi a potřebami sociálního života, jakož s druhé strany vázanost soudů na zákon a jejich závislost na precedencích a na právní vědě způsobí, že právo bude mít stabilitu potřebnou v zájmu právní jistoty“.⁹⁴

---

⁹⁰ BUZEK, Lukáš. Význam formálního oddělení normy od materiální skutečnosti. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2010, roč. 18, č. 2, s. 152. Zároveň ve svém článku na str. 153 správně upozorňuje na fakt, že „Kazuistické právní normy představují pro moderní společnost kapacitně nepoužitelný nástroj.“

⁹¹ PŘIBÁŇ, Jiří. *Sociologie práva: systémově teoretický přístup k modernímu právu*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1996, s. 168.

⁹² ŠKOP, Martin. Spor přirozeného a pozitivního práva: Hra o člověku. In PŘIBÁŇ, Jiří a kol. *Právo a dobro v ústavní demokracii: polemické a kritické úvahy*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, s. 174.

⁹³ Zde lze odkázat na Legislativní pravidla vlády jako zdroj jednotného přístupu k formulaci a strukturování textu právních předpisů. [cit. dne 20. června 2013]. Dostupné na <http://www.vlada.cz/assets/jednani-vlady/legislativni-pravidla/LPV_uplne-zneni.pdf>.

⁹⁴ KRČMÁŘ, Jan. Význam judikatury a právní vědy. *Právní prakse: měsíčník československých právníků*, 1936-1937, roč. 1, č. [údaj neznámý], s. 1.

Závěr o přijatelnosti částečné vágnosti či vyšší míry obecnosti znění právních předpisů je dále akceptovatelný za předpokladu vytvoření a existence stabilního a jednotného výkladu právních předpisů a v nich obsažených pojmů při jejich aplikaci. Míra předvídatelnosti vlastních právních pravidel plynoucích z právních předpisů by proto měla reflektovat imperativ nepřipustnosti umožnění jejich svévolné, čistě utilitární či zájmově pokřivené interpretace, respektovat legitimní očekávání účastníků, že při splnění stejných podmínek, z nich bude dovozena obsahově stejná právní norma, nicméně zároveň v zájmu předcházení komplikacím v podobě mezer v právu otevírat cestu k možnému flexibilnímu reagování na specifické případy dle smyslu a účelu právní úpravy. Při splnění těchto požadavků může právní úprava být způsobilá poskytnout dostatečný prostor pro zajištění předvídatelnosti postupu orgánů nadaných pravomocí rozhodnout o právech a povinnostech z ní plynoucích.

4.2 Rozhodování v obdobných případech - předvídatelnost soudního rozhodování jako důvod a následek respektování judikatury

Předvídatelnost soudního rozhodování je založena především na legitimním očekávání účastníků řízení, že v jejich věci bude rozhodnuto stejně jako v obdobné věci, která již byla dříve soudy řešena. V současné české právní úpravě je na ústavní úrovni přítomen princip ochrany právní jistoty v čl. 1 odst. 1 Ústavy ČR a zásada rovnosti v čl. 1 Listiny základních práv a svobod, z nichž toto očekávání může pramenit.⁹⁵

Na předvídatelnost soudního rozhodování jako projev právě obou zmíněných principů nahlíží Ústavní soud České republiky již dlouhodobě.⁹⁶ Princip ochrany právní jistoty směřuje k závěru, že „jednotlivec veden důvěrou v právo, by měl mít vždy alespoň rámcovou představu o tom, zda jednání, kterého se dopouští, je jednáním právně dovoleným nebo zakázaným. Princip rovnosti před zákonem potom znamená, že zákon by měl být vykládán pro všechny případy splňující stejné podmínky stejně“.⁹⁷ Předvídatelnost práva a legitimní předvídatelnost postupu orgánů veřejné moci v souladu s právem a zákonem stanovenými požadavky je proto Ústavním soudem považován za neopomenutelný atribut principu právní jistoty.⁹⁸ Význam požadavku vyloučení překvapivých rozhodnutí se dle Ústavního soudu „odráží na udržování důvěry jednotlivce (občana) ve stát a jeho instituce. Jestliže obecný soud

---

⁹⁵ Opětovně zde lze také zmínit čl. 26 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech deklarující rovnost všech před zákonem a jejich práva na stejnou ochranu zákona bez jakékoli diskriminace.

⁹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 25. listopadu 1999, sp. zn. III. ÚS 470/97, nález Ústavního soudu ze dne 17. července 2007, sp. zn. IV. ÚS 451/05.

⁹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 20. září 2006, sp. zn. II. ÚS 566/05.

⁹⁸ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 26. listopadu 2012, sp. zn. IV. ÚS 334/11.

bez legitimních důvodů rozhoduje odlišně od ustálené judikatury, ohrožuje tím jistotu občana, že bude předvídatelným rozhodnutím soudu jako nejdůležitějšího ochranného instrumentu zachováno jeho právo“.⁹⁹ Naopak zohledňování právních závěrů učiněných v jiných obdobných již rozhodnutých případech je běžnou praxí soudů, jež je chápána jako zcela souladná s pravidlem, že právní posouzení věci náleží soudu v souladu se zásadou *iura novit curia*, a ten se může při výkladu a aplikaci práva inspirovat různými zdroji, to však vždy v rámci respektu k smyslu a účelu zákona a v jeho mezích.¹⁰⁰ Dalším podstatným pozitivním dopadem sledování dosavadní judikatury v obdobných věcech je přispívání k vytváření sjednocené soudní praxe a tím právě naplňování právní jistoty účastníků řízení.

Na soudní rozhodnutí, resp. judikáty lze nahlížet jako na zdroje poznání práva, inspirační prostředky pro další výklad či jako na samotná právní pravidla. Jejich závaznost potom může mít různou podobu. Precedenční působení soudních rozhodnutí je sice spíše typické pro angloamerickou právní kulturu, nicméně i kontinentální Evropě není vzdálené respektování rozhodnutí vrcholných soudních orgánů, jakkoli v různé podobě.¹⁰¹ Česká republika také není výjimkou. Jak k problematice právní povahy judikatury upozorňuje Filip Melzer, tato „má několik poloh a dimenzí. Některým rozhodnutím se skutečná precedenční povaha přiřazuje, jiná mají také vliv na budoucí rozhodnutí, byť poněkud slabší.“¹⁰² Knapp se k soudnímu výkladu staví tak, že stanoviska a rozhodnutí vyšších soudů sice působí primárně jen přesvědčivostí své argumentace, reálně ovšem působí, jako by závazná byla a podílejí se na faktickém dotváření práva.¹⁰³ To koresponduje s jeho jiným názorem stran poznání toho, co je právní norma, kdy k tomu je třeba poznání toho, co skutečně jako právní norma působí, k čemuž nepostačí pouhá deduktivní metoda uplatněná vůči textu právního předpisu, ale především sociologická metoda přihlížející ke konstantní judikatuře soudů.¹⁰⁴

Zcela specifické je potom vnímání závaznosti rozhodnutí Ústavního soudu pro orgány veřejné moci aplikující obecné právo. Ústavní soud stojí mimo rámec soustavy obecných soudů, jeho úkolem je rozhodovat v případě možného rozporu právních předpisů s ústavním pořádkem ČR. Jak stanoví čl. 83 Ústavy, je orgánem ochrany ústavnosti. Vykonatelná

---

⁹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 12. června 2012, sp. zn. II. ÚS 3898/11.

¹⁰⁰ Srov. k tomu např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2010, sp. zn. 28 Cdo 4281/2009.

¹⁰¹ Na tento fakt ostatně upozorňuje i důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku, z. č. 89/2012 Sb., sněmovní tisk č. 362/0, část č. 1/2, VI.n.z. - občanský zákoník – EU, II. Zvláštní část, k § 13. Dále srov. WAGNEROVÁ, Eliška. Otázka možnosti uplatnění precedentu v českém právním řádu. *Právní rozhledy*, 2000, roč. 8, č. 1, s. 1-2.

¹⁰² MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 20.

¹⁰³ Srov. KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 170.

¹⁰⁴ Srov. tamtéž, s. 64.

rozhodnutí Ústavního soudu jsou dle čl. 89 odst. 2 Ústavy závazná pro všechny orgány i osoby. Ústavní soud může vlastní právní názor vyslovený v nálezu později překonat pouze postupem ve smyslu § 23 zák. č. 182/1993 Sb., podle něž jestliže senát v souvislosti se svou rozhodovací činností dospěje k právnímu názoru odchylnému od právního názoru Ústavního soudu vysloveného v nálezu, předloží otázku k posouzení plénu, jehož stanoviskem je senát v dalším řízení vázán.¹⁰⁵

Rozhodnutí tohoto soudního tělesa ve věci posouzení souladnosti zákonů či jejich jednotlivých ustanovení s ústavním pořádkem, resp. jiných právních předpisů s ústavním pořádkem či zákonem potom představují výsledek činnosti Ústavního soudu v roli tzv. negativního zákonodárce, ruší-li je.¹⁰⁶ Nálezy Ústavního soudu, kterými Ústavní soud rozhodl o návrhu na zrušení zákona nebo jiného právního předpisu anebo jejich jednotlivých ustanovení podle čl. 87 odst. 1 písm. a) a b) Ústavy se vyhlašují ve Sbírce zákonů České republiky. Rozhodnutí Ústavního soudu rušící právní předpis jsou závazná nejen pro tento soud ale pro všechny osoby již z podstaty předmětu řízení, v nichž jsou vydávány, tj. vymezení samotné pravomoci soudu v nich rozhodnout. Rozhodnutí jím vydaná v rámci této pravomoci by totiž jinak ztrácela svůj význam, stejně jako celá tato činnost Ústavního soudu. Kühn hovoří o tom, že ve výroku nálezu vyjádřené zrušení právního předpisu působí obdobně jako zákonná derogační norma, tj. obdobná zrušení právního předpisu právním předpisem pozdějším.¹⁰⁷ Rozhodnutí, jimiž je návrh na zrušení právního předpisu zamítán, potom za takto závazná považována nejsou. Představují pouze překážku věci rozsouzené do budoucna.¹⁰⁸ Podstatným faktem z toho plynoucím jsou následky zrušení právních předpisů pro rozhodnutí vydaná na jejich podkladě stanovené v § 71 zákona č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu spočívající v možnosti uplatnit z tohoto důvodu obnovu řízení v trestním řízení či nevykonatelnosti práv a povinností podle takových rozhodnutí v jiných věcech.

Vedle těchto situací však Ústavní soud rozhoduje o dalších záležitostech, z nichž míru závaznosti musíme vyhodnotit zejména tam, kde jde o rozhodování o ústavních stížnostech, tj. o návrzích fyzických či právnických osob, v nichž tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byly účastníky, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci bylo

---

¹⁰⁵ Podmínky změny judikatury rozebírá blíž Nález Ústavního soudu ze dne 11. června 2003, sp. zn. Pl. ÚS 11/02.

¹⁰⁶ Dle § 70 odst. 3 zákona o Ústavním soudu, z. č. 182/1993 Sb., dále jestliže k zákonu nebo k jeho jednotlivým ustanovením, které Ústavní soud ruší, byly vydány prováděcí předpisy, Ústavní soud v nálezu současně vysloví, které prováděcí předpisy, popřípadě která jejich jednotlivá ustanovení pozbývají současně se zákonem platnosti.

¹⁰⁷ KÜHN, Zdeněk, ed., BOBEK, Michal, ed., POLČÁK, Radim, ed. *Judikatura a právní argumentace: teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou*. 1. vydání. Praha: Auditorium, 2006, s. 35.

¹⁰⁸ Srov. tamtéž s. 35-36.

porušeno jejich základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem.¹⁰⁹ Zde Ústavní soud rozhoduje o subjektivních právech a povinnostech konkrétních účastníků řízení, a proto primárně musí jeho rozhodnutí vázat je.¹¹⁰ Ze zákona nejsou tato rozhodnutí publikována ve Sbírce zákonů, Ústavní soud však může dle § 57 odst. 3 zákona o Ústavním soudu rozhodnout, že tento právní názor bude uveřejněn ve Sbírce zákonů, má-li právní názor Ústavního soudu vyslovený v nálezu, všeobecný význam.

Právě míra závaznosti rozhodnutí o ústavních stížnostech představovala u odborné veřejnosti dlouhodobě velmi diskutovanou otázku. Jakkoli můžeme vyzdvihnout jejich působení především vůči účastníkům řízení o ústavní stížnosti, nelze jim ovšem odepřít zásadní úlohu při působení na sjednocování judikatury v oblasti ústavně zaručených kautel. Zásadním faktorem je aplikovatelnost čl. 89 odst. 2 Ústavy i na ně, neboť znění tohoto článku nelze vyložit restriktivně pouze na rozhodnutí v jiných sférách pravomoci Ústavního soudu. Těmito rozhodnutími jsou jinak konstantně chápány pouze nálezy nikoli usnesení. Důležitým aspektem je uvědomění si významu rozhodnutí o zrušení právního předpisu, jež vyvolá jeho „výmaz“ z právního řádu, kdežto rozhodnutí o ústavní stížnosti vede především ke zhodnocení postupu orgánů veřejné moci stran možného porušení ústavního pořádku a případné kasaci rozhodnutí, jež bylo jeho výsledkem. Zatímco u prvně zmíněných hovoříme o tzv. kasační závaznosti, u těch druhých jde o závaznost označovanou jako precedenční, přičemž se daný závěr dotýká výhradně právního názoru, který je nosným důvodem rozhodnutí (*ratio decidendi*), tj. na němž je založen výrok nálezu.¹¹¹

K závaznosti své judikatury v případě rozhodování o ústavních stížnostech se již několikrát vyjádřil sám Ústavní soud. Jeho přístup k této otázce prošel ovšem určitým vývojem. Ústavní soud nejprve poukazyval na to, že ačkoli i dle něj rozhodnutí o ústavní stížnosti zavazují pouze pro daný případ a nemají precedenční povahu, mají funkci při sjednocování judikatury soudů a vytváření jednotnosti právního řádu.¹¹² V dalším rozhodnutí

---

¹⁰⁹ Samozřejmě vedle stížností zastupitelstva obce nebo vyššího územního samosprávného celku podle čl. 87 odst. 1 písm. c) Ústavy, v nichž tvrdí, že nezákonným zásahem státu bylo porušeno zaručené právo územního samosprávného celku na samosprávu.

¹¹⁰ Obdobně i SLÁDEČEK, Vladimír. In SLÁDEČEK, Vladimír, MIKULE, Vladimír, SYLLOVÁ, Jindřiška. *Ústava České republiky: komentář*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2007, s. 735 (čl. 89).

¹¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 13. 11. 2007, sp. zn. IV. ÚS 301/05, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. srpna 2006, sp. zn. 22 Cdo 2205/2005, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. října 2010, 30 Cdo 1637/2009. Takové účinky nejsou obecně přisuzovány části nazývané *obiter dictum*, ve které Ústavní soud nesděljuje nosné důvody, jež jej vedly ke zrušení ustanovení, ale nad rámec úvah, proč jsou zrušovaná ustanovení v rozporu s ústavním pořádkem, domýšlí z podnětu navrhovatele uvedeného v jeho návrhu důsledky svého rozhodnutí. To neplatí v případě, že rozhodnutí soudu bylo nálezem zrušeno. Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. srpna 2006, sp. zn. 22 Cdo 2205/2005.

¹¹² Nález ze dne 11. července 1996, sp. zn. III. ÚS 127/96. Dále zde deklaroval, že stanoviska občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu nemají právně závaznou povahu, ovšem se shodným dovětkem stran jejich funkce.

pak zdůrazňuje, že za „porušení principu rovnosti v právech nutno zejména považovat ty případy, kdy obecný soud neposkytne účastníkům ochranu v jejich základních právech a svobodách, ač již tato ve skutkově obdobných případech byla Ústavním soudem přiznána. Důsledkem takového postupu z hlediska ústavního je nerovnost v základních právech.“¹¹³ Později nerespektování ze strany orgánu veřejné moci označil za porušení čl. 90 Ústavy, podle něž soudy mají zákonem stanoveným způsobem poskytovat ochranu právům, čímž dochází k porušení principu rovnosti, jakož i dotčení v právní jistotě občanů.¹¹⁴ Za zásadní rozhodnutí Ústavního soudu dotýkající se závaznosti jeho nálezů můžeme označit nálezy ve věci tzv. „slovenských důchodů“.¹¹⁵

Ve svém nálezu ze dne 25. ledna 2005, sp. zn. III. ÚS 252/04 Ústavní soud vyslovil pravidlo pro možné odchýlení se od judikatury Ústavního soudu, kdy nejsou-li přítomny zcela specifické okolnosti, představuje nereflektování ústavněprávních výkladů Ústavního soudu obecným soudem v podobě úplného opomenutí nálezů Ústavního soudu a jejich odůvodnění zanedbání ústavněprávního hlediska při rozhodování ve věci. Změna těchto výkladů přichází v úvahu „s ohledem na konkrétní okolnosti, jako je kupř. objektivní vývoj společenských podmínek dotýkající se daných skutkových situací“ a je-li tedy předvídatelná. Nepředvídatelnou změnu výkladu pak nelze považovat za porušení právní jistoty a zásady rovnosti pouze tehdy, byla-li v době jejího uskutečnění „transparentně odůvodněna a opírala se o akceptovatelné racionální a objektivní důvody, které přirozeně reagují i na právní vývody předtím v rozhodovací praxi stran té které právní otázky uplatňované. „Pouze takto transparentně vyložené myšlenkové operace, odůvodňující divergentní postup nezávislého soudu, resp. soudce, vylučují, v rámci lidsky dostupných možností, libovůli při aplikaci práva.“¹¹⁶ Později na tento náleží navazuje další rozhodnutí Ústavního soudu, v němž jsou blíže avšak ve stejném smyslu jednotlivé případy nereflektování judikatury Ústavního soudu rozebrány. Zde Ústavní soud opětovně deklaroval existenci precedenčních účinků svých nálezů, nicméně zároveň za porušení čl. 89 odst. 2 Ústavy nepovažuje takový výjimečný postup obecného soudu, jenž právní názor v nálezu vyjádřený odmítne respektovat, je-li z

---

¹¹³ Nález Ústavního soudu ze dne 1. října 1998, sp. zn. III. ÚS 187/98.

¹¹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 18. března 1997, sp. zn. I. ÚS 70/96, nález Ústavního soudu ze dne 9. července 1998, sp. zn. III. ÚS 206/98, nález Ústavního soudu ze dne 12. dubna 2001 sp. zn. III. ÚS 648/2000 a další.

¹¹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 25. ledna 2005 sp. zn. III. ÚS 252/04, nález Ústavního soudu ze dne 13. listopadu 2007, sp. zn. IV. ÚS 301/05.

¹¹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 25. ledna 2005, sp. zn. III. ÚS 252/04.

„opodstatněných a důkladně vysvětlených důvodů přesvědčen o tom, že je nutno právní závěry prezentované Ústavním soudem revidovat“.¹¹⁷

Pro soudy, jež se při svém rozhodnutí hodlají odchýlit od obecných závěrů vyslovených Ústavním soudem, z těchto důvodů vyplývá povinnost, v odůvodnění svého rozhodnutí poskytnout takovou ústavněprávní argumentaci, která bude schopna dostatečně přesvědčivě vyvrátit či alespoň konkurovat argumentaci Ústavního soudu. Samozřejmě toto neplatí tehdy, rozhodují-li poté, co Ústavní soud jejich rozhodnutí v téže věci zrušil. V těchto případech je dovozován plný precedenční charakter nálezů Ústavního soudu, tj. soud musí plně respektovat argumentaci Ústavního soudu.¹¹⁸

Pozoruhodnou je i další stránka nerespektování názoru Ústavního soudu vysloveného v jeho předchozích nálezech, jíž je porušení práva na spravedlivý proces z pohledu nepřiměřené délky trvání řízení. Ústavní soud hodnotí tento dopad tak, že se vždy jedná v tomto směru o porušení práva na „fair proces v jeho časové dimenzi, neboť doba, o kterou se prodlužuje soudní řízení v důsledku projednání nezbytné ústavní stížnosti, kasačního zásahu Ústavního soudu jakož i nového projednání věci obecnými soudy, je dobou označitelnou za zbytečné průtahy v soudním řízení přičitatelné na vrub obecného soudu, resp. konkrétního soudce tohoto soudu.“¹¹⁹

Ze stejných ústavních kautel, vyjma odkazu na čl. 89 odst. 2 Ústavy a specifickou funkci Ústavního soudu, vychází i přístup k judikatuře obecných soudů. I zde vycházíme z principu ochrany právní jistoty a zásady rovnosti jako atributům idey právního státu.¹²⁰

Přímá závaznost dříve vydaných rozhodnutí pro rozhodování obecných soudů v pozdějších případech není na obecné úrovni, tj. ve vztahu k aplikaci práva všech odvětví, nikde deklarována.¹²¹ Výjimkou je samozřejmě vázanost soudu nižšího stupně právním názorem vysloveným v rozhodnutí soudu vyššího stupně v rámci projednávání opravných prostředků, to ovšem vždy při rozhodování téže věci.¹²²

---

¹¹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 13. listopadu 2007, sp. zn. IV. ÚS 301/05. Shodně v návaznosti na daná rozhodnutí i MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 24.

¹¹⁸ Srov. také nález Ústavního soudu ze dne 13. listopadu 2007, sp. zn. IV. ÚS 301/05.

¹¹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 2. dubna 2009, sp. zn. II. ÚS 476/09.

¹²⁰ Např. Wolfgang Jedlicka ke kreativní rozhodovací praxi soudů však připomíná, že „spravedlnost v jednotlivém případě musí mít v právním státě meze tam, kde proti ní stojí zásada, že každý má právo, aby se s ním za stejné jednání zacházelo stejně. Srov. JEDLICKA, Wolfgang. *Základy soudcovského jednání. Právní praxe*, 1995, roč. 43, č. 9, s. 596.

¹²¹ Srov. naopak § 2 odst. 4 správního řádu, zákon č. 500/2004 Sb., podle nějž správní orgán dbá, aby přijaté řešení bylo v souladu s veřejným zájmem a aby odpovídalo okolnostem daného případu, jakož i na to, aby při rozhodování skutkově shodných nebo podobných případů nevznikaly nedůvodné rozdíly.

¹²² Srov. § 226 odst. 2 o.s.ř. při kasačním rozhodnutí odvolacího soudu, § 235h odst. 2 o.s.ř. při kasačním rozhodnutí v řízení o žalobě pro zmatečnost, § 243g odst. 1 o.s.ř. při kasačním rozhodnutí dovolacího soudu.

Nejvyšší soud ve vztahu k významu judikatury pro pozdější soudní rozhodnutí deklaruje, že „i když z ustanovení čl. 89 odst. 2 Ústavy, nebo z § 14 odst. 3 zákona č. 6/2002 Sb. o soudech a soudcích, eventuálně z § 226 o.s.ř., nelze explicitně dovodit nástup precedenčního systému soudního rozhodování, je zcela samozřejmé, že soud nižší instance respektuje v zájmu jednotnosti a předvídatelnosti rozhodování právní názor soudu vyššího stupně. Měl by tak učinit tím spíše, když skutkové okolnosti projednávané věci nevykazují jakékoli distinkce, jež by snad použití již zavedeného způsobu interpretace zpochybňovaly.“¹²³

V obecné rovině ve vztahu k závaznosti soudní judikatury potom Ústavní soud konstatoval, že „již učiněný výklad by měl být, nedojde-li k následnému shledání dostatečných relevantních důvodů podložených racionálními a přesvědčivějšími argumenty, ve svém souhrnu konformnějšími s právním řádem jako významovým celkem a svědčícími tak pro změnu judikatury, východiskem pro rozhodování následujících případů stejného druhu, a to z pohledu postulátů právní jistoty, předvídatelnosti práva, ochrany oprávněné důvěry v právo (oprávněného legitimního očekávání) a principu formální spravedlnosti (rovnosti).“¹²⁴ Odklon od ustálené rozhodovací praxe nadto usměrněné opakovanými rozhodnutími či stanovisky Nejvyššího soudu ČR, aniž by obecné soudy nižšího stupně dostatečným způsobem vyložily důvody, pro které ustálenou rozhodovací praxi odmítají, znamená dle Ústavního soudu porušení práva na spravedlivý proces a právní jistoty účastníků, čímž takový postup vykazuje znaky svévole výkonu soudní moci.¹²⁵

Pokud soud interpretoval platné právo odlišně od ustálené judikatury, „bylo jeho povinností toto své rozhodnutí v tomto ohledu dostatečně odůvodnit a to tak, že vyjádří, z jakých důvodů rozhodl odlišně, resp. proč se se závěry Nejvyššího soudu neztotožňuje a proč považuje za nezbytné tyto závěry nahradit právními názory novými.“¹²⁶ Kdy podle Ústavního soudu může bezdůvodné opomenutí rozhodnutí Nejvyššího soudu mít rysy jurisdikční libovůle a vydáním takového rozhodnutí, jímž byla bez jakékoliv argumentace odmítnuta konsolidovaná judikatura, vybočuje soud z rámce pravidel řádného a spravedlivého procesu ve smyslu čl. 36 odst. 1 LZPS. K uvedenému je nutno dodat, že Ústavní soud ve své argumentaci vychází z několika zásadních předpokladů. Zaprvé, že daná věc „byla co do skutkových tvrzení a právního posouzení zcela podřaditelná pod rozhodnutí Nejvyššího soudu

---

¹²³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2004, sp. zn. 28 Cdo 514/2004.

¹²⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 25. ledna 2005 sp. zn. III. ÚS 252/04, shodně potom nález Ústavního soudu ze dne 21. února 2007, sp. zn. II. ÚS 490/04.

¹²⁵ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 25. listopadu 1999, sp. zn. III. ÚS 470/97.

¹²⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 17. července 2007, sp. zn. IV. ÚS 451/05.

ČR, jež bylo publikováno ve veřejně dostupné Sbírce rozhodnutí.“ Soud, proti jehož rozhodnutí ústavní stížnost směřovala, „však zaujal názor zcela odlišný, Nejvyšším soudem ČR označený (byť v jiné věci) za právně nesprávný.“ Zároveň Ústavní soud zdůraznil, že „takový postup sám o sobě nutně by nemusil být protiústavní, neboť faktické precedenční účinky publikovaných rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR jsou v právním systému České republiky oslabeny potud, že právní názory v nich obsažené formálně nižší soudy nezavazují. Tím však není řečeno, že by judikatura Nejvyššího soudu ČR neměla svoji normativní sílu.“ Dále pak je třeba si povšimnout, že tyto závěry jsou činěny ve vztahu ke konsolidované a publikované judikatuře.

Zde tedy Ústavní soud i Nejvyšší soud prezentovaly své jednoznačné stanovisko vůči respektování ustálené judikatury, kdy není *a priori* odmítán odlišný názor na právní hodnocení jednotlivých případů, nicméně takový postup je chápána jako určitá anomálie, která musí být soudem nižšího stupně v odůvodnění ve své podstatě obhájena. Pokud se tomu tak nestane, je toto porušením správného soudního postupu, který vede k rozhodnutí překvapivému, a to právě proto, že ustálená judikatura Nejvyššího soudu je obecně chápána jako předestření řešení obdobných (tj. pod konkrétní případ řešený Nejvyšším soudem subsumovatelných) případů.

Důvod odchýlení se od dřívějších rozhodnutí je třeba hledat, jak již bylo v případě rozhodnutí Ústavního soudu výše nastíněno, ve společenských změnách a nutnosti reakce práva na ně, resp. i v schopnosti přesvědčivější a přiléhavější právní argumentace na tuto společenskou skutečnost. To vše, jde-li jinak o věci si podobné. Samozřejmostí je potom reflexe rozdílností jednotlivých kauz, v nichž dospíváme k závěru o existenci okolností jednotlivé kauzy od sebe částečně odlišujících.

Podobnost jednotlivých případů totiž obecně spočívá v nalezení druhově shodných znaků skutkového stavu věci, z něž soud vychází jako z určitého podkladu, na něž je následně aplikován právní předpis. K závěru o relevanci dřívějšího soudního rozhodnutí pro právní argumentaci a posouzení věci v pozdějším rozhodnutí, je nutné dostatečné poznání onoho dřívějšího „případu“. David v souvislosti s tím upozorňuje i s poukazem na kvalitu vyjádření skutkového základu věcí v odůvodnění soudních rozhodnutí na to, že „rozpoznat, kdy lze posuzovanou věc podřadit nejen pod správné zákonné ustanovení, ale i pod přiléhavý precedent výstižně interpretující, resp. dotvářející právo, není snadné. Platí to hlavně o případech se skutkově pestrým a komplikovaným základem – a těmi mnohé obchodní

i občanskoprávní spory jsou.“¹²⁷ Přesto však nelze odtrhnout to, co bývá nepřilehavě nazýváno „právní větou“ rozhodnutí od zbytku právní argumentace soudu a především od závěrů o skutkovém stavu věci, k nimž předtím soud dospěl a jež byly podkladem, na nějž aplikoval právo, tedy který byl právně posuzován.¹²⁸ V opačném případě bychom museli přistoupit k přijetí náhledu na právní závěry v judikatuře jako na právní pravidla obecné povahy, čímž by na druhou stranu zmizela potřeba vlastního porovnávání případů a užil by se postup odpovídající subsumpci konkrétní další skutkové podstaty pod tento dříve vyslovený právní závěr. Ačkoli lze tušit i nalézt takový přístup v realitě soudního rozhodování, v této práci je zastáváno odlišné pojetí, které jistě klade na soudce mnohdy nelehké břímě, nicméně umožňuje soudům prostor pro nikoli robotickou ale naopak tvůrčí činnost za účelem poskytnutí spravedlivého a správného vyřešení věci.

Absolutní totožnost dvou právních kauz samozřejmě však možná není, resp. každý jednotlivý případ zařaditelný dle těchto znaků do jedné druhově totožné skupiny případů, může vykazovat a zpravidla vykazuje individuální odchylky. Právě tyto osobité aspekty každé jednotlivé věci mohou ovlivnit následné právní posouzení věci, jímž se soud neztotožní se závěry dosavadní soudní praxe. Principy ochrany právní jistoty a rovnosti totiž samozřejmě neplatí absolutně bezvýjimečně, existuje-li dostatečně legitimní důvod pro jejich omezení, které se projeví ve změně výkladu právních předpisů a aplikace právní normy.

Pokud tedy soud nižšího stupně danou věc rozhodne odlišně a nebude-li toto jeho řešení podepřeno opodstatněným odůvodněním tento postup legitimizujícím, pak je více než pravděpodobné, že bude takové rozhodnutí nakonec zrušeno. Což ovšem není samozřejmě vyloučeno ani v případě, že takové odůvodnění dané rozhodnutí obsahovat bude, neboť soudy vyšší instance mohou dospět k odlišnému názoru na správnost daného rozhodnutí.

Nový občanský zákoník v části věnované základním zásadám a principům práva obsahuje v § 13 výslovné zakotvení práva účastníků civilního soudního řízení očekávat ve věci rozhodnutí shodné s rozhodnutím, které bylo dříve vydáno v obdobné věci, a pokud soud

---

¹²⁷ DAVID, Ludvík. Právo na předvídatelné rozhodnutí jako základní soukromé právo, *Právní rozhledy*, 2012, roč. č. 5, s. 182. David se zde dále táže, jak má být použit „precedent, jehož právní věta je definicí určitého zákonného pojmu, a není tedy nevyhnutelně svázána jen s „typovým“ skutkovým stavem?“. Ani zde však zřejmě nelze odpovědět s absolutní jistotou tak, že se takový výklad dá plně separovat od konkrétní věci, jež byla daným rozhodnutím řešena, a tudíž bude nutné vždy posuzovat míru obecnosti znění takové definice.

¹²⁸ Samotná právní věta je potom formulována v jednotlivých rozhodnutích odlišně (od zcela záměrně obecně formulovaného pravidla interpretace, přes konkrétní definice či závěry odtržené od zbytku rozhodnutí až po zcela konkrétní právní závěr sepnutý s konkrétním skutkovým stavem). Jak správně upozorňuje i David, právě v této nekonceptnosti a přílišně horlivé snaze o zobecnění právních závěrů v každém případě lze shledat negativní dopad na judikaturu vrcholných soudů vedoucí k „hypertrofii tvorby pravidel a definic, jež mají být zásadní“. Srov. DAVID, Ludvík. *Na hranicích práva: soudcovské eseje*. 1. vydání. Praha: Leges, 2012, s. 39.

rozhodne odlišně, musí takové rozhodnutí řádně odůvodnit a vysvětlit, proč rozhodl odlišně.¹²⁹

Uvedené ustanovení vyjadřuje zásadu předvídatelnosti soudního rozhodnutí, tedy projev práva legitimně očekávat, že obdobné věci budou rozhodovány obdobně. Soudní rozhodnutí tedy nemá účastníka očekávajícího rozhodnutí stejné/obdobné jako v již jednou řešeném obdobném případě překvapit. Východiskem pro zakomponování § 13 v jeho podobě byla dle důvodové zprávy k NOZ Ehrlichova myšlenka, podle níž „posuzování týchž nebo podobných případů rozdílně není právo, nýbrž libovůle nebo rozmar“.¹³⁰ Můžeme zde samozřejmě vidět paralelu s Hartovým výrokiem o nutnosti posuzovat stejné případy stejně a odlišné případy odlišně.¹³¹

Zajímavou paralelu § 13 NOZ objevujeme ovšem už v Tereziánském kodexu soukromého práva (Codex Theresianus), v jehož článku LII.¹³² podle nějž „v případě, že bychom příště v nějaké nesrozumitelné, nebo zdánlivě neřešitelné věci stejného zaměření, (IDENTITAS FACTI) jako v jiných jasně pochopených nebo rozhodnutých záležitostech jednoznačně rozhodli, musí následkem toho být jiná věc pro totéž stejně posouzena a stejně rozhodnuta: protože při totožném stavu věci bychom nebyli oprávněni zavádět rozdílné právo“. Zároveň však nejde ani zde o neměnitelné a absolutní stanovisko, neboť text tohoto právního díla pokračuje následovně: „Bylo by možné u pochopeného nebo rozhodnutého případu, výkladem Naší vůle výslovně na něj zaměřeného, nebo v takovém případě, kdy bude nově projednáván pro zvláštní význam toho se týkajících okolností, znovu učinit výjimku.“¹³³ Obecný zákoník občanský z roku 1811, z. č. 946/1811 Sb. z.s., obdobné ustanovení nezahrnoval, naopak ve svém § 8 obsahoval dikci, že jen zákonodárci náleží moc vyložití zákon způsobem obecně závazným. A dále pro tuto problematiku podstatný § 12, podle nějž nařízení vydaná v jednotlivých případech a rozsudky vynesené soudními stolicemi

---

¹²⁹ Znění § 13: „Každý, kdo se domáhá právní ochrany, může důvodně očekávat, že jeho právní případ bude rozhodnut obdobně jako jiný právní případ, který již byl rozhodnut a který se s jeho právním případem shoduje v podstatných znacích; byl-li právní případ rozhodnut jinak, má každý, kdo se domáhá právní ochrany, právo na přesvědčivé vysvětlení důvodu této odchylky.“

¹³⁰ EHRLICH, Eugen. *Grundlegung der Soziologie des Rechts*. 1. vydání. München - Berlin: Duncker & Humblot, 1913, s. 106.

¹³¹ HART, Herbert Lionel Adolphus. *Pojem práva*. Praha: Prostor, 2004, přeložil Petr Fantys, s. 160-161.

¹³² SOJKA, Drahošlav, TAUCHEN, Jaromír. *Codex Theresianus [online]*. 1 vydání. Brno: Masarykova univerzita, Elportál, 2009. [cit. dne 8. června 2013]. Dostupné na <<http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps09/codex/web/pages/codex-theresianus-text.html>>.

¹³³ Další ustanovení čl. LII tereziánského kodexu potom deklaruje: „Když dále projednání věcí v nějakém nesrozumitelném nebo nerozsouditelném případě, nikoliv právě stejně s jasně pochopenými a zřetelně rozhodnutými; nicméně mající stejný základní a konečný důvod řízení EADEM RATIO ET FINIS, který nás v totožném povzbuzuje něco nepochybného naříditi: Tak má býti v naskytujícím se případě právě toto považováno za právo. Protože stejná hlavní a konečná příčina by neměla vyvolávat rozdílná rozhodování.“

ve zvláštních právních rozepřích nemají nikdy moci zákona, nemohou být vztahovány na jiné případy nebo na jiné osoby.¹³⁴ Přesto však například dle úsudku Krčmáře k danému ustanovení „precedence mají velmi značný význam a tento jejich význam vězí zejména v podpoře stability praxe“.¹³⁵

Zásada předvídatelnosti ovšem, jak již bylo zmíněno výše, pramení z principu právního státu a soudy ji musejí respektovat i bez toho, že by byla někde výslovně vyjádřena, je právnímu řádu imanentní bez dalšího. Několikrát se k tomuto, jak uvedeno výše, shodně vyjádřil i Ústavní soud ČR. Nový občanský zákoník ve svém § 13 však tuto zásadu zmiňuje výslovně. Důvodem je zřejmá snaha o větší seznatelnost této zásady a ustanovení § 13 je tedy jakousi výpovědí o existenci zásady předvídatelnosti v našem právním řádu, nikoli její kreací, resp. pramenem její vlastní existence. Mates na toto téma patřičně uvádí: „Princip, že stejné případy mají být posuzovány stejně, patří k základním zásadám každé demokratické právní kultury a právního státu, takže vlastně nemusí být nikde *expressis verbis* stanoven, ale pokud se tak stane, pak platí *superfluum non nocet*.“¹³⁶

Lze se jistě dále tázat, proč došlo k obsazení zásady právě v novém občanském zákoníku. Může být diskutována možná procesní souvislost tohoto ustanovení a tedy vhodnost zakomponování spíše do procesního předpisu. Východiskem těchto úvah potom je zřejmě poněkud puristické oddělování procesních a hmotněprávních předpisů. Jakkoli tento přístup není v této práci plně přejímán, lze jej jistě podložit zcela racionálním cílem, jímž je zachování konceptu právního předpisu a snaha o netříštění procedurální právní úpravy do několika pramenů. Na druhou stranu nelze těmto argumentům přisuzovat absolutní relevanci. Je třeba upozornit na fakt, že primární cíl právní úpravy, resp. práva, jako normativního, regulačního a informačního systému, je nejen svým adresátům ukládat, jak se mají chovat, ale zároveň je autenticky informovat o tom, jak se mají chovat.¹³⁷ Procedurální předpisy pak regulují postup orgánů, jímž byla svěřena pravomoc rozhodovat v případech konfliktů (a jiných právně relevantních situacích) plynoucích ze vztahů normovaných právě novým občanským zákoníkem či z něj vycházejících. Je tedy zřejmé, že jak samotní účastníci

---

¹³⁴ V pozdějších občanských zákonících platných na území ČR již obdobná ustanovení absentují.

¹³⁵ KRČMÁŘ, Jan. Význam judikatury a právní vědy. *Právní praxe: měsíčník československých právníků*, 1936-1937, roč. 1, č. [údaj neznámý], s. 2.

¹³⁶ MATES, Pavel. Jiné prameny práva, *Jurisprudence*, 2013, roč. 22, č. 1, s. 23. Zároveň odkazuje na BOGUSZAK, Jiří. K teorii tvorby práva (hodnoty, normy, právní principy). In HENDRYCH, Dušan (ed). *Právní fakulta Univerzity Karlovy 1348-1998, jubilejní sborník*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Právní fakulta, 1998, s. 164-180.

¹³⁷ Srov. KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 49.

soukromoprávních vztahů, tak orgány o nich rozhodující budou fakticky vždy řádně s tímto právním institutem obeznámeni.

Velice podstatným činitelem při úvaze o vhodnosti začlenění § 13 do NOZ jistě byl i spíše legislativně technický aspekt reagující na fakt, že soukromoprávní vztahy nejsou předmětem pouze např. civilního soudního řízení, ale i řízení správního, atd. I v těchto řízeních musí orgán rozhodující danou věc respektovat zásadu předvídatelnosti. Proto by bylo v případě zachování zájmu na výslovném vyjádření této zásady nutné provést novelizaci všech procesních předpisů upravujících řízení ve věcech soukromoprávních.

Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku uvádí, že „osnova nemíní řešit otázku závaznosti soudních a jiných rozhodnutí, ani se vyjadřovat k otázce hierarchie rozhodnutí vydávaných v různých rozhodovacích systémech a rozhodnutí různých instancí v rámci těchto systémů - to náleží jiným normativním úpravám, zejména Ústavě (srov. její čl. 89 odst. 2) a zákonům z oblasti procesního práva. Osnova však považuje za účelné, ba v zájmu ústavní konformity za nutné, postavit se k problematice soudního dotváření právního řádu z pozice hmotného práva“.¹³⁸ Zákonodárce tedy zřejmě pojímá uvedené ustanovení jako deklaraci existence zásady předvídatelnosti obdobného rozhodování obdobných věcí z pohledu aplikace materiálního práva, tj. toho, na něž se vztahuje rozsah nového občanského zákoníku, samozřejmě včetně všech souvisejících a prováděcích předpisů. Ze všech výše zmíněných pohledů na tuto otázku je jistě zvolenou variantu možno označit za racionálnější a méně komplikovanou a současně z pohledu aplikace i jednodušší.

Nabízí se samozřejmá otázka - jakkoli významově poněkud prázdná – a to zda lze na dané ustanovení odkázat i v případě rozhodování procesních aspektů projednávané věci. Důvodová zpráva k § 13 NOZ, jak i výše bylo nastíněno, vztahuje význam ustanovení k rozhodnutí z pozice aplikace hmotného práva.¹³⁹ Tomu samozřejmě odpovídá i začlenění deklarace této zásady do zákoníku materiálního práva.¹⁴⁰ Poněkud úsměvně potom působí v tomto místě odkaz důvodové zprávy právě na rozsudek Nejvyššího správního soudu, v němž byla otázka předvídatelnosti soudního rozhodnutí řešena z pohledu aplikace

---

¹³⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., sněmovní tisk č. 362/0, část č. 1/2, VI.n.z. - občanský zákoník – EU, II. Zvláštní část, k § 13.

¹³⁹ Jako reakce na nový občanský zákoník je v současnosti navrhována novelizace o.s.ř., mimo jiné má být dosavadní § 6 o.s.ř. nahrazen následujícím textem, v němž je zdůrazňováno, že soud má postupovat v řízení předvídatelně. „V řízení postupuje soud předvídatelně a v součinnosti s účastníky řízení tak, aby ochrana práv byla rychlá a účinná a aby skutečnosti, které jsou mezi účastníky sporné, byly podle míry jejich účasti spolehlivě zjištěny. Ustanovení tohoto zákona musí být vykládána a používána tak, aby nedocházelo k jejich zneužívání.“ Srov. Sněmovní tisk 932/0, část 1/3, vládní návrh Novela z. - občanský soudní řád.

¹⁴⁰ Jakkoli si je autorka vědoma toho, že v něm lze jistě nalézt řadu ustanovení v podstatě procesněprávních.

procesních pravidel.¹⁴¹ Na položenou otázku by mělo být zodpovězeno prostřednictvím identifikace vlastního zdroje zásady předvídatelnosti, kterým je idea materiálního právního státu a z něj plynoucí princip zachování právní jistoty a zásada rovnosti. Ustanovení § 13 je tedy pouhým prohlášením, nikoli primárním pramenem, jenž existenci této zásady zakládá. Necht' je tedy ponecháno pro účely interpretace a aplikace práva materiálního jako výslovné legislativní připomenutí důležitosti zásady předvídatelnosti v rámci uceleného obrazu o zásadách, k nimž se nový občanský zákoník hlásí. Aplikace zásady předvídatelnosti rozhodování v procesních věcech tím není nijak dotčena.

Samozřejmě totiž platí, co bylo vyzdviženo i v onom zmiňovaném rozsudku Nejvyššího správního soudu, a to že i rozhodnutí soudu či jeho postup spočívající v odlišné aplikaci práva procesního v jinak srovnatelných případech bez jakéhokoliv odůvodnění odporuje základním principům materiálního právního státu, kterým je předvídatelnost rozhodování státních orgánů, principu ochrany právní jistoty a v konečném důsledku má dopady i na princip rovnosti účastníků soudního řízení. „Změna přístupu při hodnocení procesních pravidel bez výslovného zásahu provedeného legislativní formou nebo bez využití mechanismů sjednocování judikatury prostřednictvím soudů vyšší instance a současně bez racionálně podloženého a přesvědčivého odůvodnění je proto ústavně nežádoucí.“¹⁴² Neshodný postup soudu stran procesního rozhodování proto můžeme označit za jurisdikční libovůli, jíž se podstatným způsobem zasahuje do procesních práv a povinností účastníků řízení, což může mít další vážný dopad na jejich právní sféru.¹⁴³ Při úvaze o uplatnění zásady předvídatelnosti není tedy žádný důvod odlišovat mezi rozhodnutím o věci samé a rozhodnutím procesním, je-li u něj naplněn předpoklad potenciality porušení subjektivních práv a povinností účastníků.¹⁴⁴

Nejen v souvislosti se zněním ustanovení § 13 NOZ, ale obecně při hodnocení překvapivosti soudního rozhodnutí, nelze přejít otázku týkající se povahy uvedeného rozhodnutí, s nímž má být další (ve smyslu pozdější) rozhodnutí v obdobné věci v souladu, tj. o jaká rozhodnutí půjde. Zda uvedené dopadá na všechna rozhodnutí všech soudů, nebo jen instančně vyšších, tj. odvolacích soudů, či dokonce zda se tímto rozhodnutím rozumí jen rozhodnutí Nejvyššího soudu. Důvodová zpráva k tomuto pouze uvádí, že „ten, kdo se dovolává ochrany svého oprávnění založeného hmotným právem, má legitimní právní důvod

---

¹⁴¹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 12. srpna 2004, sp. zn. 2 Afs 47/2004 – 83.

¹⁴² Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 12. srpna 2004, sp. zn. 2 Afs 47/2004 – 83.

¹⁴³ Např. odlišný přístup k posouzení přípustnosti opravných prostředků.

¹⁴⁴ Lze si představit procesní rozhodnutí, jež tento atribut nesplňují, například úprava vedení řízení.

očekávat, že jeho právní případ bude posouzen obdobně jako jiné typově shodné a již rozhodnuté právní případy, protože má právní důvod spoléhat na to, že ustanovení hmotného práva budou vyložena shodně s dosavadní usuální rozhodovací praxí¹⁴⁵.

Můžeme nicméně diskutovat nad tím, zda z uvedeného ustanovení či z jiného zdroje vyplývá omezení spojitosti legitimního očekávání pouze ve vztahu k rozhodnutím Nejvyššího soudu, resp. vrcholných soudů ČR. V rozhodovací činnosti soudů první instance a odvolacích soudů lze nalézt množství zajímavých a zásadních rozhodnutí řešících i velmi komplikované právní otázky. To, že se taková věc následně nedostane před Nejvyšší soud, může mít i zcela prozaické vysvětlení, a to, že uvedené rozhodnutí je natolik kvalitní a přesvědčivé, že jej účastníci uvedeného řízení přijmou a respektují, aniž by se proti němu bránili opravnými prostředky.¹⁴⁶ Právě taková rozhodnutí by pak měla být vyhledávána a zveřejňována. Jak uvádí i autoři Zdeněk Kühn a Hynek Baňouch: „publikace rozhodnutí vrchních, krajských a okresních soudů stále zůstává omezena na nahodilou a relativně malou aktivitu právnických časopisů soukromých internetových portálů. Velká část zajímavých rozhodnutí těchto soudů zůstává nepublikována“.¹⁴⁷ Souhlasit lze s oběma autory také v tom, že by bylo vhodné provést publikaci uvedených rozhodnutí a to na základě principiální, otevřené a transparentní metody jejich výběru. Zatím však neexistuje veřejně přístupná evidence všech rozhodnutí všech soudů, tj. včetně prvostupňových rozhodnutí a tak se legitimní očekávání logicky vztahuje pouze na ta rozhodnutí, k nimž mohou účastníci mít přístup.¹⁴⁸ Legitimní očekávání tedy v současné době stále v převážné většině případů vychází jen ze znalosti judikatury Nejvyššího soudu,¹⁴⁹ jehož rozhodnutí jsou veřejnosti přístupná z internetových stránek tohoto soudu, sbírek rozhodnutí i právnických databází, což klade zvýšené nároky nejen na její kvalitu, ale především na její stabilitu.

Precizně a vyčerpávajícím způsobem pojem ustálené judikatury vymezil Libor Hanuš, kdy ustálenou (stabilizovanou, konstantní) judikaturu definoval jako „dostatečně reprezentativní a stran řešení dané otázky výrazně převažující rozhodovací praxi soudů (větší počet rozhodnutí, jejichž kvantitativní míra je odvislá od povahy řešeného problému, tj. úsudku o zásadním významu nutnosti přijetí určitého závěru), jež je až na zcela ojedinělé (a

---

¹⁴⁵ Srov. důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., sněmovní tisk č. 362/0, část č. 1/2, VI.n.z. - občanský zákoník – EU, II. Zvláštní část, k § 13.

¹⁴⁶ Důvodem může samozřejmě být především pro některé případy restriktivní úprava přípustnosti dovolání.

¹⁴⁷ KŮHN, Zdeněk, BAŇOUCH, Hynek. O publikaci a citaci judikatury aneb proč je někdy judikatura jako císařovy nové šaty. *Právní rozhledy*, 2005, roč. 13, č. 13, s. 486.

¹⁴⁸ Existuje sice určitá vnitřní evidence soudních rozhodnutí, jež obsahuje vybraná rozhodnutí uvedených soudů, nicméně ta doposud není veřejně přístupná.

¹⁴⁹ A dále některých dalších vybraných rozhodnutí, to však v minimální míře.

povětšinou méně přesvědčivé odůvodněné) výjimky ve shodě, vykazuje prvek opětovného a kontinuálního výskytu v plynoucím čase, objevuje se případně na úrovni několika instancí a z hlediska seznatelnosti je publikována způsobem veřejnosti bez vynaložení nadměrného úsilí, jež lze rozumně požadovat, obecně dostupná¹⁵⁰.

Jen taková soudní rozhodnutí (tj. s nimiž se objektivně lze seznámit) nabývají určitého stupně závaznosti (ve smyslu nutnosti se s nimi při své rozhodovací činnosti vypořádat) pro soudy rozhodující později v obdobné kauze a jen na taková rozhodnutí lze usuzovat při posuzování obsahu legitimního očekávání účastníků řízení. Pouze v nesignalizovaném a neodůvodněném odchýlení se od těchto dřívějších rozhodnutí lze spatřovat objektivně seznatelnou překvapivost soudního rozhodnutí, tedy rozpor s důvodně oprávněným předpokladem. Neboť důvodnost daného předpokladu je třeba hledat zásadně v pramenech práva či jejich výkladech majících určitým způsobem zavazující sílu. Jen posouzením toho, zda byly v daném případě tyto důvody pro daný předpoklad dány, je možno dosáhnout výsledného závěru o tom, že určité rozhodnutí či postup soudu byl nebo nebyl překvapivým.

Ústavní soud ve vztahu k překvapivým rozhodnutím dodává, že do dimenze porušení ústavně zaručených práv, jako určitých regulativních údajů pro oblast obecného práva, může dospět nesprávná aplikace obecného práva obecnými soudy jen tehdy, když jí dojde k porušení některé z jeho norem, a to v důsledku svévole (kupř. nerespektování kogentní normy) nebo v důsledku interpretace ocitající se v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (kupř. přepjatý formalismus) a dále při odklonu od ustálené rozhodovací praxe nadto usměrněné opakovanými rozhodnutími či stanovisky.¹⁵¹

Z hlediska uplatnění zásady legitimního očekávání je proto nezbytné, aby rozhodování soudů bylo jednotné, tj. existovala stabilní judikatura, od níž se toto legitimní očekávání může odvíjet. Není-li soudy v obdobných případech rozhodováno obdobně, nemůže reálně existovat ani legitimní očekávání účastníků řízení ve vztahu k podobě soudního rozhodování. Tj. účastníci mohou sice na právní posouzení věci nahlížet stejně jako některý soud v minulosti ve vztahu k jinému případu, nicméně za existence nejednotnosti soudního rozhodování a vědomosti účastníků o tomto faktu nelze jejich očekávání chápat jako zcela relevantní, není totiž s ohledem na již panující rozdílnost soudního rozhodování v obdobných věcech podloženo legitimní důvodem.

---

¹⁵⁰ HANUŠ, Libor. K míře závaznosti soudní judikatury. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 16, s. 578.

¹⁵¹ Srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 8. července 1999, sp. zn. III. ÚS 224/98 ve spojení s nálezem Ústavního soudu ze dne 25. listopadu 1999, sp. zn. III. ÚS 470/97.

O nutnosti existence stabilní judikatury pro možnost uplatnění zásady legitimního očekávání tedy nelze pochybovat.¹⁵² Nejednotnost rozhodování však přes uvedený logický závěr nemůže jít k tíži jednotlivce, neboť zajištění jednotné soudní rozhodovací praxe je úlohou státní moci. Soudním orgánem zřízeným za účelem sjednocování judikatury, tedy vytváření určitého ustáleného, konstantního podkladu pro možnost aplikace zásady předvídatelnosti soudního rozhodování je Nejvyšší soud. Dle zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (dále jen ZSS) je Nejvyšší soud institucí mající jako základní funkci bdění nad jednotností a zákonností soudního rozhodování v České republice. Tohoto cíle dosahuje především rozhodováním o mimořádných opravných prostředcích v případech stanovených zákony upravujícími řízení před soudy. V civilních věcech je tímto opravným prostředkem dovolání.¹⁵³ Vedle této činnosti má zásadní význam pro jednotnost soudního rozhodování vydávání stanovisek Nejvyššího soudu dle § 14 odst. 3 ZSS, podle něž Nejvyšší soud sleduje a vyhodnocuje pravomocná rozhodnutí soudů v občanském soudním řízení a v trestním řízení a na jejich základě v zájmu jednotného rozhodování soudů zaujímá stanoviska k rozhodovací činnosti soudů ve věcech určitého druhu.

Změna soudní judikatury především vrcholných soudních orgánů, jimiž jsou u soustavy obecných soudů dle čl. 91 odst. 1 Ústavy Nejvyšší soud a Nejvyšší správní soud, podléhá speciálním procedurálním pravidlům, jež mají zajistit právě konzistenci a stabilitu výkladu právních předpisů v zájmu zachování právní jistoty, zároveň však mají umožnit vývoj judikatury pro reflexi změn ve společnosti.

Změna judikatury Nejvyššího soudu je možná pouze postupem stanoveným v § 20 ZSS, podle něž dospěl-li senát Nejvyššího soudu při svém rozhodování k právnímu názoru, který je odlišný od právního názoru již vyjádřeného v rozhodnutí Nejvyššího soudu, postoupí věc k rozhodnutí velkému senátu.¹⁵⁴ Při postoupení věci svůj odlišný názor zdůvodní. Takto

---

¹⁵² Lze zmínit i ustanovení § 10 odst. 2 NOZ, podle něž nelze-li právní případ posoudit dle výslovného ustanovení, posoudí se právní případ podle principů spravedlnosti a zásad, na nichž spočívá tento zákon, tak, aby se dospělo se zřetelem k zvyklostem soukromého života a s přihlédnutím k stavu právní nauky i ustálené rozhodovací praxi k dobrému uspořádání práv a povinností. Zákon zde odkazuje na ustálenou rozhodovací praxi, jež má být využita k dotváření práva.

¹⁵³ To by mělo sloužit k nápravě nejzávažnějších nedostatků a pochybení soudu. Jeho přípustnost je dle aktuální právní úpravy založená jednak na přípustnosti pro diformitu rozhodování soudu prvního a druhého stupně a jednak pro zásadní význam právní stránky věci. Připravovaná novelizace dovolacího řízení přípustnost dovolání váže výlučně na zjištění zásadního významu právní stránky věci. Tím má dojít k obřemenění Nejvyššího soudu a posílení jeho role jako sjednotitele judikatury.

¹⁵⁴ Takto se nebude postupovat, byl-li odlišný právní názor již vysloven ve stanovisku Nejvyššího soudu anebo nebyl-li již odlišný právní názor vysloven právě velkým senátem. K tomu dále srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. března 2010, sp. zn. 31 Cdo 4291/2009. V případě změny judikatury Nejvyššího správního soudu nalzáme obdobný postup v § 17 z. č. 150/2002, soudní řád správní.

se nepostupuje, jde-li o právní názor o procesním právu, ledaže senát jednomyslně dospěl k závěru, že řešená procesní otázka má po právní stránce zásadní význam.

Přijetí této striktní právní úpravy je odůvodněno tím, že změna judikatury představuje mnohem citelnější zásah do principu právní jistoty a rovnosti před zákonem, než je tomu v případě individuálního odchýlení se jiného obecného soudu od předcházející rozhodnutí v obdobné věci.¹⁵⁵ Ústavní soud k těmto případům, jež jsou označovány také jako *overruling* dodává, že i kdyby takovéto procedury nebyly pro uvedené případy pozitivním právem zakotveny, nic by to neměnilo na povinnosti soudů přistupovat ke změně judikatury nejen opatrně a zdrženlivě (tj. výlučně v nezbytných případech opodstatňujících překročení principu předvídatelnosti), ale též s důkladným odůvodněním takového postupu; jeho součástí nezbytně by mělo být přesvědčivé vysvětlení toho, proč, vzdor očekávání respektu k dosavadní rozhodovací praxi, bylo rozhodnuto jinak.¹⁵⁶

Nelze tedy přijmout za správný závěr, že pozdější rozhodnutí o skutkově a právně podobně věci, jež se odlišuje od stávající judikatury, ji automaticky překonává. Nehraje zde tudíž roli, že by rozhodnutí na dosavadní rozhodovací praxi reagovalo jejím argumentačním vyvrácením či ji jen zcela opomíjelo. Postup dle § 20 ZSS se uplatňuje vždy, vznikne-li zde záměr se od dřívějšího rozhodnutí odchýlit, nikoli až tehdy, existují-li již dvě odlišná rozhodnutí o obdobné věci.¹⁵⁷

Pozoruhodným případem by poté byla nutnost odchýlení se Nejvyššího soudu jako soudu dovolacího od své konstantní judikatury v konkrétní věci, a to za účelem dání průchodu závaznosti nálezu Ústavního soudu. Podle Nejvyššího soudu je nutné zkoumat, zda se jedná o natolik specifický případ, kdy současně skutečně nebude nutné měnit zároveň i ustálenou rozhodovací praxi Nejvyššího soudu. Zodpovíme-li si kladně, poté nevzniká potřeba ani povinnost předložení věci velkému senátu kolegia Nejvyššího soudu.¹⁵⁸ Daný závěr je logický v části týkající se odlišného posouzení právní otázky v zájmu reflexe právního názoru Ústavního soudu, neboť dovolací soud je v konkrétní věci samozřejmě rozhodnutím Ústavního soudu plně vázán a nemůže tedy rozhodnout jinak. Odůvodnění nepředložení věci velkému senátu kolegia zvláštními okolnostmi případu, jež věc odlišují od zbytku druhově

---

¹⁵⁵ Srov. obdobný názor v nálezu Ústavního soudu ze dne 20. září 2006, sp. zn. II. ÚS 566/05.

¹⁵⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 12. května 2009, sp. zn. IV. ÚS 2170/08, nález Ústavního soudu ze dne 22. prosince 2010 sp. zn. III. ÚS 1275/10.

¹⁵⁷ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. března 2010, sp. zn. 31 Cdo 4291/2009. Pokud by senát NS takto nepostupoval, tj. nepředložil věc velkému senátu kolegia, ale sám rozhodl, byl by tento postup považován za porušení ústavního práva na zákonného soudce. Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 18. dubna 2007, sp. zn. IV. ÚS 613/06, Nález Ústavního soudu ze dne 17. ledna 2012, sp. zn. I. ÚS 255/11.

¹⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. prosince 2012, sp. zn. 25 Cdo 791/2011.

podobných kauz, potom můžeme přijmout, ovšem pouze s výhradou řádného a přesvědčivého odůvodnění takového postupu, jehož součástí bude právě identifikace oněch zcela zřejmých zvláštností případu. Dostojí-li tomu Nejvyšší soud, mohli bychom naopak vyjádřit souhlas s nepředložením věci dle § 20 ZSS. V opačném případě by velký senát totiž mohl věc pouze formálně projednat a vyslovit své ztotožnění s rozhodnutím dle závěrů nálezu Ústavního soudu se současným zdůrazněním neměnnosti dosavadní judikatury v této otázce.

Na druhou stranu by v zájmu předvídatelnosti soudního rozhodování bylo možné vhodnost předložení obhájit, právě pro zdůraznění faktický výjimečnosti takového *ad hoc* odchýlení se od jinak konstantní judikatury, jež má být nadále následována. Vzhledem k účelu procedury upravené v § 20 ZSS, jímž je sledovat jednotnost rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, a při současném zohlednění závěru o nemožnosti její změny pozdějším rozhodnutím téhož soudu, se první varianty jeví jako dostačující. Jediným diskutabilním a problematickým aspektem ovšem zůstává vyhodnocení věci procesním senátem Nejvyššího soudu jako natolik specifické, že neodůvodňuje změnu judikatury do budoucna. Zde musí být pro zachování právní jistoty a zásady rovnosti trváno na tom, aby uvedené plynulo zjevně již ze samotného nálezu Ústavního soudu, jež má být oním rozhodnutím reflektován.

Na funkci Nejvyššího soudu jako sjednotitele judikatury upozorňuje i Ústavní soud, kdy zároveň označuje konzistentní judikaturu za předpoklad předvídatelnosti rozhodování soudů: „Vzhledem k postavení Nejvyššího soudu jako "sjednotitele judikatury" je těžko tolerovatelné, že by právě Nejvyšší soud svojí nekonzistentní judikaturou přispíval k nepředvídatelnosti rozhodování.“¹⁵⁹ Ústavní soud tak reagoval na rozdílné posuzování přípustnosti dovolání Nejvyšším soudem, což ovšem činil opakovaně v otázce přípustnosti tohoto mimořádného opravného prostředku. Nutnost novelizace právní úpravy dovolacího řízení, zejména pak vymezení přípustnosti dovolání, jež byla dlouho připravována Ministerstvem spravedlnosti, se plně objevila právě v důsledku nálezu Ústavního soudu ze dne 21. února 2012, sp. zn. Pl. ÚS 29/11, jež zrušil ke dni 1. 1. 2013 jako protiústavní ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o.s.ř., dle něžž bylo dovolání přípustné proti rozhodnutí odvolacího soudu ve věci samé, jímž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, jestliže přípustnost nebyla dána na základě tzv. skryté diformity a dovolací soud dospěl k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam. Jako

---

¹⁵⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 16. listopadu 2004, sp. zn. I. ÚS 31/04.

V dané věci šlo o posouzení otázky zásadního právního významu pro přípustnost dovolání. Ústavní soud v tomto rozhodnutí ještě dodává, že „nejde o pouhý obsah procesních předpisů stanovených zákonodárcem, ale i o soudní interpretaci zákonných ustanovení, která má být jednotná a tak zajišťovat rovný přístup k soudům“.

ústavně nekonformní bylo ustanovení označeno v souvislosti s ustanovením § 237 odst. 3 o.s.ř., jímž byl skrze demonstrativní výčet specifikován pojem věc po právní stránce zásadního významu, neboť jeho aplikace dle Ústavního soudu byla pro adresáty tohoto ustanovení nepředvídatelná. Dávala totiž Nejvyššímu soudu prostor pro „nepředvídatelnou úvahu o tom, zda otázku, kterou mu dovolatel předestřel ve svém podání, posoudí jako otázku zásadního právního významu. Demonstrativní výčet charakteristik rozhodnutí odvolacího soudu (§ 237 odst. 3 OSŘ), které z nich činí rozhodnutí, jež mají mít zásadní právní význam, je judikaturou Nejvyššího soudu tu nepředvídatelně rozšiřován, jinde nepředvídatelně zužován“. Samotné znění zrušeného ustanovení, včetně demonstrativního výčtu v § 237 odst. 3 o.s.ř., potom Ústavní soud neviděl jako zdroj nepředvídatelnosti právní úpravy, ale naopak jej považoval za správný právě pro širší možnost poskytnutí soudní ochrany dle uvedeného kritéria přípustnosti dovolání.

Své rozhodnutí zrušit ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o.s.ř. odůvodnil rozporem daného ustanovení se zásadou předvídatelnosti jako atributem právního státu, kdy ona nepředvídatelnost právní úpravy zde obsažené měla pramenit nikoli jen ze samotné dikce daného ustanovení, nýbrž především z nejednotnosti judikatury vztahující se k posuzování přípustnosti dovolání na základě kritéria zásadního právního významu věci.

Jako hlavní nedostatek ustanovení byla označena nesrozumitelnost stran přípustnosti dovolání ve věcech, jež nemají tzv. judikatorní přesah. Pro přípustnost dovolání byla zásadní dvě kritéria, a to že u rozhodnutí byl dán zásadní právní význam jak v konkrétním případě (tj. vyřešení dané otázky bude mít význam pro vyřešení věci, v níž je dovolání podáno), tak i v obecné rovině (tzn. je třeba se otázkou zabývat za účelem sjednocení judikatury, či vyřešení dosud nevyřešené otázky). Dlouhodobě však byla přípustnost dovolání dle § 237 odst. 1 písm. c) o.s.ř. shledávána pouze tam, kde vedle významu v konkrétní věci byl spatřován i tzv. judikatorní přesah věci, tj. splněna musela být vždy obě kritéria.¹⁶⁰ Ústavní soud však naopak důrazně upozorňoval, že „jednotlivec není jen dodavatelem materiálu pro sjednocení judikatury“.¹⁶¹

Ve svém usnesení ze dne 30. listopadu 2011, sp. zn. 29 NSCR 66/2011 nicméně Nejvyšší soud svoji dosavadní judikaturu opouští, když deklaruje, že „má-li právní otázka řešená v rozhodnutí odvolacího soudu význam pro rozhodnutí konkrétní věci (v jednotlivém

---

¹⁶⁰ Shodně např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. května 2011, sp. zn. 32 Cdo 4923/2010, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. června 2009, sp. zn. 29 Cdo 3139/2007, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. července 2007, sp. zn. 29 Odo 52/2006, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. července 2006, sp. zn. 25 Cdo 1312/2005.

¹⁶¹ Nález Ústavního soudu ze dne 10. května 2005, sp. zn. IV. ÚS 128/05.

případě), nelze odmítat přípustnost dovolání podle § 237 odst. 1 písm. c) o.s.ř. pouze na základě argumentu, že postrádá zásadní význam z hlediska rozhodovací činnosti soudů vůbec (pro jejich judikaturu), zejména proto, že její řešení je dáno neopakovatelnými a nezaměnitelnými skutkovými okolnostmi případu. I když rozhodování o dovolání je právním prostředkem zajišťujícím jednotnost rozhodování soudů, plní tento účel prostřednictvím rozhodování v konkrétních věcech (v jednotlivých případech), aniž by mohlo být jakkoliv významné, jaký má (může mít) taková konkrétní věc judikatorní přesah.¹⁶² Je tedy třeba podotknout, že v době kasačního rozhodnutí Ústavního soudu již o podstatných rozporech ve výkladu napadených a následně zrušených ustanovení existovala kvalifikovaná shoda, vyhovující taktéž názorům Ústavního soudu.¹⁶³ Jakkoli by bylo možné dále nad argumentací Ústavního soudu odůvodňující zrušení napadeného ustanovení polemizovat, pro celistvé pochopení funkce Nejvyššího soudu a další úvahy nad jeho judikatorně-sjednocovací činností zůstává podstatné především to, že právě zákonné pojetí koncepce přípustnosti dovolání má o ní zásadní vypovídací hodnotu. Při samozřejmém přijetí závěru o nutnosti předcházení eliminace jeho významu jako poskytovatele individuální soudní ochrany, nemůže být konstrukce přípustnosti dovolání natolik široká, aby byl Nejvyšší soud postaven do role soudu třetí instance rozhodujícího množství případů bez ohledu na jejich závažnost či podstatnost z pohledu významu řešené právní otázky. Na Nejvyšší soud je totiž zásadně nutno nahlížet jako na soudní orgán zřízený za účelem sjednocování judikatury, tedy vytváření určitého

---

¹⁶² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2011, sp. zn. 29 NSČR 66/2011. Rozhodnutí bylo publikováno ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek NS pod číslem 34/2012. Na uvedené rozhodnutí se pak upozorňuje v nálezu ze dne 28. února 2012, sp. zn. Pl. ÚS 29/11 i Ústavní soud sám.

¹⁶³ Srov. i shodu v otázce přípustnosti dovolání dle kritéria zásadního právního významu podaného pro dovolací důvod spočívající v procesních vadách. Ve vztahu k procesním vadám jako nezpůsobilému důvodu dovolání přípustného dle § 237 odst. 1 písm. c) o.s.ř. se v minulosti několikrát vyjadřoval i Ústavní soud a to tak, že uvedené „vede k nepřipustnému zúžení práva na přístup k dovolacímu soudu“, to v době, kdy výslovná dikce o nemožnosti uplatnit procesní vadu jako odvolací důvod v zákoně ani nebyla a Nejvyšší soud považoval v případě dovolání přípustného dle § 237 odst. 1 písm. c) o.s.ř. jako jediný způsobilý dovolací důvod nesprávné právní posouzení věci dle § 241a odst. 2 písm. b) o.s.ř. Srov. např. nálezy Ústavního soudu ze dne 18. prosince 2007, sp. zn. II. ÚS 182/05, nálezy Ústavního soudu ze dne 11. září 2007, sp. zn. I. ÚS 2030/07, nálezy Ústavního soudu ze dne 9. ledna 2008, sp. zn. II. ÚS 650/06, nálezy Ústavního soudu ze dne 6. srpna 2008, sp. zn. II. ÚS 2837/07, nálezy Ústavního soudu ze dne 4. března 2009, sp. zn. II. ÚS 3005/07a další. Na tyto nálezy následně reagoval i Nejvyšší soud, který připustil tento dovolací důvod jako způsobilý v případě přípustnosti dovolání dle § 237 odst. 1 písm. c) o.s.ř. – např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2008, sp. zn. 28 Cdo 4614/2007. Následnou novelizací zákonem č. 7/2009 Sb. bylo s účinností ke dni 1. července 2009 ustanovení § 237 odst. 3 o.s.ř. změněno na tuto dikci: k okolnostem uplatněným dovolacími důvody podle § 241a odst. 2 písm. a) o.s.ř. a § 241a odst. 3 o.s.ř. se nepřihlíží. Nejvyšší soud dle své následné judikatury považoval za způsobilý dovolací důvod při přípustnosti dle § 237 odst. 1 písm. c) o.s.ř. i procesní vady, to však jen tehdy, jde-li v jejich případě o jistý spor při aplikaci procesního práva, čímž je po právní stránce zásadního charakteru. Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. července 2011, sp. zn. 26 Cdo 663/2010. Z judikatury Nejvyššího soudu pak ovšem i nadále plynulo, že otázka aplikace procesního práva, resp. jeho tvrzená nesprávná aplikace, je podřaditelná pod důvod dle § 241a odst. 2 písm. b) o.s.ř., tj. nesprávné právní posouzení. Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. listopadu. 2005, sp. zn. 20 Cdo 1643/05.

ustáleného, konstantního podkladu pro možnost aplikace zásady předvídatelnosti soudního rozhodování.

Na posílení této jeho funkce se zaměřila také novelizace dovolacího řízení v civilním soudním řízení, k níž došlo zákonem č. 404/2012 Sb. s účinností k 1. lednu 2013.¹⁶⁴ Přípustnost dovolání v civilním soudním řízení je nyní založena na pouze jednom kritériu a to, že rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam, ačkoli zákon daný pojem na rozdíl od předešlé právní úpravy výslovně nepoužívá a toto plyne nově *implicite* z taxativního výčtu případů, v nichž je dovolání přípustné.¹⁶⁵ Jediným dovolacím důvodem je poté nesprávné právní posouzení, což ovšem dle důvodové zprávy v sobě obsahuje i nesprávné posouzení otázky procesního práva, nejen práva hmotného.

„Z pohledu předvídatelnosti tedy nová právní úprava díky taxativnímu výčtu kritérií přináší omezení prostoru pro překvapivé rozhodnutí stran přípustnosti dovolání, nicméně i nadále je nepředvídatelným obsahový rámec jednoho z těchto kritérií, a to případ, kdy dovolacím soudem má být vyřešená právní otázka posouzena jinak. Zde je zcela na Nejvyšším soudu, dospěje-li k závěru o nutnosti připustit dovolání právě pro korekci dle něj nesprávného dosavadního řešení právní otázky.“¹⁶⁶ Nicméně s ohledem na § 243c odst. 2 o.s.ř., podle něž je k přijetí usnesení o odmítnutí dovolání z důvodu nepřípustnosti dle § 237 o.s.ř. třeba souhlasu všech členů senátu, můžeme i u tohoto kritéria vidět zajištění mechanismu ochrany dovolatele proti svévolnému posouzení jeho existence v konkrétním případě. „Míra předvídatelnosti by měla odrážet zákaz svévole při posouzení přípustnosti dovolání, respektovat legitimní očekávání účastníků, že v obdobných situacích bude rozhodnuto obdobně, a zároveň dávat prostor k možnému „elastickému“ posouzení přípustnosti dovolání v jednotlivých případech dle smyslu a účelu právní úpravy a významu samotného opravného prostředku. Taková právní úprava umožňuje Nejvyššímu soudu lépe dosáhnout hlavního účelu, kterým je zajištění jednoty a zákonnosti rozhodování soudů, avšak dává mu možnost zasáhnout i v případech naprostých excesů odvolacích soudů ohledně záležitostí, kde již je konstantní a jasná judikatura.“¹⁶⁷

---

¹⁶⁴ Z. č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

¹⁶⁵ Ustanovení § 237 o.s.ř. nově zní: Není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak.

¹⁶⁶ KRIVÁČKOVÁ, Jana, HAMULÁKOVÁ, Klára. Nad náležen Ústavního soudu o ústavnosti dovolání dle § 237 odst. 1 písm. c) OSŘ a novou právní úpravou dovolacího řízení. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 21, č. 5, s. 175.

¹⁶⁷ Tamtéž.

Zájem na naplnění principu legitimního očekávání účastníků ve vztahu k rozhodnutí soudu a nastolení trvalé předvídatelnosti soudního rozhodování nelze ovšem chápat jako absolutní hodnoty. Argument nutnosti zachovávat stabilitu soudního výkladu a aplikace práva nepůsobí všemocně vůči ostatním hodnotám sledovaným v soudním řízení. Shodně s Vojtěchem Šimíčkem lze dospět k závěru, že chápání jurisdikční předvídatelnosti jako naprosté nemožnosti změny judikatury by bylo neudržitelné vzhledem k principu dělby moci.¹⁶⁸ Jak dále Šimíček uvádí „Pokud by byla judikatura zcela neměnná, představovala by de facto závazná pravidla chování a suplovala by tak výsledek zákonodárné činnosti, což je nežádoucí jev.“¹⁶⁹ Nadto nutně musíme vzít v potaz, že jednotná judikatura má být zároveň judikaturou správnou.¹⁷⁰ Dle Jaroslava Bičovského jde při vytváření jednotné judikatury o vytvoření obecně jednotného správného měřítka na variabilitu druhově shodných a tedy právně shodně posouditelných kauz.¹⁷¹ Ovšem zároveň připomíná, že jednotná judikatura je kategorií dialektické povahy, tzn., že nutně podléhá neustálému vývoji způsobenému překonáváním rozporů a reaguje na nové potřeby vyvíjejícího se života společnosti, včetně náhledů na právo *de lege ferenda*, tj. z pohledu nikoli jen jaké právo je, ale i jaké by mělo být.¹⁷² I Ústavní soud nahlíží na přístup k stabilitě judikatury obdobně. Judikatura dle něj „nemůže být bez vývoje a není vyloučeno, aby (a to i při nezměněné právní úpravě) byla nejen doplňována o nové interpretační závěry, ale i měněna, např. v návaznosti na vývoj sociální reality, techniky apod., s nimiž jsou spjaty změny v hodnotových akcentech společnosti. Ke změně rozhodovací soudní praxe, zvláště jde-li o praxi nejvyšší soudní instance povolání i k sjednocování judikatury nižších soudů, je ovšem třeba přistupovat opatrně a při posuzování jednotlivých případů tak, aby nebyl narušen shora uvedený princip předvídatelnosti soudního rozhodování a aby skrze takovou změnu nebyl popřen požadavek na spravedlivé rozhodnutí ve smyslu respektu k základním právům účastníků řízení.“¹⁷³

Posun či odchylka v judikatuře by proto sama o sobě nemohla být u rozhodnutí respektujícího názor v dosavadní rozhodovací praxi dostatečným důvodem pro jeho zrušení v řízení o opravných prostředcích.¹⁷⁴ Soudní rozhodnutí, resp. způsob interpretace a aplikace

---

¹⁶⁸ ŠIMÍČEK, Vojtěch. Předvídatelnost soudního rozhodování. *Jurisprudence*, 2004, roč. 5, č. 5, s. 8.

¹⁶⁹ ŠIMÍČEK, Vojtěch. Předvídatelnost soudního rozhodování. *Jurisprudence*, 2004, roč. 5, č. 5, s. 8.

¹⁷⁰ BIČOVSKÝ, Jaroslav. *Problematika soudcovské práce: studie*. Praha: SEVT, 1991, s. 95.

¹⁷¹ Tamtéž.

¹⁷² BIČOVSKÝ, Jaroslav. *Problematika soudcovské práce: studie*. Praha: SEVT, 1991, s. 97.

¹⁷³ Nález Ústavního soudu ze dne 26. listopadu 2012, sp. zn. IV. ÚS 334/11. Ústavní soud v něm dále v tomto odkazuje na svá dřívější rozhodnutí, konkrétně na nález ze dne 18. dubna 2007, sp. zn. IV. ÚS 613/06, nález ze dne 12. května 2009, sp. zn. IV. ÚS 2170/08, nález ze dne 11. září 2009, sp. zn. IV. ÚS 738/09.

¹⁷⁴ Ústavní soud však v nálezu Ústavního soudu ze dne 26. listopadu 2012, sp. zn. IV. ÚS 334/11 k tomuto dodává, že při aplikaci nové judikatury je ovšem nutné zohlednit též dobrou víru a právní jistotu účastníků řízení,

právních předpisů v nich předestřené nepůsobí precedenčně v tom smyslu, že by měla normativní charakter sama o sobě. Odlišné právní posouzení věci jiným soudem není tedy automaticky nesprávným právním posouzením. Stejně tak pro účely odvolacího či dovolacího řízení nelze logicky dovodit závaznost judikátů vydaných dříve, než bylo o projednávané věci definitivně rozhodnuto, ovšem poté, co bylo vyhlášeno rozhodnutí soudu prvního stupně. Tím by naopak vznikl stav absolutní nepředvídatelnosti soudního rozhodování a byla zcela narušena právní jistota účastníků řízení.¹⁷⁵

Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku také zdůrazňuje, že „smyslem § 13 NOZ není bránit faktickým změnám psaného práva cestou jeho aplikace. Každé právo se ve svém historickém vývoji mění, a to i když zákon trvá bez formální změny. Této vývojové fakticitě by ani výslovné zákonné ustanovení nedokázalo zabránit.“¹⁷⁶ I David ke znění § 13 NOZ dodává, že „ač se zvolená zákonná konstrukce blíží zásadě *stare decisis* (setrvat na rozhodnutém), nelze zároveň konzervovat stávající judikaturu, ale je nutné respektovat její vývoj; odlišné rozhodnutí však musí být náležitě odůvodněno.“¹⁷⁷

Lze tudíž učinit závěr, že možnost odchýlení se od stávající judikatury není nijak v rozporu s právem účastníka na spravedlivý proces, pokud ovšem toto odchýlení je založeno na relevantních okolnostech a v odůvodnění rozhodnutí řádně vysvětleno.¹⁷⁸ Je dále patrné, že judikatura obecných soudů působí jako zásadní argumentační prostředek ne svou samotnou existencí, ale svým obsahem, jež může být v pozdějších rozhodnutích v obdobné věci pominut, vyrovná-li se soud v projednávané věci s danou právní problematikou sice odlišným

---

pokud tak soudy neučinily, porušily zásadu předvídatelnosti soudního rozhodování, resp. předvídatelnosti zákona v materiálním smyslu jako jednoho ze základních principů právního státu.

¹⁷⁵ Např. v nález ze dne 19. dubna 2012, sp. zn. I. ÚS 3503/10 Ústavní soud k situaci, kdy v průběhu řízení soud na základě pozdější judikatury změnil posuzování předložené restituční věci, uvádí, že by bylo příliš náročné trvat na tom, aby stěžovatelé odhadli budoucí vývoj judikatury, který ...doznal významné změny. Značnou roli zde samozřejmě sehrála i povaha předmětu řízení, neboť otázka restitučních nároků představovala i tak značně složitou a mnohdy nepřehlednou právní oblast. V rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 7. listopadu 2012, sp. zn. 28 Cdo 1289/2011, naopak nalezneme názor, že z o.s.ř. „neplyne, že by odvolací soud nemohl již jednou vyslovený právní názor změnit v pozdějším odvolacím řízení, shledá-li za dané situace důvod, pro nějž jeho předchozí názor již nemůže obstát jako správný. Dojde-li v mezidobí ke změně náhledu na určitou otázku, ať už v důsledku rozhodnutí soudu Ústavního či Nejvyššího, pak je zcela na místě, aby k tomu odvolací soud přihlédl, a to již s ohledem na zásadu hospodárnosti řízení.“

¹⁷⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., sněmovní tisk č. 362/0, část č. 1/2, Vl.n.z. - občanský zákoník – EU, II. Zvláštní část, k § 13.

¹⁷⁷ DAVID, Ludvík. Právo na předvídatelné rozhodnutí jako základní soukromé právo, *Právní rozhledy*, 2012, roč. č. 5, s. 181.

¹⁷⁸ K odůvodnění dále v kapitole 4.3.

způsobem, nicméně dostatečně přesvědčivě jak ve vztahu k vlastnímu názoru, tak k vyvrácení použitelnosti dosavadní judikatury.¹⁷⁹

4.2.1 Srovnání právní úpravy s úpravou v SR

Slovenský právní řád tak výslovnou právní úpravu, jako je tomu v případě českého ustanovení § 13 NOZ, neobsahuje, nicméně s ohledem na princip právní jistoty obsažený v čl. 1 odst. 1 Ústavy Slovenské republiky a zásadu rovnosti obsaženou v čl. 12 odst. 1 Ústavy Slovenské republiky je předvídatelnost soudního rozhodování spočívající na legitimním očekávání účastníků z právní úpravy dovoditelná. Slovenský Ústavní soud k tomu uvádí, že postup obecného soudu, který aplikuje určité ustanovení zákona bez relevantních důvodů v rozporu s konstantní rozhodovací praxí, je třeba považovat za zásah do principu právní jistoty jako součásti právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy.¹⁸⁰

Nicméně stejně jako v České republice i na Slovensku nelze hovořit o přímé závaznosti judikatury. Soud se od ní může odchýlit, avšak tento postup má své předpoklady, resp. zvyšuje požadavky na odůvodnění takového odlišného rozhodnutí. Ústavní soud SR deklaruje, že, jestliže soud řeší právní otázku (tu samou nebo analogickou), která už byla pravomocně vyřešena, podstatně odchylným způsobem bez toho, aby se argumentačně vyrovnal s dřívějšími soudními rozhodnutími, nejedná v souladu s principem právní jistoty ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy Slovenské republiky a může tím porušit i právo účastníka soudního řízení na soudní ochranu podle čl. 46 odst. 1 Ústavy Slovenské republiky.¹⁸¹

I zde je tedy možné dospět k závěru, že nejde o absolutní vázanost judikaturou, soudy se od ní mohou odchýlit, jestliže k takovému postupu bude dán důvod a toto náležitě odůvodní. Odlišný postup by znamenal porušení práva na spravedlivý proces. O jednotnost judikatury (tj. jednotný výklad a jednotné používání zákonů jiných obecně závazných právních předpisů) má dle § 8 odst. 3 zákona č. 757/2004 Z.z., o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov povinnost dbát Nejvyšší soud SR a to vlastní rozhodovací činností (dle § 8 odst. 1 tohoto zákona, tj. rozhodováním o opravných prostředcích) a dále tím, že přijímá stanoviska ke sjednocování výkladu k výkladu uvedených předpisů a uveřejňuje pravomocná

---

¹⁷⁹ Na judikáty jako nositele normativní síly spočívající v jejich argumentační síle nahlíží i Petr Bezouška. Srov. BEZOUŠKA, Petr. Soudcovské dotváření práva vykračující z mezí zákona v návrhu českého občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 1, s. 21.

¹⁸⁰ Srov. nález Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 30. října 2007, sp. zn. I. ÚS 335/06.

¹⁸¹ Nález Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 3. listopadu 2006, sp. zn. III. ÚS 192/06. Obdobný názor vyjádřil Ústavní soud SR již dříve ve svém nálezu ze dne 29. března 2006, sp. zn. III. 328/05, v němž uvedl, že za diskriminační je možné považovat takový postup, který stejné nebo analogické situace řeší odchylným způsobem, přičemž toto není možné objektivně a rozumně odůvodnit.

soudní rozhodnutí zásadního významu ve sbírce stanovisek Nejvyššího soudu a rozhodnutí soudů SR (Zbierka stanovísk najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky).

4.2.2 Srovnání právní úpravy s úpravou v SRN

V Německu princip legitimního očekávání a právní jistoty, stejně tak jako zásada rovnosti (čl. 1 odst. 1 Základního zákona - Grundgesetz) pramení z principu právního státu. Nicméně přímá závaznost judikatury není nikde upravena. Judikatura má význam při řešení složitých, nejednoznačných právních případů. Legitimní očekávání ve vztahu k judikatuře je však v porovnání s jistotou aplikace výslovné právní úpravy obsažené v právních normách mnohem méně opodstatněné. Judikatura může působit zejména přesvědčivostí odůvodnění. Na druhou stranu může legitimní očekávání oprávněně vzniknout ve vztahu k dlouhodobě ustálené judikatuře.¹⁸² V jednom ze svých rozhodnutí Ústavní soud SRN však zřetelně dává najevo, že existuje-li v odborné literatuře i judikatuře dlouhodobý a doposud jednotný náhled na řešení určité právní otázky, ve smyslu aplikace práva na určité druhově podobné případy, nelze účastníkům řízení objektivně vytýkat, že nepředpokládali odlišné rozhodnutí soudu. Naopak, chtěl-li se soud od tohoto obecně zastávaného právního posouzení odchýlit, měl k zamezení vydání překvapivého rozhodnutí neslučitelného s čl. 103 odst. 1 GG dát příležitost stěžovateli se k této právní otázce vyjádřit.¹⁸³

Jako předpoklad předvídatelnosti soudního rozhodování je tedy také v určité rovině shledávána jednotnost soudní judikatury. Právní řád Německa proto obsahuje zákon upravující postup k zajištění jednotnosti judikatury nejvyšších spolkových soudů – Gesetz zur Wahrung der Einheitlichkeit der Rechtsprechung der obersten Gerichtshöfe des Bundes vom 19. Juni 1968 (BGBl. I S. 661). K tomuto účelu byl vytvořen společný senát¹⁸⁴ nejvyšších soudních dvorů,¹⁸⁵ jehož úkolem je dle tohoto zákona rozhodovat o určité právní otázce v situaci, kdy jeden z těchto nejvyšších spolkových soudů země se chce ve svém rozhodnutí odchýlit od názoru jiného nejvyššího spolkového soudu obsaženého v již existujícím rozhodnutí v obdobné věci nebo od rozhodnutí společného senátu. Rozhodnutím tohoto speciálního senátu je tento soud vázán. Nicméně je třeba uvést, že od svého ustanovení v roce 1968 do současnosti společný senát rozhodoval jen výjimečně.

---

¹⁸² Srov. usnesení Spolkového ústavního soudu SRN ze dne 21. července. 2010, sp. zn. 1 BvR 2530/05.

¹⁸³ Usnesení Spolkového ústavního soudu SRN ze dne 3. července 2001, sp. zn. 1 BvR 1043/00.

¹⁸⁴ Na ústavní rovině je podkladem vytvoření tohoto senátu čl. 95 odst. 3 GG.

¹⁸⁵ Jedná se o soudy uvedené v čl. 95 odst. 1 GG, tj. der Bundesgerichtshof, das Bundesverwaltungsgericht, der Bundesfinanzhof, das Bundesarbeitsgericht, das Bundessozialgericht. Blíže k aktuálnímu složení senátu srov. Gemeinsamer Senat der obersten Gerichtshöfe des Bundes [cit dne 5. srpna 2011]. Dostupné na <http://www.bundesgerichtshof.de/cln_134/DE/BGH/GemeinsamerSenat/gemeinsamerSenat.html>.

Z nastíněného přístupu německého ústavního soudu i existence specializovaného postupu pro změnu judikatury nejvyšších soudů země lze dospět k závěru, že i ve Spolkové republice Německo má judikatura povahu významného zdroje poznání práva a je-li stabilní, představuje jednak důležitý faktor při rozhodování soudů v pozdějších případech a jednak z ní pramení i objektivně uznaný předpoklad s ní souladného rozhodování v pozdějších řízeních.

4.3 Odůvodnění soudního rozhodnutí jako prostředek naplnění zásady předvídatelnosti soudního rozhodování

Odůvodnění soudního rozhodnutí je z hlediska zásady předvídatelnosti soudního rozhodnutí významným institutem. První rovinou, u níž je potřeba se pozastavit je jeho výjimečnost pro zpřístupnění podstatných okolností skutkového stavu rozhodnuté věci a právní argumentace soudu. Tím je jednak účastníkům daného řízení vysvětlen myšlenkový pochod soudu při tvorbě konečného výroku, čímž je jim umožněno jej správně pochopit, a zároveň v případě nesouhlasu s ním identifikovat nesprávnosti postupu soudu v případě podání opravného prostředku proti němu.¹⁸⁶ Zásadní význam mají informace v odůvodnění rozhodnutí pro soudy rozhodující podobné kauzy v pozdější době při vyhodnocení použitelnosti právních závěrů soudu jako výkladových vodítek v souladu s dodržením zásady rozhodování podobných věcí podobně a odlišných věcí odlišně, jak bylo vyloženo v předcházejících řádcích této práce. Druhou rovinou náhledu na odůvodnění je jeho funkce právě jako zprostředkovatele objasnění důvodů odchýlení se od stávající judikatury, resp. odlišného rozhodnutí ve věci v podstatných znacích se shodující s věcí již dříve určitým způsobem rozhodnutou.

V římském procesu platilo pravidlo *Iudices non tenentur exprimere causam sententiae suae*, tj. že soudci nejsou povinni uvádět důvody svého rozhodnutí. V období středověkého soudnictví se potom přistupovalo k poskytování odůvodnění s minimálními výjimkami podobně, dokonce důvody rozhodnutí byly považovány za tajné a to i vůči stranám řízení. S odůvodňování jako povinnou součástí rozhodnutí se setkáváme na přelomu 18. a 19. století.¹⁸⁷ Současná právní realita je ovšem zdaleka jiná. Povinnost soudu odůvodnit své rozhodnutí vyvozujeme ze základních pramenů práva, resp. přímo z právních principů, v nich

---

¹⁸⁶ O nutnosti splnit minimální požadavky na poznání důvodů rozhodnutí, tak aby byl účastník na základě nich schopen užít práva na opravné prostředky proti rozhodnutí, hovoří i ESLP v Rozhodnutí Hadjianastassiou v. Greece ze dne 16. prosince 1992, (Application no. 12945/87). Srov. i MOLEK, Pavel. *Právo na spravedlivý proces*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 227.

¹⁸⁷ Srov. k tomu blíže BOBEK, Michal. O odůvodňování soudních rozhodnutí. *Právní rozhledy*, 2010, roč. 18, č. 6, s. 204-211.

promítnutých či hodnot jimi chráněných. Především je právo na vysvětlení soudního rozhodnutí (a tím povinnost soudu své rozhodnutí odůvodnit) vyvozováno z pojetí práva na spravedlivý proces dle čl. 36 LZPS a samozřejmě čl. 1 Ústavy, jako vyjádření ideje právního státu, z nichž plyne zákaz svévolných aktů orgánů veřejné moci.¹⁸⁸

Evropský soud pro lidská práva se ve vztahu k požadavku odůvodnění rozhodnutí několikrát vyjádřil tak, že rozhodnutí soudů a tribunálů musejí obsahovat adekvátní vysvětlení důvodů, na nichž jsou založeny. Dle jeho ustálené judikatury se v tomto požadavku odráží princip související s řádným výkonem spravedlnosti. Ovšem neopomíjí přitom zohlednit povahu jednotlivého rozhodnutí, kdy právě dle ní se může lišit míra potřebného odůvodnění, kterou je třeba vždy také posuzovat ve světle okolností každého konkrétního případu.¹⁸⁹ Ačkoli článek 6 odst. 1 Evropské úmluvy zavazuje soudy odůvodnit své rozhodnutí, nelze jej nicméně chápat tak, že je vyžadována detailní odpověď na každý argument.¹⁹⁰

Povinnost soudu odůvodnit své rozhodnutí zákonem stanoveným způsobem je odvoditelná jako jedna ze součástí práva na řádný proces, jakož i atribut pojmu právního státu (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, čl. 1 Ústavy České republiky), neboť vylučuje libovůli soudu při rozhodování. Odůvodňování rozhodnutí v civilním soudním řízení je dlouhodobě předmětem diskuzí odborné veřejnosti. Někteří autoři zdůrazňují časovou náročnost vyhotovování rozhodnutí i neschopnost mnohých soudů dostát vysokým nárokům na obsah odůvodnění.¹⁹¹ Naopak jako zcela liché jsou tyto argumenty shledány pro důležitost tohoto institutu z pohledu práva na spravedlivý proces. Zdůrazňována je i funkce odůvodnění jako nejen vysvětlení skutkových a právních závěrů, ale tím zároveň i formy zodpovězení se každého soudce z jeho práce.¹⁹²

Podle ustanovení § 157 odst. 2 o.s.ř. soud v odůvodnění rozsudku uvede, čeho se žalobce (navrhovatel) domáhal a z jakých důvodů a jak se ve věci vyjádřil žalovaný (jiný účastník řízení), stručně a jasně vyloží, které skutečnosti má prokázány a které nikoliv, o které důkazy opřel svá skutková zjištění a jakými úvahami se při hodnocení důkazů řídil, proč neprovedl i další důkazy, jaký učinil závěr o skutkovém stavu a jak věc posoudil po právní

---

¹⁸⁸ Srov. obdobně např. nálezy Ústavního soudu ze dne 20. června 1995, sp. zn. III. ÚS 84/94, nálezy Ústavního soudu ze dne 17. srpna 2005, sp. zn. I. ÚS 403/03.

¹⁸⁹ Rozhodnutí ESLP *García Ruiz v. Spain* ze dne 21. ledna 1999 (Application no. 30544/96), shodně již předtím Rozhodnutí ESLP *Ruiz Torija v. Spain* ze dne 9. prosince 1994, (Application no. 18390/91), Rozhodnutí ESLP *Hiro Balani v. Spain* ze dne 9. prosince 1994, (Application no. 18064/91).

¹⁹⁰ Rozhodnutí ESLP *Van de Hurk v. the Netherlands* ze dne 19. dubna 1994, (Application no. 16034/90).

¹⁹¹ JIRSA, Jaromír. Perspektivy českého civilního procesu. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 12, s. 433-434.

¹⁹² WINTEROVÁ, Alena. Nad perspektivami českého civilního procesu. *Právní fórum*, 2008, roč. 16, č. 19, s. 710.

stránce; není přípustné ze spisu opisovat skutkové přednesy účastníků a provedené důkazy. Soud přitom musí dbát o to, aby odůvodnění rozsudku bylo přesvědčivé.¹⁹³

Ústavní soud pak ohledně naplnění nároků na náležité odůvodnění rozhodnutí konstatuje, že „má-li být splněn jeden z účelů soudní jurisdikce, totiž požadavek ‚výchovy k zachovávaní zákona [...] k účtě k právům spoluobčanů‘ (§ 1 o.s.ř.), je zcela nezbytné, aby rozhodnutí obecných soudů nejen odpovídala zákonu v meritu věci a byla vydávána za plného respektu k procesním normám, ale aby také odůvodnění vydaných rozhodnutí ve vztahu k zmíněnému účelu odpovídalo kritériím daným ustanovením § 157 odst. 2 in fine, odst. 3 o.s.ř., neboť jen věcně správná (zákonu zcela odpovídající) rozhodnutí a náležitě, tj. zákonem vyžadovaným způsobem odůvodněná rozhodnutí naplňují - jako neoddělitelná součást ‚stanoveného postupu‘ - ústavní kritéria plynoucí z Listiny základních práv a svobod (čl. 38 odst. 1)“.¹⁹⁴ Z odůvodnění musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé. V případě, kdy jsou právní závěry soudu v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními anebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí nevyplývají, nutno takovéto rozhodnutí považovat za stojící v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i s čl. 1 Ústavy České republiky.¹⁹⁵

Dále k tomu Ústavní soud uvádí, že obecný soud se v odůvodnění svého rozhodnutí musí dostatečným a výstižným způsobem vypořádat s předestřenu argumentací účastníků (zejména pak, odmítá-li ji), „a to natolik, aby bylo zcela zřejmé, jaké důvody jej k tomu vedly. Obdobně jako ve skutkové oblasti, i v oblasti nedostatečně vyložené a zdůvodněné právní argumentace, nastávají obdobné následky vedoucí k neúplnosti a zejména k nepřesvědčivosti rozhodnutí, což je ovšem v rozporu nejen s požadovaným účelem soudního řízení, ale též i se zásadami spravedlivého procesu (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod), jak jim Ústavní soud rozumí.“¹⁹⁶ Řečeno jinými slovy, účastník řízení i kdokoli jiný (včetně soudu rozhodujícího obdobnou věc později) by po přečtení soudního rozhodnutí měl být schopen

---

¹⁹³ Ve vztahu k usnesením platí dle § 167 odst. 2 o.s.ř., že není-li stanoveno jinak, užije se na usnesení přiměřeně ustanovení o rozsudku. V ustanovení § 169 o.s.ř. potom nalezneme odchylky v odůvodnění usnesení, resp. případy, kdy toto nemusí být obsaženo. K tomu blíže srov. LAVICKÝ, Petr. Odůvodňování usnesení v civilním řízení soudním. *Právní fórum*, 2009, roč. 6, č. 1, s. 6-14.

¹⁹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 26. září 1996, sp. zn. III. ÚS 176/96.

¹⁹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 17. srpna 2005, sp. zn. I. ÚS 403/03, shodně dále např. nález Ústavního soudu ze dne 5. srpna 2009, sp. zn. I. ÚS 1561/08.

¹⁹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 26. září 1996, sp. zn. III. ÚS 176/96. V nálezu Ústavního soudu ze dne 23. března 2006, sp. zn. III. ÚS 521/05 potom hovoří o nutnosti adekvátně odůvodnit rozhodnutí, čímž rozumí prostřednictvím co do myšlenkových konstrukcí racionálně logickým způsobem se vypořádat jak se všemi důkazy, tak argumentačními tvrzeními účastníků, jinak dochází k ústavněprávnímu deficitu obdobnému kategorii neústavnosti v podobě tzv. opomenutých důkazů.

z odůvodnění zjistit, k jakým skutkovým zjištěním soud dospěl, jakým postupem k nim dospěl a dále jakými úvahami byl veden při aplikaci práva na skutkový stav věci.¹⁹⁷

Soud za tímto účelem musí při formulaci odůvodnění dbát na dodržení přehlednosti, logické návaznosti a srozumitelnosti formulací skutkové a právní argumentace, aby reálně sloužilo k poznání důvodů vedoucích soud ke konkrétnímu rozhodnutí. Podstatný význam má odůvodnění rozhodnutí při jeho přezkumu soudem vyššího stupně. Ten sice vychází z obsahu spisu, nicméně právě v odůvodnění nachází základní a zásadní podklad pro vyhodnocení správnosti jak celkového procesního postupu soudu v průběhu řízení předcházejícímu vydání rozhodnutí, tak i jeho postupu při interpretaci a aplikaci práva. Nutně se však musíme zamyslet nad tím, zda odůvodnění má skutečně sloužit jako komplexní a vyčerpávající zpráva o všech aspektech řízení. Přisvědčit tomuto přístupu by znamenalo jednak zatížit soud zbytečným přepisováním veškerých detailů, jež by měly být obsahem protokolu, resp. záznamu z řízení, jednak by došlo k snížení jeho účinnosti jako prostředku komunikace pro rozhodnutí soudu podstatných skutkových a právních hledisek mezi soudem a čtenářem odůvodnění rozhodnutí. Naopak by proto odůvodnění mělo být strukturováno logicky, přehledně, a zcela racionálně by mělo být přistupováno k jeho rozsahu i použitému jazykovému aparátu. Výstižně to deklamuje Michal Bobek, podle něž by se rozhodně nesnížila „vážnost či přesvědčivost odůvodnění soudního rozhodnutí, kdyby začalo prostým konstatováním, kdo jsou strany sporu a oč se jedná, zredukovaly nekonečné procesní pasáže, které k samotné právní argumentaci a řešení sporu vůbec nijak nepřispívají, zkrátila rekapitulace podání účastníků a aspekty, které zůstanou, byly rovnou zapracovány do meritorní argumentace soudu, kde jim soud buď přitaká, anebo je odmítne.“¹⁹⁸ Pavel Vrcha obdobně shledává jako správný přístup k formulaci odůvodnění jasnost, stručnost a pochopitelnost výčtu těch nejzásadnějších momentů, které soud k vydání konkrétního rozsudku vedly.¹⁹⁹

Kvalitativní nároky na podobu odůvodnění mají svůj zdroj v právu účastníků daného řízení na spravedlivý a řádný proces, ale samozřejmě je lze přičíst i zásadě předvídatelnosti soudního rozhodování v pozdějších obdobných případech, kdy bez existence znaku seznatelnosti povahy věci z rozhodnutí jako celku nelze provést porovnání s jinou věcí a následný závěr o jejich podobnosti či odlišnosti.

---

¹⁹⁷ Přiměřeně, tj. s ohledem na jejich závažnost pro řízení, dopad na práva a povinnosti účastníků řízení, resp. jejich typ, je potom třeba přistupovat k odůvodnění procesních rozhodnutí.

¹⁹⁸ BOBEK, Michal. O odůvodňování soudních rozhodnutí. *Právní rozhledy*, 2010, roč. 18, č. 6, s. 209.

¹⁹⁹ Srov. VRCHA, Pavel. *Odůvodnění civilního rozsudku*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 14.

Odůvodnění soudního rozhodnutí, které se liší od jiného rozhodnutí v obdobné kauze, potom musí náležitě tuto odlišnost vysvětlovat, musí obsahovat přesvědčivé argumenty odůvodňující tento závěr soudu. Souhlasit lze jistě s názorem Libora Hanuše, který uvádí, že „oč větší odchýlení se od dosavadní soudní judikatury je v praxi realizováno, o to přesvědčivěji musí být posléze následná změna rovněž odůvodněna, aby toto rozhodnutí dostalo požadavkům plynoucím z práva na spravedlivý proces, jakož i kautel právního státu“.²⁰⁰

Co je třeba rozumět pod pojmem přesvědčivě a koho má soud takto přesvědčit je ovšem otázka. Má soud přesvědčit účastníky neznalé práva (resp. bez ohledu na jejich znalost či neznalost práva) nebo je třeba, aby odůvodnění naplňovalo jen nároky na právnícky relevantně vyargumentovaný postup? Rozhodnutí je vždy určeno primárně účastníkům řízení a ty by soud měl přesvědčit o tom, že v jejich kauze je odlišné posouzení případu správné a důvodné. Přesvědčivost tedy musí být splněna zásadně ve vztahu k účastníkům řízení a odůvodnění by tak mělo srozumitelně, jasně a dostatečně objasnit úvahu soudu v tomto ohledu.²⁰¹ To ovšem neznamená, že soud by neměl do odůvodnění svého rozhodnutí zakomponovat precizní právní argumentaci. Naplněny by měly být oba tyto nároky, tj. jak na srozumitelnost pro účastníky jako laiky, tak i na odbornost a přesvědčivost právní argumentace. Pavel Vrcha poznamenává v tomto směru, že odůvodnění má vykazovat celkovou přesvědčivost, což znamená takovou celkovou argumentaci soudu, kdy premisy i závěry, k nimž na jejich základě dospěje, jsou pro odbornou i laickou veřejnost přijatelné, racionální, spravedlivé a přesvědčivé.²⁰²

Pokud jde o samotnou přesvědčivost jako vlastnost odůvodnění rozhodnutí, nelze se spokojit např. jen s odkazem na jiné soudní rozhodnutí nebo s prostým vysvětlením způsobu aplikace práva objasňujícím jeho právní posouzení, aniž by soud zmínil, z jakých konkrétních důvodů je jeho právní posouzení věci v rozhodnutí odchylné od rozhodnutí v obdobné věci. Je proto třeba označit odlišnosti uvedených případů a další okolnosti zapříčiňující různost rozhodnutí. Těmito okolnostmi budou právně významné skutečnosti, v nichž se oba případy budou lišit, resp. právně relevantní argumenty pro odlišné právní posouzení těchto skutečností. K řádnému odůvodnění právního posouzení se vyjádřil i Nejvyšší soud například ve svém rozhodnutí z roku 2003, kdy podle něj absence řádného a přezkoumatelného

---

²⁰⁰ HANUŠ, Libor. K míře závaznosti soudní judikatury. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 16, s. 582.

²⁰¹ Obdobně i Jaromír Jirsa dovozuje primární nutnost srozumitelnosti a přesvědčivosti z pohledu laika. Srov. JIRSA, Jaromír. Perspektivy českého civilního procesu. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 12, s. 434.

²⁰² Srov. VRCHA, Pavel. *Odůvodnění civilního rozsudku*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 48.

odůvodnění právního posouzení věci odvolacím soudem z pohledu právně významných skutečností pro rozhodnutí věci znemožňuje dovolacímu soudu zhodnotit jeho správnost a je proto důvodem pro zrušení takového rozhodnutí a vrácení věci odvolacímu soudu k dalšímu řízení.²⁰³

Nejvyšší soud pak dále v jednom ze svých rozhodnutí dokonce v této souvislosti dovozuje možnost, aby ve zrušujícím usnesení bylo podle § 221 odst. 2 o. s. ř. nařízeno, aby v dalším řízení věc projednal a rozhodl jiný senát (samosoudce), kdy uvádí, že důvodem pro tento postup je i to, „že soud nižšího stupně ve zrušovaném rozhodnutí bez vysvětlení pominul judikaturu uveřejněnou ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ačkoliv se jí účastník řízení výslovně dovolal.“²⁰⁴ Nejednalo se zde o závazný právní názor (ve smyslu § 226 odst. 1, § 235h odst. 2 věta druhá a § 243d odst. 1 o.s.ř.), pro jehož pominutí umožňuje zákon takto rozhodnout výslovně. Zřejmě byl postup soudu shledán podřaditelným pod tzv. závažnou vadu v řízení, kdy může být rozhodujícím soudem nařízeno, aby v dalším řízení věc projednal a rozhodl jiný senát (samosoudce), nebo věc přikázána k dalšímu řízení jinému soudu, kterému je nadřízen.

Z pohledu zásady organizace soudnictví spočívající v zákazu odnětí zákonnému soudci je uvedené ustanovení o.s.ř. diskutabilní. Ústavní soud je po provedení testu proporcionality sice neshledal protiústavním, nicméně právě v části týkající se závažných vad v řízení upozornil na to, že „prostřednictvím ustanovení § 221 odst. 2 občanského soudního řádu se [...] realizuje právo na soudní ochranu (věc bude možno skončit) a brání vzniku průtahů v řízení. Z nutnosti restriktivního výkladu posledně uvedené kompetence (odnětí věci pro závažné vady řízení) ovšem vyplývá, že vždy půjde o mimořádný krok odůvodněný vysokou pravděpodobností, že v případě ponechání věci současnému soudci tento nebude schopen ukončit řízení způsobem, jenž by mohl odvolací soud aprobovat. V případě pochybností by se soud vždy měl přiklonit k ústavně garantované stabilitě obsazení soudu, a to zejména jedná-li se o přezkum prvního ve věci vydaného rozsudku, kdy ještě nebylo soudu prvního stupně poskytnuto vodítko.“²⁰⁵

Neodůvodněné odchýlení se od judikatury jako porušení zásady předvídatelnosti soudního rozhodování spolu s porušením práva na spravedlivý proces je jistě vadou řízení i rozhodnutí soudu. Pro aplikaci ustanovení § 221 odst. 2 o.s.ř. však musí existovat takový důvod, aby ospravedlňoval porušení zákazu odnětí věci zákonnému soudci. Z hlediska

---

²⁰³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. května 2003, sp. zn. 32 Odo 210/2003.

²⁰⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. dubna 2006, sp. zn. 29 Odo 551/2006.

²⁰⁵ K tomu srov. náleží Ústavního soudu ze dne 22. října 2009, sp. zn. IV. ÚS 956/09.

vzájemného poměrování obou zásad je nutné vyhodnotit, zda je naplněno kritérium vhodnosti užití uvedeného postupu k naplnění předvídatelnosti soudního rozhodnutí (v tomto ohledu lze uzavřít, že příkázáním věci jinému senátu lze tohoto cíle dosáhnout, nicméně nelze tak tvrdit s naprostou jistotou, neboť i ten vázán sice právním názorem nadřízeného soudu může jednat v rozporu s ním, a naopak senát dříve rozhodující by mohl po zrušení svého rozhodnutí-poučen svou chybou- rozhodnout správně), kritérium potřebnosti takového postupu (zde platí, co bylo uvedeno u předchozího kritéria, tj. i stejný senát by mohl na základě již závazně stanoveného právního názoru nadřízeného soudu rozhodnout správně) a jako poslední kritérium závažnosti obou zásad, jež se dostávají do kolize (zde lze velmi těžko rozhodnout, neboť zatímco je zásada zákazu odnětí zákonnému soudci základním předpokladem fungování soudnictví v právním státě, zásada předvídatelnosti představuje odraz respektu státu k legitimnímu očekávání a důvěře subjektů v právo).²⁰⁶ Je nepochybné, že postup soudu může vygradovat ve zcela svévolné interpretování právních předpisů a tomu odpovídající jurisdikční libovůli při jeho aplikaci, čemuž odpovídá i zcela neodůvodněné nerespektování dosavadní judikatury a právních názorů nadřízeného soudu. Z jednotlivého neodvodněného odchýlení se od judikatury soudem však nelze bez dalšího činit tak zásadní vadu, jež by byl vždy nucen napravit jiný soudce/senát. Není nepochybným, že by skutečně vždy tuto vadu napravil a stejně tak je pravděpodobným, že původní soudce/senát by na základě kasačního rozhodnutí věci soudem nadřízeným a v něm vysloveného právního názoru jednal již správně. K příkázání věci jinému soudci/senátu by proto mělo docházet pouze tam, kde již došlo opětovně k rozhodnutí v rozporu s právem na spravedlivý proces, tj. soud nerespektoval ani právní názor vyslovený v kasačním rozhodnutí nadřízeného soudu.²⁰⁷

Ustanovení § 13 nového občanského zákoníku výslovně stanoví, že v případě, kdy soud rozhodne případ odlišně, má osoba právo na přesvědčivé vysvětlení důvodu této odchylky. Odůvodnění takového rozhodnutí tak musí obsahovat vypořádání se s existujícím/i rozhodnutím/i v obdobných věcech. Ve vztahu k soudnímu rozhodnutí, v němž se soud odchyluje od existující soudní judikatury, dospěl však již dříve Ústavní soud mnohokrát k závěru, podle něžž rozhodování dle ustálené judikatury je naplněním práva na spravedlivý proces a principu ochrany právní jistoty a její opomenutí naopak může mít za určitých

---

²⁰⁶ K poměrování právních principů srov. Nález Ústavního soudu ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94 a dále MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 60-69.

²⁰⁷ Zmínit lze v této souvislosti i rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. února 1999, sp. zn. 9 Tz 179/98, v němž tento soud vyslovil zcela pochopitelný závěr, že důvodem pro vyloučení soudce v trestním řízení není skutečnost, že se soudce neztotožňuje s právním názorem vysloveným soudem vyššího stupně.

podmínek rysy jurisdikční libovůle, a proto následně být shledáno protiústavním.²⁰⁸ Neodůvodnění odklonu od ustálené judikatury znamená naplnění těchto podmínek. Ve svém nálezu sp. zn. IV. ÚS 451/05 došel Ústavní soud k závěru, podle nějž „je sice právem nižšího soudu judikatorní závěry (rozumí se samo sebou, že nikoliv závěry kasačního rozhodnutí v konkrétní věci) nerespektovat a odchýlením se od nich iniciovat jejich změnu, avšak taková iniciativa - má-li být ústavně konformní - nemůže se udát mimo rámec spravedlivého procesu. Chtěl-li odvolací soud v projednávané věci vskutku publikované právní názory Nejvyššího soudu ČR pomínout, bylo jeho povinností pečlivě v důvodech svého rozhodnutí vysvětlit, proč se s nimi neztotožňuje a proč považuje za nezbytné tyto závěry nahradit právními názory novými. Přitom však bylo by jeho povinností uvážit, existují-li dostatečně silné důvody takový postup ospravedlňující. [...] Bezdůvodné opomenutí rozhodnutí Nejvyššího soudu může mít rysy jurisdikční libovůle. Vydáním rozhodnutí, jímž byla bez jakékoliv argumentace odmítnuta konsolidovaná judikatura, vybočil soud z rámce pravidel řádného a spravedlivého procesu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.“²⁰⁹

Odchýlení se od ustálené soudní judikatury tedy samo o sobě není možno chápat jako porušení práva na spravedlivý proces. Tím se takový postup stává až v situaci, kdy soud neobstojí při odůvodnění tohoto odlišného posouzení, tj. odůvodnění rozhodnutí nesplňuje nároky, které na ně v této souvislosti jsou kladeny. Zde lze poukázat na velmi výstižný názor Lukáše Opetta, podle nějž „soud je vázaný předcházejícími rozhodnutími v podobných věcech do té míry, do jaké se nedokáže dostatečně vypořádat s těmito rozhodnutími“.²¹⁰ Z toho plyne, že vydá-li soud rozhodnutí, v němž pomine či se neztotožní s dosavadní judikaturou a nadto ještě takový postup dostatečně přesvědčivě nevysvětlí v odůvodnění tohoto rozhodnutí, můžeme hovořit o pochybení soudu, jež je způsobilé dosáhnout ústavněprávní roviny, neboť porušuje jak čl. 1 odst. 1 Ústavy, tak současně i čl. 36 LZPS.²¹¹

Vedle způsobu odůvodnění odchýlení se od stávající judikatury vyvstává ještě jedna otázka, a to, zda se má soud v odůvodnění svého odlišného rozhodnutí zabývat jen judikaturou (rozhodnutími) do řízení účastníky vnesenou (tj. na niž účastníci v rámci svého právního posouzení/argumentace odkazují) nebo obecně vždy, tj. i pokud se na uvedená rozhodnutí účastníci nijak neodvolávají.

---

²⁰⁸ Např. nález Ústavního soudu ze dne 25. listopadu 1999, sp. zn. III. ÚS 470/97.

²⁰⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 17. července 2007, sp. zn. IV. ÚS 451/05.

²¹⁰ OPETT, Lukáš. Právna istota a predvídateľnosť súdnych rozhodnutí. *Právny obzor*, 2008, roč. 91, č. 4, s. 321.

²¹¹ Srov. shodně i nález Ústavního soudu ze dne 17. března 2009, sp. zn. I. ÚS 3143/08.

Jako zcela samozřejmé se jeví trvání na vysvětlení důvodů pro odchýlení se od právních závěrů obsažených v rozhodnutí, na něž soud v řízení sám poukázal, resp. dal najevo, že bude při svém rozhodování přihlížet k určité judikatorně dovozené právní zásadě, nicméně následně tak neučinil.²¹² Ústavní soud nahlíží na právní argumentaci účastníka řízení jako na zásadní bod, s nímž se soud v odůvodnění svého rozhodnutí musí vypořádat. Obecný soud podle něj nemůže, nejde-li o situaci, kdy právní řešení bez dalšího vyplývá ze zákonného textu, „reprodukovat jen text zákonného ustanovení a k němu, bez dalšího, přiřadit svůj právní závěr, aniž bude současně patrné, jakou cestou k tomuto právnímu závěru dospěl a jaké argumenty přitom použil. Jakkoliv není obecný soud formálně vázán judikaturou vyšších soudů, resp. právní vědou, měl by, při řešení otázky quid juris, vzít v úvahu i relevantní judikaturu a právní vědu, zejména v situaci, kdy takovou relevantní judikaturou nebo závěry právní vědy argumentuje účastník řízení.“²¹³ Je zřejmé, že Ústavní soud zde klade důraz na vypořádání se s odlišnými právními názory na posouzení věci obecně.²¹⁴ Soud by neměl argumentaci účastníků přejít bez povšimnutí, ať už je založena na odkazu na judikaturu či výstup právní vědy.²¹⁵ Nezakládá tím v žádném případě formu normativní závaznosti těchto zdrojů, nicméně akceptuje je s různou mírou závažnosti jako zdroje pro utvoření účastníkového náhledu na právní hodnocení věci, tj. řešení, jež účastník může ve své věci očekávat. Proto by se s tímto měl soud vypořádat ve svém odůvodnění. Povšimnout si je třeba i užití slova zejména ve vztahu k subjektu odpovědného za vnesení zmíněných právních závěrů vědy a judikatury. Lze z toho učinit závěr, že soud je obecně povinen vzít v úvahu relevantní judikaturu a popř. názory odborné vědecké veřejnosti a v odůvodnění svého rozhodnutí objasnit důvody jejich nezohlednění, o to však více, poukazuje-li na ně účastník řízení.

Jako správná odpověď na predestřenou otázku se proto jeví spíše druhá varianta. Soud by se měl ve svém rozhodnutí vždy vypořádat s odlišnou judikaturou, bez ohledu na to, zda účastníci těmito odlišnými právními názory v řízení argumentují či nikoli. Takové

---

²¹² Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2012, sp. zn. III. ÚS 3247/11. Ústavní soud v takovém postupu vidí porušení principu právní jistoty a důvěry v právo.

²¹³ Nález Ústavního soudu ze dne 17. srpna 2005, sp. zn. I. ÚS 403/03.

²¹⁴ Srov. např. odraz v rozhodnutí obecných soudů: Dle Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 28. srpna 2008, sp. zn. 14 Co 263/2008 má vysvětlení právního posouzení obsahovat, která konkrétní pravidla chování a z jakých důvodů byla na zjištěný skutkový stav aplikována, a to včetně případné (blíže specifikované) relevantní judikatury obecných soudů či nálezu Ústavního soudu, jenž byl zaujat ve skutkově obdobné věci a je třeba jej reflektovat s ohledem na čl. 89 odst. 2 Ústavy ČR.

²¹⁵ Nejvyšší soud potom deklaruje, že odvolací soud, který zaujal odlišné právní stanovisko k posouzení věci, než soud prvostupňový, se ve svém měnícím rozhodnutí musí vypořádat s prvostupňovou argumentací účastníka řízení odkazujícího na dřívější rozhodnutí v obdobné věci. Tj. mění-li pro takového účastníka procesně příznivé rozhodnutí, musí vysvětlit, z jakého důvodu nelze rozhodnout dle jím uváděného obdobného rozhodnutí. Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. října 2011, sp. zn. 30 Cdo 1958/2010.

odůvodnění bude totiž více odpovídat nárokům na kvalitní a plnohodnotné odůvodnění soudního rozhodnutí a podpoří právní argumentaci soudu ohledně právního posouzení věci. Zejména půjde-li o odchýlení se od dlouhodobě stabilní judikatury. Lze se také domnívat, že bude působit více přesvědčivě a může snížit i množství odvolání podávaných z důvodu nesprávného právního posouzení věci soudem, neboť účastníkům bude zřejmé, že soud odlišný názor obsažený v předešlých rozhodnutích zná a dokáže se s ním náležitě vypořádat a odchylné posouzení odůvodnit.²¹⁶

4.3.1 Srovnání se Slovenskou republikou a Spolkovou republikou Německo

Slovenská právní úprava náležitostí písemného vyhotovení rozsudku je velmi podobná, ne-li totožná s tou českou. Jazykové vyjádření tomu každopádně *prima facie* nasvědčuje. Obsažena je v § 157 odst. 2 OSP, podle nějž v odůvodnění soud uvede, čeho se navrhovatel (žalobce) domáhal a z jakých důvodů a jak se ve věci vyjádřil odpůrce (žalovaný), případně jiný účastník řízení, stručně, jasně a výstižně vysvětlí, které skutečnosti považuje za prokázané a které nikoliv, ze kterých důkazů vycházel a jakými úvahami se při hodnocení důkazů řídil, proč neprovedl i další navržené důkazy a jak věc právně posoudil. Soud dbá na to, aby odůvodnění rozsudku bylo přesvědčivé.

Marek Števček považuje odůvodnění za významnou část rozhodnutí z jeho hlediska přesvědčivosti, logické konzistentnosti a přezkoumatelnosti, v čemž je vyjádřena výchovná funkce civilního soudního řízení a atribut přesvědčivosti potom odráží i maximum spravedlivé ochrany práv a oprávněných zájmů účastníků, což obojí plyne z § 1 OSP.²¹⁷ Odůvodnění má být sice dostatečně výstižné, nicméně nemusí reagovat na veškeré argumenty v řízení vznesené, pouze ty, jež jsou z pohledu rozhodnutí podstatné.²¹⁸ Odůvodnění má obsahovat dostatek důvodů a jejich uvedení má být srozumitelné a formulované způsobem, který odpovídá základním pravidlům logického, jasného vyjadřování a musí splňovat základní gramatické, lexikální a stylistické hlediska.²¹⁹ I z pohledu slovenského práva je potom odůvodnění rozhodnutí chápáno judikaturou jako neodmyslitelná součást práva na spravedlivý proces (čl. 46 odst. 1 Ústavy, čl. 1 Úmluvy) a jeho absence či zanedbání jeho

---

²¹⁶ Samozřejmě nelze nezmínit, že i přesto bude možné podat odvolání pro nesprávné právní posouzení a argumentovat případnou nesprávností tohoto odchýlení se od stávající judikatury.

²¹⁷ Srov. ŠTEVČEK, Marek. In ŠTEVČEK, Marek, FICOVÁ, Svetlana a kol. *Občiansky súdny poriadok. Komentár. I. diel. 2. vydanie*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 572-573 (§ 157).

²¹⁸ Srov. usnesení Nejvyššího soudu Slovenské republiky ze dne 15. července 2010, sp. zn. 5 Cdo 106/2010, obdobně dříve usnesení Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 16. března 2005, sp. zn. II. ÚS 78/05.

²¹⁹ Srov. náleží Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 12. června 2008, sp. zn. I. ÚS 114/08, který cituje a odkazuje na MAZÁK, Ján. *Základy občianskeho procesného práva*. Bratislava: Iura Edition, 2002, s. 299.

obsahu jako projev soudní libovůle.²²⁰ Ústavní soud SR k tomu dodává, že „obecný soud by měl ve své argumentaci obsažené v odůvodnění svého rozhodnutí dbát též na jeho celkovou přesvědčivost, tedy, jinými slovy, na to, aby premisy zvolené v rozhodnutí, stejně jako závěry, ke kterým na základě těchto premis dospěl, byli pro širší právnickou (ale i laickou) veřejnost přijatelné, racionální, ale neposlední řadě i spravedlivé a přesvědčivé. Obecný soud musí současně vycházet z toho, že právě tyto soudy mají poskytovat v občanském soudním řízení materiální ochranu zákonnosti tak, aby byla zabezpečena spravedlivá ochrana práv a oprávněných zájmů účastníků (§ 1 OSP)“.²²¹

Německý občanský soudní řád obsahuje úpravu náležitostí rozsudku včetně odůvodnění v § 313 ZPO.²²² V odstavci druhém a třetím se nacházejí ty náležitosti, které český o.s.ř. i slovenský OSP řadí mezi součásti odůvodnění. Druhý odstavec je věnován způsobu a formě uvedení skutkového stavu v rozsudku - *Tatbestand*. Dle zákona je v této části rozhodnutí, resp. rozsudku, třeba uvést vznesené nároky a k nim přednesené námítky a obrany, to však jen s důrazem na podané návrhy a tak, aby byl stručně sdělen jejich zásadní obsah. Jedná se ve své podstatě o shrnutí návrhů učiněných vůči soudu oběma stranami, toho, co bylo stranami do řízení vneseno ze skutkového pohledu, tj. která tvrzení jsou mezi nimi nesporná, která tvrzení naopak jsou sporná, informace o provedeném dokazování a dalších důležitých aspektech řízení. Schilken poznamenává, že jakkoli by měla tato část být napsána tak, aby z ní i bez znalosti spisu byl zřejmý skutkový obsah věci, mělo by se tak dít v rámci stručného pojednání.²²³ Třetí odstavec potom určuje obsah vlastního odůvodnění rozsudku – *Entscheidungsbegründung*. To musí obsahovat stručné shrnutí úvah, na nichž je rozhodnutí po stránce skutkové a právní založeno. Psána je tato část ve formě označované jako tzv. *Urteilsstil*. Na počátku je výsledek úvah soudu, následuje rozbor aplikace práva na skutkový stav. Co bylo ze skutkového stavu mezi stranami sporné, je vždy objasněno na tom místě, kde to má z hlediska právní argumentace své místo.²²⁴ Rozhodující je ve vztahu k odůvodnění rozsudku jeho schopnost zprostředkovat stručně a jasně úvahy soudu stran právního posouzení zjištěného skutkového stavu. Reichold se vyjadřuje v tom smyslu, že veškeré

---

²²⁰ Srov. k tomu např. náleží Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 16. září 2003, sp. zn. III. ÚS 119/03, náleží Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 4. května 2010, sp. zn. III. ÚS 36/2010. Opět s výjimkami u různých forem a typů rozhodnutí, kde stanoví zákon mírnější nároky na jejich náležitosti.

²²¹ Náleží Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 4. května 2010, sp. zn. III. ÚS 36/2010.

²²² Ve vztahu k usnesením se tento paragraf dle ustanovení § 329 ZPO nepoužije, se zákonem stanovenými výjimkami. Srov. REICHOLD, Klaus. In THOMAS, Heinz, PUTZO, Hans. *Zivilprozessordnung. Kommentar*. 32., neubearbeitete Auflage, München: C. H. Beck, 2011, s. 588.

²²³ Srov. SCHILKEN, Eberhardt. *Zivilprozessrecht*. 6., neubearbeitete Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2010, s. 284.

²²⁴ Blíže k tomu viz SCHILKEN, Eberhardt. *Zivilprozessrecht*. 6., neubearbeitete Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2010, s. 285.

výklady, jež nejsou způsobilé podložit vlastní rozhodnutí soudu, do něj nepatří a přehlížejí podstatu odůvodnění rozhodnutí a ubírají mu na jasnosti.²²⁵ Zároveň zde deklaruje, že o co více byla věc v řízení po právní i skutkové stránce objasněna,²²⁶ o to více může soud odůvodnění zkrátit. Vždy však musí být sledováno právo na spravedlivý proces a zákaz soudní libovůle.

Odůvodnění soudního rozhodnutí má být sice stručné, ale musí být natolik podrobné, aby vyšší instance mohla napadené rozhodnutí spolehlivě přezkoumat a účastník, jež neměl v řízení úspěch, byl schopen poznat, na čem soud rozhodnutí založil.²²⁷ Taktéž platí, že není nutné, aby odůvodnění pojednávalo o všech okolnostech a argumentech vznesených v řízení, z čehož plyne, že pokud se výslovně nezabývá jednotlivými argumenty účastníků, nemusí to nutně znamenat, že je soud nezohlednil. O porušení práva na spravedlivý proces lze proto hovořit až v momentě, kdy není seznatelné, proč soud rozhodl o podstatné otázce určitým způsobem a ne jinak.²²⁸

Je zřetelné, že samotný účel odůvodnění rozhodnutí je vnímán i ve Spolkové republice Německo a na Slovensku velmi podobně jako v České republice. Význam, jež je mu přisuzován právní vědou i praxí pak plně odráží pojetí jeho funkce jako nástroje zachování práva na spravedlivý proces, neboť soud se v něm musí být schopen vypořádat s argumenty účastníků zásadními z pohledu rozhodnutí a objasnit přesvědčivě důvody pro vynesení konkrétního rozhodnutí. Povinnost soudu odůvodnit rozhodnutí je odrazem zákazu libovůle při výkonu soudní moci podtrhujícím ideu právního státu.

Odlišnosti lze shledat u německé právní úpravy a to v samotném členění rozsudku, jež je ze zákona nadán větší přehledností. Do odůvodnění v pravém slova smyslu pak nepatří shrnutí přednesů stran a jejich návrhů, ale pouze vysvětlení vlastních úvah a hodnocení skutkového stavu soudem. V případě české a slovenské právní úpravy náležitostí odůvodnění potom sice zákon nestanoví takové rozdělení, nicméně tento fakt je spíše podružného významu, nutnost systematicky a logicky odůvodnění rozčlenit plyne z vlastního smyslu institutu odůvodnění. Soudce by totiž, jak upozorňuje Šimíček, neměl zapomínat na to, že soudní rozhodnutí představuje v první řadě způsob komunikace s účastníky řízení a proto musí

---

²²⁵ REICHOLD, Klaus. In THOMAS, Heinz, PUTZO, Hans. *Zivilprozessordnung. Kommentar.* 32., neubearbeitete Auflage, München: C. H. Beck, 2011, s. 543.

²²⁶ Jedná se o postup dle § 139 ZPO označovaný jako materiální vedení řízení. O tom viz dále.

²²⁷ Srov. např. rozsudek LSG Nordrhein-Westfalen ze dne 11. června 2008, sp. zn. Az. L 8 R 36/08 [cit. dne 18. června 2013]. Dostupné na <<http://openjur.de/u/133771.html>>.

²²⁸ Srov. usnesení Bavorského Správního soudního dvora ze dne 9. ledna 2009, sp. zn. Az. 22 ZB 08.419 [cit. dne 18. června 2013]. Dostupné na <<http://openjur.de/u/473425.html>>.

být přesvědčivé a srozumitelné.²²⁹ Každý soudce má svým způsobem svůj vlastní styl psaní odůvodnění, což je nejen logické, ale plně odpovídá faktu, že rozhodnutí je výpovědí o intelektuální tvůrčí činnosti soudce, resp. tato by se v něm měla odrážet. Nelze ovšem pominout zmíněný hlavní smysl odůvodnění, který je přes jednotlivé odlišnosti srovnávaných právních úprav zcela totožný. Odůvodnění má být odrazem respektu k právu účastníků řízení na spravedlivý proces, k jejich legitimnímu očekávání i zdrojem interpretačních vodítek pro další soudní praxi. Ať už se tedy soud v řízení přidrží judikatury v obdobných věcech, či naopak v daném případě rozhodně odlišně, odůvodnění by mělo zprostředkovat úvahy soudu vedoucí jej právě k tomuto rozhodnutí jasně, přehledně, pokud možno rozsahově úsporně a srozumitelně i pro běžného člověka jako účastníka řízení s přihlédnutím k specifikům povahy řízení, v němž je vydáváno a od toho se odvíjejícím nárokům na právní argumentaci soudu.²³⁰

4.4 Poučovací povinnost soudu jako nástroj zachování zásady předvídatelnosti postupu soudu

Podle Ústavního soudu „poučovací povinnost obecných soudů představuje jeden ze základních předpokladů práva na spravedlivý proces, zaručeného především v čl. 36 odst. 1 Listiny. [...] Obecné soudy představují orgány veřejné moci (státní orgány) a obecný ústavní limit jejich činnosti proto tvoří zásada, že mohou činit pouze to, co stanoví zákon (čl. 2 odst. 2 Listiny, čl. 2 odst. 3 Ústavy ČR). Jedním ze základních principů jejich činnosti je proto i její předvídatelnost, neboť je zřejmé, že účastníci řízení před obecnými soudy mají právo očekávat od obecných soudů postup, který je vymezen zákonem a který vyplývá i z okolností konkrétního soudního řízení.“²³¹

Poučovací povinnost soudu reprezentuje jeden ze základních a zároveň nejvýznamnějších instrumentů předcházení nerovnému postavení účastníků civilního soudního řízení. Veškeré prostředky zachování zásady rovnosti v civilním soudním řízení slouží zdánlivě k odlišným dílčím účelům, které ovšem společně sledují jeden společný cíl a to nastolení rovného postavení účastníků v řízení. Toto rovné postavení je třeba chápat ve vztahu k rovné možnosti využití jejich procesních práv.

---

²²⁹ Srov. ŠIMÍČEK, Vojtěch. Rozhodnutí soudu jako svébytný literární útvar. In BOBEK, Michal, ŠIMÍČEK, Vojtěch, BALÍK, Stanislav. *Jiné právo literární*. 1. vydání. Praha: Auditorium, 2011, s. 104-105.

²³⁰ Nuance v požadavcích na obsah odůvodnění jistě nalezneme jak mezi rozhodnutím soudu prvního stupně např. v rozvodovém řízení ve srovnání s řízením, jehož předmětem je obchodní korporátní věc, tak mezi rozhodnutími prvostupňovými a rozhodnutím odvolacího či dovolacího soudu či dokonce soudu ústavního.

²³¹ Nález Ústavního soudu ze dne 21. května 2002, sp. zn. I. ÚS 89/02, shodně i např. nález Ústavního soudu ze dne 27. listopadu 2007, sp. zn. II. ÚS 1331/07.

Právní úprava může obsahovat explicitně či implicitně úpravu rovného postavení účastníků řízení v jejich procesních právech a povinnostech,²³² nicméně aby jim bylo umožněno skutečně rovně svých práv využívat a byli schopni náležitě plnit své procesní povinnosti, musejí být účastníci o nich soudem zpravidla poučeni. Kdy i toto poučení musí být poskytováno účastníkům rovně, tj. s ohledem na obsah konkrétního práva či povinnosti. Poučovací povinnost by se totiž v opačném případě mohla stát naopak nástrojem nastolení nerovného postavení účastníků, pokud by soud poskytl pouze některému z nich poučení, jímž by jej v řízení jakýmkoli způsobem zvýhodnil oproti jinému. Zcela nepřijatelným by při současném chápání civilního soudního řízení bylo poskytnutí cíleného poučení konkrétnímu účastníku o hmotném právu ve formě návodu k uplatnění jednotlivých námitek či argumentů.

Poučovací povinnost soudu tedy plní funkci nástroje sloužícího k zachování rovného postavení účastníků v řízení jen tehdy, je-li účastníkům poučení soudu poskytováno s ohledem na všechny okolnosti řízení rovně a svým výslovným obsahem se zaměřuje na procesní práva a povinnosti. Způsob právního zakotvení poučovací povinnosti v právním předpisu upravujícím civilní proces proto odráží jedno z možných kritérií posuzování právní úpravy civilního soudního řízení z hlediska naplnění a zachovávání zásady rovnosti účastníků řízení jako integrální součásti práva na spravedlivý proces a zároveň míru identifikace právní úpravy se zásadou předvídatelnosti soudního postupu, potažmo soudního rozhodování.

Současná právní úprava obsahuje tzv. obecnou poučovací povinnost v § 5 o.s.ř. a následně také zvláštní poučovací povinnosti soudu, které se vážou k jednotlivým institutům tohoto práva jako je například námitka podjatosti, kvalifikovaná výzva, koncentrace řízení, povinnost tvrzení a povinnost důkazní a další, kde je třeba specifický obsah poučení. Zvláštní poučovací povinnost obecně pravidelně podléhá nejvíce změnám právní úpravy, tj. se zavedením nového institutu či s jeho změnou dostává jinou podobu, resp. je do právního předpisu nově vtělována. Obecná poučovací povinnost je stálejšího charakteru, neboť vyjadřuje všeobecnou nutnost seznámení účastníků řízení s jejich právy a povinnostmi a odráží se v ní tím i základní principy koncepce civilního procesu, resp. jeho pojetí.

Z těchto důvodů je v následující části práce zaměřena pozornost právě na vývoj právní úpravy obecné poučovací povinnosti jako nástroje zachování rovnosti účastníků řízení a předvídatelnosti soudního postupu, potažmo rozhodování v civilních soudních řádech v naší zemi. Bližší seznámení s historií změn náhledu na obsah obecné poučovací povinnosti má vypovídací hodnotu o vlastním přístupu k hodnotovému založení úpravy civilního soudního

---

²³² V rovinně ústavního práva, jako úprava práva na spravedlivý proces, tak i na úrovni „obyčejných“ zákonů upravujících civilní proces.

řízení. S ohledem na výše uvedené je potom nutné analyzovat vlastní regulaci poučovací povinnosti nikoli samostatně, ale v souvislosti s formou promítnutí zásady rovnosti v právním řádu té které doby.

4.4.1 Vývoj právní úpravy poučovací povinnosti v kontextu zásady rovnosti na území ČR

4.4.1.1 Právní úprava v době od 1918 do 1950

V roce 1918 vznikl samostatný československý stát a v oblasti práva civilního procesu stejně tak jako v jiných došlo zákonem č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého k převzetí (recepti) původní právní úpravy civilního soudního řízení z dob Rakouska – Uherska. Jednalo se konkrétně o zákon č. 11/1895 ř. z., civilní řád soudní.²³³ Civilní řád soudní platil na českém území až do dne jeho zrušení 1. ledna 1950.

V jeho textu nenalezneme přímé vyjádření zásady rovnosti účastníků řízení, nicméně toto je v určité míře možno vysledovat např. z právní úpravy opatrovnictví osoby procesně nezpůsobilé (§ 7-10), tzv. práva chudých ve vztahu k osvobození od placení soudních kolků, složení jistoty na náklady řízení, možnosti zastoupení advokátem a osvobození od soudních výloh (§ 63-73) nebo práva být slyšen (§ 177 a násl.).

Obecnou poučovací povinnost v podobě dnešního § 5 o.s.ř. zde nenalezneme, ovšem neabsentuje úplně. Určitou podobnost lze shledávat v ustanovení § 432 odst. 1, podle nějž „soudce má dáti, je-li toho třeba, stranám práva neznalým a advokátem nezastoupeným potřebný návod ku provedení jejich procesních úkonů a poučiti je o právních následcích spojených s jejich jednáními neb opomenutími.“

Povinnost takto postupovat měl soudce pouze v případě osob práva neznalých a zároveň advokátem nezastoupených a to jen tehdy, pokud se objevila potřeba poučení. V tomto lze spatřovat zřetelný projev zásady rovnosti, kdy poskytnutím poučení ze strany soudu je vyrovnáváno postavení účastníků řízení, v němž jeden je zastoupen advokátem (resp. sám je práva znalý) a druhý nikoli. Jednalo se zřejmě o případy, kdy účastník si z finančních důvodů nebyl schopen zastoupení advokátem dovolit, a ani dle podmínek tzv. práva chudých mu nebyl přidělen.²³⁴

---

²³³ Ve vztahu k nesporným řízením se až do roku 1951 (s určitými změnami) uplatňoval císařský patent č. 208/1854 ř. z., kterým se zavádí nový zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech. Ani v něm však výslovnou úpravu rovného postavení účastníků a obecně poučovací povinnosti nenalezneme.

²³⁴ Dle § 63 právo chudých spadalo i na právo žádat přidělení advokáta k bezplatnému zastupování, ovšem jen „pokud ve sporech jest zákonem předepsáno zastoupení advokáty, jakož i ve sporech v hodnotě vyšší než 15.000 Kčs, v místech, kde sídlí alespoň dva advokáti“.

Obsahem uvedeného poučení bylo poskytnutí rad účastníkům při procesních úkonech (zejména jejich náležitostech a nápravě vad těchto úkonů) a dále procesních následcích těchto úkonů a neplnění procesních povinností. Poučovací povinnost se tedy nevztahovala na poučení o hmotném právu.

Druhý odstavec obsahoval následující konkretizaci poučení: „Soudce má zejména, když prohlašuje svá rozhodnutí, upozorniti takové strany na lhůtu, ve které lze rozhodnutí napadnouti opravným prostředkem, a na zákonná ustanovení, která předpisují, aby pro podání opravného prostředku byl za procesního zmocněnce ustanoven advokát.“ Jednalo se tedy o demonstrativní (což plyne z použití výrazu „zejména“) vymezení konkrétních poučení spadajících do rozsahu poučovací povinnosti výše v odstavci 1 upravené. Uvedení takového příkladu poučení v odstavci druhém pak zřejmě odráželo nutnost zdůraznění povinnosti soudu poučit účastníka v otázce podání odvolání a to pro závažnost tohoto procesního kroku pro účastníka.

Pro doplnění je třeba uvést, že přímé vyjádření zásady rovnosti účastníků řízení v té době nenalezneme ani na ústavní rovině. Ústavní listina Československé republiky z roku 1920 obsahovala ve svém § 106 pod názvem „Rovnost“ ustanovení o obecné rovnosti občanů republiky v míře ochrany jejich života a svobody bez ohledu na své odlišnosti. Dle znění jeho druhého odstavce „všichni obyvatelé republiky Československé požívají v stejných mezích jako státní občané této republiky na jejím území plné a naprosté ochrany svého života i své svobody nehledíc k tomu, jakého jsou původu, státní příslušnosti, jazyka, rasy nebo náboženství. Úchytky od této zásady jsou přípustny jen, pokud právo mezinárodní dovoluje.“²³⁵ Z uvedeného však nelze dovodit obecný imperativ procesní rovnosti účastníků řízení, nejde-li o jejich rozlišování dle uvedených kritérií.

Částečným projevem zásady rovnosti v řízení před soudem může být ustanovení § 98 Ústavní listiny stanovící, že „Veškerí soudcové vykonávají svůj úřad neodvisle, jsouce vázání jen zákonem.“ Toto ustanovení reprezentuje ovšem spíše prvek práva na spravedlivý proces spočívající v nezávislosti soudců při výkonu funkce soudce a jejich vázanosti pouze zákonem, což sice se zásadou rovnosti souvisí, nicméně zdaleka to nevystihuje plně její podstatu.

Ačkoli tedy v tomto období nenalzáme v relevantních právních předpisech explicitní vyjádření rovnosti účastníků civilního soudního řízení, lze při zhodnocení jejich obsahu dospět k závěru, že snaha o vyrovnání postavení účastníků řízení jim nebyla cizí, což se

---

²³⁵ Ústavní listina byla obsažena v zákoně č. 121/1920 Sb., zákon, kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky z 29. února 1920.

projevovalo v institutech civilního řízení shora jmenovaných, zejména v právu chudých a úpravě poučovací povinnosti soudu, které slouží k naplňování zásady rovnosti.

4.4.1.2 Právní úprava v době od 1950 do 1963

V roce 1948 byla ústavním zákonem č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky přijata nová ústava země. Jednalo se o dokument již plně poplatný nově nastolenému režimu v zemi.²³⁶ Zásada rovnosti v něm byla vyjádřena obecně v § 1 odst. 1 a to tak, že „Všichni občané jsou si před zákonem rovni.“ Z tohoto ustanovení lze teoreticky dovodit i rovnost v právech a povinnostech upravených v procesně-právních předpisech, nicméně přímé vyjádření zásady rovnosti účastníků v řízení v Ústavě absentovalo. Nepřímo se zásada rovnosti objevuje skrze ustanovení § 143 týkajícího se obsahu soudcovského slibu, podle nějž soudcové slibovali, že budou rozhodovat nestranně. Nestrannost rozhodování tvoří však jen určitý prvek zachování rovnosti účastníků řízení.

V civilním procesním právu došlo v tomto období ke změně právní úpravy, kdy od 1. ledna 1951 nabyl účinnosti nový civilní soudní řád, zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád).²³⁷ Tento právní předpis taktéž neobsahoval výslovné vyjádření zásady rovnosti účastníků řízení, lze v něm však identifikovat procesní instrumenty sloužící svým účelem k jejímu zachování a naplňování. Příkladem by mohlo být ustanovování opatrovníka osobě nezpůsobilé samostatně před soudem jednat (§ 29), osvobození od soudních poplatků a výloh a ustanovení zástupce (§140–147). Nejbližší k vyjádření rovnosti bylo ustanovení § 59 ve své druhé větě, která zněla: „Všem účastníkům je třeba dát stejnou příležitost, aby uplatnili svá práva a aby se vyjádřili.“ Tímto byla vyjádřena zásada rovnosti ve vztahu k právu být slyšen a zásadě kontradiktornosti, tj. zásadě, že každý účastník se může vyjádřit k tvrzeným skutečnostem a provedeným důkazům či argumentům jiného účastníka.

Zcela zásadní změny dostala v tomto období obecná poučovací povinnost. Její obsah byl vymezen v ustanovení § 7 občanského soudního řádu, podle nějž „soud dává pracujícím potřebný návod k provedení jejich úkonů u soudu, poučuje je o právních následcích spojených s těmito úkony nebo s jejich opomenutím a dbá všestranně o to, aby pro nedostatek všeobecného nebo právnického vzdělání neutrpěli újmu na svých právech.“

---

²³⁶ Toto je zcela zřejmé již z Prohlášení – tedy jakési preambule této ústavy, kde jsou obsaženy „socialistické cíle obou národů československého státu“.

²³⁷ Tímto zákonem byl zrušen také císařský patent č. 208/1854 ř. z., kterým se zavádí nový zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech.

V ustanovení § 7 byla tak obsažena jednak povinnost soudu poskytovat návod k provedení úkonů a jednak poučovací povinnost. Soud měl dále dbát o to, aby pro neznalost práva či dokonce nedostatek všeobecného vzdělání nedocházelo k újmě na právech účastníka, k čemuž sloužily především výše jmenované povinnosti. Všechny tyto povinnosti měl soud ovšem pouze k tzv. pracujícím, tedy nikoli ke všem účastníkům řízení obecně, což je opět projevem tehdejšího politického režimu v zemi.

Návod soudu představoval činnost soudu, „kdy se účastníkovi vysvětlovalo, jaký úkon by mu byl za dané situace na prospěch“.²³⁸ Zákon ovšem nijak striktně neomezoval tento návod pouze na čistě procesní úkony účastníků. Pod výrazem „úkony u soudu“ bylo vedle žaloby či odvolání stejně tak možno chápat i třeba námitku promlčení. Jak uvádějí Jaroslav Bureš a Ljubomír Drápal: „přestože poučovací povinnost se týkala především procesních práv a povinností účastníka, bylo zejména v pozdějším období účinnosti této právní úpravy považováno za odpovídající ustanovení § 7 též poskytování vysvětlení o hmotněprávních úkonech.“²³⁹ Dle důvodové zprávy k tomu zákonu měla takto koncipovaná obecná poučovací povinnost sloužit jako záruka zjištění materiální pravdy v řízení.²⁴⁰

Poučovací povinnost soudu navazovala na poskytnutí návodu a vyjadřovala povinnost soudu účastníky vést při jejich úkonech k tomu, aby se řídili návodem jim poskytnutým se zdůrazněním negativních následků, které by jiný postup s sebou nesl. Takové poučení dle poslední věty uvedeného ustanovení směřovalo především k osobám práva neznalým, nicméně nebylo vyloučeno ani poučení osobám právně zastoupeným, resp. zastoupení osoby advokátem na této povinnosti nic neměnilo.²⁴¹

Ačkoli lze vidět jako pozitivní upravení obecné poučovací povinnosti v široké míře, její aplikace spočívající v poučení i ohledně hmotného práva a poskytování návodu či doporučení soudem se z pohledu současného chápání zásady rovnosti jeví jako nepřijatelné. Soud by měl plnit funkci nezúčastněného třetího subjektu v řízení, který umožňuje účastníkům plně využívat jejich procesních práv a poučuje je o jejich procesních povinnostech a nikoli suplovat funkci právního zástupce a rádce.

---

²³⁸ BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír. Co se změnilo na poučovací povinnosti soudu v občanském soudním řízení? *Právní praxe*, 1994, roč. 42, č. 9, s. 532.

²³⁹ BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír. Co se změnilo na poučovací povinnosti soudu v občanském soudním řízení? *Právní praxe*, 1994, roč. 42, č. 9, s. 532.

²⁴⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 142/1950 Sb. [cit. 15. června 2010]. Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0510_12.htm>.

²⁴¹ Např. dle rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10. ledna 1952, č. j. Cz I 301/51.

4.4.1.3 Právní úprava v době od 1963 do 1993

K výslovnému zakotvení zásady rovnosti účastníků řízení na ústavní úrovni nedošlo ani následně přijetím ústavního zákona č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky.²⁴² Ta ve svém článku 20 stanovila, že „všichni občané mají rovná práva a rovné povinnosti.“ Pokud by se tímto dalo chápat vyjádření rovnosti všech občanů před zákonem, je možno z tohoto ustanovení vyvozovat i rovnost účastníků řízení stejně tak jako dle předchozí ústavy. Ve vztahu k zásadě rovnosti účastníků řízení bylo možné její odraz dále nalézt v obsahu slibu soudců v čl. 102 odst. 2 Ústavy, kdy ti dle něj měli rozhodovat nestranně. Opět je třeba zdůraznit, že nestrannost soudu při rozhodování představuje jen část obsahu zásady rovnosti účastníků řízení.

V oblasti práva civilního procesu byla rovnost účastníků řízení upravena v § 18 nového občanského soudního řádu, zákona č. 99/1963 Sb. Ten nabyl účinnosti dne 1. 4. 1964.

Dle uvedeného ustanovení „účastníci mají v občanském soudním řízení rovné postavení. Mají právo jednat před soudem ve své mateřštině. Soud je povinen zajistit jim stejné možnosti k uplatnění jejich práv.“ V tomto znění přetrvalo ustanovení § 18 odst. 1 do dneška.²⁴³ Zásada rovnosti se pak dále projevila nepřímo i v jednotlivých klasických institutech jejího zachování, tj. osvobození od soudních poplatků, ustanovení opatrovníka účastníku nezpůsobilému samostatně před soudem jednat, neznámého pobytu, nemajícímu postulační schopnost a dalších.

Obecná poučovací povinnost byla upravena v § 5, který její obsah formuloval následovně: „Soudy poskytují občanům i organizacím poučení o jejich právech a povinnostech, pomáhají jim při uplatnění jejich práv a dbají všestranně o to, aby nikdo pro nedostatek právních znalostí neutrpěl újmu.“ Soudy měly dle tohoto ustanovení povinnost poučovat účastníky (bez ohledu na to, zda šlo o fyzické osoby – občany nebo právnické osoby – organizace) o jejich právech a povinnostech. Zákon zde však nikde nespécifikoval, že se má jednat jen o procesní práva a povinnosti, což znamená, že poučení mohlo být zřejmě poskytováno i o právu hmotném.

Další povinností soudu bylo pomáhat účastníkům při uplatňování jejich práv. Jednalo se o obdobnou povinnost jako v předchozí právní úpravě, kde soudy poskytovaly účastníkům návod k úkonům u soudu. Soud měl dle nové právní úpravy účastníku vysvětlit, jaké úkony

---

²⁴² Tato Ústava nabyla účinnosti dnem 11. července 1960.

²⁴³ V roce 2000 byl do § 18 o.s.ř. vložen odstavce druhý o znění: Účastníku, jehož mateřštinou je jiný než český jazyk, soud ustanoví tlumočnicka, jakmile taková potřeba vyjde v řízení najevo. Totéž platí, jde-li o ustanovení tlumočnicka účastníku, s nímž se nelze dorozumět jinak než znakovou řečí. Ten byl následně také novelizován.

má v daném případě učinit a jaké následky takové jednání, resp. případné neučinění těchto úkonů pro něj bude mít. Ze znění zákona nijak neplynulo, že by se toto vysvětlení mělo týkat pouze procesně-právní sféry, proto byla tato pomoc směřována jak do sféry práva hmotného tak i procesního. Nebylo ani nijak zohledněno, zda účastník tuto pomoc či poučení skutečně potřebuje, soud byl povinen takto postupovat automaticky ex offio.

Svým rozsahem tak poučovací povinnost soudu nejen, že překračovala rámeček dnešní obecné poučovací povinnosti, ale ve svém důsledku jednoznačně odporovala zásadě rovnosti účastníků řízení. Soud svou činností účastníky vedl ke konkrétnímu cíli, čímž jednoznačně prejudikoval své budoucí rozhodnutí, žalobci pomáhal při sepsání žaloby a žalovanému při sepsání repliky a zasahoval tak nepřipustně do vzájemných vztahů mezi žalobcem a žalovaným. Dle tohoto pojetí poučovací povinnosti nebylo možno chápat soud jako třetí nezúčastněný subjekt, což je podmínkou nezávislého a nestranného výkonu funkce soudu.

Události roku 1989 přinesly podstatné změny do právního řádu státu. V roce 1991 byl přijat ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky. V článku 1 stanovila, že: „Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech.“ Z pohledu zásady rovnosti účastníků řízení pak nejdůležitějším byl článek 37 odst. 3, podle nějž: „Všichni účastníci jsou si v řízení rovni.“ Tímto došlo k výslovnému zakotvení zásady rovnosti účastníků řízení na ústavní rovině.

Ke změně koncepce obecné poučovací povinnosti došlo zákonem č. 519/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád a notářský řád, s účinností k 1. 1. 1992. Ustanovení § 5 od té doby znělo následovně: „Soudy poskytují účastníkům poučení o jejich procesních právech a povinnostech.“ Důvodem bylo dle důvodové zprávy k tomuto zákonu, že: „dosavadní formulace poučovací povinnosti vedla k závěru, že je třeba účastníky poučit např. i o možnosti vznést námitku promlčení. Tak daleko promítnutá poučovací povinnost však vedla k tomu, že se počínání soudu muselo účastníkům jevit jako porušení jeho nestrannosti.“²⁴⁴

Soudy mohou od této doby účastníky řízení poučit pouze o jejich procesních právech a povinnostech, obeznámit je s následky procesních úkonů a s náležitostmi těchto procesních úkonů. Soud není povinen, resp. nesmí účastníky vést k tomu, aby některé úkony činili (vyjma smírného řešení věci) a přímé poučení o hmotném právu je nepřipustné pro rozpor se zásadou rovnosti.

---

²⁴⁴Důvodová zpráva k zákonu č. 519/1991 Sb., tisk č. 679 [cit. 16. června 2010]. Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0679_05.htm>.

Zajímavým faktem je, že v původním návrhu změny občanského soudního řádu byl text ustanovení § 5 zamýšlen v tomto znění: „Soudy poskytují účastníkům poučení o jejich procesních právech a povinnostech tak, aby účastníci neutrpěli při provádění svých procesních úkonů újmu pro nedostatek právních znalostí.“²⁴⁵ Návrh výborů ústavně právních na usnesení Sněmovny lidu a Sněmovny národů k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád a notářský řád obsahoval návrh ukončit text znění § 5 slovem "povinnostech" a zbytek textu (tj. tak, aby účastníci neutrpěli při provádění svých procesních úkonů újmu pro nedostatek právních znalostí) vypustit.²⁴⁶

Právě vypuštění uvedeného textu, který poučovací povinnost soudu upravoval ve vztahu k osobám neznalým práva (resp. nezastoupených právním zástupcem) se později stalo objektem diskusí, kdy byla často zdůrazňována nadbytečnost poučování účastníka zastoupeného advokátem či notářem. Dle současného znění však soud obecně musí poučení účastníkům poskytovat stále bez ohledu na to, že jsou znalí práva nebo zastoupeni právním zástupcem.²⁴⁷

Právní úprava obecné poučovací povinnosti tedy prošla od doby vzniku samostatného československého státu do vzniku České republiky v roce 1993 podstatným vývojem. Z hlediska dodržení zásady rovnosti je zřejmě nejzásadnější její obměňování ve vztahu k povinnosti poučovat o hmotném právu. Zatímco prvorepubliková úprava toto nepřipouštěla, s nástupem totalitního režimu v roce 1948 se tendenčně změnilo nahlížení na právo a úkol soudnictví a v rámci „přiblížení práva a soudů lidem“ byl z poučovací povinnosti vytvořen instrument sloužící fakticky k systematickému porušování a demagogizování obsahu zásady rovnosti, neboť soudy měly povinnost poskytovat účastníkům poučení a návody ve sféře práva hmotného. Od roku 1991, kdy došlo ke změně znění § 5 o.s.ř. tak, že soudy dle něj poučují účastníky řízení jen o jejich procesních právech a povinnostech, je obecnou poučovací povinnost opět možno nazývat nástrojem zachování zásady rovnosti, neboť i při širším výkladu neumožňuje pokřivení funkce soudu jako „nestranného třetího“.

---

²⁴⁵Návrh zákona č. 519/1991 Sb., tisk č. 679 [cit. 16. června 2010]. Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0679_01.htm>.

²⁴⁶ Návrh výborů ústavně právních na usnesení Sněmovny lidu a Sněmovny národů k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád a notářský řád. [cit. 16. června 2010]. Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0965_00.htm>.

²⁴⁷ Výjimku tvoří § 118a odst. 4, podle něž při jednání předseda senátu poskytuje účastníkům poučení též o jiných jejich procesních právech a povinnostech; to neplatí, je-li účastník zastoupen advokátem nebo notářem v rozsahu jeho oprávnění stanoveného zvláštními předpisy. Toto ustanovení bylo nicméně do o.s.ř. vloženo zákonem č. 30/2000 Sb. až s účinností od 1. ledna 2001.

4.4.2 Obecná poučovací povinnost v současném o.s.ř.

Obecná poučovací povinnost obsažená v ustanovení § 5 o.s.ř. je základním instrumentem, prostřednictvím něž soudy mohou působit směrem k zachování jednak zásady rovnosti a jednak zásady předvídatelnosti. Poučení o procesních právech a povinnostech je nezbytným základem pro rovné postavení účastníků řízení. Ve své podstatě splněním uvedené povinnosti účastníka řízení soud nejen vybaví znalostí o jeho povinnostech a právech, ale zároveň jej poučuje o následcích nesplnění jednotlivých povinností, čímž činí svůj vlastní postup v řízení (včetně svého rozhodnutí) předvídatelným. Tento závěr lze jistě použít nejen na obecnou poučovací povinnost, ale zejména na speciální poučovací povinnost. Za obecnou poučovací povinnost označujeme obsah ustanovení § 5 o.s.ř.

Ústavní soud k existenci poučovací povinnosti soudu se vyjádřil tak, že „i kdyby nebylo povinnosti soudu, vyplývající z již citovaného ustanovení § 5 občanského soudního řádu, vyplývala by tato povinnost pro obecný soud zcela zřetelně z ustanovení článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku České republiky (čl. 112 odst. 1 ústav. zákona č. 1/1993 Sb.)“.²⁴⁸ V uvedeném případě šlo o porušení práva na soudní ochranu nesprávným, resp. neúplným poučením o mimořádném opravném prostředku, v době, kdy zákon tuto povinnost výslovně neupravoval. Ústavní soud tedy vyvodil povinnost soudu poučit účastníka o procesním právu bez ohledu na to, zda je tato povinnost přímo zákonem stanovena ať již v rovině zvláštní poučovací povinnosti spojené s konkrétním institutem, nebo v rovině obecné poučovací povinnosti. Existuje-li právo domáhat se stanoveným postupem další ochrany svého práva před soudem, musí být účastník o této možnosti poučen.

Naopak Alena Winterová zastává názor, že „ve sporném procesu projednáním a kontradiktorním nemá poučovací povinnost soudu vůči účastníkům co dělat (což nevyklučuje, aby soudce dal tam, kde se mu to jeví v zájmu spravedlnosti potřebné, určité procesní ponaučení účastníku práva neznalému, který není odborně zastoupen)“.²⁴⁹ K samotnému § 5 o.s.ř. uvádí, že „z něj neplyne procesní povinnost soudu a tedy ani procesní nárok účastníka, aby byl poučen.“ Ten naopak dovozuje u speciálních poučovacích povinností.²⁵⁰ Ustanovení § 5 o.s.ř. považuje Winterová tedy spíše za určitou proklamaci než za právní normu stanovící

---

²⁴⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 31. května 1994, sp. zn. III. ÚS 65/93.

²⁴⁹ WINTEROVÁ, Alena. *O nové pojetí civilního procesu: soubor statí*. Praha: Univerzita Karlova v Praze; Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 41.

²⁵⁰ Hypertrofii zvláštních poučovacích povinností v o.s.ř. potom vidí jako následek celkového zvýšení složitosti a odborné náročnosti právní úpravy, jež by vyžadovala zřejmě úvahu nad potřebností zavedením povinného právního zastoupení účastníků. Srov. WINTEROVÁ, Alena. Koncentrace civilního soudního řízení. *Bulletin advokacie*, 2001, roč. 2011, č. 4, s. 23.

povinnost soudu. Realizace poučovací povinnosti se tedy dle ní děje jen skrze speciální poučovací povinnost.²⁵¹ Obdobně vidí § 5 o.s.ř. i Jaroslav Bureš, podle nějž je vztah úpravy v ustanovení § 5 o.s.ř. a úpravy poučovací povinnosti v jednotlivých ustanoveních „vztahem principu a jeho konkrétního promítnutí.“ Ustanovení § 5 o.s.ř. podle něj „toliko deklaruje, že civilní proces upravený občanským soudním řádem je vybudován na zásadě, že o právech a povinnostech, které účastníkům přiznává a ukládá procesní právo, musí být soudem poučení. Jakého poučení se účastníkům má v konkrétní procesní situaci dostat, nestanoví § 5, ale jednotlivá ustanovení a současně natolik konkrétně, aby soudce byl náležitě veden v rozsahu i způsobu splnění své poučovací povinnosti.“²⁵² Naopak Alena Macková a Petr Lavický tvrdí, že „ze zařazení mezi základní ustanovení a ze znění § 5 lze dovodit pouze tolik, že jde o ustanovení obecné, a nikoli o ustanovení bez normativního významu. V občanském soudním řádu nelze najít ani oporu pro závěr, že by soud měl v nalézacím řízení poučovat pouze ohledně těch procesních práv a povinností, u nichž to stanoví výslovně zákon; taková restrikce pojetí poučovací povinnosti by musela být explicitně stanovena.“²⁵³

Konstrukce ustanovení § 5 o.s.ř., podle nějž soudy poskytují účastníkům poučení o jejich procesních právech a povinnostech sice není výslovně jazykově formulována jako klasická právní norma ve formě příkazu, tj. zákon neužívá slov „je povinen“, nicméně má jak regulativní tak i imperativní charakter.²⁵⁴ Je zřejmé za jakých okolností (tj. při interakci s účastníky) se uplatní dané pravidlo (soud poučí o procesních právech a povinnostech). Při opačném výkladu by § 5 o.s.ř. ztrácel svůj normativní význam, jenž mu byl v průběhu vývoje občanského soudního řádu vždy přisuzován. Odebrání normativního charakteru ustanovení § 5 o.s.ř. by znamenalo ve své podstatě identifikaci jednotlivých výslovně upravených, zvláštních poučovacích povinností jako taxativního výčtu. Důvodová zpráva k novele o.s.ř., zákon č. 30/2000 Sb. takto zřejmě k pojetí poučovací povinnosti přistupuje, neboť dle ní „mimo jednání bude soud povinen poskytnout účastníkům (včetně těch, kteří jsou zastoupeni advokátem nebo notářem) poučení v případech, které jsou výslovně stanoveny (viz např. § 15a, § 30 odst. 1, 43 odst. 1 aj.)“.²⁵⁵ Shodně se potom vyjadřuje i Bureš, podle nějž

---

²⁵¹ WINTEROVÁ, Alena. *O nové pojetí civilního procesu: soubor statí*. Praha: Univerzita Karlova v Praze; Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 41. Dále shodně WINTEROVÁ, Alena. Koho a o čem v procesu poučovat?. *Právní praxe*. 1995, roč. 43, č. 1, s. 45.

²⁵² BUREŠ, Jaroslav. In DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád: komentář. I. díl (§ 1 - 200za)*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, s. 11 (§5).

²⁵³ MACKOVÁ, Alena, LAVICKÝ, Petr. In DAVID, Ludvík a kol. *Občanský soudní řád: Komentář. I. díl, (§1 až 200za)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 13 (§5).

²⁵⁴ K regulativnosti, struktuře právních norem a normativním následkům srov. např. HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 113-138.

²⁵⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 30/2000 Sb., tisk č. 257.

„mimo jednání poučuje soud účastníky o jejich procesních právech a povinnostech způsobem, který zákon stanoví v souvislosti s úpravou toho či onoho procesního institutu, a jen v případech výslovně zákonem stanovených.“²⁵⁶

Proti danému výkladu svědčí především obecný smysl povinnosti poučit účastníky, jímž je zachování rovnosti postavení účastníků a předvídatelnosti soudního postupu a rozhodnutí.²⁵⁷ Současně je nutnost zohlednit nepředvídatelnost všech potenciálních procesních situací ve všech budoucích řízeních vedených dle o.s.ř. a právo účastníků řízení na spravedlivý proces. Zákon nemusí vždy výslovně pamatovat na veškeré možnosti vývoje řízení, nicméně zároveň musí umožňovat výklad je pokrývající. Přijetí závěru o taxativní povaze výčtu poučovací povinnosti by na tomto nemohlo nic změnit a soud by v zájmu zachování základních zásad soudního řízení musel zřejmě užít v těchto neupravených situacích analogie.²⁵⁸

Užití analogie ve veřejném právu je sice obecně chápána jako nepřipustná, nicméně nikoli absolutně.²⁵⁹ Milan Kindl k užití analogie ve veřejném právu přistupuje následovně: „[...] analogie ve veřejném právu nelze použít v neprospěch toho, kdo vykonavatelem veřejné moci není“, což ovšem vede k závěru, že „[...] jí může být užito v jeho prospěch“, čímž dospívá k závěru, že v procesním právu je analogie obecně přípustná v této podobě.²⁶⁰ Sládeček v podstatě obdobně k analogii ve veřejném, resp. správním právu uvádí: „Může se zdát, že prostor pro použití analogie ve správním, resp. veřejném právu je beznadějně omezen či spíše zcela vyprázdněn zakotvením ústavních principů - limitů uplatňování veřejné (státní) moci (zejm. čl. 2 odst. 3 Ústavy, čl. 2 odst. 2 a čl. 4 odst. 1 Listiny). [...] to však neznamená holou nemožnost její aplikace, byť by se patrně nemělo jednat o úkaz častý.[...] Použití analogie zákona nebo analogie práva ve správním právu (ať již hmotném nebo procesním)

---

²⁵⁶ BUREŠ, Jaroslav. In DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád: komentář. I. díl* (§ 1-200za). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 832 (§ 118a).

²⁵⁷ Také Macková a Lavický nepovažují souhrn zvláštních poučovacích povinností dle o.s.ř. jako taxativní výčet. MACKOVÁ, Alena, LAVICKÝ, Petr. In DAVID, Ludvík a kol. *Občanský soudní řád: Komentář. I. díl, (§1 až 200za)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 13 (§ 5).

²⁵⁸ Šlo by zde o to, co Filip Melzer nazývá justifikací dotváření práva, neboť zákonodárce se zpravidla orientuje jen na typické případy, nikoli případy mimořádné. Pokud teleologické argumenty skutečně výrazně hovoří pro analogickou aplikaci i na jiné případy, pak analogii nestojí nic v cestě. MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 245.

²⁵⁹ Srov. MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 234.

²⁶⁰ KINDL, Milan. Malá úvaha o analogii ve veřejném právu. *Právník*, 2003, roč. 142, č. 2, s. 133. Petr Hajn na analogii nahlíží jako na institut sloužící k vykrývání mezer v právu především v právu soukromém a „ve veřejném právu [...] si při použití tohoto institutu musíme ukládat značnou rezervovanost“.[...]„Analogie jako metoda usuzování se uplatní zejména ve vztahu k záležitostem neupraveným značně obecně a pomocí demonstrativních výčtů.“ V těchto případech je dle něj „přirozenou a nezbytnou součástí právního usuzování v kterékoliv oblasti práva a v každém druhu řízení“. Srov. HAJN, Petr. Analogie jako právní institut a jako způsob usuzování. Několik poznámek k analogii v právu (nejen) správním. *Právník*, 2003, roč. 142, č. 2, s. 123.

přichází v úvahu, jestliže přinese (jednoznačný) prospěch účastníku řízení či právního vztahu správního práva.²⁶¹ Můžeme tedy uzavřít, že pokud by užití analogie bylo ve prospěch účastníka řízení, takový postup by byl souladný i s čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny základních práva a svobod.²⁶² Poučení účastníka řízení o jeho procesních právech a povinnostech i tam, kde to soud zákon výslovně nestanoví (tj. budeme-li pro účel této argumentace považovat výčet poučení v o.s.ř. za taxativní), by jednoznačně byl ve prospěch účastníka, neboť by zlepšoval jeho postavení v řízení. Analogie by tedy přípustná byla.

Výkladově logičtější a tím následně aplikačně jednodušší se ovšem jeví spíše chápání § 5 o.s.ř. jako pravidla - *legis generalis* dopadající na všechny případy neupravené zvláštní poučovací povinností (*lex specialis*). Lze tedy vyjádřit souhlas s Mackovou a Lavickým, v tom, že „poučovací povinnost soudu tak může vzniknout i na základě obecného § 5, a to v situacích, v nichž je poučení zapotřebí s ohledem na materiální spravedlnost a zajištění skutečně rovného postavení účastníků řízení.“²⁶³

Na druhou stranu nelze na ustanovení § 5 o.s.ř. nahlížet jako na všeobíhající poučovací povinnost soudu spočívající v nutnosti seznámit účastníky řízení s veškerými možnými procesními právy a povinnostmi. Zatímco u speciální poučovací povinnosti k jednotlivým institutům procesního práva je právním předpisem zdůrazněna závažnost procesní situace, při níž soud tuto povinnost plní, a s tím související zájem na poučení účastníka, obecná poučovací povinnost představuje flexibilní nástroj zachování rovnosti účastníků a předvídatelnosti soudního rozhodování. Z těchto vazeb na základní principy právní úpravy plyne i její aplikační rámeček. Soud by měl každou situaci vyhodnotit individuálně, vždy však s ohledem na smysl a cíl občanského soudního řízení a při respektování práva účastníků na spravedlivý proces a podle toho poučení poskytnout.

S tím souvisí i velmi diskutovaná otázka poučování právně zastoupených účastníků řízení. Právo účastníka nechat se zastoupit právním zástupcem, tj. advokátem či notářem, má sloužit právě k tomu, aby se zlepšilo postavení účastníka, byl informován o svých právech a povinnostech a hájeny jeho právní zájmy.²⁶⁴ Současné poučování takového účastníka soudem

---

²⁶¹ SLÁDEČEK, Vladimír. Obecné správní právo. 1. vydání. Praha: ASPI Publishing, 2005, s. 130.

²⁶² Srov. k tomu rozhodnutí týkající se sice správního řízení, či daňových věcí, nicméně s ohledem veřejnoprávní povahu o.s.ř. obdobně užitečná: náleží Ústavního soudu ze dne 11. dubna 2001, sp. zn. II. ÚS 487/2000, náleží Ústavního soudu ze dne 26. dubna 2005, sp. zn. Pl. ÚS 21/04, usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 8. prosince 2005, sp. zn. 2 Afs 34/2005, rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. května 2007, sp. zn. 5 As 57/2006-50.

²⁶³ MACKOVÁ, Alena, LAVICKÝ, Petr. In DAVID a kol. *Občanský soudní řád...*, s. 13.

²⁶⁴ Zastoupení tzv. obecným zmocněncem, jež je právně vzdělán, sice můžeme částečně považovat za rovnocenné, nicméně z profese advokáta či notáře přímo plyne osvědčení k zastupování účastníků v soudním

by z pohledu dosažení efektu nastavení rovných příležitostí v řízení zpravidla bylo již nadbytečné. I zde soud (vyjma jednání, kde postup upravuje § 118a odst. 4 o.s.ř.) bude zvažovat důvodnost poučení právě s ohledem na výše zmíněné zásady. Obecná poučovací povinnost tedy nemůžeme vykládat jako absolutní povinnost soudu, naopak je založena na uvážení soudu, to však zároveň nemůže nikdy pominout základní smysl a účel této povinnosti spočívající v zajištění právě zásady rovnosti a předvídatelnosti.

Vlastní obsah jakéhokoli poučení soudu v civilním soudním řízení Winterová shodně s autory Burešem a Drápalem vidí v poučení o výlučně procesních právech a povinnostech.²⁶⁵ Tento závěr o zaměření § 5 o.s.ř. sdílí i Nejvyšší a Ústavní soud ČR. „Problematika poučovací povinnosti je v judikatuře soudů řešena tak, že soud účastníka nepoučuje o otázkách hmotného práva, neboť by to bylo významným narušením zásady nezávislosti soudů.“²⁶⁶

Dle názoru Nejvyššího soudu i Ústavního soudu je proto nutné toto ustanovení vyložit v tom smyslu, že soud je povinen účastníky poučit, „jaká práva jim přiznávají a jaké povinnosti ukládají procesněprávní předpisy, jak je nutno procesní úkony provést, popřípadě jak je třeba odstranit vady procesních úkonů již učiněných, aby vyvolaly zamýšlené procesní účinky. Cílem poučovací povinnosti je informace účastníka o tom, jaká má v procesu práva a povinnosti, aby jím provedené procesní úkony mohly vyvolat zamýšlené účinky a aby mohl splnit své procesní povinnosti. Do poučovací povinnosti tedy nepatří návod, co by účastník měl nebo mohl v daném případě dělat, aby dosáhl žádaného účinku, ale jen pomoc k tomu, aby mohl zákonem stanoveným způsobem dát najevo, co hodlá v řízení učinit“.²⁶⁷

Mnozí autoři ovšem tento závěr o poučení striktně stran procesních práv a povinností nesdílejí, resp. nesdílejí jej plně. Ke svému stanovisku o čistě procesní povaze poučení i Winterová činí dodatek a např. ustanovení § 43 o.s.ř. vykládá ve prospěch povinnosti soudu poučit účastníka o nedostatku způsobilosti být účastníkem řízení na straně žalované, neboť se jedná o podmínku řízení.²⁶⁸ K uvedenému problému, především v restitučních věcech existuje již obecně známá judikatura tento závěr sdílející, ovšem podtrhující dále i snahu o

---

řízení a všeobecná pečlivost o zájmy zastoupeného. U obecného zmocněnci, třeba i právně vzdělaného, nemusí být dána v tomto rozsahu. Zde by soud měl situaci individuálně vyhodnotit.

²⁶⁵ Odkazuje zde na BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír. Co se změnilo na poučovací povinnosti soudu v občanském soudním řízení? *Právní praxe*, 1994, roč. 42, č. 9, s. 538-539.

²⁶⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 2. srpna 2006, sp. zn. IV. ÚS 89/06.

²⁶⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 25. června 1997, sp. zn. I. ÚS 63/96. Shodně rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. prosince 2009, sp. zn. 23 Cdo 3848/2007.

²⁶⁸ WINTEROVÁ, Alena. *O nové pojetí civilního procesu: soubor statí*. Praha: Univerzita Karlova v Praze; Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 43.

předcházení přepjatému formalismu a neprohlubování křivd napáchaných na žalobcích.²⁶⁹ Podstatnou složkou aplikace poučovací povinnosti musí tedy být zohlednění specifík a okolností každého případu. Mnohá judikatorní rozhodnutí již tento individuální přístup k poučení přejímají, resp. následují ony první kroky učiněné v restitučních věcech i v jiných případech, a to právě ve snaze předcházet čistě formalistickým rozhodnutím soudu a zjevné nespravedlnosti.²⁷⁰

Nelze však ani zde zapomínat na podstatu poučovací povinnosti, jíž nemá být návod k tomu, koho by měl žalobce označit jako žalovaného, ale jen poukázání na vadu či nedostatek vedoucí při jejím neodstranění k procesnímu místo meritorního rozhodnutí. Jakkoli má podstata nedostatku procesní podmínky svůj původ v materiálním právu, tj. je s ním provázána, nelze odhlédnout od faktu, že ono pochybení se projeví v čistě procesním následku a to zastavení řízení.²⁷¹ Navíc k porušení rovnosti účastníků řízení nemůže dojít, neboť nemá-li žalovaný procesní subjektivitu, nemůže být ani účastníkem řízení a tudíž mu nemohou náležet procesní práva. Upozorněním na vadu podání v tomto případě dojde ke zvýšení předvídatelnosti soudního postupu bez narušení zásady rovnosti.

Je třeba odlišovat ovšem situace zjevného pomýlení se v existenci právní osobnosti/právní subjektivity účastníka od nedostatku věcné legitimace. Poučil-li by soud žalobce o vhodnosti žalovat jinou osobu, jež je ne rozdíl od té původní věcně legitimována, jednoznačně by se dopustil hmotněprávního poučení včetně návodu ve prospěch jedné ze stran a tím porušení zásady rovnosti. Nedostatek věcné legitimace vede totiž k zamítnutí návrhu, tj. meritornímu rozhodnutí. Nalezneme však i rozhodnutí vztahující poučovací povinnost soudu dle § 5 o.s.ř. i na věcnou legitimaci, jestliže taková potřeba plyne ze specifík případu. Jako příklad může být uvedeno poučení o tom, kdo má být žalován při sporu o dědické právo dle § 175k odst. 2 o.s.ř.²⁷² Ústavní soud zde deklaruje stanovisko, že „ukládá-li veřejná moc (soud), aby osoba něco vykonala (podala žalobu), musí takovou osobu přesně poučit o tom (např. o okruhu účastníků, typu žaloby), jak má své povinnosti dostát, a to i v případě, že požadovaný úkon má či může přinést prospěch té osobě, jíž je povinnost ukládána. Tento požadavek plyne z normativního principu právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy ČR),

---

²⁶⁹ Srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 26. června 1995, sp. zn. IV. ÚS 6/95, nález Ústavního soudu ze dne 29. června 1995, sp. zn. III. ÚS 74/94, nález Ústavního soudu ze dne 27. října 1995, sp. zn. IV. ÚS 41/95, nález ze dne 4. listopadu 1999, sp. zn. III. ÚS 61/97.

²⁷⁰ Např. nález Ústavního soudu ze dne 21. dubna 1999, sp. zn. I. ÚS 338/97.

²⁷¹ V usnesení o zastavení řízení by soud musel uvést okolnosti vedoucí k jeho vydání. Následně by žalobce poučen svou chybou žalobu mohl podat znovu. Samozřejmě zásadní by byla i otázka času z hlediska možné prekluze či možnosti namítnutí promlčení.

²⁷² Nález Ústavního soudu ze dne 9. května 2006, sp. zn. I. ÚS 467/04. Soud zde zároveň vyslovil myšlenku, že v nesporných řízeních je míra poučení soudu širší než v klasickém sporném řízení.

který, promítnut do oblasti relevantního procesního práva, má ten důsledek, že není-li toto procesní právo vykládáno konformně s tímto principem, dochází k porušení subjektivního práva takové osoby na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod).

Také např. Macur ve vztahu k poučovací povinnosti dle § 5 o.s.ř. zastává stanovisko, že je třeba ji chápat volněji. Není v rozporu s ustanovením § 5 o.s.ř., jestliže poučení o procesních právech účastníka zahrne také poučení o jeho právech hmotných, která bezprostředně souvisejí s procesním právem nebo povinností.²⁷³ Macur však k tomuto stanovisku doplňuje ještě určitý dovětek limitující obsah a šíří poučení, a to, že „soudní poučení nesmí vyvolat pochybnosti o nestrannosti soudce poskytujícího poučení, popřípadě zvýhodňovat jednu stranu na úkor druhé.“²⁷⁴ Stavinohová a Lavický k lpění na formulaci § 5 o.s.ř. a výkladu ve prospěch poučování o čistě procesních právech a povinnostech dodávají, že toto by bylo ryze formalistické a nevedlo by ke splnění účelu civilního procesu.²⁷⁵

Postupné „rozměňování“ obsahu poučovací povinnosti, jenž z dikce ustanovení § 5 o.s.ř. může být vykládán tak, že se vztahuje pouze na procesní práva a povinnosti, se zřetelně děje ve prospěch právě zásady předvídatelnosti soudního rozhodování, resp. právní jistoty, ovšem nikoli obecně a bez ohledu k povaze řízení a dalším zásadám je ovládajícím. Lze tedy vyzorovat určitý příklon k výkladu § 5 o.s.ř. ve smyslu povinnosti poučit o procesních právech a povinnostech, není-li zde důvod takto nepostupovat (viz výše) a zároveň neexistence zákazu poučení i hmotněprávního, to však při zachování respektu k základním principům civilního procesu, komponentů práva na spravedlivý proces a obecně ideje právního státu u všech účastníků řízení. Zároveň i v procesním právu nalézá uplatnění ve své podstatě občanskoprávní zásada *vigilantibus iura scripta sunt*, a jakkoli poučovací povinnost soudu představuje její jistý korektiv právě v zájmu spravedlivého procesu, neměla by být poučením soudu porušena do té míry, aby se vytratil její vlastní smysl.²⁷⁶ Lze souhlasit proto s Ústavním soudem, který vymezuje hranice poučovací povinnosti tak, „že jsou ústavně dány čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a též zásadou rovnosti účastníků řízení, a to bez ohledu na to, o jaké řízení jde či jaká věc má být projednávána. Ve smyslu ustanovení § 5 o.s.ř. má být přiměřená situaci a brát v úvahu všechny okolnosti případu. Nelze dát průchod pozitivistickému přístupu obecných soudů ve věcech nalézání práva tam, kde by šel na

---

²⁷³ Srov. MACUR, Josef. *Postmodernismus a zjišťování skutkového stavu v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 208.

²⁷⁴ MACUR: *Postmodernismus a zjišťování...*, s. 198.

²⁷⁵ LAVICKÝ, Petr, STAVINOHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, 2008, roč. 5, č. 9, s. 378.

²⁷⁶ Srov. také usnesení Ústavního soudu ze dne 9. ledna 2007, sp. zn. I. ÚS 621/06.

podstatu práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a to v tom smyslu, že by je eliminoval.²⁷⁷

4.4.3 Speciální poučovací povinnost dle § 118a o.s.ř.

Za nejpodstatnější cílený instrument předcházení překvapivým rozhodnutím soudu lze chápat postup soudu v souladu s ustanoveními § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. Do občanského soudního řádu byl § 118a o.s.ř. vložen zákonem č. 30/2000 Sb. s účinností ode dne 1. ledna 2001 a obsahuje instituty výzvy spojené se zvláštní poučovací povinností soudu týkající se povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní a s nimi spojenými procesními břemeny.²⁷⁸

První a třetí odstavce § 118a o.s.ř. upravují speciální poučovací povinnosti soudu ve vztahu k povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní účastníků řízení. Podle uvedených ustanovení má soud povinnost účastníky poučit o tom, že dosud neuvedli všechny rozhodné skutečnosti nebo k prokázání těchto skutečností dosud nenavrhli soudu dostatek důkazů. Tímto má být předejito situaci, kdy soud bude muset zamítnout žalobu jen proto, že účastník si nebyl vědom své povinnosti doplnit skutková tvrzení nebo navrhnout další důkazy a proto neunesl břemeno tvrzení nebo důkazní břemeno. Ve své podstatě tedy nejde o vlastní poučení o povinnosti tvrzení či povinnosti důkazní, ale o stavu/míře jejich plnění, resp. unášení odpovídajících procesních břemen.

Vedle těchto poučení obsahuje § 118a o.s.ř. ve druhém odstavce ještě další poučovací povinnost soudu, která se uplatní v případě, že soud věc posuzuje po právní stránce jinak než účastník, tj. má na věc odlišný právní názor. Obsahem uvedeného poučení však není přímé sdělení odlišného právního pohledu soudu na věc, ale poučení o nutnosti doplnění tvrzení skutečností, jichž je v souvislosti s tímto odlišným právním posouzením třeba. Z textu ustanovení přímá povinnost soudu, obeznámit účastníku se svým právním názorem na věc neplyne, resp. není soudu přikázána. Mohli bychom tedy na tomto místě učinit předběžný závěr, že není-li třeba tvrzení doplnit, tj. má-li soud k rozhodnutí dostatečný podklad v tvrzeních účastníky již předestřených v dosavadním řízení, není dle uvedeného ustanovení občanského soudního řádu nutné účastníky o odlišném právním hodnocení věci poučit.

---

²⁷⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 7. července 1999, sp. zn. I. ÚS 138/98.

²⁷⁸ Všechny tyto instituty jsou v této práci považovány za procesněprávní, nikoli hmotněprávní, jakkoli nelze pominout jejich návaznost na materiální právo. Shodně i Vilém Steiner in STEINER, Vilém. *Občanské právo procesní v teorii a praxi*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1975, s. 231. Toto upřesnění je podstatné z hlediska pojetí poučovací povinnosti soudu vázané principiálně na procesní práva a povinnosti.

K výkladu právního předpisu však nelze přistupovat čistě dle jeho slov ani v případě práva veřejného a formalistického, kterým občanský soudní řád bezpochyby je.²⁷⁹

V řízeních vedených dle o.s.ř. ve znění účinném do 31. prosince 2000 byl soud povinen poskytnout uvedená poučení v rámci obecné poučovací povinnosti.²⁸⁰ Nedostalo-li se účastníku řízení takového poučení, ačkoli toho bylo třeba, jednalo se o vadu řízení, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.²⁸¹ Existence této povinnosti byla sice dovoditelná z právní úpravy i bez jejího výslovného zakotvení, nikoli však jednoznačná.

Důvodem přijetí úpravy v § 118a o.s.ř. dle důvodové zprávy bylo to, že „poučovací povinnost je v § 5 pojata všeobecně a současně obecně, neodráží potřebu poskytnutí poučení účastníků v konkrétní procesní situaci a nebere v úvahu, že účastníci, kteří jsou v řízení zastoupeni advokátem, zpravidla pomoc soudu s uplatněním procesních práv a se splněním procesních povinností v běžných situacích nepotřebují. Uvedené a některé další nedostatky dosavadní úpravy mají mimo jiné za následek, že v rozhodovací činnosti soudů není dosud výklad § 5 náležitě ustálen. I když § 5 navrhovaná úprava ponechává v dosavadním znění, ukazuje se potřebné, aby vedle tohoto ustanovení byla poučovací povinnost soudů upravena vyčerpávajícím způsobem v souvislosti s jednotlivými procesními instituty. Navrhovanou úpravou se sleduje, aby poučení, kterého se má účastníkům ze strany soudů dostat, bylo konkrétní a podrobné a aby se jim dostalo v takovém stadiu řízení, kdy je to pro vedení řízení potřebné, a za takové situace, kdy bez konkrétního a podrobného poučení by mohli pro nedostatek potřebných znalostí procesních pravidel utrpět újmu na svých právech. Poučovací povinnost soudu je tedy koncipována tak, aby bylo bez pochybností zřejmé, kdy a o čem mají být účastníci poučeni.“

Účelem novelizace tedy zřejmě bylo explicitní úpravou učinit jednoznačným a předvídatelným samotný postup soudu ve vztahu k poučení účastníků řízení. Právě povaha zvláštní poučovací povinnosti tento účinek má vykazovat, neboť soudu je z právní úpravy zcela zřetelné, že tuto povinnost má a jakým způsobem je povinen ji splnit. Tím se poměrně zvyšuje i právní jistota účastníků řízení, neboť mohou očekávat, že v procesní situaci

---

²⁷⁹ O tom viz dále.

²⁸⁰ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. února 2002, sp. zn. 21 Cdo 762/2001, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. září 2002, sp. zn. 29 Cdo 717/2001.

²⁸¹ Srov. dále např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. dubna 1998, sp. zn. 26 Cdo 732/98: „Povinnost tvrzení i povinnost důkazní jsou povinnostmi procesními, a proto se na ně vztahuje ustanovení § 5 OSŘ, podle kterého soudy poskytují účastníkům poučení o jejich procesních právech a povinnostech. Lze dodat, že občanské soudní řízení směřuje ke spravedlivé ochraně práv a oprávněných zájmů účastníka (§ 1, § 6 OSŘ). Proto v případě, že účastník uplatňuje v řízení jasně vymezené subjektivní právo, avšak netvrdí skutkové okolnosti, potřebné pro posouzení existence tohoto práva, je povinností soudu jej o povinnosti tvrdit tyto skutečnosti (a nabídnou k nim důkazy) poučit.“

nedostatečného plnění povinnosti důkazní a povinnosti tvrzení budou na tento fakt upozornění a bude jim dána příležitost jej napravit, resp. reagovat na něj. Výslovnost a srozumitelnost právní úpravy je potom sama významným a efektivním nástrojem přispívajícím k předvídatelnosti její aplikace. Na zvláštní poučovací povinnost podle § 118a o.s.ř. však nelze přes její specifickou ovšem nahlížet izolovaně, ale je naopak třeba ji vidět v souvislostech s ostatními instituty o.s.ř. a základními principy, na nichž je právo civilního procesu vybudováno. Její aplikace tedy podléhá zohlednění vlastní obecné funkce poučovací povinnosti soudu a smyslu a účelu jejího užití.

Primárně všechna poučení obsažená v § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. směřují k tomu, aby účastník byl upozorněn na potřebnost uvedení dalších skutečností, resp. důkazních návrhů, a to právě i s ohledem na právní názor soudu na věc. Ať už jde o názor shodný či odlišný vůči pojmání věci účastníky. Účelem těchto instrumentů procesního práva je získání nezbytných skutečností (včetně jejich potvrzení či vyvrácení prostřednictvím navržených důkazů) jako podkladu pro soudní rozhodnutí, tj. splnění povinnosti tvrzení a následné unesení břemene tvrzení účastníky (sic!). Na tomto místě je zcela úmyslně použito množné číslo – účastníky, neboť ačkoli uvedené poučení může primárně směřovat pouze k jednomu z nich, má signalizační význam i ve vztahu k ostatním účastníkům.²⁸²

Právě zmíněná signalizační funkce poučení i vůči ostatním účastníkům podporující rozvinutí kontradiktornosti řízení slouží jako základní argument pro podložení názoru o souladnosti těchto institutů se zásadou rovnosti účastníků. Soud sice primárně upozorňuje na nedostatky a poučuje cíleně jednoho účastníka, nicméně ostatní účastníci (přítomní při poučení na jednání) mohou tomuto uzpůsobit své další procesní kroky. Mohou taktéž uvést další důkazy či skutečnosti, či jinak podpořit svoji argumentaci před soudem, resp. bude jim zřejmé, jak soud posuzuje skutkový stav jak z pohledu dostatečnosti tvrzení a prokázání rozhodných skutečností, tak z pohledu jeho následné právní kvalifikace.

V důsledku uvedeného poučení budou tedy ostatní účastníci řízení informováni o tom, jakým směrem se má ubírat jejich případná obrana. Jestliže by soud tyto povinnosti za situací je vyžadujících nesplnil, pak by jím vydané meritorní rozhodnutí bylo pro účastníky řízení překvapivé a učiněné na základě postupu, který by byl nutně považován za porušující jejich právo na spravedlivý a řádný proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svoboda a čl. 6 Evropské úmluvy. Soud by totiž nejen fakticky porušil své povinnosti plynoucí ze stanoveného postupu, ale zároveň tím odňal účastníkům možnost

---

²⁸² Srov. k § 118a odst. 2 o.s.ř. usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 22. ledna 2002, sp. zn. 10 Co 668/2001.

adekvátně reagovat na průběh řízení a tím efektivně vykonávat své právo být slyšen a vyjádřit se k projednávané věci. Dle vládního návrhu novelizace o.s.ř., jež je reakcí na nový občanský zákoník, má být dosavadní znění § 6 o.s.ř. nahrazen následujícím textem: „V řízení postupuje soud předvídatelně a v součinnosti s účastníky řízení tak, aby ochrana práv byla rychlá a účinná a aby skutečnosti, které jsou mezi účastníky sporné, byly podle míry jejich účasti spolehlivě zjištěny. Ustanovení tohoto zákona musí být vykládána a používána tak, aby nedocházelo k jejich zneužívání.“²⁸³ Obdobně jako u vlastní deklarace zásady předvídatelnosti soudního rozhodování v § 13 NOZ i zde jde o výslovné upravení zásady, jež je právní úpravě civilního řízení imanentní již z jeho podstaty a smyslu, odráží se v jednotlivých institutech o.s.ř., a dále samozřejmě plyne z imperativu dodržení pravidel spravedlivého a řádného procesu, tak jak je dlouhodobě vykládá i judikatura Ústavního soudu.

Povinnost tvrzení a povinnost důkazní patří mezi základní procesní povinnosti účastníků řízení. Občanský soudní řád je výslovně upravuje na několika místech (specificky k navrhovateli v § 79 odst. 1, obecně k účastníkům řízení v § 101 odst. 1 a § 120 odst. 1²⁸⁴). O existenci těchto povinností je soud povinen účastníky řízení poučit, kdy toto poučení je příkladem obecné poučovací povinnosti dle § 5 o.s.ř. Okamžik poskytnutí tohoto poučení může být rozdílný v jednotlivých řízeních, nicméně obecné poučení o uvedených povinnostech je třeba chápat jako primární seznámení účastníků s jejich povinnostmi v tomto ohledu, a proto bude zpravidla spojeno s prvním úkonem, kterým se soud na účastníka obrátí. Půjde tedy o situaci, kdy účastník buď doposud soudu vůbec žádné skutečnosti ani důkazy neuvedl, neboť o této své povinnosti vůbec nevěděl (např. ve vztahu k žalovanému to bude okamžik doručení usnesení o výzvě k vyjádření se k podané žalobě, kdy do okamžiku doručení této žaloby neexistuje procesní vztah žalovaného a soudu a žalovaný nemá důvod uvedené povinnosti plnit a ani o nich nemůže vědět) nebo okamžik, kdy již určité skutečnosti byly tvrzeny a důkazy předloženy, nicméně z pohledu soudu je tato povinnost splněna nedostatečně, resp. irrelevantně – např. z tvrzení není patrné, čeho se osoba domáhá nebo důkazy zřetelně nesouvisejí s tvrzenými skutečnostmi (např. okamžik doručení usnesení o výzvě k doplnění tvrzení, označení důkazů a předložení listinných důkazů).²⁸⁵ Tato poučovací

---

²⁸³ Srov. Sněmovní tisk 932/0, část 1/3, vládní návrh Novela z. - občanský soudní řád.

²⁸⁴ K povinnosti uvádět skutečnosti a navrhovat důkazy lze uvést ještě další ustanovení o.s.ř. jako § 114a, § 114b, § 114c, § 118b atd., zde se však nejedná o samotnou deklaraci existence daných povinností, ale o určitou limitaci či specifikaci jejich plnění.

²⁸⁵ Zmínit je zde třeba ustanovení § 43, jehož účelem je odstranit nedostatky podání, které mohou spočívat i v absenci tvrzení. Nedojde-li ovšem alespoň k takovému doplnění této náležitosti podání, aby soudu bylo zřejmé, o jakou věc jde a čeho se osoba domáhá, soud takové podání odmítne. Bez těchto podstatných náležitostí nelze v řízení totiž pokračovat.

povinnost bude plněna tedy ve fázi přípravy jednání, tj. od zahájení řízení do nařízení jednání ve věci, bude-li toho třeba. Ve všech těchto případech jde o prvotní seznámení se soudem s věcí, a proto je třeba poučení chápat jako projev obecné poučovací povinnosti, která nesměřuje k prevenci překvapivého rozhodnutí, ale získání určitého podkladu pro další „práci“ soudu s věcí.

Svůj vztah má v rovině poučení o povinnosti tvrdit rozhodné skutečnosti především k zásadě dispoziční odrážející dispoziční práve účastníků řízení s řízením a předmětem řízení. Zahájením řízení na návrh dochází k projevu vůle osoby navrhovatele řízení vést a dále o čem toto řízení vést, tj. tím pro soud závazně identifikaci předmětu řízení.²⁸⁶ Odpovídajícím způsobem nahlíží na dispoziční zásadu i František Štajgr, neboť konstatuje, že „jak dispoziční zásada, tak zásada oficiality jsou výrazem potřeby určit, zda a o čem se má řízení konati. V tom smyslu vytyčují hranice, meze, uvnitř nichž se koná řízení“.²⁸⁷ Poučením navrhovatele (žalobce) je tedy upozorňováno na existenci povinnosti vymezit předmět řízení prostřednictvím uvedení tvrzení o rozhodných skutečnostech, kdy tuto povinnost má právě proto, že jen on může disponovat řízením a předmětem řízení. Ve vztahu k ostatním účastníkům, tj. nikoli navrhovateli, potom dochází k poučení o povinnosti vnést do řízení svůj „pohled“ na věc, jinak bude vycházeno z „pohledu“ navrhovatele. Projednávací a vyšetřovací zásada jako zásady civilního procesu projevující se v oblasti zjišťování skutkového stavu pak vyjadřují, jak se má řízení o vymezeném předmětu vést.²⁸⁸

Obecná poučovací povinnost soudu tedy jistě dopadá na primární poučení o samotné existenci povinnosti tvrdit pro rozhodnutí věci rozhodné skutečnosti a navrhnout k jejich prokázání důkazy dle § 101 odst. 1 písm. a) a b) a § 120 odst. 1 o.s.ř. Zvláštní poučovací povinnost je k této ve vztahu speciální, nicméně zároveň i má charakter povinnosti sekundární, neboť k ní soud přistoupí tehdy, pokud účastníci po obecném poučení o povinnostech tyto řádně nesplnili. Nutno ovšem zdůraznit, že k primárnímu poučení o existenci povinností a břemen při jednání nemusí vždy dojít (ve vztahu k např. změněnému návrhu, apod.), jelikož dle § 118a odst. 4 o.s.ř. soud není povinen poučit účastníky zastoupeného advokátem nebo notářem v rozsahu jeho oprávnění stanoveného zvláštními předpisy.²⁸⁹ Soudce tedy nemá stanovenou povinnost poučit účastníka na jednání o jiných

---

²⁸⁶ Soud však v zákonem vymezených případech návrhem vázán není, tj. může jít *ultra petitum*.

²⁸⁷ ŠTAJGR, František. *Zásady civilního soudního řízení*. 1. vydání. Praha: Spolek československých právníků Všehrd, 1946, s. 96.

²⁸⁸ Srov. opětovně i ŠTAJGR, František. *Zásady civilního soudního řízení*. 1. vydání. Praha: Spolek československých právníků Všehrd, 1946, s. 97.

²⁸⁹ § 3 zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění zákona č. 30/2000 Sb.

(myšleno vyjma §118a odst. 1 až 3 o.s.ř.) procesních právech a povinnostech, je-li tento zastoupen advokátem nebo notářem, jelikož se předpokládá jejich obeznámenost v tomto ohledu. V důvodové zprávě se k tomuto legislativnímu kroku takovému uvádí, že „zastoupení zaručuje, že se účastníkům dostane správné a úplné právní pomoci (právní služby) od jejich zástupců a že budou moci svá procesní práva a povinnosti řádně a včas vykonat (splnit).“

Naopak je v § 118a odst. 4 o.s.ř. zdůrazněno, že poučení podle předchozích tří odstavců soud musí poskytnout i právně zastoupenému účastníku. K tomu uvádí Nejvyšší soud, že „povinnost soudu poskytnout účastníku potřebná poučení lze splnit i tím, že budou poskytnuta jeho zástupci, kterému účastník udělil procesní plnou moc.“²⁹⁰ Ať už jde tedy o poučení mimo fázi jednání, či při něm vztahuje se na ně § 32 odst. 4 o.s.ř., podle nějž soud povinnost poskytnout účastníku potřebná poučení, výzvy nebo upozornění může splnit i tím, že budou poskytnuty jeho zástupci; to neplatí, udělil-li účastník svému zástupci plnou moc jen pro určité úkony.

Důvod pro takto zvolenou koncepci přístupu k povinnosti poučení účastníků zastoupených a nezastoupených advokátem, resp. notářem je zřejmě na místě. Účastník právně zastoupený je seznamován se svými procesními právy a povinnostmi svým zástupcem, jehož právní vzdělání a příslušnost k povolání advokáta či notáře představuje dostatečnou záruku ochrany jeho práv. Naproti tomu osoba právně nezastoupená bude poučena soudem, čímž je naplněna idea zásady rovnosti účastníků řízení. Vyjma zákonem výslovně stanovených případů (dovolací řízení) není totiž účastník povinen nechat se právně zastoupit, jde čistě o jeho právo. Neučiní-li tak, nemůže být znevýhodněn oproti tomu, kdo takto učiní. A naopak, bude-li zastoupen, odpadá soudu povinnost dbát o to, aby pro neznalost procesního (sic!) práva neutrpěl újmu na svém právu na spravedlivý proces a soudní ochranu obecně.

Otázku, proč tedy zákonodárce ve vztahu k poučení dle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. činí výjimku a ukládá soudu povinnost nerozlišovat ve vztahu k nim mezi právně zastoupeným a nezastoupeným účastníkem, můžeme zodpovědět právě prostřednictvím odkazu na zásadu předvídatelnosti soudního rozhodování. I pro právně vzdělanou osobu nemusí být právní pojmání věci soudem zřetelné, tj. nelze obecně *a priori* předpokládat, že účastníci (resp. i jejich právní zástupci) budou v oblasti výkladu práva a hodnocení procesní aktivity stran vykazovat stejné myšlenkové procesy jako soudce. Posouzení dostatečnosti unášení břemene tvrzení či břemene důkazního je totiž zákonem svěřeno soudu, pouze on může, resp. musí takový závěr učinit a to na základě své volní úvahy. Stejně tak se mohou dvě právně vzdělané

---

²⁹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. července 2009, sp. zn. 30 Cdo 4439/2007.

osoby rozcházet v náhledu na právní posouzení určité věci. Účelem adresování poučení účastníkům řízení bez zohlednění existence právního zastoupení je, aby pro jistou míru nepředvídatelnosti názoru soudu, jenž takovým může být pro své založení na vlastním a svobodném myšlenkovém pochodu každého rozhodujícího soudce, nedošlo k překvapivému postupu či rozhodnutí soudu a tím k porušení práva účastníků řízení na spravedlivý proces.

Se speciální poučovací povinností dle § 118a o.s.ř. se vedle obecné poučovací povinnosti setkáme již taktéž ve fázi přípravy jednání, a to v rámci institutu tzv. přípravného jednání. Poučovací povinnost dle § 118a o.s.ř. je přejímána ze svého původního zařazení do fáze jednání (odkaz na uvedené ustanovení v § 114c o.s.ř. tedy vznikl později, neboť institut přípravného jednání byl do o.s.ř. vložen až tzv. souhrnnou novelou - z. č. 7/2009 Sb., s účinností ke dni 1. 7. 2009). Takové zařazení má zcela nepochybně vyjadřovat význam a smysl této poučovací povinnosti. Soud má poučení účastníků poskytnout ústně při jednání, resp. přípravném jednání, tj. tehdy, kdy je s nimi v přímém kontaktu, neboť právě na jednání může potřeba doplnění skutečností či důkazních návrhů skutečně vyplynout a zejména v úzkém časovém sepetí s touto situací je dané poučení nejvíce účinné a smysluplné.

Již na počátku jednání předseda senátu dle § 118 odst. 1 o.s.ř. vyzve po přednesu žaloby (návrhu na zahájení řízení) žalovaného (jiného účastníka), který dosud neučinil písemné podání, aby se ve věci vyjádřil. Je-li to potřebné, předseda senátu účastníka též vyzve, aby svá tvrzení doplnil a aby navrhl k prokázání svých tvrzení důkazy. Již zde tedy soud přistoupí k poučení dle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. Primární obecné poučení o vlastní existenci povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní však již mohlo být (resp. bylo) učiněno vůči navrhovateli při výzvě dle § 43 o.s.ř., či vůči jiným účastníkům při ve výzvě k vyjádření se k podanému návrhu na zahájení řízení.

Následně soud sděluje na jednání výsledky přípravy jednání a podle dosavadních výsledků řízení uvede, která právně významná skutková tvrzení účastníků lze považovat za shodná, která právně významná skutková tvrzení zůstala sporná a které z dosud navržených důkazů budou provedeny, popřípadě které důkazy soud provede, i když je účastníci nenavrhl. Pokračuje poté přistoupením k provádění důkazů.

Účastníkům je až na základě těchto kroků zřejmé, jaké skutečnosti byly předneseny a popřípadě jaké důkazy k nim byly navrhnuty a do jaké míry bylo možné jejich provedením tyto skutečnosti prokázat. Stejně tak soud nutnost doplnění skutkových tvrzení a důkazních návrhů nemůže před touto fází deklarovat, neboť až na základě shrnutí dosavadního stavu objasnění každého případu, lze takto učinit. Přistoupení k poučení dle § 118a o.s.ř. tedy je podmíněno předcházející reflexí stavu zjištění rozhodných skutečností a míry jejich objasnění

a prokázání, tj. soud zde vychází ze svého dosavadního poznání skutkového stavu a na základě těchto poznatků buď vyzve stranu k tomu, aby doplnila tvrzení či důkazní návrhy ať už pro jejich nedostatečnost jako takovou, nebo dle § 118a odst. 2 o.s.ř. nedostatečnost pro odlišný právní náhled na posouzení předložené věci.

I Nejvyšší soud se k otázce okamžiku poskytnutí poučení dle § 118a vyjádřil tak, že poučení dle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. soud při jiném úkonu než při jednání či přípravném jednání, či jiným způsobem neposkytuje a je nepřipustné odročit jednání jen proto, aby mohlo být poskytnuto poučení účastníku, který se k jednání nedostavil a který z důležitého důvodu nepožádal o odročení jednání.²⁹¹ V jiném rozhodnutí potom Nejvyšší soud při setrvání na takovém závěru navíc dodává, že ani včasná omluva nedostavivšího se účastníka situaci nijak nemění.²⁹² Shodně v jiném rozhodnutí uvádí, že: „Nemohl-li soud poskytnout účastníku poučení dle citovaného ustanovení proto, že se nedostavil k jednání, není oprávněn a povinen mu sdělovat potřebná poučení jinak a není ani povinen jen z tohoto důvodu odročovat jednání.“²⁹³ Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 3. října 2006, sp. zn. I. ÚS 173/06 v této souvislosti zastává obdobný názor, kdy poučení je dle gramatického výkladu ustanovení § 118a odst. 2 o.s.ř. (lze vztáhnout obecně na všechna poučení dle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř.) poskytováno pouze přítomnému účastníku řízení, nicméně zároveň otevírá cestu k poskytnutí poučení i jiným vhodným způsobem tj. odročením jednání či písemně – to však ve zcela speciálních situacích, jakou byla v citovaném případě nepřítomnost účastníka řízení, u nějž je dán nedostatek způsobilosti k právním úkonům.

Z uvedeného můžeme tedy vyvodit, že poučení ve smyslu § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. má své místo zásadně tehdy, jsou-li účastníci přítomni při jednání.²⁹⁴ Soud může jednat v nepřítomnosti účastníka dle § 101 odst. 3 o.s.ř. a je tedy pouze na procesní zodpovědnosti účastníků řízení, zda se jednání zúčastní či nikoli. V případě nedostavení se, při současné absenci požádání o odročení jednání, potom nelze dovodit povinnost soudu činit poučení dle §

---

²⁹¹ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. března 2010, sp. zn. 21 Cdo 4314/2008: „Poučovací povinnost podle ustanovení § 118a odst. 1, 2 a 3 o.s.ř. soud plní při jednání, popřípadě při přípravném roku, nařízeném podle ustanovení § 114c o.s.ř., ve znění účinném do 30. června 2009 (nyní při přípravném jednání nařízeném ve smyslu ustanovení § 114c o.s.ř.). Při jiném úkonu soud poučení o povinnosti tvrzení a o povinnosti důkazní neposkytuje a je nepřipustné jednání odročit jen proto, aby mohlo být poskytnuto poučení účastníku, který se k jednání nedostavil a který z důležitého důvodu nepožádal o odročení jednání.“ Dále např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. března 2010, sp. zn. 28 Cdo 3665/2009.

²⁹² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. srpna 2012, sp. zn. 28 Cdo 3316/2011.

²⁹³ BUREŠ, Jaroslav. In DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. díl, § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 831-832 (§118a).

²⁹⁴ David ovšem uvádí, že není vyloučeno, že by obdobný postup soud mohl zvolit i v písemné podobě mezi jednáními, a toto opřít o ustanovení § 5 a 101 odst. 1 o.s.ř. Srov. DAVID, Ludvík. *Poznámky k poučení účastníků soudem podle § 118a odst. 1, 2 o. s. ř. Právní praxe*, 2001, roč. 49, č. 10, s. 625.

118a o.s.ř. náhradním způsobem. Předpokladem pro tento závěr ovšem je účinné doručení předvolání k danému jednání. Bude-li následně podle § 50d o.s.ř. vyslovena neúčinnost doručení předvolání k jednání účastníku, na němž by mu jinak bylo poučení poskytnuto, bude se muset jednání opakovat a na něm dojde i k poskytnutí poučení.²⁹⁵

Z pravidla nepoučování mimo jednání lze ovšem, při respektování výkladu uvedeného ustanovení Ústavním soudem, učinit výjimku, to však pouze ve výjimečných situacích, kde by v důsledku takového postupu došlo s ohledem na specifika daného případu k porušení práva na spravedlivý proces.

Ve vztahu ke všem poučením dle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. se nabízí otázka, zda jde o tzv. jednorázové poučení nebo zda řádnost poučení vyžaduje případné opakování poučení, nesplní-li dostatečně svůj účel napoprvé. Jako příklad lze uvést situaci, kdy účastník/účastníci v souvislosti s postupem dle § 118a o.s.ř. uvedou nové skutečnosti a popřípadě navrhnou i další důkazy, nicméně toto nepovede k unesení břemene tvrzení či břemene důkazního. Žalobce žalující plnění ze smlouvy bude tvrdit uzavření smlouvy s určitým obsahem, žalovaný bude existenci smlouvy popírat. Na výzvu soudu dle § 118a odst. 3 o.s.ř. žalobce uvede jako důkaz uzavření smlouvy výpověď svědka, z jehož výsledku však soud tuto skutečnost nebude mít za prokázanou. Měl by soud poučení dle § 118a odst. 3 o.s.ř. opakovat? Nebo je postačující při prvním poučení sdělit účastníku, aby navrhl všechny možné důkazy k prokázání jím tvrzené skutečnosti? Jakkoli je sporné řízení založeno na projednací zásadě, smyslem ustanovení § 118a o.s.ř. v něm uplatňovaného je předcházení překvapivým rozhodnutím, proto by měl soud účastníka na neunesení uvedených břemen zřejmě opětovně upozornit. Na druhou stranu je však zcela jednoznačné, že musí existovat limit pro opakování poučení, jinak by došlo k porušení zásady hospodárnosti a rychlosti řízení.²⁹⁶ Určitým kompromisem se zdá být postup soudu, který vyhodnotí dostatečnost tvrzení, resp. provede a vyhodnotí důkazy a v případě, že to k unesení procesních břemen nebude stále stačit, poučí účastníka o tomto svém závěru. Neuvede-li ten ani následně nic dalšího, resp. výslovně třeba již při prvním poučení sdělí, že kromě předloženého již nic dalšího k věci nemá, může soud rozhodnout dle neunesení břemen.

---

²⁹⁵ Z jiných důvodů však nelze jednání opakovat, při zmeškání jednání nelze použít (vyjma § 153b o.s.ř.) institutu prominutí lhůty dle § 58 o.s.ř., neboť stanovení roku není lhůtou ve smyslu lhůty v § 58 o.s.ř.

²⁹⁶ Právě s nově upravenou koncentrací řízení, resp. výjimky z ní vázané na poučení dle § 118a 1 až 3 o.s.ř. nemůže jako objektivní preventivní limit sloužit pro účastníky úmyslně způsobované průtahy sankce v podobě koncentrace řízení.

Stejně jako výše zmíněná specifika § 118a o.s.ř. jako celku v rámci pojetí poučovací povinnosti soudu je nutno v kontextu systematických vazeb analyzovat i obsah jednotlivých forem poučení dle tohoto paragrafu.

4.4.3.1 Poučovací povinnost dle § 118a odst. 1 o.s.ř.

Odstavec první § 118a o.s.ř. zní: Ukáže-li se v průběhu jednání, že účastník nevyklíčil všechny rozhodné skutečnosti nebo že je uvedl neúplně, předseda senátu jej vyzve, aby svá tvrzení doplnil, a poučí jej, o čem má tvrzení doplnit a jaké by byly následky nesplnění této výzvy.

Při výkladu prvního odstavce je třeba nejprve vycházet z jeho znění, podle něž tento obsahuje jednak výzvu soudu vůči účastníku řízení a jednak poučení o způsobu splnění této výzvy a následcích jejího nesplnění. Výzva je činěna poté, co v průběhu jednání soud dospěje k závěru, že účastník doposud nesplnil svou povinnost tvrzení rozhodných skutečností, a to buď zcela či zčásti. Vlastní povinnost tvrzení je obsažena v § 101 odst. písm. a) o.s.ř., který ukládá účastníkům řízení za účelem dosažení účelu soudního řízení povinnost tvrdit všechny pro rozhodnutí věci významné skutečnosti. Zároveň stanoví, že neobsahuje-li všechna potřebná tvrzení žaloba (návrh na zahájení řízení) nebo písemné vyjádření k ní, uvedou je účastníci v průběhu řízení. Ustanovení § 118a odst. 1 o.s.ř. reaguje na nedostatečné plnění této povinnosti právě v průběhu řízení a jeho aplikace má vést k jejich doplnění, resp. minimálně má sloužit jako upozornění na tento nedostatek a následky z něj plynoucí. Neexistuje důvod, proč by přes užití jiné terminologie za rozhodné skutečnosti dle § 118a odst. 1 o.s.ř. mělo být považováno něco jiného, než v § 101 odst. 1 písm. a) o.s.ř.

Předpokladem soudního rozhodnutí ve věci je zjištění skutkového stavu. Toto zjišťování se děje prostřednictvím procesu dokazování, v němž jsou činěny závěry o pravdivosti či nepravdivosti tvrzení účastníků o skutečnostech týkajících se této věci. Předmětem dokazování jsou ovšem pouze takové skutečnosti, jež mají právní relevanci. Rozhodnou skutečností je tedy vše, co z pohledu aplikace práva na danou věc musí být tvrzeno a prokázáno.²⁹⁷ Podle Nejvyššího soudu se rozhodujícími skutečnostmi (zde ve vztahu k náležitostem žaloby dle § 79 odst. 1 o.s.ř.) rozumí „údaje, které jsou zcela nutné k tomu, aby bylo jasné, o čem a na jakém podkladě má soud rozhodnout, a které, budou-li prokázány, umožňují žalobě vyhovět.[...] Aby bylo lze ze skutkového děje žaloby odvodit též

---

²⁹⁷ Obdobně srov. MIKULCOVÁ, Lenka. Povinnost tvrzení a důkazní povinnost po novele občanského soudního řádu. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 9, s. 468.

její důvod, musí vylíčené skutkové okolnosti závěr, který z nich žalobce v žalobě vyvozuje, podle hmotného práva alespoň připouštět.²⁹⁸

Soud jistě aplikuje právní předpis až na zjištěný skutkový stav, tj. aby věděl, jaká ustanovení má užít, musí znát skutkový stav, ovšem zároveň z těchto relevantních ustanovení plyne poznání o tom, které skutečnosti, resp. tvrzení je třeba v řízení objasnit.

Jde o prostou aplikaci pravidel souvztažnosti hypotézy a dispozice každé normy. Tato hmotněprávní norma tak bude podkladem pro určení rozsahu skutečností, které dle názoru soudu budou v dané věci rozhodujícími, a na něž se tedy bude vázat povinnost tvrzení a důkazní povinnost účastníků řízení.²⁹⁹ Lenka Mikulcová k tomu dále zdůrazňuje, že „je to soud, kdo věc právně posuzuje, kdo tedy určuje právní normu, kterou bude na sporný vztah aplikovat, tím určuje i okruh právně významných, rozhodujících skutečností, které jsou účastníci řízení povinni tvrdit a prokázat, a zároveň tak také „rozděluje“ mezi účastníky řízení důkazní břemeno ohledně těchto skutečností.“³⁰⁰ Stavínohová a Lavický konkretizují obsah povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní jako základních procesních povinností účastníků následovně: „Žalobce tíží povinnost tvrzení a povinnost důkazní stran skutečností předvídaných v právní normě, z níž dovozuje pro sebe příznivé právní následky, zejména požadované plnění či určení práva či právního vztahu. Žalovaného zase zatěžují povinnosti tvrzení a důkazní ohledně skutečností, které způsobují zánik práva nebo které brání jeho uplatnění, [...] procesní odpovědnost za nesplnění těchto povinností se obvykle terminologicky vyjadřuje jako břemeno tvrzení a břemeno důkazní.“³⁰¹ Ve své podstatě veškeré výše uvedené závěry vycházejí či se ztotožňují s tzv. teorií analýzy norem, podle níž každá procesní strana má tvrdit a prokazovat právě ty skutečnosti, které odpovídají skutkovým znakům jí příznivé právní normy. Takovou normou je právní norma, na níž strana zakládá svůj nárok nebo obranu.³⁰²

Účastníci řízení při tvrzení skutečností tak budou vybírat ty, které podpoří závěr o důvodnosti jejich návrhu na rozhodnutí, tj. dle své subjektivní představy o právním posouzení

---

²⁹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. prosince 2010, sp. zn. 30 Cdo 3025/2009.

²⁹⁹ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. dubna 2001, sp. zn. 33 Cdo 873/2000 a sp. zn. 33 Cdo 874/2000, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. února 2001, sp. zn. 25 Cdo 1167/99, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. srpna 2001, sp. zn. 30 Cdo 1082/2001, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. dubna 2010, sp. zn. 33 Cdo 4378/2008.

³⁰⁰ MIKULCOVÁ, Lenka. Povinnost tvrzení a důkazní povinnost po novele občanského soudního řádu. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 9, s. 468.

³⁰¹ LAVICKÝ, Petr, STAVINOHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, 2008, roč. 5, č. 9, s. 372.

³⁰² K tzv. teorii analýzy norem L. Rosenberga srov. LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno a dokazování výše nároku. *Právní fórum*, 2012, roč. č. 11, s. 490. MACUR, Josef. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1996. s. 65- 75.

věci (bez ohledu na to, zda se tato shoduje s právní realitou), a soud na základě postupného získávání informací o případu v podobě právě těchto tvrzených skutečností začne tvořit svůj předběžný náhled na právní posouzení věci. Od něj se bude odvíjet jeho závěr o dostatečnosti plnění povinnosti tvrzení ze strany účastníků řízení.

Pro vazby povinnosti tvrzení na hmotněprávní posouzení věci je poté nicméně obtížné formulování vlastního obsahu poučení o tom, jak má účastník doplnit svá tvrzení. Již před zavedením poučovací povinnosti dle § 118a o.s.ř. se k nejasnosti a nepřiléhavosti právní úpravy (tehdy pouze § 5 o.s.ř.) a jejímu poněkud restriktivnímu výkladu v tomto směru vyjadřoval Josef Macur.³⁰³ Na tento problematický aspekt i ve vztahu k současné právní úpravě upozorňuje například Ludvík David, podle nějž „poučení soudem, a to právě za účelem doplnit rozhodné skutečnosti, však velmi často nemůže opomenout hmotněprávní aspekty věci. I tyto aspekty se zde stávají, při úzkém sepětí hmotného a procesního práva, konkrétním obsahem realizace procesních povinností soudu.“³⁰⁴ Je zřejmé, že jakkoli se tedy právní úprava poučovací povinnosti změnila, její faktické plnění nadále způsobuje určité rozpaky či problémy.

Ve své podstatě právě upozorněním na chybějící tvrzení implicitně sděluje soud účastníkům svůj náhled na právní hodnocení věci. To by se mělo dít s respektem k zásadě rovnosti, neboť by v řízení neměl vzniknout ani dojem narušení nestrannosti soudu či nedostatku jeho respektu k zachování rovného přístupu ke všem účastníkům. K obsahu poučení se vyjadřuje obdobně i Nejvyšší soud, když uvádí, že „ustanovení § 118a o. s. ř. je zřejmé, že dopadá na případy, kdy argumentace účastníka a jím navržené důkazy patřičně nedokládají důvodnost jím tvrzeného nároku, nikoliv však na situaci, kdy již uplatněná tvrzení účastníka sama o sobě vylučují důvodnost žalobního nároku, a pro jeho úspěch ve věci by tedy musela být jeho dosavadní tvrzení popřena a nahrazena jinými. Citované ustanovení nelze vykládat tak, že by soud měl účastníka vyzývat ke změně jeho tvrzení, aby mohl jeho žalobě vyhovět, což by bylo bezpochyby v rozporu s cílem i zásadami občanského soudního řízení.“³⁰⁵

Nelze proto jako správné vidět takové počínání soudu, při němž je účastníku ve své podstatě nadiktováno, jaké skutečnosti má tvrdit, aby soud mohl skutkový děj subsumovat pod konkrétní právní normu. Nelze ani sdělit, co má být tvrzeno, aby účastník ve věci měl

---

³⁰³ Srov. MACUR, Josef. Problémy legislativní úpravy poučovací povinnosti soudu v civilním řízení. *Právní rozhledy*, 1998, roč. 6, č. 12, s. 597-602.

³⁰⁴ DAVID, Ludvík. Poznámky k poučení účastníků soudem podle § 118a odst. 1, 2 o. s. ř. *Právní praxe*, 2001, č. 10, s. 632.

³⁰⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. února 2012, sp. zn. 28 Cdo 1325/2011.

úspěch. Soud by vždy měl vycházet z toho, co již bylo účastníkem v řízení tvrzeno, a respektovat tak dispoziční a projednací zásadu. Měl by mu tímto být dán jen prostor, aby si uvědomil, že jeho tvrzení jsou pro soud neúplná či nedostačující k tomu, aby učinil závěr o unesení břemene tvrzení. Příkladem může být, kdy žalobce sice uvede, že žalovaný mu dluží peněžitou částku na základě dohody, kterou mezi sebou mají, a kdy ji měl zaplatit. Je třeba ovšem soudu sdělit podrobnosti stran povahy této dohody, zda šlo o protiplnění či nikoli, zda toto bylo vázáno na nějakou podmínku, zda existovala dohoda o způsobu plnění atd. Stejně tak žalovaný, bude-li pouze tvrdit, že žalobci zaplatil. Soudu tím ovšem nesděljuje nic o včasnosti a řádnosti zaplacení, neuvede-li další podrobnosti k tomuto obecnému tvrzení.

Soud vedle vlastního poučení o nutnosti doplnění rozhodných skutečností a způsobu jejich doplnění, je povinen účastníka upozornit i na následky nesplnění této výzvy. Tím může být prohra sporu ať už plná či částečná, neboť soud bude mít za to, že účastník neunesl břemeno tvrzení. Soud však nemůže právě tento závěr učinit bez poskytnutí poučení dle § 118a odst. 1 o.s.ř., neboť takové rozhodnutí by bylo pro účastníka řízení překvapivým.

Ústavní soud k tomu dodává, že „soud je povinen dbát na to, aby důkaznímu řízení předcházelo úplné vylíčení právně významných skutečností. Vzhledem k břemenu tvrzení je proto důležité, aby soud účastníku sdělil svůj závěr o neúplnosti skutkových tvrzení, vyložil mu, v čem tato neúplnost spočívá, a umožnil mu jeho tvrzení doplnit. Nelze připustit, aby soud nedal účastníkovi možnost chybějící skutečnosti vysvětlit nebo doplnit. Pouze v případě, že účastník i přes poučení soudu požadované skutečnosti nedoplnil, může soud prohlásit, že účastník neunesl břemeno tvrzení“.³⁰⁶ Zcela stejné závěry činí konstantně i Nejvyšší soud, který uvádí, že „rozsah důkazní povinnosti je ve sporném řízení zásadně určen rozsahem povinnosti tvrdit skutečnosti, neboť aby mohl účastník nějakou skutečnost prokázat, musí ji nejdříve tvrdit. Smyslem břemene tvrzení je umožnit soudu rozhodnout o věci samé i v takových případech, kdy určitá skutečnost, významná podle hmotného práva pro rozhodnutí věci, pro nečinnost účastníků [v důsledku nesplnění povinnosti uložené účastníkům § 101 odst. 1 písm. a) o.s.ř.] nemohla být prokázána, neboť vůbec nebyla účastníky tvrzena. K tomu, aby účastník v řízení dostal své povinnosti tvrzení, slouží poučení podle § 118a odst. 1 o.s.ř. Pouze tehdy, jestliže účastník ani přes řádné poučení podle § 118a odst. 1 o.s.ř. neuvede všechny pro rozhodnutí věci významné skutečnosti, lze učinit závěr o tom, že neunesl břemeno tvrzení.“³⁰⁷

---

³⁰⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 7. dubna 2011, sp. zn. I. ÚS 2014/10.

³⁰⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. června 2012, sp. zn. 31 Cdo 619/2011. K následkům nepoučení podle § 118a odst. 1 o.s.ř. srov. dále např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. února 2004, sp. zn. 21 Cdo 1769/2003,

Účastníku řízení tak musí být zřejmé, v jaké procesní situaci se nachází, jak ji může napravit a jaké by mohly být následky neodstranění nedostatků ve skutkových tvrzeních. Učiní-li soud za dost tomuto úkolu, účastník ovšem dostatečně chybějící tvrzení neuvede, může soud založit své rozhodnutí na neunesení břemene tvrzení touto procesní stranou. Takové rozhodnutí potom nebude pro svou předvídatelnost zatíženo vadou překvapivosti.

4.4.3.2 Poučovací povinnost dle § 118a odst. 3 o.s.ř.

Třetí odstavec § 118a o.s.ř. zní následovně: Zjistí-li předseda senátu v průběhu jednání, že účastník dosud nenavrhł důkazy potřebné k prokázání všech svých sporných tvrzení, vyzve jej, aby tyto důkazy označil bez zbytečného odkladu, a poučí jej o následcích nesplnění této výzvy.

Zde je zákonodárcem užitá obdobná konstrukce jako u odstavce prvního. Pozornost je třeba věnovat tomu, že soud takto musí postupovat za současného splnění dvou podmínek. První z nich je, že mezi účastníky jsou sporná tvrzení, a dále tato doposud nebyla podložena důkazy potřebnými k jejich objasnění.

Soud zde účastníku řízení dává najevo, že zatím neunáší své důkazní břemeno, tj. je potřeba navrhnout další důkazy k prokázání jím tvrzených skutečností. Důkazní břemeno ohledně určitých skutečností leží na tom účastníku řízení, který z existence těchto skutečností vyvozuje pro sebe příznivé právní důsledky; jde o toho účastníka, který existenci těchto skutečností také tvrdí. V závislosti na hypotéze právní normy má každá ze stran sporného řízení zcela samostatnou povinnost tvrzení a důkazní povinnost a tedy z toho vyplývající odlišné a zcela samostatné břemeno tvrzení a důkazní břemeno.³⁰⁸

Za zjištění skutkového stavu v řízení ovládaném projednací zásadou nesou procesní odpovědnost právě účastníci řízení. Z projednací zásady tedy plyne, že „[...] soudcovská aktivita při shromažďování skutkového materiálu může být pouze subsidiární“.³⁰⁹ Účel existence institutu břemene potom leží v samotné koncepci sporného řízení založeného na projednací zásadě, jeho kontradiktornosti a dispozitivnosti procesních úkonů účastníků řízení. Je ve svém objektivním pojetí základním institutem v řešení situace *non liquet*, tj. „smyslem důkazního břemene je umožnit soudu rozhodnout o věci samé i v tzv. důkazní nouzi, tedy v

---

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. listopadu 2004, sp. zn. 21 Cdo 1330/2004, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. července 2005, sp. zn. 29 Odo 1069/2003.

³⁰⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. srpna 2011, sp. zn. 26 Cdo 2341/2009. Nejvyšší soud zde zároveň deklaruje zásadu, že tzv. negativní tvrzení se v občanském soudním řízení zásadně neprokazují.

³⁰⁹ MACUR, Josef. Substancování skutkových přednesů stran v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy*, 1998, roč. 6, č. 9, s. 436.

situaci, kdy určitá skutečnost, významná podle hmotného práva pro rozhodnutí o věci, nebyla prokázána, takže výsledky hodnocení důkazů neumožňují soudu přijmout závěr ani o existenci této skutečnosti ani o tom, že tato skutečnost nenastala.³¹⁰ Subjektivní důkazní břemeno potom vyjadřuje, která procesní strana musí prokazovat jednotlivé rozhodné skutečnosti, aby byla ve sporu úspěšná.³¹¹ Od tohoto pojetí důkazního břemene se potom odvíjí potřebná aktivita účastníků stran objasnění jednotlivých rozhodných skutečností v každém řízení.

Užití výrazu „sporné tvrzení“ v odst. 3 můžeme vyhodnotit jako zajímavý aspekt s poněkud nejasným efektem. Doplnění důkazů bude soud vyžadovat zcela zřejmě pouze k těm tvrzením, která soud považuje za relevantní z pohledu právní kvalifikace věci. Jak uvádí Václav Hora: „Kterých skutečností je zapotřebí k tomu, aby jisté právo vzniklo, trvalo či zaniklo, ustanovuje právo hmotné. Strany takové skutečnosti ve sporu tvrdí; poněvadž však mezi nimi vznikl spor o to, je-li nárok žalobcem uplatňovaný odůvodněn, a tento spor má být právě procesem rozhodnut, je patrné, že zpravidla a nejčastěji také skutečnosti stranami tvrzené [...] budou si odporovati [...]. Soudce, jenž má rozhodnouti, na čí straně právo je, musí si dáti odpověď nejprve na otázku, které skutečnosti jsou podle hmotného práva pro odůvodnění konečných návrhů obou stran rozhodny, dále otázku, které z těchto rozhodných okolností jsou mezi stranami sporny, a konečně, které z těchto sporných skutečností jsou pravdivy. K odpovědi na prvou otázku dává soudci spolehlivé měřítko hmotné právo samo; na otázku druhou odpoví si soudce právě hledě k výsledkům ústního přelíčení před ním konaného rovněž snadno. Ale na otázku třetí nemůže soudce nikdy prostě sám za sebe odpověděti [...] právě proto nemůže se soudní řízení obejít bez nařízení, jejichž účelem je, aby soudci usnadnila odpověď na otázku, zda-li a kterou skutečnost, sice rozhodnou, ale spornou, má považovat za pravdivou či nepravdivou.“³¹²

V současném občanském soudním řádu se pojem sporná skutečnost objevuje nejprve v § 6, který deklaruje povinnost soudu postupovat v součinnosti s účastníky tak, aby jim byla poskytnuta rychlá a účinná ochrana práv a aby skutečnosti, které jsou mezi účastníky sporné, byly spolehlivě zjištěny. Macur k tomuto uvádí, že: „Z hlediska tohoto ustanovení OSŘ je (*argumento a contrario*) právní režim zjišťování skutkového stavu, který vyplývá ze

---

³¹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. ledna 2011, sp. zn. 32 Cdo 2/2010.

³¹¹ Srov. LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno a dokazování výše nároku. *Právní fórum*, 2012, roč. č. 11, s. 490.

³¹² HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní. Díl II. Řízení před soudy první stolice*. 3. opravené a doplněné vydání, Praha 1932, s. 301. In HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní. I.-III. díl*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010.

shodných tvrzení stran, zřejmě volnější a méně přísný než způsob zjišťování skutečností sporných.³¹³

Z ustanovení § 118 o.s.ř. potom mimo jiné plyne, že předseda senátu při jednání poté co, sdělí výsledky přípravy jednání, podle dosavadních výsledků řízení uvede, která právně významná skutková tvrzení účastníků lze považovat za shodná, která právně významná skutková tvrzení zůstala sporná. Účastníků tudíž musí zpřístupnit svůj náhled na stav objasnění věci, a tím jim ve své podstatě udává směr, jímž by se měli dále při plnění povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní ubírat. Vymezuje zde jak okruh shodných tvrzení, což zpravidla vyplyne z podání účastníků v té věci, která byla do této chvíle učiněna, a dále právě těch tvrzení, u nichž uvedená shoda nepanuje, a jsou tedy sporná.

Dalším zásadním ustanovením vztahujícím se ke spornosti či nespornosti skutečností, resp. tvrzení účastníků je § 120 odst. 4 o.s.ř., jež dává soudu možnost vzít za svá skutková zjištění shodná tvrzení účastníků.³¹⁴ Soud tedy není povinen takto vždy postupovat.³¹⁵ Nicméně s ohledem na znění § 6 o.s.ř. dospíváme k názoru, že takto nebude ke shodným tvrzením přistupovat výjimečně, zejména tehdy, bude-li se mu toto tvrzení skutečnosti jevit s ohledem na další podstatné okolnosti případu za nepřijatelné, neboť se mu shoda účastníků na ní jeví jako sledující účel rozporný s hmotným právem, resp. dobrými mravy (například půjde o tvrzení skutečnosti s jejíž absencí by byla spojena absolutní neplatnost smlouvy či

---

³¹³ MACUR, Josef. Význam shodných tvrzení procesních stran pro zjištění skutkového stavu v civilním soudním řízení, *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 2, s. 51.

³¹⁴ K povaze shodných tvrzení dle § 120 odst. 4 se několikrát vyjádřil Nejvyšší soud. Nelze dle něj jako shodné tvrzení přijmout shodu na právním posouzení právního vztahu – Srov. „Shodné tvrzení účastníků o právní povaze jejich závazkového vztahu (sjednaném typu smlouvy), jež mezi nimi vznikl, nemůže soud bez dalšího přijmout.“ – Rozsudek ze dne 29. července 2003, sp. zn. 32 Odo 931/2002. Podle dalšího rozhodnutí se mohou účastníci shodnout pouze na tom, co by soud jinak byl povinen prokazovat: „Shodná tvrzení účastníků může soud vzít podle ustanovení § 120 odst. 4 o. s. ř. za svá skutková zjištění, jen jestliže obsahují údaje (poznatky) o skutkové stránce věci, které by se jinak - kdyby se účastníci ve svých tvrzeních rozcházeli - musely prokazovat pomocí důkazních prostředků.“ – Rozsudek ze dne 14. března 2003, sp. zn. 21 Cdo 1478/2002. Odlišné stanovisko k tomuto zastává Macur in MACUR, Josef. Význam shodných tvrzení procesních stran pro zjištění skutkového stavu v civilním soudním řízení, *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 2, s. 51. Soud dle něj může vycházet i z takových shodných (nesporných) tvrzení, která nemusí být předmětem zvláštního dokazování.

³¹⁵ Dle nálezu Ústavního soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. I. ÚS 386/12 „Ustanovení § 120 odst. 4 obč. soudního řádu soudu umožňuje, aby vzal shodná tvrzení účastníků za svá skutková zjištění, přitom tento institut má podobný účel jako institut dokazování, kterým je zjištění či ověření tvrzených skutečností, tudíž se judikatorní a doktrinální poznatky ohledně dokazování přiměřeně použijí na shodná tvrzení účastníků. Jestliže Ústavní soud v minulosti jasně konstatoval, že neprovedení navrhaného důkazu a jeho následné nedostatečné zdůvodnění je porušením práva na spravedlivý proces [srov. nálezu Ústavního soudu ze dne 13. 9. 1999, sp. zn. I. ÚS 236/98 (N 122/15 SbNU 165)], k podobným závěrům je třeba se přichýlit i v případech, kdy soud nevezal v potaz a ani řádně nezdůvodnil, proč nevyšel ze shodného tvrzení účastníků. Pokud odvolací soud v posuzované věci nezohlednil shodné prohlášení účastníků řízení a ani se ve svém rozsudku s jeho odmítnutím přesvědčivě nevyopřádal, zatížil své rozhodnutí vadou, které je ve svém důsledku nepřipustným porušením práva stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.“

jiný následek, k němuž soud musí přihlédnout ex offa),³¹⁶ či jde o shodu na skutečnosti zcela neslučitelnou se zbytkem doposud zjištěného skutkového stavu.³¹⁷ V ostatních případech by v souladu s projednací zásadou měl soud vzít tuto skutečnost za prokázanou a soustředit proces dokazování na skutečnosti, u nichž shoda účastníků neexistuje. Takový závěr lze opřít o předpoklad náležitého efektu kontradiktorní povahy sporného řízení, k čemuž se výstižně vyslovil Macur, podle nějž: „Jestliže se v podmínkách kontradiktorního procesu, v němž jsou protikladné zájmy a stanoviska sporných stran zpravidla krajně vyostřeny, strany přesto shodnou na určitých skutkových okolnostech, lze s vysokou pravděpodobností usuzovat na správnost a pravdivost jejich nesporných skutkových tvrzení. Lze totiž předpokládat, že nesprávnosti ve skutkových tvrzeních jedné strany by byly druhou stranou bezodkladně napadeny a vytknuty.“³¹⁸

Shodným tvrzení označujeme potom soulad tvrzení účastníků řízení o konkrétní skutečnosti, což vyžaduje aktivitu všech účastníků, nikoli pouze tvrzení jednoho z nich a mlčení u jiných.³¹⁹ Zákon nikde vysloveně nestanoví, že mlčení účastníku ve vztahu ke skutečnosti tvrzené protistranou by znamenalo jeho souhlasné stanovisko k uvedenému tvrzení.

Spornou skutečností tedy můžeme označit takovou skutečnost, o níž nepanuje mezi účastníky shoda (ne však skutečnost, která sice mezi účastníky zůstává subjektivně spornou, nicméně dle závěru soudu učiněného po provedeném dokazování je skutečností objektivně prokázanou) či skutečnost, která sice mezi účastníky není považována za spornou, ovšem

---

³¹⁶ Shodně Macur in MACUR, Josef. Význam shodných tvrzení procesních stran pro zjištění skutkového stavu v civilním soudním řízení, *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 2, s. 52. uvádí, že „Kdyby účastníkovi civilního řízení byla přiznána na základě shodných skutkových přednesů stran soudní ochrana, která je v rozporu s kogentními normami hmotného práva, nesloužil by civilní proces ochraně skutečných soukromých subjektivních práv, ale umožňoval by hrubé zneužití práva, což je v rozporu s jeho funkcí ochrany právního řádu. Instituty procesního práva, včetně oprávnění soudu položit za základ svého rozhodnutí shodná skutková tvrzení stran, nemohou být používány k tomu, aby byly porušovány nebo obcházeny kogentní normy hmotného práva, jehož ochraně má civilní proces sloužit.“

Uvedený závěr lze učinit i s ohledem na fakt, že, jak uvádí i Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 28. června 2002, sp. zn. 28 Cdo 1083/2002, skutečnosti rozhodné pro posouzení absolutní neplatnosti právního úkonu nespádají do okruhu skutečností, ohledně nichž má účastník řízení povinnost tvrzení a důkazní povinnost.

³¹⁷ František Štajgr ve vztahu k institutu doznání uváděl, že jakkoli se má doznaná skutečnost za pravdivou, leda by soudu bylo notoricky známo, že pravdivá není nebo by dodatečně o jiných okolnostech provedené dokazování ukázalo, že doznaná skutečnost pravdivá není. Vychází zde ze závěru, že může-li být protidůkazem zvrácena zákonná domněnka, tj. to, co je podle zákona pevné, tím spíše může být zvráceno méně spolehlivé soudní doznání. Srov. ŠTAJGR, František. *Zásady civilního soudního řízení*. 1. vydání. Praha: Spolek československých právníků Všeherd, 1946, s. 89-90.

³¹⁸ MACUR, Josef. Význam shodných tvrzení procesních stran pro zjištění skutkového stavu v civilním soudním řízení, *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 2, s. 50.

³¹⁹ Již například v usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 1. března 1993, sp. zn. 9 Co 734/92 stojí, že „nejde o shodné tvrzení účastníků, jestliže jeden z nich tvrdí existenci nájemního vztahu a druhý proti tomu nic nenamítá.“

soud ji nemá za prokázanou postupem podle § 120 odst. 4 o.s.ř. Jistě bychom z jazykového hlediska za sporné skutečnosti dle § 118a odst. 3 o.s.ř. mohli považovat pouze ta tvrzení, na nichž se účastníci řízení neshodují, resp. případy, kde účastníci každý tvrdí opak či něco jiného o rozhodné skutečnosti a zároveň nese břemeno důkazní ve vztahu k této skutečnosti. Tím by byl vystižen smysl výrazu jako spornosti skutečnosti mezi účastníky. V převážné většině tvrzených skutečností jistě tento závěr můžeme bez dalšího učinit. Je však třeba podotknout, že i zde bude nutno přihlídnout k účelu ustanovení § 118a odst. 3 o.s.ř., jímž je předejít rozhodnutí soudu na základě neunesení důkazního břemene, při současném zohlednění účelu soudního řízení, jímž není poskytnout ochranu v rozporu s kogentními ustanoveními práva, tedy spornost může být chápána také ve vztahu k přesvědčení soudu o pravdivosti konkrétního tvrzení.

Na význam termínu sporná tvrzení nalezneme rozdílné názory. Ladislav Derka za taková tvrzení označuje pouze ta, která druhý účastník zpochybnil nebo jinak napadl a zároveň uvádí, že zatímco shodné tvrzení je takové, se kterým protistrana vysloví souhlas, tvrzení, které není sporné, je to které, protistrana „přešla mlčením“.³²⁰ Naproti tomu Mikulcová k interpretaci výrazu sporná tvrzení v § 118a odst. 3 o.s.ř. uvádí, že pod tento pojem lze podřadit „nejen tvrzení, která jiný účastník řízení výslovně zpochybňuje, nýbrž i taková tvrzení, k nimž se ostatní účastníci řízení jednoduše nevyjádří, aniž by tím ovšem nastal některý z případů zákonné fikce „nesporného“ tvrzení (např. § 114b odst. 5, § 153b odst. 1 OSŘ)“.³²¹ Zároveň je dle ní druhou možností „respektovat pravidla jazykového výkladu § 118a odst. 3 OSŘ a aplikovat toto ustanovení pouze v případech, kdy jde o taková tvrzení účastníka, která některý z ostatních účastníků řízení zpochybňuje a napadá“.³²² Celkově však nakonec své úvahy uzavírá ve prospěch závěru, že „nečinnost účastníka řízení, s níž zákon výslovně nespojuje fikci uznání tvrzení žalobce, neosvobozuje žalobce od jeho důkazní povinnosti a povinnosti unést důkazní břemeno, nečiní tedy z žalobcových tvrzení tvrzení nesporná, shodná, ve smyslu § 120 odst. 4 OSŘ, která není nutno prokazovat. Proto ani soud není osvobozen od povinnosti provádět dokazování a není oprávněn posuzovat takováto žalobcova tvrzení jako nesporná v tom směru, že by je nebylo nutno prokazovat.

---

³²⁰ DERKA, Ladislav. Hranice neúplné apelace. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 6, s. 297.

³²¹ MIKULCOVÁ, Lenka. Povinnost tvrzení a důkazní povinnost po novele občanského soudního řádu. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 9, s. 471.

³²² MIKULCOVÁ, Lenka. Povinnost tvrzení a důkazní povinnost po novele občanského soudního řádu. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 9, s. 471.

Takový postup soudu by neměl oporu v zákoně, a byl by tudíž nepřijatelný z hlediska čl. 2 odst. 3 a čl. 90 Ústavy.³²³

S tímto úsudkem můžeme souhlasit pro jeho založení na atributu předvídatelnosti právní úpravy. Pokud by totiž soud k prokázání skutečnosti tvrzené jedním z účastníků nevyžadoval žádné důkazní návrhy, jelikož by pro absenci nesouhlasu jiného účastníka řízení posoudil tvrzení jako shodné, vedlo by to k potenciálně překvapivému rozhodnutí soudu. Z mlčení účastníka bez dalšího nelze vyvozovat jeho souhlas. Kdybychom i bez výslovného vyjádření v zákoně mohli teoreticky předpokládat existenci povinnosti obranné procesní aktivity účastníka v případě nesouhlasu s každým jednotlivým tvrzením toho druhého, pro účastníky řízení by takový přístup soudu vedl často k překvapivým rozhodnutím, neboť protistranou tvrzené skutečnosti jen nemuseli přisuzovat tak zásadní relevanci pro meritorní rozhodnutí.

Jakkoli v procesním právu není zcela vhodné vyloučení užití konkludence ve vztahu k posouzení procesních úkonů účastníků,³²⁴ je třeba ji spojovat jen s výkladem těch úkonů, u nichž takovou povahu zákon sám normuje. Občanský soudní řád v ustanovení § 41a stanoví, že nestanoví-li zákon jinak, může účastník učinit úkon jen výslovně. Z toho usuzujeme pro procesní úkony účastníků na převahu komisivních úkonů činěných výslovným projevem vůle. Konkludentní komisivní procesní úkony, resp. omisivní úkony budou výjimkou, navíc zákonem výslovně upravenou.³²⁵ Jak k tomu uvádí Václav Hora: „Za konkludentní činy proc. lze uznati toliko ony, při nichž se projev strany neděje výslovně, ale při nichž z jistého, zákonem samým výslovně a určitě předepsaného chování strany na vůli její se závazně usuzuje.“³²⁶ Tímto zcela nadčasově formulovaným přístupem k výkladu procesněprávních předpisů tak oddělíme situace, kdy zákon s opomenutím jednání výslovně spojuje procesní účinky, a jež jsou pro účastníky řízení zcela předvídatelné, od těch, kde by se mohli pouze dohadovat o jejich nastání. Pomineme-li procesní úkony, jež nemají žádný či pramalý význam

---

³²³ MIKULCOVÁ, Lenka. Povinnost tvrzení a důkazní povinnost po novele občanského soudního řádu. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 9, s. 472.

³²⁴ U procesních úkonů soudu se konkludentní, resp. omisivní úkony prakticky nevyskytují, což je zcela pochopitelné právě s ohledem na nutnost jasnosti, nepochybnosti a předvídatelnosti úkonů soudu jako záruky řádného a spravedlivého soudního procesu.

³²⁵ V současném o.s.ř. by za takový případ bylo možné označit zřejmě kvalifikovanou výzvu dle § 114b o.s.ř., nebo výzvu soudu k vyjádření se k určitému návrhu, který se dotýká postupu a vedení řízení, kdy může připojit doložku, že nevyjádří-li se účastník v určité lhůtě, bude se předpokládat, že nemá námítky (§ 101 odst. 4 o.s.ř.).

³²⁶ HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní. I.-III. díl. Řízení před soudy první stolice*. 1932, s. 110. In HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní. I.-III. díl*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. Václav Hora zde dále od konkludentních úkonů odlišuje procesní zmeškání, založené na prosté nečinnosti, s níž je spojeno vyloučení procesního úkonu, naproti tomu konkludentní úkony jsou založeny na předpokladu zákonem předepsané činnosti či jejího opominutí, kdy opominutí má za následek fikci projevu vůle osoby (s. 110-111).

pro vlastní rozhodnutí o věci,³²⁷ je takové třídění nezbytné pro zachování předvídatelnosti soudního postupu pro účastníky.³²⁸

Vedle těchto úvah potom musí soud vyhodnotit, který účastník důkazní břemeno vůbec nese, tedy ono zmíněné subjektivní důkazní břemeno. Východiskem je samozřejmě právní kvalifikace předmětu řízení i právně logický přístup k této otázce. Základní pravidlo *Affirmanti non neganti incumbit probatio* či *Negantis nulla probatio* již bylo součástí římského právního myšlení a zůstalo zachováno dodnes. Negativní tvrzení účastníka proto zpravidla není v civilním procesu spojeno s povinností je prokázat.³²⁹ Důkazní břemeno tíží tedy primárně toho, kdo uplatňuje svůj nárok u soudu. Podaří-li se mu o něm podat dostatečně přesvědčivý důkaz, teprve potom je na protistraně, aby existenci daného nároku vyvrátila prostřednictvím svých tvrzení a důkazních návrhů.

Druhým předpokladem aplikace ustanovení § 118a odst. 3 o.s.ř., který neodmyslitelně s tím prvním souvisí, je objektivní potřeba dalších důkazních návrhů. Účelem výzvy a poučení není donutit účastníky uvést zcela všechny důkazy, jimiž může být určitá skutečnost zjištěna, ale doložení takových důkazů, které postačí k prokázání či vyvrácení této skutečnosti, tj. důkazů potřebných.

Poučení o důkazní povinnosti podle ustanovení § 118a odst. 3 o.s.ř. soud poskytne nejen účastníku, který dosud o sporném tvrzení neoznačil žádný důkaz, nebo který sice o svém sporném tvrzení důkaz označil, avšak jde o důkaz zjevně nezpůsobilý prokázat sporné tvrzení, ale i tehdy, provedl-li ohledně sporného tvrzení účastníkem navržené důkazy, avšak nedošlo jimi k jeho prokázání, a jestliže proto (z důvodu neunesení důkazního břemene) by účastník nemohl být ve věci úspěšný.³³⁰ Je tedy zřejmé, že soud přistoupí k aplikaci odst. 3

---

³²⁷ Jde o prosté úkony účastníků jako například nahlížení do spisu, kde s neučiněním tohoto jednoznačně můžeme spojit závěr o nezájmu účastníka o jeho uskutečnění, bez jakýchkoli procesních následků pro něj.

³²⁸ V německém občanském soudním řádu naopak nalézáme v § 138 odst. 3 ZPO náhled na nesporné skutečnosti, jimiž jsou ty, které druhá strana výslovně nepopírá, resp. z jejího vyjádření nelyne záměr je popřít. Zde je tedy takové chápání nesporných skutečností výslovně zakotveno v právní úpravě, a proto je zde zajištěno apriorní seznámení se účastníků s tímto pravidlem. Jejich nečinnost v popírání faktů přednášených druhou stranou sporu proto již může být posouzeno jako vědomé neodporování jim.

³²⁹ Výjimkou je např. § 133a o.s.ř. v případech prokazování nediskriminačního chování nebo stav po předložení uznání dluhu, kdy důkazní břemeno o ne/existenci dluhu přechází na žalovaného dlužníka. Prvně zmíněný příklad je komplikovanější. Právní úprava je reakce na povinnost transponovat směrnici Rady č. 97/80/ES, o důkazním břemenu v případech diskriminace na základě pohlaví, podle níž by odpůrce v těchto případech měl prokázat, že nedošlo k porušení zásady rovného zacházení. Česká právní úprava však ponechává břemeno důkazní na obou stranách, pouze v otázce dokázání vlastního důvodu, či pohnutky diskriminace neukládá žalobci povinnost ji dokázat, což je racionální a logicky podložená procesní úleva pro žalobce. Žalovaný tedy musí prokázat neexistenci takové pohnutky. Naopak žalobce musí tvrdit a prokazovat skutečnosti týkající se vlastního nerovného, tj. diskriminačního jednání žalovaného. Srov. náleží Ústavního soudu ze dne 26. dubna 2006, sp. zn. Pl. ÚS 37/04.

³³⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. července 2010, sp. zn. 21 Cdo 2604/2009, rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 20. června 2012, sp. zn. 31 Cdo 619/2011.

pouze tehdy, zůstává-li tato skutečnost neprokázána, resp. jsou-li zde stále pochybnosti o jejím prokázání. Není nutné, aby soud prováděl veškeré důkazy objektivně použitelné v dané věci, to by samozřejmě bylo v rozporu se zásadou rychlosti, hospodárnosti řízení a nepřispívalo k efektivitě řízení. Stejně tak není smyslem daného ustanovení sloužit za nástroj šikany účastníků řízení v případě, že své povinnosti dostatečně plní.

Obsah poučení má být pro účastníka srozumitelný a musí z něj být patrné, ke které skutečnosti dosud z pohledu soudu neučinil dostatečné důkazní návrhy. Jak uvádí Nejvyšší soud: „Poučení účastníka o povinnosti označit důkazy ovšem musí mít současně zcela konkrétní obsah. Soud v rámci poučení účastníku sdělí, že k určité skutečnosti, kterou tvrdil, nenabídl důkaz, resp., že se nevyslovil k tomu, proč tak neučinil.“³³¹ Soud by tedy měl být konkrétní ve formulaci obsahu poučení, jasně dát účastníku najevo ve vztahu ke které, jím tvrzené skutečnosti, doposud nesplnil dostatečně svou důkazní povinnost, a zároveň jej obeznámit s následkem jejího nesplnění. V žádném případě by však neměl účastníka směřovat ke konkrétním důkazům, které by mohl nabídnout, či jej dokonce výslovně navádět k určitým důkazním návrhům. Jednalo by se již o flagrantní porušení zásady rovnosti účastníků řízení, neboť soud nejen, že není povinen napomáhat účastníku k tomu, aby dostatečně hájili své zájmy, ale je nutné zdůraznit, že tento postup mu je právě v zájmu zachování nestrannosti soudu a rovnosti účastníků řízení naopak zapovězen.

Smyslem existence poučení dle § 118a odst. 3 o.s.ř. je shodně s odst. 1 předejít překvapivým rozhodnutím soudu, kdy soud by rozhodl v neprospěch účastníka pro neunesení důkazního břemene, ačkoli ten by o stavu neúplnosti důkazních návrhů a nedostatečnosti prokázání svých tvrzení nevěděl. „Soud prvního stupně může své rozhodnutí založit na závěru, že účastník přítomný při soudním jednání neunesl důkazní břemeno, jen tehdy, jestliže takovému účastníku předtím bezvýsledně poskytl poučení podle § 118a odst. 3 o. s. ř.“³³² O bezvýslednost potom půjde nejen tehdy, pokud účastník na výzvu soudu neuvede žádné důkazní návrhy, ale i tehdy pokud sice učiní důkazní návrhy, nicméně tyto budou k prokázání sporné skutečnosti nedostatečné. Vedle těchto případů má použití postupu dle § 118a odst. 3 o.s.ř. své opodstatnění i tehdy, označil-li sice účastník o svém sporném tvrzení důkaz, avšak jde o důkaz zjevně nezpůsobilý prokázat sporné tvrzení a jestliže proto (z důvodu neunesení důkazního břemene) by účastník nemohl být ve věci úspěšný.³³³

Srov. i BUREŠ, Jaroslav. In DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád: komentář. I. díl (§ 1 - 200za)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 831 (§ 118a).

³³¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. dubna 2006, sp. zn. 30 Cdo 350/2006.

³³² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. června 2010, sp. zn. 30 Cdo 3210/2008.

³³³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. června 2012, sp. zn. 31 Cdo 619/2011.

Pro závěr o předvídatelnosti následně vydaného rozhodnutí je zde podstatné, zda soud účastníku kromě výzvy k doplnění důkazních návrhů a poučení o způsobu jejího splnění, poskytl i srozumitelné a jasné poučení o následcích jejího nesplnění. Účastníku musí být zřejmé nejen, že dosud neunesl důkazní břemeno, ale i důsledek jeho další procesní nečinnosti v tomto směru.

4.4.3.3 Poučovací povinnost dle § 118a odst. 2 o.s.ř.

Dle § 118a odst. 2 o.s.ř. má-li předseda senátu za to, že věc je možné po právní stránce posoudit jinak než podle účastníkovy právního názoru, vyzve účastníka, aby v potřebném rozsahu doplnil vyličení rozhodných skutečností; postupuje přitom obdobně podle odstavce 1.

Jak uvádí k aplikaci tohoto ustanovení Nejvyšší soud: „účastníci nesmí být zaskočeni jiným právním posouzením věci soudem. Soudcův jiný právní názor, než je účastníkův, je třeba účastníkům zpřístupnit v rovině povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní. O tom, jak tuto poučovací povinnost poskytnout, dává ustanovení § 118a o.s.ř. zřetelný návod. Toto poučení spočívá ve výzvě účastníku, aby doplnil svá tvrzení, v poučení, o čem má tvrzení doplnit, a v poučení o následcích, které nastanou, když této výzvě nevyhoví.“³³⁴ Při nesplnění povinnosti výzvy a poučení dle § 118a odst. 2 o.s.ř. soudem opět platí, že takový postup by byl chápán jako porušení práva účastníka na spravedlivý proces.³³⁵

Při výkladu druhého odstavce § 118a o.s.ř. dospíváme k závěru, že vlastní konstrukce je řešena obdobně jako je tomu u odst. 1 a 3. Skládá se tedy opět z výzvy směřované primárně vůči tomu účastníku, s nímž v rovině právního posouzení věci soud nesouhlasí. Tato výzva se týká dle slov zákona doplnění vyličení rozhodných skutečností v potřebném rozsahu. Odkazem na obdobné použití § 118a o.s.ř. odst. 1 potom k poučení patří i upřesnění toho, o čem má adresát poučení tvrzení doplnit a jaké by byly následky nesplnění této výzvy.

Na první pohled je tedy jedinou odlišností od ustanovení odst. 1 souvislost, v níž soud k aplikaci výzvy a poučení přistoupí. Zatímco v případě odst. 1 je tím nedostatečné vyličení skutečností v rámci právního posouzení sdíleného s účastníky, u odst. 2 je příčinou nedostatečnosti skutkových tvrzení odlišnost v posuzování právní stránky věci.³³⁶ Při analýze samotného obsahu odst. 2 je proto zásadní zodpovědět otázku, co lze chápat pod slovním

---

³³⁴ Například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. června 2010, sp. zn. 23 Cdo 721/2008.

³³⁵ Například náleží Ústavního soudu ze dne 23. listopadu 2010, sp. zn. IV. ÚS 2738/10, náleží Ústavního soudu ze dne 22. října 2008, sp. zn. I. ÚS 129/06, náleží Ústavního soudu ze dne 3. října 2006, sp. zn. I. ÚS 173/06.

³³⁶ David v této souvislosti hovoří o nutnosti poučení, pokud si soud vytvoří alternativní pracovní hypotézu právního posouzení věci. Srov. DAVID, Ludvík. Dokáže český soudce správně poučit účastníka při změně náhledu na právní kvalifikaci žaloby?. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 7, s. 348.

spojením „právní názor účastníka“. Nejvyšší soud dovozuje, že „účastníkovým právním názorem ve smyslu § 118a odst. 2 OSŘ je třeba rozumět právní kvalifikaci předmětu řízení (tj. žalobou uplatněného nároku), nikoli názor účastníka, jak mají být příslušná ustanovení vyložena nebo aplikována na skutkový základ sporu.“³³⁷

Občanský soudní řád však v souladu s pravidlem *iura novit curia* neukládá účastníkům řízení povinnost právně kvalifikovat věc, kterou soudu předkládají k projednání a rozhodnutí (srov. náležitosti návrhu na zahájení řízení dle § 79 odst. 1 o.s.ř., zároveň vycházejí z neexistence odlišné úpravy a ze zásady rovnosti, „*reus iisdem privilegiis quibus et actor*“, to samé platí i pro ostatní účastníky).

Aplikace práva na skutkový stav v civilním soudním řízení je úlohou soudu.³³⁸ „Právní posouzení věci je činnost soudu, spočívající v podřazení zjištěného skutkového stavu příslušné právní normě, jež vede soud k závěru o právech a povinnostech účastníků [...] Posouzení skutku (skutkového děje) po právní stránce je vždy úkolem soudu; žalobce nemusí svůj nárok právně kvalifikovat, a pokud tak učiní, není soud jeho právním názorem vázán.“³³⁹ Účastníci tedy mohou věc právně posoudit, argumentovat před soudem s odkazem na ustanovení právních předpisů, nicméně jde o jejich právo, nikoli povinnost. I kdyby však svůj právní názor výslovně neuvedli, je patrné ze skutečností, které tvrdí a snaží se u soudu prokázat, neboť prostřednictvím svého výběru rozhodných skutečností nabízí soudu svůj náhled na výběr hypotézy, po jejímž potvrzení soud bude aplikovat dispozici konkrétní právní normy.

Aplikace ustanovení § 118a odst. 2 o.s.ř. „znemožňuje vydávání ‚nepředvídatelných‘ rozhodnutí, tj. rozhodnutí, která se při absenci soudního poučení (signalizace jiného právního posouzení věci soudem učiněné ve formě poučení účastníka o nutnosti doplnění vyličení rozhodujících skutečností) odvíjejí od zcela jiné hmotněprávní situace, než kterou žalobce prostřednictvím vyličení rozhodujících skutečností v podané žalobě sledoval.“³⁴⁰ Diference v právním hodnocení předmětu řízení se potom může projevit nejen v subsumpci skutkového stavu pod odlišnou právní normu ale i v odlišném výkladu téhož ustanovení právního předpisu, resp. autonomního práva účastníků. Jelikož soud však není a ani nemůže být vázán

---

³³⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. června 2005, sp. zn. 22 Cdo 2425/2004.

³³⁸ Dle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. března 2010, sp. zn. 32 Cdo 4455/2009 se „právním posouzením věci rozumí výklad o tom, z jakých ustanovení zákona nebo jiného právního předpisu soud vycházel (proč pod tato ustanovení podřadil zjištěný skutkový stav) a jak je případně vyložil, a výklad o tom, jaká mají účastníci na základě zjištěného skutkového stavu podle těchto ustanovení ve vztahu k předmětu řízení práva a povinnosti a jak proto byla věc rozhodnuta.“

³³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. května 2008, sp. zn. 33 Odo 647/2006.

³⁴⁰ Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 22. ledna 2002, sp. zn. 10 Co 668/2001.

právním hodnocením věci, tak jak jej uvádí účastníci, nelze v samotné rozdílnosti v názoru soudu na právní posouzení věci shledávat bez zohlednění dalších faktorů příčinu možného překvapivého rozhodnutí.

Odlišný právní názor soudu se může významně projevit nejen ve vztahu k meritornímu rozhodnutí o předmětu řízení, ale ve vztahu k samotným podmínkám řízení. Například jiný názor soudu na dostatek pravomoci věc projednat a rozhodnout je založen na předchozím zhodnocení právní stránky věci – tj. její podřazení pod veřejnoprávní či soukromoprávní odvětví práva, resp. v případě zúžené pravomoci dle § 7 odst. 1 o.s.ř. mezi soukromoprávní věci, jež projednávají a rozhodují orgány odlišné od soudu. Nepoučí-li soud účastníky o tomto svém jiném náhledu na právní stránku případu a rozhodne-li dle něj, aniž by se k němu mohli tito vyjádřit, jedná se o překvapivé rozhodnutí soudu.³⁴¹ Je však diskutabilní, zda soudu vytýkané opomenutí poučení je podřaditelné pod § 118a odst. 2 o.s.ř., jehož účel směřuje primárně k doplnění tvrzení nutných pro rozhodnutí soudu ve věci samé, tj. uvědomění účastníka řízení o existenci břemene tvrzení v důsledku odlišného právního posouzení věci soudem. Naopak ve výše zmiňovaném případě soud poučením nesleduje získání chybějících tvrzení skutečností, ale umožňuje účastníkům vyjádřit se k hodnocení naplnění procesní podmínky závislé na hodnocení právní povahy předmětu řízení soudem. Na druhou stranu ovšem zcela nemůžeme vyloučit reakci účastníků právě ve formě upřesnění rozhodných skutečností, jež mohou změnit názor soudu v tomto ohledu.

Podmínky řízení soud zkoumá ihned od okamžiku zahájení řízení a je zřejmé, že pokud dospěje k závěru o jejich nedostatku, měl by okamžitě relevantně reagovat. Poučení podle § 118a odst. 2 o.s.ř. se aplikuje zásadně při jednání, resp. přípravném jednání. Právě na posledně zmíněném soud s účastníky probere dostatek podmínek řízení, poučení dle § 118a odst. 2 o.s.ř. by tedy bylo možno při přípravném jednání užít; tato fáze řízení však není obligatorní a soud zkoumá podmínky řízení samozřejmě i bez jeho nařízení. Je tedy otázkou,

---

³⁴¹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. prosince 2010, sp. zn. 22 Cdo 467/2009, podle něž „za překvapivá lze podle konstantní judikatury Ústavního soudu považovat ta rozhodnutí, jejichž přijetím je účastník řízení zbaven možnosti skutkově a právně argumentovat. Jde tedy o rozhodnutí, jež, z pohledu předcházejícího řízení, originálním způsobem posuzují rozhodovanou věc (srov. např. nález ÚS ze dne 12. června 2001, sp. zn. III. ÚS 729/2000, nebo ze dne 11. června 2007, sp. zn. IV. ÚS 321/2007). Jestliže tedy odvolací soud zruší rozhodnutí soudu prvního stupně, řízení zastaví a rozhodne o postoupení věci orgánu, do jehož pravomoci podle jeho názoru náleží [§ 221 odst. 1 písm. c) o. s. ř.], pak v případě, že v předchozím řízení nebyla otázka pravomoci soudu účastníky zpochybněna a odvolací soud účastníky se svým právním názorem na pravomoc soudu, odlišným od právního názoru soudu prvního stupně, neseznámí a neumožní jim se k němu vyjádřit, jde o rozhodnutí překvapivé a rozhodnutí odvolacího soudu tak trpí vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci ve smyslu § 241a odst. 2 písm. a) o. s. ř.“

jak by soud uvedené poučení užil, resp., zda by při odlišném názoru na dostatek pravomoci měl vždy povinnost nařídit přípravné jednání, aby účastníky v tomto smyslu poučil.

Přes jistou podobnost nelze považovat obě situace za skutečně obdobné, tudíž není odůvodněno ani analogické užití § 118a odst. 2 o.s.ř. Poučení o odlišném náhledu na splnění podmínky pravomoci soudu věc projednat a rozhodnout bude zřejmě vhodněji zprostředkováno účastníkům ve formě výzvy dle § 43 o.s.ř. směřující k případnému doplnění podstatných náležitostí podání, z nichž by se dovozovala pravomoc soudu.

Jak již bylo výše uvedeno, k postupu dle § 118a odst. 2 o.s.ř. nedochází dle zákona automaticky vždy, dospěje-li soud k náhledu na právní posouzení věci odchylnému od účastníků řízení. V každém řízení je třeba zohlednit další okolnosti řízení a dopady, které může tento fakt mít na jeho dosavadní a budoucí průběh. Z dikce ustanovení § 118a odst. 2 o.s.ř. by mohla být vyvozována povinnost soudu poučit účastníka při odlišném právním názoru na věc, než zastává účastník, jen tehdy, vyvstane-li zároveň v souvislosti s tímto odlišným názorem soudu nutnost uvádět další skutečnosti.

V takovém smyslu se vyjádřil i Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 27. června 2003, sp. zn. 21 Cdo 121/2003, kdy uvedl, že „poučení podle ustanovení § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. slouží tomu, aby účastníci tvrdili rozhodné skutečnosti (povinnost tvrzení) a aby ke svým tvrzením označili důkazy (povinnost důkazní). Jestliže však žaloba byla zamítnuta (nebo obrana proti ní neobstála) nikoli proto, že by účastníci neunesli důkazní břemeno, ale na základě zjištěného skutkového stavu, nebylo zde ani důvodu pro postup soudu podle ustanovení § 118a o.s.ř. Jinak řečeno postup podle ustanovení § 118a o.s.ř. přichází v úvahu jen tehdy, jestliže účastníky uvedená tvrzení a navržené (případně i nenavržené, ale provedené) důkazy nepostačují k tomu, aby byl objasněn skutkový stav věci; postačují-li v řízení uskutečněná tvrzení a navržené (či nenavržené, ale provedené) důkazy pro objasnění skutkové stránky věci i při případném jiném právním názoru soudu, není třeba k poučení podle ustanovení § 118a odst. 2 o.s.ř. přistupovat.“ Toto rozhodnutí je pak již konstantně citováno a jeho hlavní závěry přejímány v mnoha následujících rozhodnutích dotýkajících se předmětné otázky aplikace § 118a odst. 2 o.s.ř.³⁴² Nejvyšší soud dále ve svém rozsudku ze dne 27. března 2012, sp. zn. 30 Cdo 2648/2010 s odkazem na náleží Ústavního soudu ze dne 3. října 2006, sp. zn. I. ÚS 212/06 judikoval, že „Poučení účastníků řízení postupem podle

---

³⁴² Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. ledna 2011, sp. zn. 26 Cdo 592/2010, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. března 2011, sp. zn. 26 Cdo 1522/2010, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. dubna 2011, sp. zn. 26 Cdo 5231/2009, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. května 2011, sp. zn. 28 Cdo 4668/2009, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. října 2011, sp. zn. 26 Cdo 4590/2009, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. června 2012, sp. zn. 26 Cdo 3799/2010.

ustanovení § 118a odst. 2 o.s.ř. přichází v úvahu jen tehdy, jestliže možné jiné právní posouzení věci vyžaduje doplnění vylíčení rozhodujících skutečností (a navržené důkazů je prokazující), významných z pohledu skutku, který je předmětem řízení.³⁴³

Z tohoto bychom mohli učinit závěr, že není-li třeba nové skutečnosti doplnit, nemá soud povinnost o svém odlišném právním pohledu na věc účastníky informovat.³⁴⁴ Rozhodnutí, v němž se soud sice s právním názorem účastníka řízení neztotožní, nicméně vychází ze skutkového stavu v řízení plně zjištěného, pak není rozhodnutím překvapivým. Soud na rozdíl od zjištěného skutkového stavu totiž není právním názorem, tj. právním posouzením tohoto skutkového stavu žalobcem (navrhovatelem), vázán, což plyne z ustanovení § 153 odst. 2 o.s.ř.³⁴⁵ Soud je podle uvedeného ustanovení vázán pouze zjištěným skutkovým stavem a návrhy účastníků.³⁴⁶ Dikci daného ustanovení je třeba chápat v tom smyslu, že je to soud, kdo je v daném řízení oprávněn rozhodnout o aplikaci práva na jemu předloženou věc, tj. vychází se zde ze zásady *iura novit curia* a obecného účelu a funkce soudnictví.³⁴⁷ Překročením návrhu by proto bylo přiznání něčeho odlišného, než bylo návrhem požadováno, nebo přiznání žalovaného plnění z jiného skutkového základu, než který byl předmětem řízení. „Není však překročením návrhu, jestliže soud skutek, který byl předmětem řízení, posoudí po právní stránce jinak, než to učinil žalobce, a jestliže na základě takového právního posouzení věci přizná žalobci požadované plnění [...]“.³⁴⁸ Nelze tím však rozumět, že by soud směl argumentaci účastníků týkající se právního posouzení případu v průběhu řízení ignorovat jako nadbytečnou či nepodstatnou či neměl povinnost vypořádat se s ní v odůvodnění svého rozhodnutí. Bude-li součástí podání či přednesu stran i právní hodnocení věci (rozuměno explicitní, nikoli jen implicitně vyjádřené skrze tvrzené rozhodné skutečnosti), měl by soud v průběhu řízení i na tuto aktivitu účastníků řízení vhodně reagovat.

---

³⁴³ A obdobně např. další rozhodnutí Nejvyššího soudu: usnesení ze dne 27. června 2003, sp. zn. 21 Cdo 121/2003, rozsudek ze dne 25. května 2006, sp. zn. 22 Cdo 2335/2005, rozsudek ze dne 15. března 2007, sp. zn. 21 Cdo 194/2006, rozsudek ze dne 29. dubna 2009, sp. zn. 21 Cdo 3090/2008, rozsudek ze dne 8. března 2011, sp. zn. 26 Cdo 1522/2010.

³⁴⁴ Shodně například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. května 2006, sp. zn. 21 Cdo 1006/2005.

³⁴⁵ Shodně např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. července 2003, sp. zn. 25 Cdo 1934/2001.

³⁴⁶ Návrhem pak není vázán, tj. může jej překročit, jestliže řízení bylo možno zahájit i bez návrhu, nebo jestliže z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky.

³⁴⁷ Zdeněk Kühn k tomu dodává, že „soudce nesmí jít v klasickém sporném řízení nad návrhy stran, ale může zvolit zcela jinou právní cestu, jak ke svému rozhodnutí dojít, protože je dost dobře možné, že obě strany argumentují nesprávně (nesprávným právním ustanovením nebo nesprávným výkladem)“. Srov. KÜHN, Zdeněk, *Iura novit curia: aplikace starého principu v nových podmínkách. Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, č. 8, s. 296.

³⁴⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. dubna 2007, sp. zn. 32 Odo 1528/2005, obdobně také DRÁPAL, Ljubomír. In DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád: komentář. I. díl (§ 1-200za)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1033 (§ 153).

Soud musí vždy vyhodnotit, zda dosavadní výsledky řízení ukazují na dostatečnost vylíčení rozhodných skutečností a navržených důkazů, což nutně vyžaduje předběžné právní posouzení věci soudem a jeho srovnání s právním názorem účastníků. Tím jej jednoznačně bere v potaz a nakládá s ním jako s určitou pracovní hypotézou, která se v průběhu řízení buď potvrdí, či vyvrátí. V zájmu předejití překvapivému rozhodnutí pak přizpůsobí další postup, včetně aplikace § 118a o.s.ř. Účelem však není přímo právní disputace, ale reflexe účastníkovra právního názoru a s ním souvisejících vazeb na skutkovou stránku věci při postupu vytváření soudního rozhodnutí. David smysl poučovací povinnosti dle § 118a o.s.ř. posuzuje v tomtéž směru a vlastní účel nevidí ve vyvolání adekvátní právní analýzy ze strany účastníků, ale v dání impulsu pro eventuální doplnění skutkových tvrzení.³⁴⁹

Samotné poskytnutí poučení dle dikce § 118a odst. 2 o.s.ř., resp. jednotlivé výklady jeho obsahu a smyslu, pak můžeme podrobit testu souladnosti se zásadou rovnosti účastníků řízení plynoucí z práva na spravedlivý proces a obsaženou výslovně v § 18 o.s.ř. V tomto ohledu nalézáme několik možných sporných aspektů, které teoreticky lze považovat za způsobilé narušit rovnost účastníků řízení.

Prvním z nich je již adresování daného poučení. Zde je třeba zdůraznit, co bylo zmíněno výše a to, že uvedené poučení je sice primárně směřováno nejčastěji k žalobci (navrhovateli), nicméně má signalizační funkci také vůči žalovanému (jiným účastníkům). Ti mohou na základě poučení, které se dostává druhé straně (resp. jinému účastníkovi) dospět k závěru o stavu prokázání skutečností tvrzených protistranou. Tím se jim zprostředkovaně dostává informace o jejich zatímní pozici, čímž se stává postup soudu více předvídatelný i ve vztahu k nim a mohou na základě poučení poskytnutého jinému účastníkovi procesně reagovat doplněním vlastních tvrzení či návrhem nových důkazů (to vše v rámci limitů koncentrace řízení, i následně poté, co již ke koncentraci řízení došlo, neboť ustanovení § 118b o.s.ř. mezi výjimky z koncentrace řízení uvádí i situaci, kdy účastníci budou tvrdit nové skutečnosti či navrhopvat nové důkazy poté, co byl některý z nich vyzván k doplnění rozhodujících skutečností podle § 118a odst. 2 o.s.ř.).

K porušení zásady rovnosti pouze z důvodu směřování poučení vůči jedné straně sporu tedy obecně docházet nebude, nicméně to za předpokladu dodržení určitých pravidel při tomto postupu. Mezi ně bychom mohli zařadit především zajištění rovné možnosti všech účastníků dostavit se na jednání, při němž se poučení kterémukoli z nich poskytuje,

---

³⁴⁹ DAVID, Ludvík. Poznámky k poučení účastníků soudem podle § 118a odst. 1, 2 o. s. ř. *Právní praxe*, 2001, roč. 49, č. 10, s. 629.

prostřednictvím řádného předvolání a jeho účinného doručení.³⁵⁰ Základním pravidlem je potom dodržení zásady rovnosti s ohledem na obsah poučení, který je také druhým sporným aspektem při posouzení souladnosti institutu poučovací povinnosti dle § 118a odst. 2 o.s.ř. se zásadou rovnosti.

Poučení o odlišném právním posouzení věci. Důvodová zpráva k zákonu č. 30/2000 Sb. uvádí, že „účastníci nebudou přímo poučováni o hmotném právu; to platí i o poučovací povinnosti podle § 118a odst. 2, při níž možnost jiného posouzení věci po právní stránce než podle účastníkovra právního názoru je jen důvodem (pohnutkou či motivem), pro který je soud povinen účastníka poučit o povinnosti doplnit vyličení rozhodných skutečností, který však soud účastníku nesděljuje“.³⁵¹ Petr Hlavsa k poučení dle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. shodně deklaruje, že „Účastníci nejsou poučováni o hmotném právu, což platí i o poučovací povinnosti podle odst. 2, kdy možnost jiného posouzení věci po právní stránce je jen důvodem, pro který je soud povinen účastníka poučit o povinnosti doplnit vyličení rozhodných skutečností, které však soud účastníku nesděljuje“.³⁵² Shodný náhled sdílí i Bureš, který hovoří o tom, že do poučení se promítá hmotné právo, které je tedy jen jeho východiskem; samotné „poučení je promítnuto do procesní podoby, takže účastníku soudce nemusí vysvětlovat, o jaké ‚možné‘ hmotněprávní posouzení jde, ale poučuje ho tehdy, jestliže z jiného ‚možného‘ hmotněprávního posouzení vyplývá potřeba doplnit rozhodná tvrzení.“³⁵³

Poučení tedy dle těchto autorů nespočívá ve výslovném sdělení odlišného právního posouzení; toto není přímým účelem poučení, což lze dovodit také ze znění ustanovení § 118a odst. 2 o.s.ř., resp. z něj přímo neplyne povinnost soudu právní názor před účastníky výslovně deklarovat. Existence odlišného právního názoru soudu je příčinou poučení ve spojitosti s neúplností skutkových přednesů stran.³⁵⁴ Zřejmým důvodem je tedy nutnost uvést další skutečnosti k tomu, aby soud ve věci mohl meritorně rozhodnout, aniž by musel rozhodnout v neprospěch účastníka řízení pro neunesení břemene tvrzení v důsledku nesprávného posouzení věci.³⁵⁵ Tím má být získán podklad pro rozhodnutí, tj. účastník musí tvrdit takové

---

³⁵⁰ Srov. výše uvedená specifika poskytnutí poučení v případech, kdy účastník z vážných důvodů nemohl být poučen při jednání.

³⁵¹ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 30/2000 Sb., sněmovní tisk 257/0.

³⁵² HLAVSA, Petr. *Občanský soudní řád a soudní řád správní a předpisy související s úvodem k aplikaci komunitárního práva a k předběžné otázce*. 4. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 4. 2006. Praha: Linde Praha, 2006, s. 141.

³⁵³ BUREŠ, Jaroslav. In DRÁPAL, BUREŠ a kol: *Občanský soudní řád...*, s. 830.

³⁵⁴ Srov. také obdobně rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. června 2010, sp. zn. 33 Cdo 2954/2008, jakkoli ten byl následně zrušen nálezem Ústavního soudu ze dne 1. března 2011, sp. zn. II. ÚS 2877/10.

³⁵⁵ Následovat bude poučení dle § 118a odst. 3 o.s.ř., neuvedou-li účastníci zároveň také důkazní návrhy.

skutečnosti, kterých je třeba pro aplikaci konkrétní právní normy, tzn. je třeba doplnění daného skutkového stavu o další skutečnosti, tak aby mohlo dojít k jeho subsumpci pod hypotézu této právní normy. Bez tvrzení dalších skutečností by užití uvedené normy nebylo možné a aplikace jiné právní normy na dosud předestřený skutkový nepřichází v úvahu. Soud by byl nucen rozhodnout buď zcela či částečně na základě neunesení břemene tvrzení.

Na druhou stranu se jednoznačně nabízí otázka, jak má soud účastníkům signalizovat nutnost doplnění dalších rozhodných skutečností plynoucí z odlišného právního posouzení věci, aniž by účastníku toto odlišné právní posouzení přímo sdělil, tj. vysvětlil mu, jakou právní normu a jakým způsobem hodlá na danou věc aplikovat. Z judikatury, jak již bylo výše nastíněno, plyne, že postup má být shodný s poučením dle § 118a odst. 1 o.s.ř., resp. z má něj vycházet.³⁵⁶ Aby poučení bylo zároveň pro účastníky srozumitelným, nemůže se však soud omezit jen na výzvu k doplnění dalších skutečností, ale bude muset účastníkům sdělit, v jakém smyslu tvrzení skutečností nejsou úplné, čímž jim nutně zároveň bude muset částečně vyjevit, proč takto mají činit. Například Svoboda se domnívá, že nelze poučit účastníka o neunášení břemene tvrzení, „aniž by mu ve stručnosti řekl, proč k takovému závěru dospěl. Odpověď na toto „proč“ nutně musí vést k poučení o hmotném právu upravujícím konkrétní spornou situaci.“³⁵⁷ David k obsahu a formulaci poučení potom konstatuje, že nepostačí hovořit obecně o potřebě doplnit „neúplná tvrzení“ nebo „vyličení rozhodných skutečností“, ale je třeba „přinejmenším naznačit či přímo říci, jakým směrem, resp. na základě jaké potenciální právní kvalifikace se má toto doplnění provést“.³⁵⁸ Jakkoli oba náhledy můžeme považovat za podobné, nelze se ztotožnit s prvně uvedeným v části spočívající v označení poučení za přímé poučení o hmotném právu. Jedná se spíše o obeznámení s potenciálním právním posouzením dané věci, nikoli vlastní výklad či obeznámení s právními normami obecně.

Obsah poučení soudu je proto třeba založit na zpřístupnění odlišného posouzení věci soudem v té míře, aby účastníku řízení bylo zřejmé, o čem má doplnit další skutečnosti, nikoli však přímo, jaké konkrétní skutečnosti má doplnit. Poučení soudu by mělo být ovšem vždy konkrétní a jasné. Účastník z něj musí být schopen pochopit, že se tak děje z důvodu možné jiné právní kvalifikace věci soudem, a že v důsledku toho je třeba uvést právně významnou

---

³⁵⁶ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. června 2010, sp. zn. 23 Cdo 721/2008.

³⁵⁷ SVOBODA, Karel. *Dokazování*. 1. vydání. Praha: ASPI Wolters Kluwer, 2009. s. 308.

³⁵⁸ DAVID, Ludvík. Poznámky k poučení účastníků soudem podle § 118a odst. 1, 2 o. s. ř. *Právní praxe*, 2001, roč. 49, č. 10, s. 633.

skutečnost, jejíž tvrzení v řízení je nezbytné z pohledu úplné subsumpce skutkového stavu pod hypotézu právní normy, jejíž aplikaci soud zvažuje.³⁵⁹

Půjde tedy o situace, kdy soud již na základě tvrzených a prokázaných skutečností dospěl k určitému zjištění o skutkovém stavu věci a vycházející z těchto poznatků je schopen předběžně učinit závěry stran právního posouzení. Účelem poučení není upozorňovat účastníka na nesprávnost jeho návrhu, jímž je vyjádřen cíl sledovaný procesním úkonem jako podstatná náležitost každého podání (§ 42 odst. 4 o.s.ř.). Soud postupem dle § 118a odst. 2 o.s.ř. reaguje na procesní situaci, v níž nelze účastníkovu návrhu vyhovět pro absenci tvrzení podstatné právní skutečnosti, nikoli pro omyl ve vlastním návrhu, jehož převzetí do rozhodnutí se účastník právě vylíčením všech skutečností a navržením důkazů k jejich prokázání snaží docílit.

Krajský soud v Ústí nad Labem uvedl ve svém rozsudku ze dne 27. listopadu 2008, sp. zn. 10 Co 344/2007: „Hraničním limitem, kdy ještě lze a kdy naopak již nelze poučovat účastníky o doplnění skutkových okolností či (úpravě) žalobního návrhu (podání), je zde okruh (uvažováno z pohledu soudu) otázek, které lze účastníku (ještě) signalizovat (zprostředkovat k řešení) na podkladě procesních norem, nikoliv v důsledku poučení o hmotném právu, neboť ve smyslu ust. § 5 o. s. ř. soudy poskytují účastníkům (pouze) poučení o jejich procesních právech a povinnostech.“³⁶⁰

Obsah návrhu v podání účastníka, ať už se jedná o žalobní petit, či návrh žalovaného je požadavkem plynoucím především ze zhodnocení věci účastníkem, z jeho pohledu na skutkový stav a jeho právního názoru na něj. V návrhu se promítá cíl účastníka, jímž je jeho vlastní úspěch ve sporném řízení. Soud není oprávněn v tomto směru poskytovat poučení či výzvy k odlišné formulaci návrhu, neboť by tím zřetelně podporoval právě cíle jedné nebo druh strany sporu. Nemůže proto radit účastníku, koho správně žalovat,³⁶¹ ani jakých hmotněprávních úkonů je třeba, aby byla žaloba či procesní obrana úspěšná, či jinak odstraňovat nesprávnosti v právním posuzování věci ve prospěch jednoho z účastníků. Nepřípustné by bylo např. poučení o nedůvodnosti žaloby, možnosti uplatnit obdobný či zcela jiný nárok, než který byl v žalobě skutkově vymezen vycházející ze zcela jiných skutkových

---

³⁵⁹ Srov. obdobně např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. dubna 2010, sp. zn. 28 Cdo 3826/2009.

³⁶⁰ Uvedený závěr Krajského soudu v Ústí nad Labem potom přejal i Nejvyšší soud do svého rozsudku ze dne 27. března 2012, sp. zn. 30 Cdo 2648/2010.

³⁶¹ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. listopadu 2010, sp. zn. 30 Cdo 4581/2009. Zde nalezneme však i výjimky a to v podobě poučení dle § 43 o.s.ř. o nedostatku způsobilosti být účastníkem řízení. Viz výše.

tvrzení.³⁶² Takové poučení by zřetelně vybočovalo z mezí procesních pravidel sporu, oslabovalo by úlohu soudu jako nestranného orgánu a zakládalo tak nerovnost mezi účastníky občanského soudního řízení.^{363, 364}

Jestliže soud v rámci poučení dle § 118a odst. 2 o.s.ř. poskytne účastníku poučení o hmotněprávní stránce věci tak, že mu tím poskytne návod k učinění hmotněprávních úkonů (tj. ze strany soudu půjde ve své podstatě o právní poradenství suplující funkci právního zástupce účastníka), budeme proto jistě moci hovořit o porušení zásady rovnosti účastníků řízení. Takový postup by byl ve zjevném rozporu s právem účastníků na spravedlivý proces ve smyslu článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, neboť by privilegoval některou z procesních stran. Ve sporném řízení soudu nepřísluší poučovat účastníky sporu o jejich hmotněprávních nárocích.³⁶⁵ Ústavní soud v souvislosti s poučením dle § 118a odst. 2 o.s.ř. hovoří o nutnosti zachování zásady rovnosti, která zde soud limituje, a zároveň nachází mez poučení v identitě předmětu řízení.³⁶⁶ Poučení jednoho z účastníků řízení o vhodnosti a možnosti uplatnit další nárok (přímo neplynoucího ze stávajícího rozsahu vymezení předmětu řízení) by jednak zasahovalo do rovného postavení všech účastníků a jednak by bylo narušením dispoziční zásady, neboť by šlo nad rámec předmětu řízení. A vymezení předmětu řízení je ve sporném řízení v dispozici účastníků řízení, nikoli soudu.

Nalézt hranici mezi poučením o hmotném a procesním právu ovšem není snadné, resp. lze dokonce tvrdit, že v souvislosti s účelem ustanovení § 118a o.s.ř. jde o vysloveně nelehký úkol, který byl soudcům uložen. Rigidní setrvání na nepřípustnosti jakéhokoliv náznaku poučení o hmotném právu by způsobilo praktickou nemožnost aplikace § 118a odst. 2 o.s.ř.,³⁶⁷ na druhou stranu ovšem platí, co bylo uvedeno výše a to, že poučením o hmotném právu zacíleným na jednu ze stran civilního řízení lze narušit rovnost postavení účastníků řízení a tím i důvěru v nestrannost soudu. Při hledání odpovědi na otázku, jak správně poučení provést, nalézáme několik protichůdných názorů.

---

³⁶² Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. dubna 2004, sp. zn. 25 Cdo 2002/2002, v němž se uvádí, že: „Soud je podle ustanovení § 118a odst. 2 o.s.ř. povinen žalobce vyzvat, aby doplnil vyličení rozhodných skutečností, a poučit jej o způsobu doplnění i o následcích nesplnění výzvy, jestliže je toho pro odlišný náhled soudce na právní kvalifikaci uplatněného nároku zapotřebí; uvedené však neznamená, že soud je povinen poučit žalobce též o tom, že může uplatnit obdobný či zcela jiný nárok, než který v žalobě skutkově vymezil.“

³⁶³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. listopadu 2010, sp. zn. 30 Cdo 4581/2009.

³⁶⁴ Srov. dále např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. dubna 2010, sp. zn. 29 Cdo 2045/2008, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. prosince 2009, sp. zn. 23 Cdo 3848/2007.

³⁶⁵ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. června 2010, sp. zn. 23 Cdo 721/2008.

³⁶⁶ Srov. náleží Ústavního soudu ze dne 18. března 2010, sp. zn. III. ÚS 2809/09.

³⁶⁷ Obdobný závěr ovšem můžeme vyslovit i ve vztahu k postupu dle § 118a odst. 1 o.s.ř., neboť soud zde vychází ze svého předběžného právního náhledu na věc, k jehož plné aplikaci nemá dostatečně podložen skutkový stav.

Převážná většina rozhodnutí, jak byla i výše zmíněna, spojují postup dle § 118a odst. 2 o.s.ř. jen se situací neunášení břemene tvrzení, tj. že slouží jen k potřebnému doplnění vylíčení rozhodujících skutečností. Smysl a účel ustanovení § 118a odst. 2 o.s.ř. není však zcela obecně a tedy bezvýjimečně pojímán jen natolik úzce. Nejvyššímu soudu je naopak vlastní chápání účelu a funkce poučovací povinnosti dle § 118a odst. 2 o.s.ř. i jako víceméně signalizační poučovací povinnosti, tj. ve smyslu umožnění účastníkům reagovat na jiné právní posouzení případu uváděním nejen nových (dalších) skutečností, ale i vlastních právních argumentů k tomuto názoru. Podle Nejvyššího soudu „nepředvídatelným, resp. překvapivým je takové rozhodnutí, které nebylo možno na základě zjištěného skutkového stavu věci, postupu odvolacího soudu a dosud přednesených tvrzení účastníků řízení předvídat. [...] Předvídatelnost rozhodnutí odvolacího soudu lze docílit i tím, že odvolací soud seznámí účastníky se svým odlišným právním názorem a dá jim možnost se k tomu názoru vyjádřit. Účastník tak ví, že odvolací soud na věc nahlíží jinak, a může tomu přizpůsobit své právní a skutkové námitky.“³⁶⁸

Poučení účastníka řízení o odlišném právním posouzení věci v situaci, kdy není třeba pro faktické užití uvedeného právního posouzení při meritorním rozhodování o věci soudu dodat další tvrzení o rozhodných skutečnostech, tedy není zcela vyloučeno, především, nastane-li tato situace v rámci odvolacího řízení, k níž také Nejvyšší soud tímto způsobem judikoval.³⁶⁹ Zajímavé je i srovnání s rozhodčím řízením, kde se dle § 30 ZOR,³⁷⁰ přiměřeně použijí ustanovení o.s.ř. a tedy i § 118a o.s.ř. Dle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2012, sp. zn. 32 Cdo 4706/2010: „Nemůže obstát právní názor, podle něhož překvapivost rozhodnutí není zákonným důvodem pro zrušení rozhodčího nálezu, resp. že poučení o jiném možném než stranami zvažovaném právním posouzení, s nímž se nepojí potřeba doplnit skutkový stav věci, je zbytečnou formalitou ve smyslu ustanovení § 19 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení a že absence takového poučení neopodstatňuje závěr, že straně nebyla poskytnuta možnost věc před rozhodci projednat ve smyslu ustanovení § 31 písm. e) zákona o rozhodčím řízení.“

Citovaná rozhodnutí naznačují možnost pojetí postupu dle § 118a odst. 2 o.s.ř. jako univerzálnějšího prostředku komunikace soudu s účastníky. Především ve vztahu k řízení v prvním stupni ovšem v judikatuře nacházíme převládající názor, podle něž soud k poučení

---

³⁶⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. března 2010, sp. zn. 32 Cdo 1019/2009, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. října 2010, sp. zn. 30 Cdo 2750/2009.

³⁶⁹ Na druhou stranu nalezneme jistě i zcela opačná rozhodnutí – např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. května 2006, sp. zn. 22 Cdo 2335/2005.

³⁷⁰ Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů.

dle odst. 2 není povinen přistoupit, resp. podle slov zákona neplyne důvod pro poučení.³⁷¹ Je mu však zákonem přímo zapovězeno účastníkům svůj právní názor i tak zpřístupnit?

Při hledání odpovědi na předestřenu otázku nejprve musíme vyjít ze smyslu poučovací povinnosti jak obecné, tak zvláštní. Jejím účelem je předejít stavu, kdy by účastníci pro neznalost procesních práv a povinností byli vůči sobě navzájem znevýhodněni, a dále pak situaci, kdy by pro neschopnost předpovědět vyhodnocení stavu plnění jejich povinností soudem bylo rozhodnuto v jejich neprospěch. Z tohoto pohledu potom musíme uzavřít, že zpřístupnění právního názoru soudu na věc bez navázání na povinnost účastníků řízení činit v důsledku toho procesní kroky není vlastním předmětem poučovací povinnosti.

Platí také samozřejmě, že soudu vyjma ustanovení § 99 o.s.ř. není uloženo, aby upozorňoval účastníky řízení na možný výklad hmotného práva, resp. je v tomto duchu poučoval.³⁷² Postup, podle něž při pokusu o smír předseda senátu zejména s účastníky probere věc, upozorní je na právní úpravu a na stanoviska Nejvyššího soudu a rozhodnutí uveřejněná ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek týkající se věci a podle okolností případu jim doporučí možnosti smírného vyřešení sporu, byl do o.s.ř. včleněn zákonem č. 59/2005 Sb. s účinností od 1. dubna 2005. V důvodové zprávě k tomuto zákonu nenalezneme žádné odůvodnění nutnosti dané změny o.s.ř. Nelze tedy identifikovat vlastní pohnutku zákonodárce pro přijetí této podoby svým způsobem poučovací povinnosti.³⁷³ Drápal k tomu uvádí, že „Ustanovení § 99 odst. 1 věty druhé nepředstavuje poučovací povinnost soudu. Předseda senátu (samosoudce) proto není povinen uvesti opatření, včetně upozornění na právní úpravu a na stanoviska Nejvyššího soudu, provést ke splnění své poučovací povinnosti, ale může je využít (jako součást argumentace) při svém usilování o to, aby řízení skončilo soudním smírem. Nezdaří-li se uzavřít smír, nejde o vadu řízení, která by mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci později přijaté, i kdyby předseda senátu (samosoudce) se řádně nebo dokonce vůbec nepokusil o smír mezi účastníky“.³⁷⁴ Naopak Pavel Vrcha pojímá postup soudu dle § 99 jako jednoznačně znovuzavedení hmotněprávní poučovací

---

³⁷¹ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. června 2003, sp. zn. 21 Cdo 121/2003, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. května 2006, sp. zn. 22 Cdo 2335/2005.

³⁷² Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. ledna 2011, sp. zn. 26 Cdo 592/2010, v němž je odkaz na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. listopadu 1997, sp. zn. 2 Cdo 1450/97 obsahující daný názor. Toto rozhodnutí bylo sice zrušeno nálezem Ústavního soudu ze dne 24. září 1998, sp. zn. III. ÚS 139/98, nikoli však kvůli tomuto právnímu názoru.

³⁷³ Chalupa ve vztahu k zavedení tohoto ustanovení uvádí stanovisko, jež je hodné povšimnutí. Zákonodárce dle něj tímto stanoví, že soud při vydání rozhodnutí vychází nejen z právních předpisů, ale v zájmu jednotného rozhodování (předvídatelnosti rozhodování) i z judikatury uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek. Srov. CHALUPA, Luboš. Právní význam judikatury. *Bulletin advokacie*, 2011, roč. 2011, č. 6, s. 25.

³⁷⁴ DRÁPAL, Ljubomír. In DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I, II Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 643 (§ 99).

povinnosti, jakkoli dle něj v určité modifikované formě, což vyvozuje ze svého závěru, že „soud totiž ve věcech, v nichž lze uzavřít smír (tedy ve sporném řízení), má za povinnost vést účastníky, aby takový smír uzavřeli. K tomu mu má sloužit instrument v podobě jakési signalizace právní úpravy a relevantní judikatury účastníkům řízení.“³⁷⁵

Názor, že nejde o vlastní poučení soudu ve smyslu poučovací povinnosti, a proto nelze v případě jejího nesplnění hovořit o vadě řízení, se v této práci částečně přebírá. To, že o.s.ř. v souvislosti s postupem soudu nehovoří o poučovací povinnosti, resp. užívá slova „upozornit“ však nijak nemění vlastní obsahu této činnosti, jímž je seznámení účastníků řízení s hmotněprávními normami. Ve své podstatě tedy jde o typ poučení, jakkoli svou povahou odlišné od klasické koncepce poučovací povinnosti soudu.

Situace, kdy bude přistoupeno k poučení dle § 99 o.s.ř. je přímo navázáno na fakt, že soud se má v řízení pokusit o smír, umožňuje-li to povaha věci. Soud by tedy měl vždy zjistit, zda mezi účastníky existuje alespoň částečná vůle věc vyřešit smírně. Pokud ano, bude teprve tehdy pokračovat dalšími kroky dle § 99 o.s.ř. Je totiž neúčelné, aby tak činil i pokud je zřejmé, že účastníci smír jasně uzavřít nechtějí. Na druhou stranu ovšem můžeme argumentovat tím, že bude-li jim předestřeno, jaké jsou jejich možnosti v rámci smírného řešení, jejich názor na toto se změní. Soud zde tedy musí být schopen každý případ správně vyhodnotit. Postup dle § 99 o.s.ř. by neměl být chápán ve smyslu povinnosti soudu automaticky plněné v každém sporném řízení. Takový přístup by znamenal odhlédnutí od účelu této úpravy i její mimořádné povahy jako instrumentu napomáhajícímu stranám sporu právě jen při jejich snaze o smírné ukončení řízení.

Zcela specifický na formulaci § 99 o.s.ř. je sám obsah poučení, jež má být účastníkům poskytnuto. Soud je povolán k tomu, aby primárně věc s účastníky probral. Co si můžeme představit pod probráním věci s účastníky, není příliš zřejmé. Lze předpokládat, že půjde o činnost podobnou, resp. zřejmě fakticky ztotožnitelnou i prakticky splývající s činností uvedenou pod § 118 odst. 1 a 2 o.s.ř. (zde je možné nalézt částečnou reminiscenci s německým konceptem poučení dle § 139 odst. 1 ZPO – viz níže). Dále jim má zpřístupnit informace o právní úpravě aplikovatelné na předmět řízení (tedy jde vlastně o výklad práva a to konkrétně k věci mu předložené) a dokonce jim má doporučit nějaký způsob vyřešení sporu. Svě promítnutí zde má jistě předvídatelnost soudního rozhodování, neboť soud by nemohl následně schválit smír odporující právu. V tomto bodu je však poučení jednoznačně v určitém rozporu s obsahem ustanovení § 5 o.s.ř. i judikaturou, dle níž soud také není

---

³⁷⁵ VRCHA, Pavel. Aplikace § 99 odst. 1 občanského soudního řádu, *Právní rádce*, 2006, roč. 14, č. 2, s. 29.

povinen poučovat v průběhu řízení účastníky řízení o možném výkladu předpisů hmotného práva.³⁷⁶ Neznamená to ovšem, že by soud tímto poučením měl zákonem umožněno narušit zásadu rovnosti. Tu nelze při činnosti soudu vyloučit a zákon to ostatně ani nečiní. Výklad ustanovení § 99 o.s.ř. musí z této zásady vycházet. Soud poučuje o hmotném právu nikoli ve prospěch jedné ze stran, ale na základě dosud předestřeného skutkového stavu nastiňuje oběma účastníkům možnosti vzájemně prospěšného odklizení sporu. I zde tedy platí, že nemůže např. upozornit na možnost učinit namítnutí promlčení či obdobný úkon. Jiný přístup by znamenal nepřípustné pominutí základních principů soudnictví i civilního procesu, především nestrannosti soudu a rovnosti stran, a z nich plynoucích systematických vazeb ustanovení o.s.ř.

Přímá povinnost seznámit účastníky se svým právním názorem plyne pro soud výslovně až z ustanovení § 157 odst. 2 o.s.ř. upravujícího obsah odůvodnění rozsudku. Zde však nejde o plnění poučovací povinnosti, ale povinnosti objasnění myšlenkových pochodů soudu při tvorbě soudního rozhodnutí prostřednictvím popisu aplikace práva na zjištěný skutkový stav. Jedná se o určité konstatování právního názoru soudu reflektujícího vše, co ohledně projednávané věci vyšlo za řízení najevo či bylo účastníky učiněno, tedy např. i případné hmotněprávní jednání účastníků jako uplatnění či neuplatnění námítky promlčení.

Hovoříme zde ovšem stále o povinnosti soudu, dané mu výslovně zákonem. Nutně se však musíme zamyslet nad tím, zda by bylo možné vyvodit právo soudu vyjádřit svůj předběžný názor na právní hodnocení věci ještě před vynesemím rozhodnutí ze systematického a teleologického výkladu o.s.ř. Státní moc lze dle čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon. Z těchto článků vyplývá nezbytnost existence zákonného podkladu pro výkon státní moci, a tím garantují ochranu proti zneužití státní moci subjektům, vůči nimž je uskutečňována. Souladnost výkladu § 118a odst. 2 o.s.ř. umožňujícímu soudu vyjevit svůj předběžný právní názor na posouzení věci s těmito ústavními pravidly je třeba podrobit zkoušce, a to právě na základě ústavně konformního výkladu ustanovení o.s.ř. Účelem soudního řízení je dle § 1 a § 6 o.s.ř. poskytnout rychlou a efektivní ochranu právům a právem chráněným zájmům účastníků řízení a to při součinnosti soudu a účastníků řízení. Soud musí při naplňování této funkce respektovat práva účastníků plynoucí z ústavního pořádku, zejména právo na spravedlivý proces a také procesní zásady, na nichž je postaven o.s.ř. Jednotlivé zásady by při případné kolizi měly být poměřovány (test proporcionality) a obecně

---

³⁷⁶ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. května 2006, sp. zn. 22 Cdo 2925/2005.

by měl být pokud možno volen takový postup, který předchází vzniku vlastní kolize zásad. Můžeme vyzorovat, že zásady, jejichž střet zde přichází v úvahu, jsou zásada rovnosti, předvídatelnosti, kontradiktornosti, projednací zásada. Nejde ovšem o *a priori* si konkurující zásady, právě naopak. Zpravidla jsou všechny ve vzájemném souladu.

Na položenou otázku tedy je třeba hledat odpověď postupně, prostřednictvím zodpovězení následujících dílčích dotazů. Bude sdělením právního hodnocení věci soudem dříve, než v odůvodnění rozhodnutí některá z nich narušena? Zásada předvídatelnosti jednoznačně ne, neboť právě tím se docílí větší míry jejího projevu. Rozhodnutí nebude pro účastníky překvapivé. Zásady projednací zaměřená na pravidlo, že soud projednává jen to, co mu účastníci předloží, opět zůstane nedotčena, neboť soud sdělením právního názoru nevnáší sám do řízení žádné skutečnosti či důkazy, pouze hodnotí zatím zjištěný skutkový stav. Kontradiktornost řízení se naopak může rozvinout a to jak mezi účastníky navzájem, tak i ve vztahu k soudu. Pro účastníky se řízení na základě předestřené právního posouzení stává přehlednějším, a mohou v něm efektivněji a adekvátněji postupovat a vzájemně reagovat. A zásada rovnosti? Pouhé sdělení něčeho, co by soud při budoucím rozhodnutí stejně učinil relevantním východiskem, nezasahuje do rovnosti stran, pouze je na tento fakt připravuje a vlastně ještě umožňuje účastníkům soud ovlivnit formou rozvoje kontradiktorní rozpravy v řízení, předložením argumentů oběma stranami či uvedením skutečností, které třeba ani soudem nemusely být považované za chybějící či zohlednitelné.³⁷⁷

Tento závěr je činěn ovšem striktně ve vztahu k pouze předběžnému nestrannému sdělení odlišného právního posouzení věci [zřejmě neúměrně rozšiřujícím by potom byl výklad § 118a odst. 2 o.s.ř. ve smyslu vyjevení obecného (nejen odlišného) právního náhledu na posouzení věci, jakkoli i vůči tomuto by platil shora uvedený závěr o neexistenci skutečné kolize se zásadou rovnosti], nikoli k cílenému poučení směřujícímu vůči některé ze stran spočívajícím ve výkladu práva z pohledu možného postupu v řízení, jímž by tento závěr co nejlépe podložila či jej vyvrátila. Kromě vlastního návodu se potom soud musí vystříhat i předestření vhodnosti konkrétních hmotněprávních kroků, jako například uplatnění námitky promlčení zdůrazněním jejího zatímního neuplatnění atp. To však platí obecně ve vztahu k § 118a odst. 2 o.s.ř., tj. i v situacích, kdy je třeba doplnění dalších skutečností.

---

³⁷⁷ Srov. také závěr Petera Jendrejáka ve vztahu k seznámení účastníků řízení s odlišným právním názorem na posouzení věci, podle nějž bez takového postupu nemusí dojít k správnému zjištění skutkového stavu a obecně k odnětí možnosti účastníků efektivně jednat před soudem. JENDREJÁK, Peter. Je súd povinný oboznámiť účastníkov konania, že súd mieni posúdiť vec právne inak ako účastníci? Alebo o výklade práva s ľudskou tvárou. *Justičná revue*. 2006, roč. 58, č. 11, s. 1737.

Okamžik, kdy by soud měl takto postupovat, potom nelze s obecnou závazností určit. Rozhodujícím aspektem je nutnost poučit účastníky při jednání, tj. v přímém kontaktu s nimi. Zda se tak stane ihned na jeho počátku (jak navrhuje např. David, zejména, je-li z dosavadních tvrzení účastníků možné vyvodit vícero právních posouzení),³⁷⁸ nebo až v jeho průběhu, poté, co si soud na základě provedeného dokazování ujasní svůj náhled na skutkový stav věci, u níž doposud tento nebyl pro něj dostatečně přehledný, vždy bude záležet na individuálním přístupu soudu. Podstatné je, aby byl účastníkům dán prostor na tento právní náhled efektivně reagovat. Karel Svoboda proto upozorňuje, že by se tak mělo stát „nejpozději před rozhodnutím ve věci, a to formou stručného sdělení předběžného hmotněprávního a důkazního hodnocení situace ze strany soudu a jeho důvodů. [...] Jedině tak mohou účastníci včas zareagovat na závěry soudce. Včasné a dostatečně konkrétní poučení o hmotněprávní a důkazní situaci v konkrétním sporu je zejména ve složitých sporech nutnou součástí práva na spravedlivý proces.“³⁷⁹ Onen nejzazší okamžik pro postup dle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. v řízení je však třeba v návaznosti na Svobodu upřesnit tak, že soud je povinen účastníky poučit a učinit příslušnou výzvu do vyhlášení rozhodnutí ve věci, aby tito mohli adekvátně reagovat. Soud by však měl dbát o efektivnost poskytovaného poučení a splnit ji zákonem stanoveným způsobem při nejbližší příležitosti následující poté, kdy nutnost poučení a výzvy v řízení zjistí. K poskytnutí poučení až po přednesu závěrečných řečí sice může podle specifických okolností řízení skutečně dojít (v důsledku nově tvrzených skutečností v souladu s úpravou koncentrace řízení), nicméně mělo by to být skutečně zcela výjimečné. V opačném případě by soud svým počínáním paradoxně přispíval k průtahům, nepřehlednosti řízení a jeho nepředvídatelnosti.

4.4.3.4 Speciální poučovací povinnost dle § 118a odst. 2 o.s.ř. a legitimní očekávání obdobného rozhodnutí v obdobné věci

Ve vztahu k předvídatelnosti soudního rozhodnutí ve smyslu rozhodování obdobných případů stejně se nabízí otázka, zda situací odůvodňující uplatnění § 118a odst. 2 o.s.ř. je jen ta, kdy soud právně posuzuje věc odlišně od účastníka (tj. zejména ve smyslu aplikace jiného ustanovení hmotného práva – tj. např. často uváděný modelový případ, kdy účastník posuzuje projednávanou věc jako nárok na zaplacení nájemného, ovšem soud pro absolutní neplatnost

---

³⁷⁸ DAVID, Ludvík. Poznámky k poučení účastníků soudem podle § 118a odst. 1, 2 o. s. ř. *Právní praxe*, 2001, roč. 49, č. 10, s. 633.

³⁷⁹ SVOBODA: *Dokazování*, s. 296. Autor publikace zastává stanovisko, že jde o hmotněprávní poučení. Tento závěr však není v této práci přejímán.

nájemní smlouvy na věc nazírá jako na nárok vyplývající z bezdůvodného obohacení) nebo i situace, kdy tato odlišnost spočívá v odlišném právním názoru soudu oproti názoru obsaženému v rozhodnutí vydaném dříve v obdobné věci, z něž účastník vychází. Existence judikatury k věci v podstatných aspektech se shodující s projednávaným případem je důležitým hlediskem pro následné právní posouzení, s nímž je svázáno legitimní očekávání účastníků řízení, chráněné jako atribut právního státu. Vzhledem ke zřejmé podobnosti obou situací lze dospět k závěru, že aplikace § 118a odst. 2 o.s.ř. je i tady možná a vhodná.

Přistoupíme-li tedy na aplikovatelnost uvedeného ustanovení, vyvstává zde navíc nutnost řešit, zda soud má a priori vycházet z toho, že účastník očekává rozhodnutí konformní s rozhodnutím v obdobné věci již vydaným, zda tedy takové rozhodnutí zná, a proto by jej odlišné rozhodnutí překvapilo, nebo zda soud má takto postupovat jen tehdy, pokud účastník toto své očekávání před soudem projeví, tj. například odkazem na uvedené rozhodnutí či formulací svého právního posouzení v souladu s tímto rozhodnutím.

V později zmiňovaném případě se postup dle § 118a odst. 2 o.s.ř. jeví zcela přílehlavým, neboť účastník se zde ztotožňuje s názorem obsaženým v rozhodnutí a soud naopak zastává názor odlišný. V prvně popsáném případě, kdy účastník na dané rozhodnutí nijak neodkazuje, a je otázkou, zda je vůbec zná, lze uvažovat o různých situacích v odlišnosti právního posouzení případu. Zaprvé sám účastník má od tohoto rozhodnutí odlišné stanovisko (ačkoli na tuto odlišnost nijak neupozorňuje) a soud dané stanovisko zastává taktéž. Pak právní posouzení případu účastníkem i soudem je totožné a uplatnění § 118a odst. 2 o.s.ř. je ve vztahu k odchýlení se od judikatury ve své podstatě nadbytečné, ne-li irelevantní. Poučení o existenci tohoto odlišného stanoviska by pak bylo čistě hmotněprávním poučením, které by se pohybovalo již zcela mimo rámec procesních povinností soudu i míjelo vlastní účel poučení. Soud by však měl být schopen se s tímto odlišným rozhodnutím vypořádat v rámci odůvodnění následně vydaného rozhodnutí.

Naopak bude takové poučení zřejmě namístě, pokud účastník sice na dřívější rozhodnutí neodkazuje, a nelze tak přímo dovodit jeho očekávání obdobného rozhodnutí, nicméně zároveň jeho právní posouzení je s tímto rozhodnutím třeba i jen částečně shodné. Potom by (přesto, že účastník uvedené rozhodnutí nezná) odlišné rozhodnutí soudu bylo rozhodnutím překvapivým a soud by měl účastníky ve smyslu § 118a odst. 2 o.s.ř. poučit. Zde se projeví zcela předpoklad očekávání stejného rozhodnutí na základě respektu k legitimnímu očekávání účastníka řízení.

Další variantou (sice méně pravděpodobnou) bude, že účastník bude věc právně posuzovat odlišně jak od dřívějšího rozhodnutí, tak od soudu rozhodujícího jeho kauzu.

Potom je skutečně zcela nejasné, zda soud má do řízení tento třetí názor vnášet, nebo jen jej poučit čistě ve vztahu k jeho odlišnému právnímu posouzení a dřívější rozhodnutí v poučení pominout. Později uvedené se jeví jako vhodnější a vzhledem k smyslu předvídatelnosti soudního rozhodování, jímž je chránit legitimní očekávání účastníka ve vztahu k rozhodnutí soudu, přílehavější, neboť ve vztahu k tomuto „třetímu názoru“ žádné očekávání u takového účastníka nelze dovodit. V opačném případě by se z poučení dle § 118a odst. 2 o.s.ř. již stávalo spíše obeznámení účastníků řízení s veškerými možnými variantami interpretace právních předpisů, z nichž lze v řízení vycházet, čímž by řízení před soudem získalo nádech odborné přednášky, pro niž neexistuje z hlediska zásady předvídatelnosti žádný podstatný důvod. K danému problému je proto vhodné přistupovat racionálně a vždy individuálně dle okolností projednávané věci. Soud by měl i zde respektovat konstantní judikaturu a vycházet z ní, pokud nehodlá v souladu s ní rozhodnout, měl by se s tímto řádně vyrovnat v odůvodnění. To neznamená ovšem, že by obsahem odůvodnění měl být rozsáhlý právní rozbor. Naopak soud by měl stručně, avšak jasně uvést důvody odchýlení od jednotné judikatury, vysvětlit vlastní postup při právním posouzení věci a vyrovnat se s argumentací účastníků řízení jako třetím právním náhledem na věc.

Ustanovení § 118a odst. 2 o.s.ř. tedy aplikačně dopadá i na poučení o odchýlení se od stávající judikatury. Vždy však musí být sledován primární účel poučení a výzvy dle § 118a odst. 2 o.s.ř., jímž je upozornění na neunášení břemene tvrzení, resp. zajištění možnosti účastníků řízení relevantně reagovat na odlišné právní posouzení soudu.

V souvislosti s novým občanským zákoníkem a jeho dopadem na použitelnost stávající judikatury vytvořené k občanskému zákoníku, z. č. 40/1964 Sb. se nabízí ještě jedna otázka. Bude soud muset postupovat dle § 118a odst. 2 o.s.ř. i ve vztahu k situaci, kdy účastník bude vycházet ze „staré“ judikatury, jakkoli tato již z pohledu NOZ nebude mít své opodstatnění? Nelze odpovědět tak, že s novým občanským zákoníkem pozbývá dosavadní soudní výklad svůj význam. NOZ je sice novým zákonem, ale logicky přejímá dosavadní instituty soukromého práva, jakkoli některé modifikuje a přidává nové. I nadále proto velké penzum judikatury bude plně relevantní i pro interpretaci NOZ.

Úkolem soudu jistě není poskytovat účastníkům právní poradenství stran aplikace materiálního práva. Nelze proto ani pod § 118a odst. 2 o.s.ř. subsumovat postup, kdy by soud účastníky byl povinen seznámit s judikatorním posunem v souvislosti s NOZ. Nicméně můžeme jistě vycházet z výše nastíněných případů a jejich řešení a dospět k závěru, že bude-li se účastník ztotožňovat se „starou“, pro výklad NOZ nepoužitelnou judikaturou a zakládat na tom svou argumentaci, měl by jej soud o svém závěru ji neužít, tj. věc právně posoudit

odlišně, poučit, a to v případě, že v důsledku tohoto účastníci netvrdí rozhodné skutečnosti, či je pravděpodobné, že by jinak uvedli další pro objasnění věci rozhodné skutečnosti. Jinými slovy, jestliže účastníci veškerou svou skutkovou a právní argumentaci zakládali doposud na tomto očekávaném hledisku soudního rozhodnutí, měl by je soud upozornit, že pro účely rozhodnutí nehodlá z tohoto hlediska vycházet a v souvislosti s tím vyzvat k doplnění potřebných skutečností či jejich upřesnění.

Poučení dle ustanovení § 118a odst. 2 o.s.ř. by tedy mělo plnit účel signalizačního poučení, jehož účelem je sice umožnit účastníkům reagovat na odlišné právní posouzení věci právními námitkami, nicméně primárně v souvislosti s nutností získání dalších potřebných skutečností pro rozhodnutí ze strany účastníka řízení, resp. jako usměrnění jejich skutkové a zprostředkovaně i právní argumentace, je-li zřejmé, že to povede k náležitému objasnění věci. Naopak nelze tento postup ztotožňovat s hmotněprávním poučením ve smyslu návodu či rady stran konkrétních kroků v řízení poskytnuté některému z účastníků tak, aby ve věci byl úspěšný. Zde by se jednalo o zcela neodůvodněné porušení zásady rovnosti a nestrannosti.

4.4.3.5 Poučení dle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. a její dopad na koncentraci řízení

Mezi výjimky z koncentrace řízení zařadil zákonodárce při přijetí tzv. souhrnné novely i nové skutečnosti či návrhy nových důkazů uváděné poté, co bylo vůči jednomu z nich postupováno dle § 118a odst. 2 o.s.ř. Šlo tedy pouze o situace, kdy soud vyzve účastníka, aby v potřebném rozsahu doplnil vylíčení rozhodných skutečností a to v souvislosti s tím, že dle jeho pohledu je věc možné po právní stránce posoudit jinak než podle účastníkovy právního názoru. Vyhodnocení nutnosti chápat daný stav jako výjimku z koncentrace řízení je zcela pochopitelné a logické. Jedná se o stav, kdy účastníci uvedli veškeré skutečnosti a důkazy prokazující jejich tvrzení, čímž splnili povinnost tvrzení a důkazní povinnost. Až na základě těchto skutečností dospěje soud k závěru, že věc je třeba právně posoudit odlišně od právního názoru účastníků. Aby takto mohl učinit, je nutné doplnit ještě další skutečnosti, které by ovšem při neexistenci této výjimky z koncentrace zpravidla doplněny být nemohly, neboť účastníci by po poučení dle § 118a odst. 2 o.s.ř. mohli uvést pouze ty skutečnosti a navrhnout ty důkazy, které by byly podřaditelné pod zbývající výjimky z koncentrace obsažené v § 118b o.s.ř. Prakticky by ve většině případů nebylo možné k nově tvrzeným skutečnostem či důkazům přihlédnout, což by znamenalo pro účastníky nepředvídatelný postup soudu.

Zákonem č. 404/2012 Sb. došlo s účinností ke dni 1. ledna 2013 k novelizaci o.s.ř. Hlavní změna, kterou uvedený zákon přinesl, se týká dovolacího řízení. Právní úprava zjišťování skutkového stavu věci ovšem dostala také podstatných změn, mezi něž patří i

doplnění ustanovení o koncentraci řízení. To vychází v některých bodech z dlouhodobě vytýkaných nedostatků dosavadní právní úpravy. Jedná se zejména o doplnění výjimek z koncentrace řízení uvedených v § 118b odst. 1 o.s.ř., který do konce roku 2012 zněl následovně: K později uvedeným skutečnostem a označeným důkazům smí soud přihlídnout, jen jde-li o skutečnosti nebo důkazy, jimiž má být zpochybněna věrohodnost provedených důkazních prostředků, které nastaly po přípravném jednání nebo které účastník nemohl bez své viny včas uvést, jakož i ke skutečnostem nebo důkazům, které účastníci uvedli poté, co byl některý z nich vyzván k doplnění rozhodujících skutečností podle § 118a odst. 2 o.s.ř.

Tehdejší právní úprava se tedy omezovala na stanovení výjimky z koncentrace řízení v souvislosti s předchozím poučením pouze na poučení dle § 118a odst. 2 o.s.ř. Poněkud kontroverzní změnu učiněnou novelou představuje rozšíření výjimek z koncentrace řízení v souvislosti s aplikací § 118a o.s.ř.³⁸⁰ Novelou zavedené další výjimky se týkají i § 118a odst. 1 a odst. 3 o.s.ř., tedy situací, kdy soud dospěje k závěru, že účastník doposud neuvedl veškeré rozhodné skutečnosti nebo nepředložil relevantní důkazy. Jakkoli se může krok zákonodárce jevit zcela logickým a správným, protože povede k přesnějšímu zjištění skutkového stavu (obdobně jako u poučení dle § 118a odst. 2 o.s.ř. nebudou účastníci již ve svých skutkových tvrzeních a návrzích důkazů v reakci na tato poučení limitováni výčtem dosavadních výjimek z koncentrace dle § 118b o.s.ř.) a posílí se tím z určitého pohledu i předvídatelnost soudního rozhodování, nelze nevidět také negativní dopady této nové právní úpravy výjimek z koncentrace řízení v praxi soudů.

Lhůta pro uvedení skutečností a navržení důkazů v prvostupňovém řízení po poučení dle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. dle textu ustanovení zákona v § 118b o.s.ř. neskončí v okamžiku skončení přípravného jednání či prvního jednání ve věci, tj. okamžiku koncentrace řízení, ale stejně jako u ostatních výjimek bude ukončena k okamžiku vyhlášení rozhodnutí dle § 119a o.s.ř., což je limit pro uvádění výjimek z koncentrace.³⁸¹ Zde se ovšem zároveň otevírá otázka na poněkud nejasné znění o.s.ř., konkrétně za prvé stran vztahu § 118b a § 114c odst. 3 písm. c) a 114c odst. 4 o.s.ř. Podle nichž soud vyzve účastníky, aby do protokolu doplnili svá potřebná tvrzení o skutečnostech rozhodných pro věc a návrhy na provedení důkazů k jejich prokázání a aby splnili své další procesní povinnosti, a poskytne účastníkům potřebná

---

³⁸⁰ Naopak bez povšimnutí zůstala absence explicitního vyjádření poučovací povinnosti soudu stran koncentrace řízení k okamžiku skončení prvního jednání. Zde opět lze postupovat s ohledem na shodnost situací analogicky s úpravou koncentrace řízení v přípravném jednání a povinnost poučení dovodit i s ohledem na obecnou poučovací povinnost soudu dle § 5 o.s.ř., nicméně ujasnění právní úpravy i v tomto bodě by bylo jistě žádoucí.

³⁸¹ Jako určité specifikum je uvádění skutečností a důkazů, jež zpochybňují věrohodnost provedených důkazních prostředků. Jedná se totiž zároveň o výjimku z neúplné apelace dle § 205a odst. 1 písm. c) o.s.ř., ovšem pouze k těm důkazním prostředkům, na nichž spočívá rozhodnutí soudu prvního stupně.

poučení; postupuje přitom obdobně dle § 118a o.s.ř. Účastníci jsou povinni tyto povinnosti splnit do skončení přípravného jednání, resp. v maximálně třicetidenní lhůtě poskytnuté jim na návrh některého z nich. V případě prvního jednání můžeme také spekulovat nad tím, jaký význam přisuzovat § 118b odst. 1 o.s.ř., věta druhá, podle níž pokud nebyla provedena příprava jednání podle § 114c o.s.ř., mohou účastníci uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání jen do skončení prvního jednání, popřípadě do uplynutí lhůty, která byla účastníkům poskytnuta k doplnění tvrzení o skutečnostech významných pro věc.

U prvního případu čistě gramatickým výkladem dospíváme k závěru, že přestože byli účastníci poučení dle § 118a o.s.ř., musejí splnit povinnosti z toho plynoucí do konce přípravného jednání, resp. stanovené lhůty. U prvního jednání lze k tomuto závěru dojít právě ze znění druhé věty § 118b odst. 1 o.s.ř., neboť se zde hovoří o lhůtě k doplnění tvrzení o skutečnostech a důkazních návrhů a ze zjevné podobnosti se situací u přípravného jednání. Na tento výkladový problém upozorňuje i Klára Hamuláková ještě ve vztahu k úpravě před novelizací zákonem č. 404/2012 Sb. Podle ní by po poučení dle § 118a odst. 2 o.s.ř v rámci přípravného jednání či prvního jednání měla koncentrace řízení být i z pohledu zásady rovnosti zachována, tak jako to bylo ve vztahu k poučení dle § 118a odst. 1 a 3 o.s.ř.³⁸² S tímto názorem lze ve vztahu k tehdejší právní úpravě částečně polemizovat ve prospěch specifčnosti situace, v níž dochází k poučení dle § 118a odst. 2 o.s.ř., a chápat to tak, že tehdy zákonodárce zařazením výjimky spojené s poučením dle § 118a odst. 2 o.s.ř. jen vytvořil speciální úpravu reflektující právě tuto její zvláštnost. Novelizace činící výjimku i ze skutečností uvedených následně po postupu soudu dle § 118a odst. 1 a 3 o.s.ř., nicméně tento diskutabilní bod právní úpravy ještě zkomplikovala, a právní úprava nyní skutečně působí *prima facie* poněkud nesrozumitelně.

V době do novelizace byl pod sp. zn. 29 Cdo 1829/2011 vydán zajímavý rozsudek Nejvyššího soudu, v němž tento soud řešil situaci, kdy soud prvního stupně nepoučil účastníka řízení ve smyslu § 118a odst. 1 a 3 o.s.ř., ač se tak z objektivního hlediska mělo stát.³⁸³ Podle závěrů uvedených v tomto rozhodnutí v důsledku tzv. souhrnné novely občanského soudního řádu je třeba koncentraci řízení chápat jako universální zásadu pro projednání věcí ve sporném řízení, a proto je nutné, aby soud splnil poučovací povinnost

---

³⁸² Srov. HAMULÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 105-106.

³⁸³ K nahlížení na povinnost postupu dle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř., jako na poučení založené na tzv. objektivním principu viz dále.

podle ustanovení § 118a odst. 1 a odst. 3 o.s.ř. do skončení přípravného jednání, nebo - nekonalo-li se přípravné jednání - do skončení prvního jednání ve věci. „Jestliže tak neučiní (lhostejno z jakých důvodů), poruší uvedenou povinnost uloženou mu zákonem.“³⁸⁴ Z toho je zřejmé, že vyjma ustanovení § 118a odst. 2 o.s.ř., bylo dle tehdejšího výkladu o.s.ř. soudy možné nové skutečnosti a důkazy uvádět jen do nastání koncentrace řízení. Nicméně ve své další argumentaci Nejvyšší soud dospívá k závěru, že „nebylo-li účastníku řízení poskytnuto poučení podle ustanovení § 118a odst. 1 a odst. 3 o.s.ř. dříve, než nastala koncentrace řízení (ač se tak objektivně mělo stát), nebrání ustanovení § 118b odst. 1 o.s.ř. tomu, aby tyto skutečnosti vylíčil, resp. aby označil důkazy potřebné k prokázání svých skutkových tvrzení i poté, kdy koncentrace nastala. Jiné skutečnosti či důkazy již ovšem poté, kdy došlo ke koncentraci řízení, doplnit nemůže. Zbývá dodat, že v rozsahu, v němž skutková tvrzení a důkazy doplňuje jedna strana sporu i poté, kdy došlo ke koncentraci řízení, může doplnit tvrzení a označit důkazy i strana druhá“.³⁸⁵

Z tohoto potom plyne, že Nejvyšší soud shledal vhodné učinit ve své podstatě rozšiřující výklad výčtu výjimek z koncentrace řízení, čímž poukázal na situace, kdy v řízení došlo k pochybení soudu, který z objektivního hlediska měl k postupu dle § 118a odst. 1 a 3 o.s.ř. přistoupit, avšak neučinil tak, a účastník z tohoto důvodu neunesl břemeno tvrzení či břemeno důkazní, jakkoli o jejich neunášení nevěděl. Nicméně právě z tohoto závěru lze vyvodit obecnou výjimku, jež následně byla do ustanovení § 118b o.s.ř. inkorporována, tj. jakkoli by soud měl postup dle § 118a odst. 1 a 3 o.s.ř. soustředit do přípravného jednání, resp. jednání prvního, nelze to chápat jako nemožnost soudu napravit stav, když se tak nestalo a zjistí-li později, že takového postupu třeba je. Následkem je možnost v návaznosti na poučení dle § 118a odst. 1 a 3 o.s.ř. uvádět skutečnosti a důkazní návrhy i poté, co nastala koncentrace řízení, což při zachování kontradiktorního principu samozřejmě nutně platí i ve vztahu k ostatním účastníkům řízení.

Jakkoli tehdejší právní úprava, alespoň dle svého výslovného znění, s tímto výkladem příliš nekorespondovala, a vytvářel se jím značně nejistý stav, můžeme se jím inspirovat při výkladu té současné. Protože nyní již o.s.ř. jako výjimku spatřuje nejen reakci účastníků na postup soudu dle § 118a odst. 2, ale i odst. 1 a 3, nelze hovořit o výše uvedené specialitě

---

³⁸⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2011, sp. zn. 29 Cdo 1829/2011.

³⁸⁵ Soud zde argumentuje za užití argumentu *a maiore ad minus*: „Může-li pochybení soudu prvního stupně spočívající v absenci poučení podle ustanovení § 118a odst. 1 a odst. 3 o. s. ř. napravit odvolací soud v odvolacím řízení, popř. soud prvního stupně poté, kdy odvolací soud (i) z tohoto důvodu zruší rozhodnutí soudu prvního stupně, a to bez ohledu na již nastalou koncentraci řízení, není rozumného důvodu, aby tak nemohl učinit soud prvního stupně i sám, z vlastní iniciativy poté, kdy si uvedenou vadu uvědomí.“

právní úpravy (tj. § 118b odst. 1 věta třetí vůči § 114c odst. 3 a 4 a § 118b odst. 1 věta druhá), obě se totiž v rozsahu užití § 118a o.s.ř. překrývají. Tím se otevírá cesta ke zcela odlišnému systematickému výkladu.³⁸⁶ Z tohoto důvodu můžeme dospět k závěru, že soud je obecně povinen postupovat dle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. v rámci dosud nezkoncentrovaného řízení. Učiní-li tak, potom nové skutečnosti i důkazní návrhy budou moci účastníci uvádět do okamžiku zkoncentrování řízení ke konci přípravného jednání, a nekonalo-li se ke konci prvního jednání ve věci (resp. v rámci zákonem předvídaných lhůt k tomu soudem stanovených). Ovšem dospěje-li následně soud k závěru, že dosud své povinnosti nesplnili dostatečně, resp. toto plnění nevedlo k unesení důkazního břemene či břemene tvrzení, poskytne jim (opětovně) poučení dle § 118a o.s.ř., čímž dojde k prolomení koncentrace řízení, a to do okamžiku vyhlášení řízení (§ 119a o.s.ř.).

Pozitivním následkem této novelizace koncentrace řízení je, že soud může s ohledem na stav objasnění věci použitím poučení dle § 118a odst. 1 nebo 3 o.s.ř. docílit úplnějšího a tím pádem i správnějšího zjištění skutkového stavu. To jistě také bylo záměrem zákonodárce. Je totiž naprosto proti smyslu soudního řízení, v němž má být poskytnuta ochrana skutečným právům, aby soud byl nucen rozhodnout zcela formalisticky, a to jen proto, že neúplnost objasnění skutkového stavu byla zjištěna až poté, co nastala koncentrace řízení. Takové rozhodnutí by bylo nejen nespravedlivé, ale s ohledem na nevědomost účastníků o tom, že pro soud zůstaly rozhodné skutečnosti neprokázány (resp. omezenou možností s tímto stavem cokoli učinit v důsledku limitace koncentrací), i zcela nepředvídatelné.

Na druhou stranu je třeba si uvědomit, že užitím poučení dle § 118a odst. 1 nebo 3 o.s.ř. nemá být řešen stav, kdy soud z vlastní vůle bez dostatečných důvodů ve své podstatě prolomí koncentraci řízení, což při následném blízkém časovém sepjetí s předchozím nastáním koncentrace řízení odpovídá prakticky zamezení jejího nastání. Poučení dle § 118a odst. 1 a 3 o.s.ř. představují zcela specificky účelově zaměřené instituty sloužící k napravení nedostatku splnění povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní ze strany účastníků a nemohou být použity a priori jako pojistka pro případ, že se v dalším průběhu ukáže nedostatečnost plnění těchto povinností.

---

³⁸⁶ V případě náhledu na poučení dle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. učiněného v rámci přípravného jednání, resp. nekonalo-li se, prvního jednání, jako nástroje plného zamezení nastání koncentrace by došlo k potlačení vlastního smyslu úpravy koncentrace řízení, kdy k tomuto poučení v některé z jeho variant dochází ve velkém množství řízení. Zákonné znění tomuto pojetí poučení dle § 118a o.s.ř. však poněkud odporuje, stanoví-li, že účastníci mají své povinnosti splnit do nastání koncentrace řízení (§ 114c a druhá věta § 118b odst. 1 o.s.ř.). Systematickým výkladem proto lze dojít k závěru, že poučení dle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. má být reagováno po nastání koncentrace až v momentě, kdy až v následném průběhu řízení vyplyne nutnost upozornit účastníka na neunášení důkazního břemene či břemene tvrzení. A tím dojde k prolomení koncentrace řízení. Bez tohoto účinku by takové poučení nemělo žádný smysl.

Je dále zcela v rozporu s účelem koncentrace řízení, kterým je posílením zásady rychlosti a hospodárnosti řízení, budou-li účastníci spoléhat na to, že ačkoli zůstanou nečinní, nebude to pro ně mít negativní následky v podobě nastolení koncentrace řízení, a tím i nemožnosti dodatečně splnit své procesní povinnosti a unést břemeno tvrzení a břemeno důkazní. K tomu však reálně může a lze se domnívat, že také bude docházet. Uvedený následek však musel být zákonodárci jistě patrný, a proto je třeba se pozastavit nad tím, jak mají soudy v nastalém případě postupovat. Bohužel, dojde-li k uvedenému stavu, kdy pro soud zůstanou např. tvrzení jedné strany neprokázány nebo bude-li míra splnění povinnosti tvrzení jednou ze stran nedostatečná, nezbude soudu nic jiného, než poučení dle § 118a odst. 1 a 3 o.s.ř. použít. Tento závěr plyne ze zcela jednoznačného znění uvedených ustanovení, kdy dle odst. 1 („Ukáže-li se v průběhu jednání, že účastník nevyličil všechny rozhodné skutečnosti nebo že je uvedl neúplně, předseda senátu jej vyzve, aby svá tvrzení doplnil, a poučí jej, o čem má tvrzení doplnit a jaké by byly následky nesplnění této výzvy.“) a odst. 3 („Zjistí-li předseda senátu v průběhu jednání, že účastník dosud nenavrhl důkazy potřebné k prokázání všech svých sporných tvrzení, vyzve jej, aby tyto důkazy označil bez zbytečného odkladu, a poučí jej o následcích nesplnění této výzvy.“) je povinností soudu účastníka poučit vždy, nastane-li některá ze zákonem předvídaných situací. Jestliže by soud účastníka nepoučil a v důsledku neunesení některého z břemen rozhodl v jeho neprospěch, jednalo by se o vadu řízení a porušení práva na spravedlivý proces.³⁸⁷

Není tedy objektivně možné odlišit laxní přístup stran k objasnění skutkového stavu nebo dokonce záměrné prodlužování řízení (a ve své podstatě je sankcionovat nepoučením dle § 118a odst. 1 nebo 3 o.s.ř., či preventivně působit k předcházení těmto situacím, tím, že soud sdělí, že případné budoucí poučení bude vázáno na zohlednění dosavadního přístupu účastníků k řízení) od situací, kdy přestože strany sporu plní své povinnosti, z pohledu soudu je třeba některé okolnosti dojasnit. Přistoupení k poučení tedy nemůže předcházet úvaha soudu o okolnostech dosavadního neuvedení rozhodných skutečností. Zakotvení dané úvahy do právní úpravy by sice možné bylo, nicméně vedlo by k větší nepředvídatelnosti postupu soudu, aplikačním potížím a svým způsobem negovalo účel poučení.

Novelou zavedená výjimka z koncentrace tak může vést k úvahám o znovuzavedení svým způsobem soudcovské koncentrace řízení (tak jako tomu bylo před tzv. souhrnnou novelou (z. č. 7/2009 Sb.), kdy účinky koncentrace se dostávají částečně do rukou soudu, a to

---

³⁸⁷ Srov. například nález Ústavního soudu ze dne 23. listopadu 2010, sp. zn. IV. ÚS 2738/10, nález Ústavního soudu ze dne 22. října 2008, sp. zn. I. ÚS 129/06, nález Ústavního soudu ze dne 3. října 2006, sp. zn. I. ÚS 173/06.

právě s ohledem na možné přistoupení k poučení dle § 118a odst. 1 a 3 o.s.ř. Řízení tedy bude koncentrováno do momentu, než soud k takovému poučení přikročí (tj. jde vlastně o „dekoncentraci řízení“). Původní soudcovská koncentrace byla založena na opačném principu, kdy řízení ze zásady koncentrováno nebylo (vyjma řízení taxativně vyjmenovaných v dřívějším znění § 118b o.s.ř.). K nastolení limitu pro uvádění skutečností a navrhování důkazů dle § 118c o.s.ř. ve znění před tzv. souhrnnou novelou docházelo z úvahy soudu na návrh účastníka až pro průtahy způsobené jednou stranou řízení, jevil-li se takový postup účelným. Jednalo se tedy o reakci na nevhodný průběh řízení, ještě podmíněný návrhem některého z účastníků řízení a závislý na úvaze soudu o účelnosti takové postupu. Závislost této formy koncentrace na návrhu účastníka však nebyla příliš praktická a soudu svazovala ruce. S jistými úpravami však mohl tento institut mít své opodstatnění a působit jak sankčně tak preventivně.³⁸⁸

Samotné poučení soudu dle ustanovení § 118 odst. 1 až 3 o.s.ř. přes jasné zákonné vymezení situací, kdy má být uskutečněno, ve své podstatě pro účastníky není předvídatelné, resp. nemusí být. Podnětem je u všech totiž náhled soudu na plnění procesních povinností účastníků řízení, neboť ten posuzuje, které skutečnosti jsou pro něj rozhodné a důležité, a zda jsou tvrzení účastníků dostatečně prokázána na základě důkazů do řízení vnesených. Z pohledu účastníků se ovšem může míra splnění povinnosti tvrzení i povinnosti důkazní zdát dostatečnou. Značně nepředvídatelnou se v důsledku novelizace o.s.ř. stává také samotná koncentrace řízení, neboť je právě na úvaze soudu, poučí-li je dle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. Tento nedostatek však obecně nejde výslovně na úkor účastníků, resp. správnému zjištění skutkového stavu a spravedlivému rozhodnutí ve věci. Směřuje k zjištění skutečného skutkového stavu a předcházení překvapivým rozhodnutím.³⁸⁹ Vyjma opodstatněných užití však zavedení této výjimky z koncentrace otevírá cestu ke zneužití způsobujícímu protahování řízení a tím i zvyšování jeho nákladnosti, jak bylo uvedeno výše.

---

³⁸⁸ K tomu srov. blíže KŘIVÁČKOVÁ, Jana, HAMULÁKOVÁ, Klára. Devět měsíců účinnosti nové právní úpravy koncentrace v civilním soudním řízení z pohledu praxe. *Právní rozhledy*, 2010, roč. 18, č. 12, s. 441 – 447.

³⁸⁹ Je třeba chápat tento krok zákonodárce jako určitý návrat či posílení zásady materiální pravdy. Koncentrace řízení ve své podstatě může být chápána jako produkt zásady formální pravdy, to však jen tehdy, pokud účastníci k plnění svých povinností přistupovali nezodpovědně a soudu do nastolení koncentrace neposkytli veškeré rozhodné skutečnosti a důkazy.

4.4.3.6 Poučovací povinnost dle § 118a o.s.ř. v řízeních ovládaných vyšetřovací zásadou

Aplikace zásady vyšetřovací dle § 120 odst. 2 o.s.ř. se odráží ve způsobu zjišťování skutkového stavu v řízeních, jež dané ustanovení vyjmenovává. Podle této zásady je soud v řízení povinen provést i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než byly navrhovány účastníky řízení. Je třeba uvést, že v § 120 odst. 2 o.s.ř. v současném znění občanského soudního řádu není vyšetřovací zásada spojena výlučně s nespornými řízeními, ale jsou zde vedle nesporných řízení zmíněna také řízení svou povahou sporná. Nesporná řízení upravená v současném znění o.s.ř. se vyznačují mnoha dalšími odlišnostmi v porovnání s klasickým sporným řízením. Uplatnění vyšetřovací zásady patří mezi ty zásadní.³⁹⁰

Ve sporných řízeních, kde se uplatňuje zásada projednací, soud samozřejmě dbá o náležité objasnění skutkového stavu, nicméně v konečném důsledku jsou to účastníci, kdo nese odpovědnost za zjištění skutkového stavu tak, jak je jimi tvrzen. Respektive nedojde-li na základě navržených důkazů k prokázání jimi tvrzených skutečností, nebudou v řízení úspěšní. Vedle povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní totiž nesou břemeno tvrzení i břemeno důkazní. Soud sám další důkazy nevyhledává, vychází ze zjištění, k nimž došel na základě účastníky předložených důkazů o tvrzených skutečnostech, popř. při aplikaci § 120 odst. 3 o.s.ř. z důkazů vyplývajících ze spisu a provedených na základě jejich nutnosti pro náležité zjištění skutkového stavu. Jak uvádí Josef Macur: „V podmínkách kontradiktorního procesu, založeného v souladu se zásadou projednací na svobodné procesní činnosti účastníků, je aktivita sporných stran při objasnění skutkového stavu hybnou silou civilního soudního řízení, která umožňuje soudu, aby řídil celé soudní jednání bez přísného uplatňování mocenského donucení, pouhým vytvářením podmínek náležitého rozvíjení kontradiktorního sporu“.³⁹¹ Právě kontradiktornost řízení sporného potom přispívá k objasnění skutkového stavu, neboť

---

³⁹⁰ V některých řízeních nesporných se vyšetřovací zásada neuplatní (řízení o úschovách, o umoření listin a další). Pro účely této pasáže disertační práce je pojem nesporné řízení užíván pro označení nesporných řízení, v němž se uplatňuje vyšetřovací zásada, a to čistě z důvodu snahy o větší přehlednost a srozumitelnost textu. Je-li proto používáno dále pojmu nesporné řízení v souvislosti s procesem dokazování bez uvedení další specifikace, jedná se o nespory uvedené v § 120 odst. 2 o.s.ř. a uvedené závěry lze samozřejmě vztáhnout i na sporná řízení v § 120 odst. 2 o.s.ř. uvedená. V odborných publikacích (např. SVOBODA, Karel. Jak vyžrát na nespory. *Právní fórum*, 2007, roč. 4, č. 4, s. 130-133) jsou sice někdy všechna tato řízení považována za nespory právě pro aplikaci vyšetřovací zásady v nich. Tento úzce profilovaný názor není v disertační práci plně sdílen, a to s ohledem na další markantní rozdíly mezi sporným a nesporným řízením, které je třeba při definici nesporných řízení zohlednit.

³⁹¹ MACUR, Josef. Význam shodných tvrzení procesních stran pro zjištění skutkového stavu v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 2, s. 49.

obě strany sporu, ve snaze v řízení uspět, uvádí soudu rozhodné skutečnosti a předkládají důkazy na podporu svých tvrzení.³⁹²

V případě zásady vyšetřovací soud může za účelem zjištění skutkového stavu provést i důkazy účastníky nenavržené, nemusí tedy vycházet pouze z aktivity účastníků. Tato aktivita se u účastníků řízení ovšem nejen předpokládá, neboť v řízení jde samozřejmě o práva a povinnosti účastníků řízení, ale zároveň povinnost této aktivity pro účastníky plyne přímo ze zákona, kdy i na ně se vztahuje ustanovení § 101 odst. 1 o.s.ř., podle něž k tomu, aby bylo dosaženo účelu řízení, jsou účastníci zejména povinni tvrdit všechny pro rozhodnutí věci významné skutečnosti a také plnit důkazní povinnost (§ 120 odst. 1 o.s.ř.). Ustanovení § 120 odst. 1 o.s.ř. se vztahuje na sporné i nesporné řízení, ať už se v nich uplatňuje zásada projednací nebo vyšetřovací, neboť z žádného ustanovení zákona nelze vyvodit opak. Stejně je tomu u ustanovení § 120 odst. 4 o.s.ř.; soud proto i v nesporném řízení může vzít za své skutkové zjištění shodná tvrzení účastníků řízení.

V řízení ovládaném vyšetřovací zásadou účastníci sice obecně nenesou břemeno důkazní, zůstanou-li ovšem v tomto ohledu nečinní, může to pro ně mít reálně negativní důsledky. Pokud totiž budou v řízení pouze tvrdit skutečnosti bez uvedení jakýchkoli důkazů a soudu se nepodaří tato tvrzení prokázat, nemohou být pro rozhodnutí soudu relevantní. Výsledek bude potom v podstatě prakticky stejný jako u neunesení důkazního břemene (ve sporných řízeních je to zamítnutí žaloby). Bude-li zjištěn skutkový stav odlišně od tvrzení účastníků, soud rozhodne na základě takto zjištěného skutkového stavu, tj. návrh účastníka může být zamítnut, neboť jimi navrhované rozhodnutí soudu nebude z tohoto důvodu možné vůbec učinit, popř. pokud jej soud nezamítne, ve věci rozhodne jinak, než účastníci navrhovali.

U vyšetřovací zásady uplatňující se v civilním soudním řízení je ovšem nutné zohlednit ještě fakt, že tato se neprojevuje stejně jako v trestním řízení. Ustanovení § 120 odst. 2 o.s.ř., jak uvádí i Nejvyšší soud, „nelze vykládat tak, že by soud byl povinen po důkazech pátrat a provádět důkazy, jejichž potřeba (ale též objektivní možnost provedení) se ze spisu (z okolností vyšších najevo v průběhu řízení) ani nepodává“.³⁹³ Nejde tedy o přímé

---

³⁹² Kontradiktorností se rozumí povaha řízení spočívající v protichůdném postavení stran řízení. Vedle toho však lze hovořit o zásadě kontradiktornosti jako o součásti práva na spravedlivý proces. Ta se projevuje jak ve sporném tak nesporném řízení, je úzce spojena se zásadou rovnosti a právem být slyšen a znamená, že každý z účastníků řízení má právo vyjádřit se k argumentům, skutečnostem, důkazům a návrhům jiného účastníka řízení, potažmo i soudu.

³⁹³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. července 2008, sp. zn. 26 Cdo 1136/2008. Nejvyšší soud zde odkazuje na své dřívější rozhodnutí rozsudek ze dne 20. února 2008, sp. zn. 26 Cdo 1317/2007. Obdobně dále i nález Ústavního soudu ze dne 20. prosince 2005, sp. zn. I. ÚS 593/04.

vyhledávání důkazů, neboť civilní řízení probíhá odlišně od řízení trestního, kde vyhledávání důkazů a rozhodných skutečností je úkolem orgánů činných v trestním řízení – policie a státního zastupitelství. V civilním soudním řízení nemá soud „k dispozici“ podobný aparát, tudíž soud musí vedle vlastní iniciativy vycházet také ve velké míře z tvrzení účastníků a jejich důkazních návrhů. Aktivitu účastníků v nesporném řízení z tohoto důvodu nelze v žádném případě považovat za vedlejší či nedůležitou. Informace o skutkovém stavu věci získává soud postupně od zahájení řízení do vyhlášení rozhodnutí. Na rozdíl od řízení, kde se uplatní zásada projednací, zde však řízení ve věcech ovládaných vyšetřovací zásadou postrádá účinek koncentrace řízení (srov. § 114c odst. 5, § 118b odst. 3, § 119a odst. 1 o.s.ř.). Do řízení tak mohou být bez omezení vneseny nové skutečnosti i důkazy jak ze strany soudu tak i účastníků. Za tímto účelem může soud v jeho jednotlivých fázích využít různých procesních institutů.

Ve fázi přípravy jednání je to tzv. obyčejná výzva dle § 114a o.s.ř. Podle tohoto ustanovení, nejeví-li se takový postup s ohledem na povahu řízení jako neúčelný, vyzve soud účastníky, kteří nepodali návrh na zahájení řízení, aby se v jím stanovené lhůtě písemně vyjádřili a soudu předložili listinné důkazy, jichž se dovolávají. Tímto může soud zjistit pro něj rozhodné skutečnosti a popřípadě také získat o nich důkazy.³⁹⁴ Dalším institutem přípravy jednání použitelným i v nesporných řízeních je tzv. přípravné jednání dle § 114c o.s.ř. Soud může nařídit přípravné jednání a předvolat k němu účastníky řízení, nedošlo-li nebo nebylo-li možné připravit řízení postupem dle § 114a o.s.ř. Účelem přípravného jednání je dle ustanovení § 114c odst. 3 písm. b) o.s.ř. mimo jiné také doplnění potřebných tvrzení o skutečnostech rozhodných pro věc a návrhů na provedení důkazů k jejich prokázání. Soud zde dle slov zákona postupuje obdobně dle § 118a o.s.ř. O vyloučení takového postupu v řízeních uvedených v § 120 odst. 2 o.s.ř. zde není zmínky.

V řízeních ovládaných vyšetřovací zásadou pak dle § 115a o.s.ř. nepřipadá v úvahu rozhodnutí bez nařízení jednání. Důvodem je právě zájem na náležitém zjištění skutkového stavu odpovídající naplnění zásady materiální pravdy, na rozdíl od sporného řízení ovládaného projednací zásadou, kde lze s ohledem na uplatnění institutu koncentrace řízení a mnohých dalších (např. rozsudek pro uznání na základě fikce uznání, rozsudek pro zmeškání,

---

³⁹⁴ Soud v řízeních ovládaných zásadou vyšetřovací ovšem nemůže užít tzv. kvalifikované výzvy dle § 114b o. s. ř. Zákon to výslovně uvádí v prvním odstavci § 114b o. s. ř. a plyne to i z povahy tohoto procesního institutu, jehož účel spočívá ve zjištění, zda žalovaný uznává či neuznává nárok uplatněný žalobcem, a s tím spojené nutnosti sdělit soudu rozhodné skutečnosti a přiložit listinné důkazy.

ve své podstatě i obecně existence břemene důkazního a břemene tvrzení), spatřovat podstatné projevy zásady formální pravdy.

Během jednání pak soud přes neexistenci důkazního břemene a v podstatě i břemene tvrzení může, respektive měl by, využít poučovacích povinností a výzev dle § 118a o.s.ř. pro zajištění předvídatelnosti následného rozhodnutí ve věci. Jakkoli je poučení spojeno i s obeznámením účastníků řízení s následky nesplnění výzvy, a proto je zřejmé, že primárně má sloužit v řízení sporném z žádného ustanovení zákona výslovně neplyne, že by mohl/měl poučení dle § 118a o.s.ř. poskytovat pouze účastníkům těch řízení, v nichž se uplatňuje zásada projednací.

Nebudou-li účastníci reagovat na uvedené poučení, nemůže to mít vliv na rozhodnutí soudu v tom ohledu, že by se dalo hovořit o jejich neúspěchu ve věci (obecně v nesporných řízeních nelze hovořit o úspěchu ve věci s ohledem na jejich funkci spočívající nikoli v reparaci vztahů, ale v jejich preventivní úpravě do budoucna). Nedožví-li se však soud o některých skutečnostech od účastníků a nebudou-li soudu z jejich strany zpřístupněny některé důkazy, potom soud nemusí dospět ke správným skutkovým zjištěním. Přesto, že v těchto řízeních soud nese odpovědnost za úplné zjištění skutkového stavu, toto je proveditelné jen v rámci jeho objektivních možností. Nejistí-li soud v takovém případě skutkový stav zcela správně, přestože využil všechny zákonem mu k tomu dané prostředky, nelze to považovat za porušení vyšetřovací zásady a tím jeho procesní pochybení.

Zásadní proměna čeká § 120 odst. 2 o.s.ř., bude-li schválena navrhovaná novela o.s.ř. ve spojení s návrhem zákona o zvláštních řízeních soudních.³⁹⁵ Oba návrhy byly vytvořeny v souvislosti s harmonizací občanského soudního řádu a NOZ. Novela o.s.ř. obsahovala původně také změnu ustanovení § 120 odst. 2 o. s. ř. S ohledem na návrh zákona o zvláštních řízeních soudních mělo dojít u § 120 odst. 2 o.s.ř. k vypuštění všech řízení, která budou nově upravena v tomto zvláštním zákoně.³⁹⁶ Ustanovení § 120 odst. 2 o.s.ř. dle této verze novely znělo následovně: „V řízení o přivolení k výpovědi z nájmu bytu, v řízení o neplatnosti výpovědi z nájmu bytu a v řízení o jednostranném zvýšení nájemného z bytu může soud provést i jiné než účastníky navržené důkazy v případě, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu. Neoznačí-li účastníci důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení, vychází soud při zjišťování skutkového stavu z důkazů, které byly provedeny.“

---

³⁹⁵ Sněmovní tisk 932/0, část 1/3, vládní návrh Novela z. - občanský soudní řád, VI. n. z. o zvláštních řízeních soudních – EU, Sněmovní tisk č. 931/0.

³⁹⁶ Navrhovaný zákon o zvláštních řízeních soudních, dále jen ZZŘS, Sněmovní tisk č. 931/0.

Od tohoto znění bylo v poslední chvíli odstoupeno a zvolena byla mnohem razantnější varianta. Tou je úplné vyloučení obsahu stávajícího odst. 2 z § 120 o. s. ř. Odstavec druhý § 120 má nově znít: „Soud může provést jiné než účastníky navržené důkazy v případech, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu. Neoznačí-li účastníci důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení, vychází soud při zjišťování skutkového stavu z důkazů, které byly provedeny.“³⁹⁷ Nynější odst. 3 se dle návrhu zrušuje a dosavadní odstavec čtvrtý se v nezměněné podobě má stát odstavcem třetím.

Navrhovaná novela zároveň v § 114b, § 114c, § 118b a § 119a a § 205a o.s.ř. odstraňuje odkaz na řízení uvedená v § 120 odst. 2 o.s.ř., tj. všechny uvedené instituty se nově mají aplikovat na řízení vedená dle občanského soudního řádu bez výjimky, tj. mělo by dojít ke generálnímu uplatnění koncentrace řízení a neúplné apelace při odvolání.

Novela tedy pro řízení dle o. s. ř. zcela vylučuje aplikaci zásady vyšetřovací ve smyslu dnešního znění § 120 odst. 2 o.s.ř. Důvodová zpráva k tomuto kroku uvádí pouze, že s přesunem všech nesporných řízení do zvláštního zákona ztrácí toto ustanovení v rámci občanského soudního řádu svůj smysl, neboť zásada vyšetřovací je zásadou nesporného řízení. Přesto se zde dočteme také to, že v nynějším § 120 odst. 2 o.s.ř. se nenacházejí pouze nesporná řízení.³⁹⁸ Další vysvětlení eliminace vyšetřovací zásady, a to i z nyní v odst. 2 obsažených sporných řízení již zpráva neobsahuje. Tento výsledek legislativní práce ovšem poněkud koliduje s předchozí novelizací ustanovení § 120 odst. 2 o.s.ř., kdy novelou č. 404/2012 Sb. byla do něj včleněna právě další řízení charakteru sporného. Lze tedy pouze usoudit, že od původně navrhovaného znění bylo upuštěno pro zřejmou rozporuplnost, neboť při zachování vyšetřovací zásady v těchto řízeních při současném zavedení koncentrace a neúplné apelace v nich, by se proces dokazování jednoznačně zkomplikoval.³⁹⁹

Na rozdíl od dosavadní právní úpravy, podle níž je soud povinen v řízeních uvedených v § 120 odst. 2 o.s.ř. provést i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než byly účastníky navrhovány, neukládá právní úprava navrhovaná novelou soudu v žádném z řízení povinnost provádět i další účastníky nenavržené důkazy. Soud může (nikoli musí) postupovat tak, že do řízení vnese sám důkazy. Navíc k tomu může přistoupit jen tehdy, jsou-li další

---

³⁹⁷ Ve své podstatě jde ovšem o nahrazení dnešního odst. 2 obsahem ustanovení odstavce 3. Byla vypuštěna jen úvodní slova „Nejde-li o řízení uvedená v odstavci 2“.

³⁹⁸ Sněmovní tisk 932/0, část 1/3, vládní návrh Novela z. - občanský soudní řád.

³⁹⁹ Soud by zřejmě v zájmu předejití komplikací spojeným s koncentrací a neúplnou apelací musel jít cestou užití tzv. eventálních důkazů, tj. do řízení by od počátku zahrnoval důkazy pro případ budoucí nedostatečnosti plnění důkazní povinnosti a unášení břemene důkazního účastníky. Negativem tohoto postupu je jistě určitá absurdita, těžkopádnost a nepřehlednost řízení. Jediným pozitivem pak snad může být shledáno, že účastníci tím získají dopředu znalost o těchto důkazech a také na ně mohou reagovat vlastními důkazními návrhy *in eventum*. Reálně to ovšem znamená zahlcenost spisu mnohdy zcela irelevantními podklady.

důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu a zároveň tyto vyplývají ze spisu (nynější odst. 4, budoucí odst. 3 § 120 o.s.ř.). Je nutné tedy dospět k závěru, že soud nebude provádět další důkazy, nebude-li toto pro zjištění skutkového stavu potřeba. Provádění všech možných dalších důkazů nad rámec jejich potřebnosti pro prokázání či zjištění rozhodných skutečností by bylo nejen neúčelné, ale zároveň by vedlo k nedůvodnému prodlužování délky řízení. Bureš k tomu uvádí, že: „Dokazování z iniciativy soudu by mělo být vyhrazeno jen pro výjimečné situace, kdy účastníku nelze při jednání poskytnout poučení podle § 118a odst. 3 o.s.ř., ze spisu se přitom jednoznačně podává důkaz, jehož prostřednictvím soud zjistí stav sporné skutečnosti a jeví se nepřiměřeným tento důkaz neprovést jen proto, že chybí účastníkův návrh na jeho provedení.“⁴⁰⁰

Dojde-li ke schválení novel, bude se i ve sporných řízeních dosud uvedených v § 120 odst. 2 o.s.ř. nově uplatňovat projednací zásada se všemi důsledky s ní spojenými, účastníci ponесou břemeno tvrzení a břemeno důkazní, čímž se nutnost poučení a výzvy dle § 118a o.s.ř. stává bez diskuze zcela zřejmou. V řízeních zařazených do ZZŘS se uplatní vyšetřovací zásada. Ustanovení § 19 ZZŘS obsahuje úpravu postupu soudu při zjišťování skutkového stavu tak, že dle odst. 1 tohoto paragrafu je soud povinen zjistit všechny skutečnosti důležité pro rozhodnutí. Přitom není omezen na skutečnosti, které uvádějí účastníci. Druhý odstavec potom stanoví, že účastník může uvádět rozhodné skutečnosti a označovat důkazy až do vydání nebo vyhlášení rozhodnutí. Tím není dotčeno právo účastníka uvádět nové skutečnosti a důkazy v odvolacím řízení. Dle § 20 ZZŘS soud provede i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než byly účastníky navrhovány.⁴⁰¹ Dle § 1 odst. 2 ZZŘS se použije občanský soudní řád, nestanoví-li tento zákon jinak. A dle § 1 odst. 3 ZZŘS nevyplývá-li z povahy jednotlivých ustanovení něco jiného, použijí se ustanovení tohoto zákona vedle občanského soudního řádu. Užití postupu dle § 118a o.s.ř. tak, jak bylo předesláno výše, tedy nestojí nic v cestě ani ve vztahu k řízení vedenému dle ZZŘS.

4.4.3.7 Nedostatek poučení dle § 118a o.s.ř. jako odvolací důvod a poskytnutí poučení dle § 118a v odvolacím řízení

Výslovná úprava povinnosti soudu poučit účastníky řízení zdůrazňuje význam a závažnost procesních situací, s nimiž je povinnost spojena. Soud, který v řízení nepoučí

---

⁴⁰⁰ BUREŠ, Jaroslav. In DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád: komentář. I. díl (§ 1 - 200za)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 864 (§ 120).

⁴⁰¹ V odvolacím řízení se pak uplatní princip úplné apelace. Dle § 27 odst. 1 ZZŘS v odvolacím řízení mohou být uváděny nové skutečnosti a důkazy, které nebyly uplatněny před soudem prvního stupně. K novým skutečnostem nebo důkazům odvolací soud přihlédně, i když nebyly uplatněny.

účastníky řízení dle poučovací povinnosti konkrétně stanovené zákonem k určitému procesnímu institutu, se dopouští závažného zanedbání procesních pravidel. Jak uvádí i Stavinohová a Lavický: „Nesplnění poučovací povinnosti soudu v případech zákonem zvláště stanovených je závažnou vadou řízení, která je považována za pochybení, jež má zpravidla zásadní vliv na jím vydané rozhodnutí ať již procesní povahy (usnesení o zastavení řízení, odmítnutí návrhu) nebo rozhodnutí o věci samé.“⁴⁰² Nedostatek poučení dle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř., tj. porušení zvláštní poučovací povinnosti, v řízení před soudem prvního stupně můžeme jednoznačně zařadit mezi procesní pochybení soudu či tzv. vady řízení. Za podmínek stanovených zákonem potom z této vady plyne možnost ji uplatnit jako odvolací důvod.

Nedostatek poučení jako procesní vada tvrzená v odvolání se prokazuje především obsahem protokolu či záznamu o jednání.⁴⁰³ Zákon totiž předpokládá, že poučení bude protokolováno, resp. je-li pořizován záznam, bude prokazatelné z tohoto záznamu. „Protokolace [nebo záznam – pozn. autorky] nesmí vzbuzovat pochybnosti, že se účastníkovi takového poučení dostalo, a přesto zůstal stran svých tvrzení nebo stran svých důkazních návrhů nečinný.“⁴⁰⁴ S ohledem na odlišné zacílení jednotlivých poučení, jichž se účastníkům při jednání dostává, musí být zřejmé, že byli poučeni skutečně dle § 118a o.s.ř., nepostačí obecné poučení o vlastní povinnosti důkazní či povinnosti tvrzení dle § 5 ve spojení s § 101 odst. 1 o.s.ř. a § 120 odst. 1 o.s.ř. nebo jen finální poučení účastníků přítomných při jednání dle § 119a o.s.ř. o možnosti uvádět všechny rozhodné skutečnosti a označovat důkazy jen do vyhlášení rozhodnutí (tj. o koncentraci řízení k vyhlášení rozhodnutí a podmínkách uplatnění novot v odvolacím řízení dle § 205a o.s.ř.). Tato poučení v sobě totiž nenesou výzvu k doplnění skutečností či důkazních návrhů, ani poučení o následcích nesplnění těchto povinností.⁴⁰⁵ Jejich cílem je v případě prvního upozornit na vlastní existenci procesních povinností bez vztahu k hodnocení jejich dosavadního plnění a v případě druhého potom na časovou limitaci možnosti uvádět nové skutečnosti a navrhopvat důkazy v řízení. Ustanovení § 119a a § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. nesledují tedy stejný účel, obojí jsou speciálními poučovacími povinnostmi, jež musí být splněny. Poučení dle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. tehdy, jsou-li

---

⁴⁰² LAVICKÝ, Petr, STAVINHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, 2008, roč. 5, č. 9, s. 378.

⁴⁰³ Lze si samozřejmě představit i prokázání jinými důkazními prostředky jako např. výslechem svědků atd.

⁴⁰⁴ BUREŠ, Jaroslav. In DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád: komentář. I. díl (§ 1 - 200za)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 831 (§ 118a). Shodně také Nález Ústavního soudu ze dne 3. října 2006, sp. zn. I. ÚS 212/06, Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2011, sp. zn. 30 Cdo 4240/2009.

⁴⁰⁵ Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 3. října 2006, sp. zn. I. ÚS 212/06 obdobně uzavírá, že z poskytnutí poučení dle § 119a o.s.ř. neplyne automatické poučení dle § 118a o.s.ř., a tudíž nedošlo-li výslovně k poučení dle § 118a o.s.ř., jedná se porušení o práva na spravedlivý proces, jehož se dovolává (čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 6 odst. 1 Úmluvy).

splněny zákonem stanovené podmínky pro jejich aplikaci, poučení dle § 119a o.s.ř. potom bez dalšího v každém řízení, v němž se před vyhlášením rozhodnutí koná jednání, jemuž jsou přítomni účastníci.

Řízení před soudem prvního stupně, v němž nebylo přikročeno k poučení a výzvě dle některého z ustanovení § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř., může být postiženo vadou, pro niž odvolací soud zruší rozhodnutí v něm vydané na základě § 219a odst. 1 písm. a) o.s.ř, neboť jde o vadu, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, a za odvolacího řízení nemohla být zjednána její náprava. Rozhodnutí může být také změněno dle § 220 odst. 1 o.s.ř., to však za předpokladu možnosti a následné úspěšné realizace provedení nápravy dané vady v rámci odvolacího řízení.

Tyto následky nesplnění poučovací povinnosti dle § 118a o.s.ř. jsou však podmíněny několika předpoklady, které vyplývají i z dikce uvedeného ustanovení § 219a odst. 1 písm. a) o.s.ř (potažmo § 220 odst. 1 o.s.ř.). Odvolání musí směřovat proti rozhodnutí, jež touto vadou mohlo být potenciálně ovlivněno tak, že je nesprávné, a dále odvolání musí být shledáno důvodným, tj. je nutno prokázat existenci vady řízení spočívající v nedostatku poučení dle § 118a o.s.ř. Následně odvolací soud musí vyhodnotit možnou napravitelnost tohoto stavu v řízení před ním.

Prvně proto musíme vycházet ze samotné důvodnosti odvolání podaného proti takovému rozhodnutí. Logicky se bude jednat o meritorní rozhodnutí, neboť povinnost tvrzení skutečností a navrhování důkazů se vztahuje k takovým skutečnostem a následně důkazům, jež jsou významné pro rozhodnutí ve věci [§ 101 odst. 1 písm. a), b) o.s.ř.]. Ve vztahu k meritorním rozhodnutím může být odvolacím důvodem pouze důvod uvedený ve výčtu v § 205 odst. 2 o.s.ř.⁴⁰⁶

Z důvodů uvedených v § 205 odst. 2 o.s.ř. potom lze absenci poučení podle § 118a o.s.ř. podřadit za splnění dalších podmínek pod ustanovení písm. c), s tím, že odvolatel bude jako hlavní zpravidla tvrdit odvolací důvod pod písmenem f) společně s užitím ustanovení § 205a odst. 1 písm. d) o.s.ř.⁴⁰⁷

---

⁴⁰⁶ Pomineme-li specifické ustanovení dle § 205b, které se užíje jen ve vztahu k rozsudku pro uznání a pro zmeškání, které jsou ovšem vydávány ve specifickém režimu řízení, v němž nepřichází v úvahu aplikace poučení dle § 118a o.s.ř.

⁴⁰⁷ Soud může k nedostatku poučení jako vadě řízení přihlídnout i sám. Podle ustanovení § 212a odst. 5 věty druhé o. s. ř. k jiným vadám řízení před soudem prvního stupně přihlíží odvolací soud, jen když mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Dle Nejvyššího soudu mezi jiné vady řízení před soudem prvního stupně, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, patří především nedostatky v poučovací povinnosti soudu prvního stupně podle § 118a o. s. ř. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. dubna 2004, sp. zn. 29 Odo 149/2002 a dále srov. usnesení ze dne 31. srpna 2006, sp. zn. 21 Cdo 3087/2005, ve kterém Nejvyšší soud vyslovil názor, že nesplnění poučovací povinnosti podle § 118a odst. 1 nebo 2 o. s. ř. nepředstavuje nesprávný

Důvod pod písmenem c), tedy jiná vada, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, jednoznačně lze užít tam, kde nedostatek poučení je skutečně takovou vadou, která zapříčinila nesprávnost rozhodnutí ve věci. Tj. kdyby soud účastníka byl býval poučil, tento by byl býval své procesní povinnosti náležitě splnil, a soud by byl býval vydal správné rozhodnutí. Úvaha nad danou podmíněností musí být činěna i s ohledem na založení poučení dle § 118a o.s.ř. na objektivním principu.⁴⁰⁸ Nicméně tento důvod je obecně samostatně využitelný tam, kde se příčina nesprávnosti nedá subsumovat pod jiné písmeno v odst. 2 (toto plyne se samotné formulace písm. c) užívajícího spojení *jiná* vada). Touto speciálnější situací je existence nových důkazů a skutečností, které nebyly v řízení před soudem prvního stupně projednány dle § 205 odst. 2 písm. f) ve spojení s § 205a odst. 1 písm. d) o.s.ř. Odvolací důvod spočívající v tom, že jsou zde nové skutečnosti a důkazy způsobující, že zjištění skutkový stav neobstojí, dopadá na danou situaci výstižněji, neboť hlavní příčinou nesprávnosti rozhodnutí je fakt, že skutečný skutkový stav je odlišný od toho, jak jej zjistil soud prvního stupně a zároveň tento soud svým nesprávným procesním postupem (nepoučením dle § 118a o.s.ř.) zapříčinil, že nebyl zjištěn správně.

Lze si ovšem představit i další variantu, kdy soud prvního stupně bude přesvědčen o nedostatečnosti skutkových tvrzení či důkazních návrhů, tj. o neunášení břemene tvrzení či důkazního břemene, nicméně účastníky o tomto nepoučí. Zároveň však fakticky např. žádné další důkazy nebudou existovat a tedy ani poučení v tomto smyslu by rozhodnutí soudu prvního stupně nemohlo ovlivnit. Zde sice můžeme hovořit o procesním pochybení soudu, neboť ten nemůže zcela jistě předvídat, že účastník důkazní návrh nedoplní, nicméně toto pochybení není způsobilé ovlivnit rozhodnutí soudu prvního stupně a nemohlo tedy slovy zákona vést k nesprávnému rozhodnutí.

Z výše uvedeného, při současném zohlednění smyslu poučení dle § 118a o.s.ř., je tedy třeba uzavřít, že soudu prvního stupně nelze v rámci odvolacího důvodu dle § 205 odst. 2 písm. c) o.s.ř. vytýkat, nepoučí-li účastníky dle § 118a o.s.ř., nebylo-li objektivně možné uvádět nové skutečnosti či navrhopvat důkazy. V situaci, kdy potřeba doplnit další důkazní návrh či tvrzení skutečnosti byla dána, soud účastníky nepoučil, nicméně tito však reálně již žádné důkazní návrhy či skutečnosti nemohli uvést, neboť žádné neexistují, se sice soud dopustil pochybení a řízení trpí vadou, nicméně tato nemohla mít za následek nesprávné

---

postup soudu, kterým byla účastníku odňata možnost jednat před soudem; jedná se o vadu řízení, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí. Shodně dále rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2011, sp. zn. 22 Cdo 4646/2008.

⁴⁰⁸ Viz dále.

rozhodnutí ve věci. Pouhé namítání nedostatku poučení, aniž by odvolatel zároveň chtěl skutečnosti či důkazy uplatnit, proto nelze úspěšně subsumovat pod žádný odvolací důvod. Podá-li však odvolatel odvolání s tím, že bude poukazovat na tento nedostatek bez uvedení nových skutečností či důkazů, může přesto odvolací soud, dospěje-li k závěru, že v dané věci mělo k poučení skutečně dojít a tedy rozhodnutí soudu prvního stupně je potenciálně nesprávné pro tento nedostatek, postupovat dle § 213b odst. 1 o.s.ř., tj. sám poučení v odvolacím řízení poskytnout.⁴⁰⁹

Ve vztahu k těmto základním teoriím je ovšem třeba vzít na zřetel, co uvádí i Nejvyšší soud a to, že: „Poučovací povinnost ve smyslu § 118a o.s.ř. je vybudována na objektivním principu, a proto poskytnutí potřebného poučení není závislé na tom, zda se soud prvního stupně o potřebě poučení vůbec dozvěděl. Nebylo-li účastníku potřebné poučení o procesním právu či povinnosti poskytnuto, ačkoliv se tak mělo z objektivního hlediska stát, došlo tak k porušení procesněprávních předpisů a řízení před soudem prvního stupně je z tohoto důvodu vždy postiženo vadou; to platí i tehdy, jestliže poznatky o tom vyšly najevo až v odvolacím řízení.“⁴¹⁰

Objektivní hledisko, o němž hovoří Nejvyšší soud, tedy znamená, resp. lze jej chápat tak, že jakkoli mohl mít soud prvního stupně za to, že věc je po skutkové stránce objasněna dostatečně, resp. k rozhodnutí není třeba doplňovat žádné další skutečnosti či uvádět další důkazy, avšak odvolací soud dospěje k opačnému závěru, potom bude vada nedostatku poučení v řízení v prvním stupni vždy dovozena.

Shledá-li odvolací soud vadu řízení před prvostupňovým soudem v nedostatku poučení dle § 118a odst. 1 a 3 o.s.ř., lze hovořit samozřejmě o procesní vadě, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, neboť nejen, že soud tím neumožnil účastníkům adekvátně reagovat na průběh řízení, ale s v důsledku tohoto pochybení neúplně zjistil skutkový stav. Ten bude muset být doplněn, resp. bude nutné prokázat skutečnosti rozhodné v dané věci. K tomuto účelu byla novelou č. 59/2005 Sb. do o.s.ř. v podobě ustanovení § 213b odst. 1 o.s.ř. zakotvena povinnost odvolacího soudu postupovat v řízení před ním podle § 118a o.s.ř.,⁴¹¹ tento postup však nemůže vést k uplatnění nových skutečností nebo důkazů v

---

⁴⁰⁹ O tomto postupu viz níže.

⁴¹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. ledna 2005, sp. zn. 29 Odo 18/2004. Shodně také dále např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. července 2009, sp. zn. 30 Cdo 4439/2007, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. října 2008, sp. zn. 30 Cdo 147/2007, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. června 2010, sp. zn. 33 Cdo 2954/2008, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. prosince 2010, sp. zn. 30 Cdo 4696/2009, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 33 Cdo 581/2010.

⁴¹¹ K povinnosti odvolacího soudu sjednat v odvolacím řízení nápravu v případě nepoučení účastníků soudem prvního stupně srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. listopadu 2012, sp. zn. 28 Cdo1065/2012.

rozporu s ustanovením § 205a o.s.ř. nebo 211a o.s.ř. nebo k uplatnění procesních práv, která jsou za odvolacího řízení nepřijatelná.

Ve výše nastíněném případě ovšem účastníci nebudou zpravidla omezeni limitem neúplné apelace, neboť dle výjimky z neúplné apelace v ustanovení § 205a odst. 1 písm. d) o.s.ř. jde o takové skutečnosti či důkazy, jimiž má být splněna povinnost tvrdit všechny pro rozhodnutí věci významné skutečnosti nebo důkazní povinnost a dále je zároveň splněn i předpoklad, že pro nesplnění některé z uvedených povinností neměl odvolatel ve věci úspěch a že odvolatel nebyl řádně poučen podle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř.⁴¹²

Je však nutné, aby to byl odvolatel, kdo pro nepoučení neměl úspěch ve věci, tj. pro neunesení břemene tvrzení či břemene důkazního byla žaloba buď zcela zamítnuta (odvolatelem je žalobce) nebo naopak jí bylo zcela vyhověno (odvolatelem bude žalovaný), resp. kterýkoli z nich při částečném zamítnutí žaloby. Splněny musejí být všechny podmínky, aby se na nové skutečnosti a důkazy odvolatele nebo ostatních účastníků (§ 211a o.s.ř.) vztahovala výjimka z neúplné apelace dle § 205a odst. 1 písm. d) o.s.ř. Bureš se domnívá, že by bylo „v rozporu s účelem § 205a odst. 1 písm. d) a e), kdyby podle nich ostatní účastníci mohli uplatnit nové skutečnosti nebo důkazy, aniž by tak učinil odvolatel sám. V případě, že podle § 118a odst. 1, 2 nebo 3 nebo podle § 119a odst. 1 nebyli soudem prvního stupně poučeni jiní účastníci řízení než odvolatel, nemohou být žádným z účastníků uplatněny v odvolacím řízení nové skutečnosti nebo důkazy. Ustanovení § 205a odst. 1 písm. d) a e) spojují výjimku ze zákazu uplatňování nových skutečností a důkazů jen s tím, že nebyl poučen odvolatel; ten, kdo nepodal odvolání, se nemůže této výjimky úspěšně dovolávat a ani § 211a mu neposkytuje prostor k tomu, aby mohl uplatnit v odvolacím řízení nové skutečnosti nebo důkazy.“⁴¹³ Nedostatek poučení tedy musel být dán u odvolatele a tento zároveň uplatňuje v odvolacím řízení nové skutečnosti. Ostatní účastníci dle zásady kontradiktornosti potom mohou na ně také reagovat vlastními návrhy důkazů, argumenty a tvrzeními.

Dále neměl účastník úspěch ve věci právě pro neunesení uvedených břemen. Toto se vztahuje potom na všechna poučení dle § 118a o.s.ř., neboť všechna jsou zacílena na předejití rozhodnutí soudu pro neunesení některého či obou procesních břemen. Snad s jedinou teoreticky konstruovanou výjimkou, a to pokud poučení dle § 118a odst. 2 o.s.ř. budeme vykládat v širším kontextu, tedy i jako nezávislé na nutnosti doplnění nových skutečností a zaměřené pouze na seznámení účastníků s odlišným názorem soudu na právní posouzení

---

⁴¹² Obdobně srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. července 2010, sp. zn. 21 Cdo 2604/2009.

⁴¹³ DRÁPAL, Ljubomír. In DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád: komentář. II. díl (§ 201 - 376)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1690 (§ 211a).

věci. Zde by totiž účastník neměl obecně neúspěch pro neunesení břemene tvrzení či břemene důkazního, neboť soud rozhodl právě na základě dle něj plně a nesporně objasněného skutkového stavu.

Obdobně jako při faktickém úplném opomenutí poučení soudem prvního stupně či přičitatelném mu jen na základě „objektivního principu“ těchto poučení, by mělo být právě s ohledem na založení poučení dle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. na objektivním principu postupováno i tam, kde se aplikace § 118a odst. 1 nebo 3 o.s.ř. ukáže jako nutná až v odvolacím řízení, nicméně to proto, že přes poučení prvostupňovým soudem učiněné v tomto smyslu nedošlo dle odvolacího soudu k dostatečnému doplnění skutečností a důkazů, tj. soud prvního stupně neměl na základě rozsahu zjištěných skutečností návrhu vyhovět nebo jej neměl zamítnout na základě těchto závěrů o skutkovém stavu. Odvolací soud zde sdílí stejný názor, jde-li o vlastní právní posouzení věci (tj. subsumpci případu pod určitou právní normu), nicméně považuje zjištění skutkového stavu věci za nedostatečné, aby mohl takto věc posoudit. Poučení zde sice poskytnuto bylo, ale nikoli řádně, tj. soud měl poučení opakovat a po doplnění chybějících skutečností takto rozhodnout.

Častěji bude docházet k tomu, že uplatněným odvolacím důvodem již bude existence nových skutečností či důkazů, v jejichž důsledku skutkový stav zjištěný soudem prvního stupně neobstojí (§ 205 odst. 2 písm. f) ve spojení s § 205a o.s.ř.). V souvislosti s takto nově tvrzenými skutečnostmi nebo navrhovanými důkazy může vzniknout nutnost poučit účastníky řízení dle § 118a odst. 1 až 3 až v odvolacím řízení. Může totiž i v návaznosti na možné provedení dokazování dojít k posunu v objasnění věci. V takovém případě se nabízí možnost, resp. povinnost poučení účastníků až soudem odvolacím podle § 118a odst. 1 a 3 o.s.ř. Na rozdíl od výše uvedených situací zde ovšem budou účastníci a potažmo i soud limitováni principem neúplné apelace, tj. do řízení bude možné vnést jen takové skutečnosti a důkazy, které odpovídají výjimkám z neúplné apelace dle § 205a o.s.ř. (při současném respektování ustanovení § 211a o.s.ř.). Tímto samozřejmě dojde k podstatné limitaci možnosti uvádět nové skutečnosti a důkazy jako reakci na poučení odvolacího soudu dle § 118a o.s.ř. Nikoli ovšem k jejímu plnému vyloučení.

Z judikatury lze vypozařovat závěr, podle nějž odvolací soud smí - v řízení o věcech, v němž se postupuje podle pravidel neúplné apelace - poskytnout účastníkům poučení, jen jestliže tímto způsobem účastníky směřuje k označení nových důkazů, jež jsou za odvolacího řízení přípustné.⁴¹⁴ Zde se ovšem nabízí otázka, jak odvolací soud může s jistotou poznat, že

---

⁴¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. června 2010, sp. zn. 30 Cdo 3210/2008.

účastníci by na jeho poučení nemohli uvést skutečnosti či označit důkazy přípustné. Ačkoli zpravidla z dosavadního vývoje i ze spisu může být zřejmé, že již další důkazy či skutečnosti uplatnitelné v souladu s § 205a o.s.ř. neexistují, tato zřejmost není nikdy stoprocentní. Soud by proto měl poučení užít vždy, bude-li na daný stav aplikovatelné dle premis uvedených v § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř., a následně vyhodnotit přípustnost skutečností a důkazů uvedených v reakci na ně.

Nedojde-li pro rozpor s principem neúplné apelace k doplnění potřebných skutečností či prokázání tvrzení, odvolací soud by mohl rozhodnutí soudu prvního stupně změnit, a to s ohledem na neunesení břemene tvrzení či důkazního břemene. Tento postup soudu se však jeví rozporným se zásadou dvojinstančnosti a nepředvídatelným, resp. překvapivým. Potvrzení rozhodnutí soudu prvního stupně není možné, neboť ten pochybil tím, že vyhodnotil skutkový stav jako dostatečně zjištěný, jakkoli tomu tak není. Zrušení rozhodnutí a jeho vrácení soudu prvního stupně zřejmě je schopno napravit tento nedostatek. Po vrácení soudu prvního stupně tento bude vázán právním názorem soudu odvolacího. Nedostatečný podklad ve skutkovém zjištění bude nucen napravit a to je možné jedině poučením dle §118a. Vzhledem k tomu, že novela č. 404/2012 s účinností ke dni 1. ledna 2013 zařadila mezi výjimky z koncentrace i uvedení skutečností a navržení důkazů po poučení dle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř., budou moci účastníci splnit svou povinnost. Změna rozhodnutí by byla relevantní, jestliže by účastníci na základě poučení dle § 118a o.s.ř. uvedli, že žádné skutečnosti a důkazy nemohou doplnit, i kdyby nebyli limitováni neúplnou apelací.

Částečně specifický je stav, kdy až v odvolacím řízení vyvstane potřeba užít poučení dle § 118a odst. 2 o.s.ř., tj. půjde-li o situaci, kdy dle názoru odvolacího soudu je třeba věc po právní stránce posoudit jinak, než tomu učinil soud prvního stupně, a v důsledku tohoto je třeba doplnit rozhodné skutečnosti a popřípadě uvést důkazy.

Dle znění § 213b odst. 2 o.s.ř. se bude jednat o vadu řízení před soudem prvního stupně. Projevuje se zde tedy zcela tzv. objektivní princip, na němž je posuzování dostatečnosti a řádnosti poučení dle § 118a o.s.ř. založeno. Je nepodstatné, že zjištění nedostatku poučení soudem prvního stupně (jehož následkem je nesprávnost rozhodnutí) je založeno na příčině, která nastala až v řízení odvolacím (tj. až odvolací soud posoudil věc po právní stránce odlišně). Jako argument proti zjištění vady nemůže proto obstát tvrzení, že z pohledu právního posouzení věci se soudu prvního stupně nejevilo nutné doplnit další skutečnosti postupem dle § 118a odst. 2 o.s.ř.

Ze znění ustanovení § 213b odst. 2 o.s.ř. lze vyvodit, že porušení povinnosti soudu poučit účastníky řízení dle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. je vadou řízení právě jen tehdy, jestliže

potřeba uvést další tvrzení nebo důkazy vyplyne z odlišného právního názoru odvolacího soudu. Jak uvádí Nejvyšší soud: „Odvolací soud není vázán skutkovým stavem, jak jej zjistil soud prvního stupně (§ 213 odst. 1 o. s. ř.) a postup podle § 118a odst. 1 o. s. ř. ve spojení s § 118a odst. 2 o. s. ř. anebo podle § 118a odst. 3 o. s. ř., přichází v úvahu jen tehdy, ukáže-li se, že účastník řízení dosud nevyličil všechny rozhodné skutečnosti nebo je uvedl neúplně nebo nenavrhl důkazy potřebné k prokázání všech svých sporných tvrzení, které jsou pro právní posouzení věci významné.“⁴¹⁵

Vedle situací, kdy odvolací soud napravuje částečnou nedostatečnost skutkových zjištění soudu prvního stupně je u výše zmíněného názoru Nejvyššího soudu třeba upozornit na pokračování vysloveného výkladu a to, že „Uvedený postup (tj. poučení dle § 118a odst. 2 o.s.ř.) však nepřichází v úvahu tehdy, jestliže účastník vyličil všechny rozhodné skutečnosti nebo je uvedl úplně (případně navrhl důkazy), ale nepřikládal jim správný právní význam. Soud totiž není povinen poučovat v průběhu řízení účastníky řízení o výkladu hmotného práva.“⁴¹⁶

Lze ovšem nalézt poněkud modifikovaný náhled na povinnost postupu dle § 118a odst. 2 o.s.ř., kdy kupříkladu z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 18. února 2009, sp. zn. 28 Cdo 4820/2008 vyplývá, že „Jestliže z odlišného právního názoru odvolacího soudu nevyplynula potřeba uvést nové skutečnosti ani důkazy, nezatížil odvolací soud řízení vadou, jestliže poté, co účastníky poučil o změně právní kvalifikace a poskytl jim možnost se vyjádřit [...],ve věci rozhodl. Odvolací soud tak jednal rovněž v souladu s konstantní judikaturou Ústavního soudu, který za překvapivá považuje jen ta rozhodnutí, jejichž přijetím je účastník řízení zbaven možnosti skutkově a právně argumentovat.“⁴¹⁷

Tento závěr se podává i z dřívějších rozhodnutí Ústavního soudu a to nálezu ze dne 22. října 2008, sp. zn. I. ÚS 129/06 podle něž „Odvolací soud, který potvrdil rozsudek soudu prvního stupně z jiného důvodu, než byl důvod zamítnutí žaloby soudem prvostupňovým, aniž by před vydáním potvrzujícího rozsudku seznámil účastníky řízení se svým právním názorem - odlišným od právního názoru soudu prvního stupně, a neumožnil jim se k němu vyjádřit, tedy porušil zásadu dvojinstančnosti řízení a tím ve svých důsledcích zasáhl do stěžovatelova práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny

---

⁴¹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. srpna 2008, sp. zn. 26 Cdo 3590/2006.

⁴¹⁶ Tamtéž.

⁴¹⁷ Nejvyšší soud zde odkazuje na nálezy ÚS ze dne 12. června 2001, sp. zn. III. ÚS 729/2000, nebo ze dne 11. června 2007, sp. zn. IV. ÚS 321/2007. Nejvyšší soud potom shodně o nutnosti seznámit účastníky řízení s odlišným právním názorem judikuje v rozsudku ze dne 18. února 2010, sp. zn. 30 Cdo 4792/2008.

základních práv a svobod.⁴¹⁸ Obdobný závěr potom lze nalézt v nálezu Ústavního soudu ze dne 25. března 2010, sp. z. III. ÚS 2001/09 podle nějž: „Pokud má odvolací soud za to, že rozhodnutí soudu prvního stupně je ve výroku věcně správně, avšak k tomuto závěru dospěje na základě jiného právního posouzení, je jeho povinností účastníka řízení se svým právním názorem předem seznámit (§ 118a občanského soudního řádu).“ Nejvyšší soud dále poukazuje správně na fakt, že „nutnost zpřístupnění odchylného právního názoru účastníkům vyplývá i z faktu, že odvolatel svým odvoláním brojí proti určitému skutkovému stavu a jeho právnímu posouzení, jak k němu dospěl soud prvního stupně; protistrana se potom vyjadřuje k argumentaci obsažené v odvolání. Argumentace odvolatele i protistrany se tedy vztahuje k napadenému prvoinstančnímu rozhodnutí, přičemž žádný z nich v době, kdy podává odvolání či vyjádření k němu, nemůže předpokládat, zda odvolací soud zaujme jiný právní názor, jakou bude mít tento právní názor podobu, a jaké skutkové a právní důvody by z hlediska tohoto odlišného právního názoru měly být relevantní“.⁴¹⁹

Poučení dle § 118a odst. 2 o.s.ř. jako poučení o odlišném právním posouzení tedy není dle uvedených rozhodnutí vázáno jen na situaci, kdy je k němu třeba doplnit další skutečnosti, ale má obligatorní charakter obecně vždy, když soud hodlá věc posoudit po právní stránce odlišně. Seznámení účastníků s tímto záměrem má být podnětem k možnosti vyjádřit se k uvedené změně právního hodnocení věci. Širší výklad ustanovení § 118a odst. 2 o.s.ř. má zde oporu v respektování zásady předvídatelnosti soudního rozhodování ve spojení se zásadou dvojinstančnosti.⁴²⁰ Vadou řízení před soudem prvního stupně bude tento nedostatek ovšem dle § 213b odst. 2 o.s.ř. pouze tam, kdy k tomuto odlišnému právnímu posouzení bude třeba doplnit nové skutečnosti.

Samotné znění § 213b odst. 2 o.s.ř. však není zcela srozumitelným. Evokuje totiž dojem, že pouze v případě, že odvolací soud dospěje k odlišnému právnímu názoru, bude nedostatek poučení dle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. vadou řízení. Tento závěr by byl ovšem vzhledem k výše nastíněným závěrům skutečně mylným. Výkladem § 213b odst. 2 o.s.ř. nelze při zohlednění významu poučení dle § 118a odst. 1 a 3 o.s.ř. dojít k tomu, že při porušení daných poučovacích povinností o vadu řízení nepůjde.

O vadu řízení před soudem prvního stupně samozřejmě půjde, i když odvolací soud sice sdílí stejný názor na právní posouzení, nicméně mu chybějí podstatné skutečnosti a

---

⁴¹⁸ Srov. dále usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. října 2008, sp. zn. 28 Cdo 1769/2006: „jestliže na základě shodně zjištěného skutkového stavu rozhodl odvolací soud stejně jako soud prvního stupně, ale s argumentací opřenu o jiný právní názor, vydal překvapivé rozhodnutí.“

⁴¹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. března 2010, sp. zn. 32 Cdo 1019/2009.

⁴²⁰ K tomu viz dále.

důkazy, tj. pokud soud prvního stupně nepoučil účastníky dle § 118a odst. 1 nebo 3 o.s.ř. ovšem měl to objektivně dle odvolacího soudu učinit.⁴²¹

Ze znění § 213b odst. 2 o.s.ř. by opravdu při pouhém doslovném výkladu bylo možné vyvodit opačný závěr. K § 213b odst. 2 o.s.ř. však nelze přistupovat bez zohlednění zbylých ustanovení o odvolacím řízení a zohlednění jejich systematického a teleologického výkladu. Nedostatek poučení dle § 118a odst. 1 nebo 3 o.s.ř. (resp. obou současně) je procesní vadou, která mohla vést k nesprávnému rozhodnutí dle § 205 odst. 2 písm. c) o.s.ř.⁴²² Odvolací soud k ní musí přihlídnout, shledá-li její existenci. To platí i tehdy, pokud odvolání bude podáno z jiného důvodu (tj. účastníci sami tento nedostatek soudu prvního stupně nevytýkají, ani v jeho důsledku dle § 205a odst. 1 písm. d) o.s.ř. netvrdí nové skutečnosti či nenavrhují nové důkazy), neboť dle § 212a odst. 1 o.s.ř. lze rozhodnutí soudu prvního stupně přezkoumat i z důvodů, které nebyly v odvolání uplatněny (§ 205 odst. 2 o.s.ř.).⁴²³ Samo nedostatečné poučení, i pokud soud zjistí nedostatečnost splnění břemene důkazního či břemene tvrzení, však není vadou řízení automaticky odůvodňující zrušení rozhodnutí a vrácení věci k dalšímu řízení soudu prvního stupně. Jen pokud na základě napravení nedostatku poučení ze strany prvostupňového soudu postupem dle § 213b odst. 1 o.s.ř., tj. po poskytnutí poučení v odvolacím řízení uvedou nové skutečnosti a důkazy,⁴²⁴ nebude možné postupovat podle § 213 o.s.ř. tak, aby odvolací soud řádně zjistil skutkový stav, bude nucen rozhodnutí zrušit a věc vrátit soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Jinak nedostatky ve skutkových zjištěních napraví sám odvolací soud postupem dle § 213 o.s.ř., a dle toho rozhodne o změně či potvrzení rozhodnutí.

Smyslem ustanovení § 213b odst. 2 o.s.ř. zřejmě může být zaprvé, že pokud odvolací soud věc posuzuje právně jinak, ale není třeba proto doplňovat nové skutečnosti, fakt, že soud prvního stupně neprovedl poučení podle § 118a odst. 2 o.s.ř., nemá pro nesprávnost rozhodnutí prvního stupně žádnou relevanci. Jinými slovy, jde-li jen o odlišnost právního posouzení jinak správně zjištěného skutkového stavu mezi soudem prvního a druhého stupně,

---

⁴²¹ Resp. za určitých podmínek (např. při rozhodnutí soudu zjevně nepodloženém relevantními skutkovými zjištěními) by takové rozhodnutí dokonce bylo nepřezkoumatelné.

⁴²² Srov. také např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. července 2011, sp. zn. 32 Cdo 3410/2009, podle nějž „nebylo-li účastníku potřebné poučení poskytnuto, ačkoliv se tak mělo z objektivního hlediska stát, došlo i v tomto případě k porušení ustanovení § 118a o. s. ř. a řízení před soudem prvního stupně je z tohoto důvodu vždy postiženo vadou; to platí i tehdy, jestliže poznatky o tom vyšly najevo až v odvolacím řízení nebo měla-li absence takového poučení původ v jiném právním posouzení věci“.

⁴²³ Z tohoto pravidla jsou samozřejmě výjimky, které zákon v § 212a stanoví. Nicméně pro učiněný obecný závěr nejsou podstatné.

⁴²⁴ Jak již bylo uvedeno výše, v takovém případě musí odvolací soud účastníky poučit podle § 118a odst. 1 nebo 3 (§ 213b odst. 1).

nelze dovést pochybení soudu prvního stupně stran aplikace § 118a odst. 2 o.s.ř., ale pouze pochybení v samotném právním posouzení věci.⁴²⁵

Nedostatek poučení dle § 118a odst. 2 o.s.ř. je potom dle znění § 213b odst. 2 o.s.ř. označen za vadu řízení v souvislosti s nutností uvádět nové skutečnosti, neboť jen tehdy došlo k pochybení soudu, jež může být natolik závažné, že vyvolá nutnost zrušení jím vydaného rozhodnutí. Soud by pro tuto vadu soud měl rozhodnutí zrušit ovšem pouze tehdy, pokud nové skutečnosti, jež by účastníci po poučení soudem druhého stupně dle § 213b odst. 1 o.s.ř. uvedli, nemohly být předmětem dokazování pro rozpor s principem neúplné apelace.⁴²⁶ Jestliže bude možné je v odvolacím řízení zohlednit, potom se otevírá cesta ke změně či potvrzení prvostupňového rozhodnutí. Tak tomu v uvedeném případě ovšem zřejmě bude prakticky vždy, resp. zákon by tak měl být vykládán. Jakkoli je poučení dle § 118a odst. 2 o.s.ř. spojeno s faktorem odlišného právního názoru na věc, primárně jde vždy o nutnost doplnění tvrzení nových skutečností, co soud k tomuto kroku vede. V důsledku neunesení břemene tvrzení bylo rozhodnuto, rozhodl-li soud v souladu se svým odlišným právním názorem v neprospěch účastníka proto, že účastník z tohoto pohledu na věc netvrdil rozhodné skutečnosti, ačkoli jej nepoučil dle § 118a odst. 2 o.s.ř. (překvapivé rozhodnutí).

Problematická se jeví jiná situace, kdy soud rozhodl dle svého odlišného právního názoru v neprospěch odvolatele, nepoučil účastníky dle § 118a odst. 2 o.s.ř., neboť se domníval, že skutkový stav je pro toto posouzení dostatečný, nicméně odvolací soud tento závěr nesdílí, kdy dle něj tím znemožnil účastníkům tvrdit pro takové právní posouzení chybějící rozhodné skutečnosti. V tomto případě bychom mohli říci, že nebylo rozhodnuto v neprospěch odvolatele pro neunesení břemene tvrzení, potažmo důkazního břemene. Soud jen věc posoudil odlišně po právní stránce. Nicméně musíme zohlednit názor, že poučení je založeno na objektivním principu, tj. bez ohledu na dojem soudu prvního stupně byl nedostatek poučení dán. Odlišení této situace, jakkoli podložené právě teorií o objektivním hledisku posouzení nedostatku poučení dle § 118a o.s.ř., od faktického opomenutí účastníky poučit zřejmě možné je, nicméně nepřiměřeně zasahuje do zásady rovného přístupu zákona k obdobným situacím a rozbíjí samotný koncept onoho objektivního principu. Nerovnost účastníků řízení by se pak projevila v odlišném rozsahu možného uvádění novot. Zatímco v prvním případě by tak činit mohli dle § 205a odst. 1 písm. d) o.s.ř., ve druhém by již pro

---

⁴²⁵ Jakkoli by tento závěr bylo možné učinit i ze samotného ustanovení § 118a odst. 2 o.s.ř. při jeho užším výkladu.

⁴²⁶ Srov. i názor Ludvíka Davida, podle něž by ke zrušení prvostupňového rozhodnutí nemuselo dojít v případě minimálního rozsahu nutného doplnění dokazování odvolacím soudem. DAVID, Ludvík. In DAVID, Ludvík a kol. *Občanský soudní řád: komentář. II. díl, (§ 201 až 376)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. s. 1139.

faktické nerozhodnutí na základě neunesení břemene tvrzení či důkazního břemene, takto činit nemohli. Proto lze přitakat shodnému vyhodnocení obou zmíněných případů, tj. ve prospěch možnosti uvádět nova. Povede to potenciálně i ke zrychlení řízení a při dodržení poučovacích povinností bude možné adekvátně v řízení uplatňovat práva a plnit povinnosti.

Pokud nebude třeba v souvislosti s odlišným právním názorem odvolacího soudu na věc nutno nové skutečnosti uvádět, nepůjde o vadu řízení před soudem prvního stupně, soud však je i tak povinen účastníky poučit a dát jim prostor se k tomuto změněnému náhledu vyjádřit. Zde by již skutečnosti uvedené účastníky včetně důkazů k nim navržených podléhaly limitům neúplné apelace. Na základě těchto argumentů a jejich přípustnosti v odvolacím řízení může odvolací soud potom opětovně zvažovat další kroky.

4.4.3.8 Rozhodnutí soudu druhého stupně po poučení dle § 118a o.s.ř. v odvolacím řízení

V souvislosti s postupem odvolacího soudu dle § 213b odst. 1 o.s.ř. a poučením účastníků dle § 118a o.s.ř. v odvolacím řízení je tedy třeba vždy brát na zřetel i rozsah možného dokazování prováděného odvolacím soudem. Jakkoli poučením podle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. odvolací soud napravuje buď nedostatek v řízení v prvním stupni či reaguje na vývoj v řízení odvolacím, bude vždy limitován ve svém následném postupu svou funkcí a z ní plynoucího omezení. Odvolací soud je sice oprávněn a zároveň povinen odstranit vady a nedostatky v postupu soudu prvního stupně a obecně nesprávnost jeho rozhodnutí, nicméně nemůže svým působením jeho činnost zcela nahrazovat. Na druhou stranu by však nemělo docházet k prodlužování řízení a navyšování nákladů řízení, může-li být daný nedostatek napraven v odvolacím řízení. Hranici mezi oběma extrémami tvoří jednak právní úprava obsažená v § 213 a § 213b o.s.ř. a jednak § 219a o.s.ř. Touto právní úpravou je sledován účel zachování práva na spravedlivý proces, včetně dvojinstančnosti soudního řízení a zásady předvídatelnosti soudního rozhodování, a jednak zásady rychlosti a hospodárnosti řízení.⁴²⁷

Důvodová zpráva k zákonu č. 59/2005 Sb., kterým došlo k novelizaci o.s.ř. právě v této sféře uvádí, že „odvolací soud se tedy - na rozdíl od současného stavu - stane plnohodnotnou skutkovou instancí v tom smyslu, že bude nejen ověřovat postup soudu

---

⁴²⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 59/2005 Sb., sněmovní tisk č. 643/0, zde odkazuje na Koncepti stabilizace justice z počátku roku 2004, podle níž je třeba posílit rychlost dosažení meritorního rozhodnutí, což znamená nutnost posílení apelačního principu. Obsah koncepce je dostupný online - Koncepte stabilizace justice (program Ministerstva spravedlnosti) [cit dne 18. června 2013]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/koncepce-stabilizace-justice-program-ministerstva-spravedlnosti-26503.html>>.

prvního stupně, nýbrž, dospěje-li k závěru, že odvolací soud postupoval z těch či oněch důvodů nesprávně, sám zjistí dokazováním skutkový stav tak, aby mohl ve věci s konečnou platností rozhodnout. Navrhovaný zákon tedy omezuje uplatnění zásady dvojinstančnosti řízení, kterou byla vedena doktrína civilního práva procesního po celou dobu dosavadního fungování demokratického právního státu v České republice po roce 1989 a která (třebaže vykazuje některá pozitiva, zejména zajišťuje detailní skutkové i právní posouzení věci a vede k souladnosti rozhodnutí soudů prvního stupně a soudů odvolacích) ve svém celku vykazuje slabinu právě v tom, že její uplatňování v praxi neúnosně prodlužuje délku soudních řízení, formalizuje je a vede k jejich nesrozumitelnosti pro účastníky řízení.⁴²⁸ Současně však zákonodárce bere v potaz i potenciální ohrožení předvídatelnosti soudního rozhodování a odvolací soud při vydání konečného rozhodnutí spočívajícím zejména i na odlišných skutkových zjištěních částečně limituje (§ 213 o.s.ř.) a zároveň mu ukládá postupovat v řízení tak, aby pro účastníky takové rozhodnutí překvapivé nebylo. Zákon tak činí výslovnou úpravou použití § 118a o.s.ř. v odvolacím řízení (§ 213b odst. 1 o.s.ř.), kdy docházelo k disputacím nad tím, zda je zde použitelné dle v § 211 o.s.ř. obsažené klauzule přiměřenosti užití ustanovení o řízení před soudem prvního stupně.⁴²⁹

Ustanovení § 213 o.s.ř. vymezuje rámeček možného dokazování v odvolacím řízení. Soud může dokazování zopakovat či je doplnit za účelem zjištění skutkového stavu. Odvolací soud tak dle znění § 213 o.s.ř. je samostatnou skutkovou instancí,⁴³⁰ jakkoli právě s omezením zde uvedeným. Pro řešenou problematiku je stěžejní odstavec čtvrtý daného paragrafu, podle nějž odvolací soud doplní dokazování o účastníky navržené důkazy, které dosud nebyly provedeny, ukazuje-li se to potřebné ke zjištění skutkového stavu věci; to neplatí jen tehdy, má-li být provedeno rozsáhlé doplnění dokazování a jestliže ke skutečnosti, jež jimi má být prokázána, dosud nebylo provedeno žádné nebo zcela nedostatečné dokazování.⁴³¹ Zřejmým smyslem a účelem tohoto omezení je zabránit situacím, kdy by odvolací soud ve své podstatě nahrazoval funkci soudu prvního stupně. V této souvislosti bylo právě poukazováno na možné

---

⁴²⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 59/2005 Sb., sněmovní tisk č. 643/0.

⁴²⁹ Srov. tamtéž.

⁴³⁰ Srov. HLAVSA, Petr. *Občanský soudní řád a soudní řád správní a předpisy související s úvodem k aplikaci komunitárního práva a k předběžné otázce*. 4. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 4. 2006. Praha: Linde Praha, 2006, s. 241.

⁴³¹ V pátém odstavci potom nalezneme omezení spočívající v zákazu přihlídnutí ke skutečnostem nebo důkazům, které byly účastníky řízení uplatněny v rozporu s § 205a nebo § 211a o.s.ř. A dále dle § 212a odst. 3 o.s.ř. k novým skutečnostem nebo důkazům (§ 205a odst. 1 a § 211a) odvolací soud smí, s výjimkou věcí uvedených v § 120 odst. 2 o.s.ř., přihlídnout, jen když byly uplatněny.

porušení tzv. zásady dvojinstančnosti.⁴³² Jak uvedl v roce 2002 ve svém rozhodnutí Nejvyšší soud: „Možnost odvolacího soudu doplnit dokazování podle § 213 odst. 2 o.s.ř. je omezená dodržáním zásady dvojinstančnosti řízení.“⁴³³ Tímto se vyjadřuje, že vyjde-li v odvolacím řízení najevo, že pro rozhodnutí věci je třeba skutková zjištění v podstatné míře doplnit, potom není namístě, aby odvolací soud rozhodnutí měnil (samozřejmě už vůbec ne potvrdil), ale je nutné rozhodnutí soudu prvního stupně zrušit a věc mu vrátit k dalšímu řízení. Smyslem odvolacího řízení není totiž zcela či v rozsáhlé míře napravovat to, co měl učinit soud prvního stupně, nýbrž provádět korekci nesprávných rozhodnutí v intencích opravného řízení. Zásada dvojinstančnosti, jakkoli i dle názoru Ústavního soudu není výslovně ústavně garantována pro civilní soudní řízení,⁴³⁴ je však vnímána jako „nezpochybnitelný organizační princip civilního soudnictví“.⁴³⁵

Zejména po novelizaci zákonem č. 59/2005 Sb. však nelze tuto zásadu vnímat jako absolutní argument sloužící k odůvodnění kasačních rozhodnutí odvolacích soudů, ale spíše jako prvek koncepce civilního soudního řízení znázorňující účel odvolání jako opravného prostředku a roli odvolacího soudu v celkovém pohledu na soudní řízení respektující právo na spravedlivý proces, jehož komponentem je i zásada rovnosti a kontradiktornosti. S přílišným zdůrazňováním důležitosti dvojinstančnosti soudního řízení polemizuje i Pavel Molek, podle nějž k jedné z chyb českého soudního systému nesporně patří i přeceňování několikastupňového přezkoumávání každého rozhodnutí, které je často zaměřeno v první řadě na přezkum procesu a v zájmu čistoty procesu neúnosně komplikuje a prodlužuje proces sám a činí ze soudní soustavy spíše komplikovaný stroj na další a další nesrozumitelná rozhodnutí než efektivního urovnavatele sporů.⁴³⁶

Své promítnutí do právní úpravy odvolacího řízení má především proto, aby nedocházelo k odnětí možnosti účastníků řízení účinně reagovat na závěry odvolacího soudu. V rámci odvolacího řízení se tedy určitým způsobem střetává se zásadou předvídatelnosti soudního rozhodování. Není však v antagonistickém postavení k ní, spíše jde o specifickou souvislost jejich aplikace v paralelní rovině.

---

⁴³² Srov. i HLAVSA, Petr. *Občanský soudní řád a soudní řád správní a předpisy související s úvodem k aplikaci komunitárního práva a k předběžné otázce*. 4. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 4. 2006. Praha: Linde Praha, 2006, s. 241.

⁴³³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. září 2002, sp. zn. 29 Odo717/2001.

⁴³⁴ Výslovně uvedeno to nalezneme např. v usnesení Ústavního soudu ze dne 11. června 2007, sp. zn. IV. ÚS 321/07. Dále např. usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 31. října 2006, sp. zn. III. ÚS 96/06.

⁴³⁵ IŠTVÁNEK, František, SPÁČIL, Jiří. Quo vadis, dvojinstanční zásado? *Právní rozhledy*, 2006, roč. 14, č. 20, s. 727.

⁴³⁶ K tomu viz MOLEK, Pavel. *Právo na spravedlivý proces*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 106.

Tzv. překvapivá rozhodnutí, jako produkt porušení zásady předvídatelnosti soudního rozhodování, jsou obvykle spojována se situací, kdy odvolací soud napadené rozhodnutí nalézacího soudu posoudí po právní stránce odlišně, avšak rozhodne potvrzujícím rozsudkem,⁴³⁷ nebo změní rozsudek soudu prvního stupně na základě odlišného právního posouzení,⁴³⁸ avšak nedá předtím účastníkům řízení prostor na tuto odlišnost v právním posouzení reagovat. Dalším případem může být, pokud odvolací soud svůj odlišný právní názor založí na důkazu provedeném teprve v odvolacím řízení, ke kterému stěžovatel neměl možnost se vyjádřit,⁴³⁹ či se odchýlí od hodnocení důkazů soudem prvního stupně a tyto důkazy hodnotí jinak, aniž by je sám opakoval nebo doplnil. Všem těmto variantám je společné, že „účastníku řízení je takovým postupem soudu odňata možnost reagovat na změněnou situaci argumenty, návrhy a vylíčením skutkových okolností, které dosud v posuzované věci nebyly případné.“⁴⁴⁰

Právě odnětí možnosti reakce účastníků řízení na závěry odvolacího soudu je považováno za zdroj porušení dvojinstančnosti, neboť proti rozhodnutí odvolacího soudu již není přípustný řádný opravný prostředek a případné podání dovolání jako opravného prostředku mimořádného nemůže vést k přezkumu všech aspektů daného rozhodnutí, ale pouze těch, které umožňuje právní úprava dovolání. Ta vylučuje přezkum rozhodnutí po stránce skutkové – vnášení nových skutečností či důkazů do řízení. Samotný fakt spočívající v nemožnosti přezkumu rozhodnutí ovšem nemůžeme také pro absenci garance dvojinstančnosti jako takové v ústavním pořádku považovat za rozporný s právem na spravedlivý proces. Tím se stává až v kombinaci s nedostatkem poučení soudem o záměru věc takto posoudit a související nutnosti uvádět další skutečnosti a důkazy, resp. s neposkytnutím možnosti na tento záměr soudu reagovat relevantní argumentací.

Ustanovení § 219a o.s.ř. taxativně vymezuje případy, v nichž je odvolací soud povinen rozhodnutí soudu prvního stupně usnesením zrušit. Důvodem mohou být jiné [než v § 219a odst. 1 písm. a) výslovně uvedené] vady, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, a za odvolacího řízení nemohla být zjednána náprava. Sjednáním nápravy zde

---

⁴³⁷ Jakkoli podle nálezu Ústavního soudu ze dne 24. září 1998, sp. zn. III. ÚS 139/98 nebylo možné takové rozhodnutí vydat, jelikož takto bylo možno rozhodnout pouze při věcné správnosti rozhodnutí prvního stupně, přičemž věcnou správností se rozumí jak správnost skutkových zjištění, tak správnost právního posouzení, Nyní je třeba vzít v potaz novelu č. 59/2006, kdy takto lze rozhodnout pouze v případě věcné správnosti výroku napadeného rozsudku po poučení soudem druhého stupně o odlišném právním posouzení.

⁴³⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 15. září 2004, sp. zn. I. ÚS 220/04.

⁴³⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 3. října 2006, sp. zn. I. ÚS 173/06.

⁴⁴⁰ Usnesení Ústavního soudu ze dne 11. června 2007, sp. zn. IV. ÚS 321/07.

rozumíme nejen vlastní poučení dle § 118a odst. 1 až 3, ale i následnou možnost plně přihlídnout k reakci účastníků řízení na toto poučení.

Pro vadu řízení spočívající v nedostatku poučení dle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. je tedy možné rozhodnutí zrušit a věc vrátit soudu prvního stupně, nicméně nemusí, resp. nemělo by k tomu docházet vždy. Dříve již bylo uvedeno, že vadou je dle § 213b odst. 2 o.s.ř. možno tento nedostatek chápat, pokud je zároveň nutné v souvislosti s odlišným právním názorem uvádět nové skutečnosti či důkazy. Nebude-li toho třeba, není možné přikročit ke zrušení rozhodnutí. Stejně tak je možné o věci konečně rozhodnout na úrovni odvolacího soudu, pokud lze dle ustanovení § 213 odst. 5 o.s.ř. přihlídnout ke skutečnostem a důkazům uvedeným účastníky v reakci na poučení dle § 118a odst. 2 o.s.ř. Naopak tam, kde toto možné nebude, soud druhého stupně bude nucen rozhodnutí v souladu s § 219a odst. 2 zrušit a dle § 221 odst. 1 písm. a) jej vrátit soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Obdobně to platí pro nedostatek poučení dle § 118a odst. 1 nebo 3.

Odvolací soud rozsudek nebo usnesení, jímž bylo rozhodnuto ve věci samé, podle § 219a odst. 2 o.s.ř. zruší také tehdy, jestliže ke zjištění skutkového stavu věci je třeba provést další účastníky navržené důkazy, ty však nemohou být s ohledem na pravidla obsažená v § 213 odst. 3 a 4 v odvolacím řízení provedeny. Bude se zde na rozdíl od výše uvedeného případu jednat o důkazy sice uplatněné v rámci limitů neúplné apelace, nicméně muselo by být provedeno rozsáhlé doplnění dokazování a zároveň ke skutečnosti, jež jimi má být prokázána, dosud nebylo provedeno žádné nebo zcela nedostatečné dokazování.

Zcela zřetelně tedy porušením dvojinstančnosti a zásady předvídatelnosti soudního rozhodování můžeme nazvat stav, kdy soud druhého stupně při změně náhledu na unesení břemene tvrzení či břemene důkazního poučení dle §118a odst. 1 až 3 neposkytl a následně meritorně rozhodl,⁴⁴¹ nebo sice poučení poskytl, ale zároveň porušil svou povinnost nenahrazovat zcela při svém dokazování soud prvního stupně, provedl důkazy nad rámec ustanovení § 213 o.s.ř., a na základě takto zjištěného stavu meritorně rozhodl. Naopak jako souladný s oběma zásadami budeme považovat takový postup odvolacího soudu, vydá-li konečné meritorní rozhodnutí teprve poté, co účastníky řádně poučil dle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř., čímž jim dal dostatečný prostor vyjádřit se k změněnému náhledu na posouzení věci,

---

⁴⁴¹ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. ledna 2011, sp. zn. 23 Cdo 3562/2008: „Pokud odvolací soud zamítá žalobu pro neunesení důkazního břemene, může tak učinit pouze v případě, že poskytne stranám poučení podle § 118a odst. 3 o. s. ř., pokud tuto poučovací povinnost nesplní, zatíží řízení vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci ve smyslu § 241a odst. 2 písm. a) o. s. ř.“

doplnit relevantní a přípustné skutečnosti a důkazní návrh, a následně v souladu s § 213 o.s.ř. popř. doplnil předtím neúplně zjištěný skutkový stav.⁴⁴²

Z pohledu zachování zásady předvídatelnosti a dvojinstančnosti zajímavý posun v apelačním principu můžeme nalézt také v případě úpravy rozhodnutí odvolacího soudu, jímž potvrzuje rozhodnutí soudu prvního stupně. Dle znění o.s.ř. před novelizací zákonem č. 59/2005 Sb. bylo možné rozhodnutí potvrdit, bylo-li odvolacím soudem shledáno věcně správné. S účinností novely došlo ovšem ke změně, a nyní je možné rozhodnutí potvrdit, je-li ve výroku věcně správné. Jakkoli byla doplněna jen dvě slova, podstatně tím ustanovení § 219 o.s.ř. změnilo svůj smysl. Do novelizace nemohl soud potvrdit rozhodnutí soudu prvního stupně, dospěl-li k závěru, že v otázce právního posouzení má odlišný názor, jakkoli tento na správnost výroku rozhodnutí neměl žádný vliv. Nebyl-li zároveň dán důvod pro změnu rozhodnutí, soud byl nucen rozhodnutí zrušit a věc vrátit soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Věcnou správností rozhodnutí se rozuměla správnost skutkových zjištění a správnost právního posouzení.⁴⁴³ Ústavní soud k tomu uvedl, že „změna právního náhledu odvolacího soudu je tudíž důvodem kasačního rozhodnutí odvolacího soudu, přičemž z hlediska ústavněprávního se tím účastníkům otevírá možnost uplatnění práva vyjádřit se k němu, případně i předložit nové důkazy, které z pohledu dosavadního nebyly relevantní“.⁴⁴⁴ Ústavní soud potom k dané praxi dodává, že k porušení práva na spravedlivý proces (tedy porušení zásady dvojinstančnosti řízení a tím ve svých důsledcích zasažení do práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, resp. „odnětí reálné možnosti jednat před soudem, spočívající v oprávnění právně a skutkově argumentovat“, což způsobuje porušení základního práva zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) dojde tehdy, pokud odvolací soud potvrdil rozsudek soudu prvního stupně z jiného důvodu, než byl důvod zamítnutí žaloby soudem prvostupňovým, aniž by před vydáním potvrzujícího rozsudku postupoval podle § 118a odst. 2 o.s.ř. a seznámil účastníky

---

⁴⁴² Shodně i rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. října 2012, sp. zn. 30 Cdo 1225/2011.

⁴⁴³ Srov. DRÁPAL, Ljubomír. In BUREŠ, Jaroslav, MAZANEC, Michal, DRÁPAL, Ljubomír. *Občanský soudní řád: komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1996, s. 583.

⁴⁴⁴ Srov. náleží Ústavního soudu ze dne 9. listopadu 2000, sp. zn. III. ÚS 4/97, náleží Ústavního soudu ze dne 15. května 2003, sp. zn. III. ÚS 765/02: Podle § 221 odst. 1 o. s. ř. nejsou-li podmínky ani pro potvrzení ani pro změnu rozhodnutí, odvolací soud je zruší. Odvolací soud dle § 219 o. s. ř. rozhodnutí potvrdí, je-li věcně správné. Změna právního náhledu odvolacího soudu je tudíž důvodem kasačního rozhodnutí odvolacího soudu, přičemž z hlediska ústavněprávního se tím účastníkům otevírá možnost uplatnění práva vyjádřit se k němu, případně i předložit nové důkazy, které z pohledu dosavadního nebyly relevantní.

řízení se svým právním názorem odlišným od právního názoru soudu prvního stupně, a neumožnil jim se k němu vyjádřit.⁴⁴⁵

David již v roce 2002 ke kasační praxi odvolacích soudů při odlišném právním posouzení věci za současného setrvání na vlastním rozhodnutí soudu prvního stupně vyjádřil částečně skeptický postoj, kdy podle něj nelze očekávat po dalším projednání věci u prvostupňového soudu zásadní změny stran skutkových zjištění. „Po vrácení věci a prvostupňovém poučení sledujícím změněný právní názor (nová tvrzení, důkazní návrhy) mohou následovat procesní projevy stran spíše ve stylu *ut aliquid fieri videatur* než hodnotná tvrzení a důkazní návrhy.“⁴⁴⁶ Dále zde ke kasačnímu rozhodování navrhuje, že „Namísto principiálně podloženého, leč podle okolností nevhodného postupu by stálo za zvážení poučit strany o změně právního názoru ještě na druhém stupni a vyčkat na jejich procesní reakci. Podle ní by následovalo buď kasační rozhodnutí (nová rozsáhlejší relevantní tvrzení a odpovídající důkazní návrhy), nebo rozsudek ve věci samé (rozsahem minimální, nepodstatná či žádná nová tvrzení, ojedinělé, irelevantní či žádné nové důkazní návrhy). Předvídatelnosti rozhodnutí by bylo učiněno zadost a instančně méně „zásadový“ postup by mohl podstatně ušetřit čas oproti schematickému vrácení věci na prvý stupeň.“⁴⁴⁷

Formulovaný koncept přístupu odvolacího soudu k rozhodnutí o odvolání učiněný ve vztahu k dřívější úpravě by měl být vyvozován právě ze současné právní úpravy, kdy primární je poskytnutí rychlé soudní ochrany a konečné vyřešení věci, tedy změna rozhodnutí či popřípadě i jeho potvrzení s výjimkou případů, kdy došlo k úplnému selhání práce soudu prvního stupně a je nutné rozhodnutí zrušit. Záměr zákonodárce při přijetí novely č. 59/2005 Sb. byl dle důvodové zprávy totožný. V současnosti je možné rozhodnutí soudu prvního stupně v takové situaci potvrdit, postačí totiž, je-li věcně správné „ve výroku“.⁴⁴⁸ Z toho bychom mohli dovodit, že na rozdíl od předchozí právní úpravy soud může nyní bez dalšího rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdit, je-li jeho výrok správný, přestože jinak došlo k nesprávnému právnímu posouzení věci. Příkladem je přisouzení téže peněžité částky, ovšem z jiného právního důvodu, např. místo plnění nájemného je uložena povinnost vydat bezdůvodné obohacení. Soud by tedy po novelizaci neměl být nucen za takové situace

---

⁴⁴⁵ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 21. ledna 2003, sp. zn. II. ÚS 523/02, nález Ústavního soudu ze dne 3. března 2005, sp. zn. III. ÚS 618/04, nález Ústavního soudu ze dne 22. října 2008, sp. zn. I. ÚS 129/06.

⁴⁴⁶ DAVID, Ludvík. Co má (též) vliv na dobu trvání civilních sporů. *Právní rozhledy*, 2002, roč. 10, č. 9, s. 412.

⁴⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁴⁸ Je třeba však upozornit na to, že potvrzujícím rozhodnutím z pohledu dřívějšího posuzování přípustnosti dovolání nebylo jen rozhodnutí, v němž je výslovně stanoveno, že rozhodnutí potvrzuje, ale i třeba měnící rozhodnutí, které ovšem ve vztahu k rozhodnutí soudu prvního stupně vymezilo obsah posuzovaného právního vztahu účastníků, případně práva a povinnosti účastníků stanovilo stejně jako rozhodnutí soudu prvního stupně – usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. dubna 1994, sp. zn. 2 Cdon 931/97.

rozhodnutí rušit. To ovšem nebyl nucen ani dříve, pokud, jak bylo výše uvedeno, na základě poučení dle § 118a odst. 2 o.s.ř. napravil nedostatečnost tvrzení a důkazních návrhů a umožnil tak stranám řízení se ke změněnému náhledu na právní posouzení věci vyjádřit.

Novelizace tedy zasáhla do rozhodovací praxe odvolacích soudů zřejmě v neprospěch zásady dvojinstančnosti, a omezila množství kasačních rozhodnutí odvolacích soudů, nicméně to v zájmu zajištění rychlejšího průběhu řízení. Avšak ani po novelizaci zákonem č. 59/2005 Sb., jímž jak uvádí Ústavní soud, „sice došlo "k oslabení zásady dvojinstančnosti řízení, kdy odvolací soud může potvrdit rozhodnutí soudu prvního stupně, jehož výrok je věcně správný, i když založí své rozhodnutí na zcela jiném právním posouzení věci", ale tato nová právní úprava "nezbavuje odvolací soud dostát zákonem (§ 118a o. s. ř.) mu uložené povinnosti a s takovým právním názorem účastníka řízení seznámit.“⁴⁴⁹ Jakkoli tedy byla změnou o.s.ř. překonána do té doby konstantní judikatura Ústavního soudu, „nová úprava § 219 o. s. ř. ovšem nijak nezasáhla do zákazu překvapivých rozhodnutí, resp. do požadavku, aby rozhodnutí bylo pro účastníky předvídatelné [...]. Postup, kdy odvolací soud potvrdí rozhodnutí soudu I. stupně, přičemž k závěru o věcné správnosti výroku (§ 219 o. s. ř.) dospěje na základě odlišného právního posouzení věci, s nímž účastníky neseznámí a nedá jim příležitost se k němu vyjádřit, je odepřením práva na právní slyšení ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.“⁴⁵⁰ Nejvyšší soud dále s ohledem na zachování předvídatelnosti rozhodnutí odvolacího soudu poukazuje na možnost zachování předvídatelnosti rozhodnutí „nejen zrušením rozhodnutí soudu prvního stupně a vrácením věci k dalšímu řízení (což je možné jenom z důvodů taxativně uvedených v § 219a o. s. ř.), ale také tím, že odvolací soud seznámí účastníky se svým odlišným právním názorem a dá jim příležitost se k tomuto názoru vyjádřit. Tento postup je i z věcného hlediska vhodnější než kasace napadeného rozhodnutí (byť i ta bude při odchylném právním názoru, z něhož plyne nutnost dalšího dokazování, v některých případech nevyhnutelná), neboť šetří účastníkům řízení čas a náklady, a přesto současně zachovává jejich procesní práva“.⁴⁵¹

O nepředvídatelné rozhodnutí odvolacího soudu tedy půjde, posoudí-li soud zjištěný skutkový stav po právní stránce jinak, než dosud činili účastníci řízení anebo než jej posoudil soud prvního stupně pouze tehdy, neposkytne účastníkům možnost se k jeho právnímu názoru vyjádřit, resp. vznést odpovídající tvrzení a navrhnout k nim důkazy.⁴⁵² V souladu s ustálenou

---

⁴⁴⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 25. března 2010, sp. zn. III. ÚS 2001/09.

⁴⁵⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 31. července 2008, sp. zn. I. ÚS 777/07.

⁴⁵¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. března 2010, sp. zn. 32 Cdo 1019/2009.

⁴⁵² Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. září 2007, sp. zn. 22 Cdo 2125/2006.

judikaturou Nejvyššího soudu zasáhne do procesních práv účastníků řízení spočívajících v možnosti tvrdit a prokázat všechny rozhodné skutečnosti, a zatíží tak řízení vadou, jež může mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.⁴⁵³

Z výše nastíněného je zřetelné, že zákonodárce i soudní praxe dlouhodobě hledala koncept odvolacího řízení, jež by naplňoval účel přezkumného/opravného řízení a zároveň byl souladný s požadavky na řízení z pohledu prevence zásahu do práva na spravedlivý proces. K jeho komponentům potom patří jak právo být slyšen, princip kontradiktornosti, tak i předvídatelnost soudního rozhodnutí. Současné pojmání funkce odvolacího soudu ucelené dle výkladu jednotlivých ustanovení právě dle těchto kritérií a se zohledněním dalších procesních zásad můžeme označit za dostatečně vyhovující. Vlastní praxe odvolacích soudů tomu ovšem mnohdy ne zcela odpovídá. Zásada předvídatelnosti i dodržení práva se k věci vyjádřit mohou být naplněny instituty úpravy odvolacího řízení bez nutnosti kasace rozhodnutí ve většině případů. Samotné zrušení rozhodnutí a vrácení věci soudu prvního stupně k dalšímu řízení zpravidla povede k nápravě a rozhodnutí dle právního názoru odvolacího soudu, to ovšem za cenu obvykle značného prodloužení délky řízení ve věci, a tím porušení zásady rychlosti a hospodárnosti. Zrušení by proto měla podléhat pouze rozhodnutí navázaná na extrémně závažná pochybení soudu prvního stupně, pro něž není možné, aby odvolací soud rozhodl sám, neboť by plně suploval jeho primární funkci.

4.4.4 Srovnání se slovenskou právní úpravou

Ve vztahu k předvídatelnosti soudního postupu a rozhodnutí v řízení před soudem prvního stupně ve smyslu zaměření této kapitoly práce je z pohledu slovenské právní úpravy třeba v první řadě zmínit jednak právní úpravu obecné poučovací povinnosti soudu obsaženou § 5 OSP a dále zejména ustanovení § 100 OSP a § 118 odst. 2 OSP.

Ustanovení § 5 OSP obsahuje obecnou poučovací povinnost soudu, kdy soud je podle něj povinen poskytovat účastníkům řízení poučení o jejich procesních právech a povinnostech. Na rozdíl od právní úpravy české, neobsahuje slovenská právní úprava civilního procesu obdobu českého ustanovení § 118a o.s.ř. ve výslovném znění. To ovšem neznamená, že by soud nebyl povinen účastníky poučit o jejich povinnosti tvrdit rozhodné skutečnosti a navrhopvat důkazy (ovšem tuto povinnost na rozdíl od české právní úpravy nemá obecně vůči právně zastoupenému účastníku - § 5 odst. 2 OSP). Povinnost tvrzení a povinnost

---

⁴⁵³ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. března 2004, sp. zn. 29 Odo 149/2002, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. června 2004, sp. zn. 32 Odo 376/2003, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. srpna 2012, sp. zn. 28 Cdo 1271/201, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. listopadu 2012, sp. zn. 28 Cdo1065/2012.

důkazní patří mezi základní procesní povinnosti účastníků řízení (§ 101 odst. 1 OSP), proto je soud povinen je o nich také poučit. Ustanovení § 5 OSP obsahující obecnou poučovací povinnost by tedy bylo možno vyložit i tak, že se vztahuje rovněž na poučení o povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní i v tom smyslu, kdy z dosavadního průběhu řízení plyne, že účastník soudu sice již nějaké skutečnosti tvrdil a navrhl také nějaké důkazy, nicméně zatím neuvedl všechny z pohledu soudu potřebné rozhodné skutečnosti nebo nenavrhl dostatečné důkazy k prokázání tvrzených skutečností, stejně jako tomu bylo před výslovnou úpravou ustanovení § 118a českého o.s.ř.

Ve vztahu k předvídatelnosti soudního rozhodnutí je uvedené chápání poučovací povinnosti zásadní, neboť jejím plněním se v civilním soudním řízení předchází situacím, kdy soud by žalobě nevyhověl pro neunesení břemene tvrzení nebo důkazního břemene, ačkoli žalobce vůbec nevěděl, že z pohledu soudu jsou jím tvrzené skutečnosti nebo navrhované důkazy nedostatečné k prokázání tvrzeného nároku. Přestože tedy slovenská právní úprava neobsahuje výslovnou úpravu poučovací povinnosti v případě nedostatečného splnění povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní účastníkem, jako je tomu v českém o.s.ř., výkladem ustanovení § 5 OSP obsahujícího obecnou poučovací povinnost dospíváme k závěru, že tato povinnost zahrnuje i povinnost ve smyslu poučovací povinnosti § 118a odst. 1 a 3 českého o.s.ř.

Ustanovení § 5 OSP stanoví, že soud poučuje účastníky o jejich procesních právech a povinnostech. Z toho a contrario plyne, že neposkytuje poučení o právu hmotném.⁴⁵⁴ Obsahem uvedeného poučení nemůže být ani výklad hmotněprávních předpisů.⁴⁵⁵

Zákonem č. 384/2008 Z. z. bylo s účinností ke dni 15. října 2008 do OSP včleněno několik zásadních ustanovení sledujících společný cíl, jímž je právě předvídatelnost soudního

---

⁴⁵⁴ Stejně v usnesení Nejvyššího soudu SR ze dne 29. června 1993, sp. zn. 1 So 160/93 („Poskytování poučení účastníkům občanského soudního řízení je omezené na poučení zejména o procesních úkonech, které účastníci mohou učinit, o jejich důsledcích a o procesním postupu. Soud při tom nemůže zaujímat stanoviska k hmotněprávním podmínkám uplatňovaného nároku, či dokonce vyjadřovat obsah případného budoucího rozhodnutí ve věci.“) nebo v rozsudku Nejvyššího soudu SR ze dne 16. prosince 1993, sp. zn. 4 Obo 285/93 („Poučovací povinnost soudu je omezená na poučení účastníků o jejich procesních právech a povinnostech.[...] Ze žádných ustanovení Občanského soudního řádu není možné dovodit povinnost soudu poučit žalobce o tom, že žalovaný není ve sporu pasivně legitimovaný, nebylo by to poučení o procesních právech a povinnostech, ale poučení o hmotném právu, které soud není povinen ani oprávněn poskytnout.“). V usnesení Nejvyššího soudu SR ze dne 20. prosince 2011, sp. zn. 6 Cdo 125/2011 se potom uvádí, že pokud by soudy poučil žalobce ohledně naformulování správného znění petitu žaloby a tím jinak vymezily předmět tohoto řízení, toto poučení by přesáhlo poučovací povinnost dle § 5 OSP a bylo v rozporu se zásadou rovnosti účastníků řízení.

⁴⁵⁵ Spoluautor komentáře k OSP – ŠTEVČEK, Marek, FICOVÁ, Svetlana a kol. *Občiansky súdny poriadok. Komentár*. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2009 - Marek Števíček v něm na straně 10 u výkladu k § 5 OSP cituje usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. listopadu 1997, sp. zn. 2 Cdon 1450/97, uveřejněné pod č. 23 v sešitě č. 3 z roku 1998 v časopisu Soudní judikatura („Soud také nemá povinnost poučovat účastníky v průběhu řízení o možném výkladu předpisu hmotného práva.“).

rozhodování. Změněno bylo především znění § 118 OSP, kdy zejména v jeho odst. 2 nalezneme povinnost předsedy senátu či samosoudce podle dosavadních výsledků řízení uvést, která právně významná skutková tvrzení účastníků je možné považovat za shodná, která právně významná skutková tvrzení zůstala sporná a které z navržených důkazů budou provedeny a které soud neprovede, i když byly účastníky navrženy. Jak se uvádí v důvodové zprávě, důvodem této povinnosti soudu je sledovat předvídatelnost soudního rozhodování a dále má s ohledem na kontradiktorní proces poskytovat ochranu účastníkům řízení, tím že soud dá najevo rozsah dokazování, které hodlá provést. To by mělo minimalizovat stavy opomenutých návrhů na dokazování účastníků řízení.⁴⁵⁶

Ustanovení § 118 odst. 2 OSP ve spojení s obecnou poučovací povinností dle § 5 OSP tedy můžeme považovat za adekvátní paralelu k českému § 118a odst. 1 a zejména odst. 3 o.s.ř., vyjdeme-li ze smyslu a účelu obou právních úprav.

Podstatně bylo tímto zákonem dále novelizováno ustanovení § 100 odst. 1 OSP, kdy dle svého současného znění dává jeho poslední věta soudu možnost sdělit v průběhu řízení účastníkům, jak se mu na základě dosud tvrzených a prokazovaných skutečností jeví právní posouzení věci. Soud tak účastníkům může vyjevit, jak by za stávající situace věc po právní stránce hodnotil, a tím jim umožní na tento závěr adekvátně reagovat, tj. buď se snažit dále tento náhled soudu svou argumentací a procesními kroky podpořit nebo naopak směřovat své procesní kroky důrazněji k tomu, aby tento náhled soudu na věc zvrátili. Podle důvodové zprávy k výše uvedené novele je smyslem existence tohoto institutu předcházení překvapivým rozhodnutím ve věci.⁴⁵⁷ Účelem však není sdělit účastníkům, jak bude znít jeho rozhodnutí, ale jak se mu jeví právní posouzení věci.⁴⁵⁸

Účastníkům tedy dává možnost svá skutková tvrzení a důkazní návrhy zaměřit žádoucím směrem, tj. buď k dalšímu utvrzení soudu ve vyjeveném náhledu na věc, nebo směrem k vyvrácení tohoto náhledu.⁴⁵⁹ Marek Števček v souvislosti s tímto hovoří o tzv.

---

⁴⁵⁶ Důvodová zpráva k návrhu zákona č.384/2008 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Tisk č. 642. Dostupné na < <http://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=182755>>.

⁴⁵⁷ Je tedy zřejmé, že uvedené ustanovení se vztahuje k rozhodnutí ve věci samé, tj. o samotném uplatňovaném návrhu nikoli již rozhodnutím procesním. Obdobně viz usnesení Nejvyššího soudu SR ze dne 9. června 2010, sp. zn. 5 Cdo 210/2009.

⁴⁵⁸ Důvodová zpráva k návrhu zákona č.384/2008 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Tisk č. 642. Dostupné na < <http://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=182755>>.

⁴⁵⁹ Obdobně usnesení Nejvyššího soudu SR ze dne 9. června 2010, sp. zn. 5 Cdo 210/2009.

intencionalitě (zaměřenosti) dokazování, kdy vyjádřením předběžného právního názoru soud implicitně udává směr dalším návrhům důkazů v souladu s projednací zásadou.⁴⁶⁰

Sdělením předběžného právního posouzení věci však soud není vázán a v konečném rozhodnutí může zaujmout zcela odlišné stanovisko.⁴⁶¹ Tato odlišnost však nebude chápána jako překvapivé rozhodnutí, neboť bude výsledkem dalšího vývoje řízení, v němž účastníci reagovali na předběžné posouzení věci soudem uvedením dalších skutečností, důkazů a argumentů. Účelem poslední věty ustanovení je dle výše uvedeného tedy dospět v řízení ke spravedlivému a předvídatelnému rozhodnutí, které bude adekvátně reagovat na nutnost ochrany práv účastníků. Dle důvodové zprávy se postupem dle poslední věty § 100 odst. 1 OSP „může dospět k rozsudku s přesvědčivým odůvodněním, což může vést také ke snížení počtu odvolání, případně zrušení věci odvolacím soudem po splnění zákonných podmínek, protože už před soudem prvního stupně došlo k podrobnému vyargumentování.“⁴⁶² Stejně tak může iniciovat procesní kroky účastníků směřující k jinému ukončení řízení než vydáním meritorního rozhodnutí ve prospěch jedné ze stran, např. k uzavření a následnému schválení smíru, či zpětvzetí žaloby.

Ve srovnání s ustanovením § 118a odst. 2 českého o.s.ř. je ustanovení § 100 odst. 1 OSP konstruováno odlišně. Ustanovení § 118a odst. 2 o.s.ř. obsahuje, jak už bylo uvedeno výše, poučovací povinnost soudu pramenící ze situace, kdy soud zastává odlišný právní náhled na řešení věci oproti účastníku řízení a v souvislosti s tímto je obecně třeba, aby účastník uvedl chybějící skutečnosti. Účelem zde primárně není sdělení uvedeného právního náhledu na věc, ale doplnění informací nutných pro ucelenost objasnění skutkového stavu věci. Naproti tomu ustanovení § 100 odst. 1 OSP poslední věty směřuje k předběžnému sdělení právního náhledu soudu na věc za stavu dosavadních skutkových zjištění a účastníci mají možnost na tento závěr soudu reagovat jak právní argumentací, tak samozřejmě uvedením relevantní skutečností a důkazů. Števček k tomu uvádí, že „jestliže se tento institut bude v praxi uplatňovat správným způsobem, půjde o eliminaci procesních situací, kdy se účastníci snaží prokazovat skutečnosti, které soudce za významné vůbec nepovažuje, a

---

⁴⁶⁰ Srov. ŠTEVČEK, Marek. In ŠTEVČEK, Marek, FICOVÁ, Svetlana a kol. *Občiansky súdny poriadok. Komentár. I. diel. 2. vydanie.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 358 (§ 100 OSP).

⁴⁶¹ Obdobně ŠTEVČEK, Marek. In ŠTEVČEK, Marek, FICOVÁ, Svetlana a kol. *Občiansky súdny poriadok. Komentár. 1. vydanie.* Praha: C. H. Beck, 2009, s. 262 (§ 100 OSP).

⁴⁶² Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 384/2008 Z.z., kterým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Tisk č. 642. Dostupné na < <http://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=182755>>.

naopak, vůbec se nevyjádří ke skutečnostem podle soudce pro posouzení věci podstatným, resp. nepředloží důkazy na prokázání svých tvrzení“.⁴⁶³

Na postup soudu dle § 100 odst. 1 OSP je proto třeba naopak nahlížet nikoli jako na poučovací povinnost soudu v pravém slova smyslu, ale spíše jako na instrument materiálního vedení sporu, kdy soud sdělí účastníkům svůj prozatímní náhled na hmotněprávní posouzení věci. Tím je sledován zájem na rychlejším a pružnějším postupu soudu v řízení a předcházení překvapivosti soudního řízení. Soud však takto postupovat podle dikce zákona může, tj. nemá povinnost svůj náhled sdělit vždy, ale může s ohledem na průběh řízení uvážit, zda takový postup bude vhodný a přispěje ke splnění účelu řízení. Jak uvádí Lukáš Smoleň: „je na uvážení soudu do jaké míry odůvodní výsledky svého předběžného posouzení věci a vzhledem k tomu, že není zákonnou povinností soudu poskytnout účastníkům svůj předběžný právní názor, je stejně tak na uvážení soudu, zda jej soud účastníkům vůbec poskytne.“⁴⁶⁴

Marek Števček v tomto institutu vidí prostředek, jehož „citlivým a správným uplatňováním [...] může dojít k naplnění atributu soudce jako nezávislého arbitra sporu, proces v budoucnosti by mohl být mnohem více o diskuzi, o přesvědčení soudce, a nakonec i přesvědčení protistrany o své pravdě, o dotvoření projednacího principu v jeho nejčistší podobě, kde žalobce je *dominus litis* a posuzovaná věc se vyvíjí pod procesní diligencí stran sporu“. Tento závěr je mimořádně zajímavý, neboť otevírá možnou diskuzi nad uplatněním tohoto institutu při vzájemném propojení se základní koncepcí sporného civilního procesu založeném na zásadě rovnosti účastníků řízení a projednacího principu. Lze jistě přisvědčit, že aplikací ustanovení § 100 odst. 1 OSP budou účastníci při svém procesním postupu usměrněni v zájmu objasnění věci a směřování k předvídatelnosti následně vydaného rozhodnutí, nicméně nemůže se tak dít na úkor smyslu právě uvedených zásad, což, jak uvádí i Števček, je podmíněno individuálním přístupem soudce. Ten má – stejně jako soudce český – povinnost postupovat s respektem k právům účastníků řízení na spravedlivý proces. Smoleň ve svém příspěvku k možnému narušení nestrannosti soudce uvádí, že za toto nelze považovat stav, kdy se soudce ve svém předběžném právním názoru ztotožní s názorem jednoho z účastníků, či vedlejšího účastníka. V opačném případě by byl soud omezen ve svém poučení jen na případy, kdy by zastával právní názor zcela odlišný od všech účastníků, navíc soud sám

---

⁴⁶³ ŠTEVČEK, Marek. Poučovací povinnost soudu a koncentrácia civilního súdneho poriadku po ostatnej novele OSP v prospektívnej anticipácii vývoja civilního procesního práva. *Sborník z konferencie Dny práva 2008, 2. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity ve dnech 4. - 5. 11. 2008*. [cit dne 13. března 2013]. Dostupné na <<http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/stevcek.pdf>>.

⁴⁶⁴ SMOLEŇ, Lukáš. Inštitút predbežného názoru súdu v Slovenskej republike. [cit dne 13. března 2013], dostupné na <<http://www.elaw.cz/cs/obcanske-pravo/725-institut-predbezneho-nazoru-sudu-v-slovenskej-republike.html>>.

mnohdy ve svém rozhodnutí přejímá právní argumentaci účastníka, resp. právě podle ní rozhodne.⁴⁶⁵

Ustanovení § 118a odst. 2 českého o.s.ř., jak bylo vyloženo výše, bychom mohli s přihlédnutím ke stejným limitům spočívajícím v právu na spravedlivý proces, především zásadě rovnosti, vyložit jako instrument kombinující poučení účastníků stran neunášení břemene tvrzení při odlišném právním posouzení věci soudem, tak i sdělení odlišného právního názoru soudu na věc ve smyslu § 100 odst. 1 OSP, tj. bez apriorní vázanosti na nutnost doplnění dalších skutečností. Nicméně vzhledem k výkladové nejednotnosti by bylo vhodné přijetí výslovné úpravy, podobně jako je tomu v OSP.

Pro řízení před soudem odvolacím má z pohledu předcházení překvapivým rozhodnutím zásadní význam ustanovení § 213 odst. 2 OSP, podle nějž, je-li odvolací soud toho názoru, že se na věc vztahuje ustanovení právního předpisu, které při dosavadním rozhodování věci nebylo použito a je pro rozhodnutí věci rozhodující, vyzve účastníky řízení, aby se k možnému použití tohoto ustanovení vyjádřili.

Ve své podstatě je ustanovení § 213 odst. 2 OSP účelem založeno na stejném základu jako český § 118a odst. 2 o.s.ř. Soud účastníkům zprostředkovává informaci o důležitém hledisku následného právního posouzení věci, jež ovlivní rozhodnutí soudu. Rozdíl potom spatřujeme v tom, že výslovně nesměřuje k reakci účastníků v podobě doplnění tvrzení skutečností, ale obecně se tito mají vyjádřit k použití ustanovení právního předpisu, které se stalo ve věci dle odvolacího soudu relevantním. Zřejmě tedy bude jejich vyjádření směřovat k právnímu posouzení věci, nicméně současně se předpokládá také doplnění skutečností a k jejich prokázání také navržení důkazů. To plyne z prvního odstavce § 213 OSP, podle nějž je odvolací soud vázán skutkovým stavem, tak jak jej zjistil soud prvního stupně, s výjimkami uvedenými v odstavcích 2 až 7. Je tedy zřejmé, že zákon předvídá uvádění nových skutečností a navrhování nových důkazů účastníky i v souvislosti s uvedenou výzvou k vyjádření se k právnímu hodnocení věci.⁴⁶⁶ Otázkou zůstává, zda se na tyto skutečnosti a důkazy bude

---

⁴⁶⁵ SMOLEŇ, Lukáš. Inštitút predbežného názoru súdu v Slovenskej republike. [cit dne 13. března 2013], dostupné na <<http://www.elaw.cz/cs/obcanske-pravo/725-institut-predbezneho-nazoru-sudu-v-slovenskej-republike.html>>.

⁴⁶⁶ V ustanovení § 211 odst. 2 OSP se uvádí, že jestliže tento zákon nestanoví jinak, pro řízení před odvolacím soudem platí přiměřeně ustanovení o řízení před soudem prvního stupně. Můžeme se proto zamyslet nad vztahem § 213 odst. 2 OSP a § 100 odst. 1 OSP. Lze zřejmě dospět k závěru, že § 213 odst. 2 OSP vyjadřuje instrument reakce odvolacího soudu na situaci, kdy věc po právní stránce vyhodnotí odlišně od soudu prvního stupně. Tím je pokryto sdělení předběžného názoru na právní posouzení před odvolacím soudem, vždy pokud se bude lišit od právního posouzení soudu prvního stupně a tedy můžeme uzavřít, že se jedná o speciální úpravu. Použití i § 100 odst. 1 OSP v odvolacím řízení je tímto institutem nahrazeno. Na druhou stranu to předpokládá výklad § 213 odst. 2 OSP v širším slova smyslu, tj. nejen ve vztahu k dosud neaplikovanému ustanovení

vztahovat omezení dle § 205a OSP, nebo budou účastníci moci uvádět v souvislosti s novým právním posouzením skutečnosti a důkazy bez tohoto omezení. S ohledem na formulaci ustanovení odstavce prvního a smyslu a účelu ustanovení odstavce druhého se jako správná jeví druhá varianta, neboť při aplikaci omezení stanoveného v odstavci čtvrtém, tj. limitaci přijatelných skutečností a důkazů rozsahem dle § 205a OSP, by zřejmě teoreticky došlo k potlačení vlastní funkce ustanovení odstavce druhého. Na druhou stranu je možné vycházet z předpokladu, že kupříkladu možnost uvádět nové skutečnosti a navrhopvat důkazy dle § 205a písm. d) OSP by byla aplikovatelná na veškeré skutečnosti i důkazy uváděné v návaznosti na postup soudu dle § 213 odst. 2 OSP, neboť účastník řízení je bez své viny nemohl označit nebo předložit do rozhodnutí soudu prvního stupně. Nelze mu přičítat za vinu, že nepředvídal takový posun v právním hodnocení věci soudem – zde by tedy byl možný stejný náhled na nepoučení dle § 100 odst. 1 OSP věta poslední jako ve vztahu k § 118a odst. 2 o.s.ř., tedy při odlišném právní posouzení věci odvolacím soudem a s tím související potřeba sdělení tohoto závěru účastníkům je založena na objektivním principu, a tudíž je plně přičitatelné soudu prvního stupně jako vada řízení, pokud k poučení musí dojít až v řízení odvolacím.

Slovenské odvolací řízení je založeno na apelačním opravném systému, s tím, že dle taxativního výčtu případů v § 221 OSP má být kasace rozhodnutí až *ultima ratio* v případech naprostého selhání soudu prvního stupně. Vedle zásadních vad řízení před soudem prvního stupně k němu dochází pro nesprávnost zjištění skutkového stavu jen tehdy, pokud zároveň je nesprávné i právní posouzení věci a obráceně. To plyne ze znění § 221 odst. 1 písm. h) OSP, dle něž je důvodem zrušení rozhodnutí pouze stav, kdy soud prvního stupně nesprávně věc právně posoudil tím, že nepoužil správné ustanovení právního předpisu a nedostatečně zjistil skutkový stav. Pro zrušení proto musí být zároveň splněny obě podmínky. Pokud je tedy vada dána jen v části tohoto důvodu, je třeba ji v odvolacím řízení napravit, a to právě postupem dle § 213 OSP,⁴⁶⁷ a teprve poté rozhodnutí změnit. Jestliže by však soud takto neučinil, tj. např. bez obeznámení účastníků řízení o odlišném právním názoru na právní posouzení věci dle § 213 odst. 2 OSP, rozhodnutí soudu prvního stupně rovnou změnil, šlo by o vadu řízení

---

právního předpisu, ale i k odlišnému výkladu již aplikovaného právního předpisu. Pokud bychom širší výklad neakceptovali, potom by přiměřené užití § 100 odst. 1 OSP i v odvolacím řízení přicházelo v úvahu.

⁴⁶⁷ Tj. doplnit chybějící informace o skutkovém stavu či správně vyhodnotit provedené důkazy nebo aplikovat správný právní předpis a upozornit na tuto změnu účastníky řízení.

ve smyslu ustanovení § 237 písm. f) OSP, tj. odnětí možnosti účastníka řízení jednat před soudem.⁴⁶⁸

Slovenská koncepce „dvojinstančnosti“ soudního řízení představuje racionální model civilního procesu založeného na zásadě hospodárnosti a rychlosti. Soud odvolací je plně způsobilý ke zjištění skutkového stavu a rozhodnutí ve věci samé při dodržení předvídatelnosti jeho postupu prostřednictvím plnění patřičných poučovacích povinností. Limit pro něj představuje zcela mezní situace, kdy nesprávnost doléhá jak na zjištěný skutkový stav, tak i na právní posouzení. V tomto případě zájem na zachování zásady rychlosti řízení ustoupí zásadě dvojinstančnosti pro plné selhání funkce soudu prvního stupně. Tato jednoduchá konstrukce se zdá být mimořádně efektivní a z pohledu práva na spravedlivý proces nekonfliktní úpravou.

Na druhou stranu ovšem vyvstává otázka, zda dané ustanovení doléhá na situaci, kdy pro odlišné právní posouzení soudem druhého stupně bude nutné doplnit další skutečnosti a důkazy, tj. jestli bude tak jako v ČR vycházet ze založení poučení o odlišném právním názoru na objektivním principu či nikoli. Pokud ano, potom bude třeba shledat chybu jak v právním posouzení věci, tak zároveň i skutkových zjištěních, bude-li třeba pro odlišný právní názor tvrdit nové skutečnosti. Potom by soud byl nucen takové rozhodnutí zrušit, nikoli změnit po doplnění chybějících zjištění o skutkovém stavu. Jako protiargument tomuto postupu lze použít fakt, že poučení dle § 100 odst. 1 OSP poslední věta není skutečnou povinností soudu, ale její užití je založeno na úvaze soudu s tím, že zákon výslovně nestanoví žádná kritéria pro tuto úvahu, jde tedy o volnou úvahu soudu z hlediska vhodnosti. Nemůžeme proto užít plnou analogii s českým § 118a odst. 2 o.s.ř., jakožto přímé povinnosti soudu. Z tohoto důvodu nelze poučení dle § 100 odst. 1 OSP hodnotit z objektivního pohledu, a tudíž dospěje-li soud odvolací k závěru o nutnosti poučení o odlišném právním posouzení, nebude ani v případě související potřeby vnést do řízení nové skutečnosti a důkazy rozhodnutí nutně automaticky rušit. Na základě doplněného skutkového stavu rozhodnutí soudu prvního stupně změní.

4.4.5 Srovnání s německou právní úpravou

Německá právní úprava civilního soudního řízení, Zivilprozessordnung (dále jen ZPO),⁴⁶⁹ zahrnuje v ustanovení § 139 systém zvláštní poučovací (a dotazovací) povinnosti

---

⁴⁶⁸ Obdobně usnesení Nejvyššího soudu SR ze dne 9. června 2010, sp. zn. 5 Cdo 210/2009. Shodně dále FICOVÁ, Svetlana. In ŠTEVČEK, Marek, FICOVÁ, Svetlana a kol. *Občiansky súdny poriadok. I. Diel. Komentár*. 2. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 844 (§ 213 OSP).

⁴⁶⁹ Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781), die durch Artikel 6 des Gesetzes vom 24. März 2011 (BGBl. I S. 453) geändert worden ist.

soudu, které můžeme označit jako prostředek k zajištění předvídatelnosti soudního rozhodnutí a náležitého objasnění věci před soudem. Jejich prostřednictvím se účastníkům zprostředkovávají informace o důležitých aspektech projednání věci před soudem. Pro svůj obsah je tento paragraf označován nadpisem materiální vedení procesu, resp. jednání. Dle Martina Schwaba má za cíl podpořit účastníky řízení ve vypořádání se se všemi skutečnostmi a jejich právním posouzením, a tím zajistit, že žádná strana nebude překvapena rozhodnutím nebo neutrpí újmu v důsledku svého omluvitelného právního omylu.⁴⁷⁰ Eberhardt Schilken k tomu uvádí, že aplikace § 139 ZPO slouží účelu dorozumění mezi účastníky a soudem. Zajišťuje zachování práva na spravedlivý proces, předejití překvapivým rozhodnutím tím, že věc bude po skutkové a právní stránce objasněna.⁴⁷¹ Zvýšená povinnost německého soudu poučit účastníky a probrat věc však nemůže vést k závěru, že by tito nesli o to menší povinnost dbát o úplné a pečlivé přednesy. Odpovědnost stran za hospodárné a efektivní řízení o to více následně leží právě na účastnících.⁴⁷² Stejně jako v české právní úpravě je tato povinnost plněna zásadně i ve vztahu k zastoupenému účastníku, především potom, když zástupce věc po právní stránce posuzuje nesprávně.⁴⁷³

V odstavci prvním § 139 ZPO je upravena poučovací a dotazovací povinnost soudu. Spočívá v tom, že, je-li toho třeba, soud s účastníky projedná věc (ve smyslu skutkových okolností a mezi účastníky existujícího sporu ve věci) po právní i skutkové stránce a klade dotazy v tomto směru. Podle druhé věty tohoto odstavce soud působí na účastníky tak, aby včas a úplně vylíčili veškeré rozhodné skutečnosti, zejména doplnili nedostatečné údaje k uplatněným tvrzením, označili důkazní prostředky a učinili relevantní návrhy.⁴⁷⁴ Z uvedeného logicky plyne, že soud bude takto postupovat především v případě, že účastníci prozatím dostatečně nevylíčili rozhodné skutečnosti, nenavrhli dostatečné důkazy k prokázání svých tvrzení a dále v souvislosti s tímto nepředložili soudu veškeré údaje a neučinili všechny příslušné návrhy. Soud zde tedy žalobce upozorní, že shledává substanciaci žaloby neúplnou, a stejně tak žalovaného na nedostatečnost jeho vyjádření.⁴⁷⁵ Martin Schwab k těmto soudním

---

⁴⁷⁰ Srov. SCHWAB, Martin. *Zivilprozessrecht*. 3., neu bearbeitete Auflage. Heidelberg: C. F. Müller, 2010, s. 114.

⁴⁷¹ Srov. SCHILKEN, Eberhardt. *Zivilprozessrecht*. 6., neubearbeitete Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2010, s. 171.

⁴⁷² Srov. obdobně VAN ELS, Hans. Das ZPO-Reformgesetz. *Forum Familienrecht*, 2002, roč. 2002, č. 1, s. 5.

⁴⁷³ Srov. usnesení Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 16. dubna 2008, sp. zn. XII ZB 192/06.

⁴⁷⁴ Povinnost účastníků tvrdit skutečnosti úplně a pravdivě plyne z § 138 odst. 1 ZPO. Podle odst. 2 potom má strana povinnost se vyjádřit k tvrzením protistrany. Odst. 3 upravuje nesporné skutečnosti, jimiž jsou ty, které druhá strana výslovně nepopírá, resp. z jejího vyjádření neplyne záměr je popřít. Dle odst. 4 lze potom prohlásit nevědomost pouze k takovým skutečnostem, jež nebyly předmětem jejího jednání nebo vnímání.

⁴⁷⁵ Srov. SCHWAB, Martin. *Zivilprozessrecht*. 3., neubearbeitete Auflage. Heidelberg: C. F. Müller, 2010, s. 114.

povinností s odkazem na judikaturu činí zajímavý dovětek, kdy soud takto postupovat nemusí, pokud jedna ze stran ve svém vyjádření již na uvedené nedostatky ve vyjádření/žalobě poukázala a soud toto postoupil straně druhé.⁴⁷⁶ Tím bude splněna podmínka obeznámení druhé strany s uvedenými nedostatky.

Druhá věta tohoto odstavce je považována ve vztahu k dispoziční zásadě, která je chápána jako procesní odraz či doplnění principu autonomie vůle, za svým způsobem omezující element, neboť soud zde má povinnost vést účastníky k tomu, aby učinili všechny relevantní návrhy. Dispoziční zásada má naopak demonstrovat svobodu účastníků sporného řízení nakládat s řízením i předmětem řízení a určovat tak, o čem bude v řízení jednáno. Důvodem takového narušení dispoziční zásady je zajištění spravedlivého procesu a rovné realizace práva na soudní ochranu.⁴⁷⁷ Mezi návrhy, na jejichž doplnění soud účastníky upozorňuje, jsou řazeny jak návrhy procesní (např. návrh na vydání rozsudku pro zmeškání nebo návrhy týkajících se důkazů), tak návrhy ve věci. Ve druhém případě však půjde pouze spíše o ujasnění a doplnění návrhů. Přesto však v žádném případě úkolem soudu není být poradcem některé ze stran, to by porušovalo zásadu nestrannosti soudu, která je tedy vždy limitem poskytovaného poučení. Proto by bylo nepřijatelné například poučení vedoucí k rozšíření (tj. změně) žaloby či uplatnění nových obran a námitek.⁴⁷⁸ Dané omezení však platí jen tehdy, pokud v dosavadním přednesu a vyjádření stran pro ně není opora. Soud tedy může jít až tak daleko, že účastníky upozorní na možnost činit hmotněprávní námítka, to ovšem, jak uvádí Claus Wagner, jen tehdy, pokud v přednesu stran je obsažen podklad pro takovou námítku.⁴⁷⁹

Druhý odstavec § 139 ZPO upravuje poučovací povinnost soudu v případě, že soud hodlá své rozhodnutí založit na určitém hledisku, které účastník (strana) očividně přehlédl nebo považoval za nepodstatné nebo tehdy, pokud toto hledisko případu soud posuzuje odlišně od obou účastníků. To neplatí jen v případě, že se ono hledisko dotýká rozhodnutí o vedlejší nároku. Právě toto ustanovení bývá označováno jako zásadní prostředek prevence

---

⁴⁷⁶ Srov. SCHWAB, Martin. *Zivilprozessrecht*. 3., neubearbeitete Auflage. Heidelberg: C. F. Müller, 2010, s. 114.

⁴⁷⁷ Srov. SCHILKEN, Eberhardt. *Zivilprozessrecht*. 6., neubearbeitete Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2010, s. 161.

⁴⁷⁸ Srov. REICHOLD, Klaus. In THOMAS, Heinz, PUTZO, Hans. *Zivilprozessordnung. Kommentar*. 32., neubearbeitete Auflage, München: C. H. Beck, 2011, s. 291.

⁴⁷⁹ Srov. WAGNER, Claus. In WAX, Peter, WENZEL, Joachim, BECKER-EBERHARD, Ekkerhard a kol. *Münchener Kommentar Zivilprozessordnung. §§1-510c*. 3. Auflage. München: Verlag C. H. Beck, 2008, s. 1008 (§ 139 ZPO).

překvapivých rozhodnutí.⁴⁸⁰ Zatímco v případě přehlédnutí určitého hlediska či nepřisouzení mu váhy poučí soud i jen jednu stranu sporu, v případě odchylného náhledu na ně, musí znak odlišnosti být splněn vůči názoru obou stran. Tj. pokud by nesdílel názor pouze jedné z nich, toto poučení by zřejmě poskytnout nebyl povinen.

Soud podle odstavce druhého účastníky upozorní na uplatnění či neuplatnění hmotněprávní či procesněprávní normy, ustanovení smlouvy či jejich výkladu.⁴⁸¹ Nejedná se ovšem pouze o hledisko právní, ale i skutkové (např. otázka neunesení břemene tvrzení či břemene důkazního).⁴⁸² Zde soud musí tento svůj pohled na věc předestřit a umožnit jim vyjádřit se k němu. Poučení dle odstavce 2 se použije samostatně tehdy, pokud není třeba, aby účastníci zároveň doplňovali skutečnosti, důkazy nebo návrhy. Pokud je toho třeba, použije soud poučení podle obou odstavců zároveň.⁴⁸³ Účelem daného poučení je upozornit obě strany sporu na to, že soud posuzuje určitý účastníky přehlédnutý aspekt případu jako právně relevantní či jej posuzuje odlišně od představy těchto stran. Nelze však z něj vyvozovat obecnou povinnost soudu sdělovat stranám vždy svůj názor na právní posouzení sporu.⁴⁸⁴ Za přehlédnuté hledisko je třeba rozumět takové, která nebylo žádným účastníkem zohledněno. Neuplatní se tedy dle Klause Reicholda objektivní kritérium seznatelnosti důležitosti daného hlediska. I pokud jeden účastník daný aspekt zohlednil, zůstává možnost, že jiný jej měl za irelevantní. Z tohoto pohledu potom je dovozována možnost soudu poučení neposkytnout jen, pokud není zcela pochyb o tom, že účastníci je nepřehlédli a nepovažovali za irelevantní.⁴⁸⁵ Spolkový soudní dvůr ovšem nahlíží na nedostatek poučení dle odst. 2 jako na porušení práva na spravedlivý proces až tehdy, pokud soud bez předchozího poučení vycházel z určitého právního náhledu nebo úvahy, na něž dopředu nepoukázal a se kterými by podle dosavadního

---

⁴⁸⁰ Obdobně REICHOLD, Klaus. In THOMAS, Heinz, PUTZO, Hans. *Zivilprozessordnung. Kommentar.* 32., neubearbeitete Auflage, München: C. H. Beck, 2011, s. 292; STADLER, Astrid in MUSIELAK, Hans-Joachim (ed.). *Kommentar zur Zivilprozessordnung : mit Gerichtsverfassungsgesetz.* 9., neuberarb. Aufl. München : Franz Vahlen, 2012, s. 689.

⁴⁸¹ Můžeme sem tedy zařadit i poučení o zohlednění konkrétních judikátů. Postačí ovšem pouze jedno poukázání na fakt, že soud hodlá postupovat dle zmíněné judikatury. Nepromítne-li účastník toto hledisko do svého dalšího procesního postupu, soud poučení opakovat již nemusí. Srov. Usnesení Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 16. dubna 2008, sp. zn. XII ZB 192/06.

⁴⁸² Srov. obdobně REICHOLD, Klaus. In THOMAS, Heinz, PUTZO, Hans. *Zivilprozessordnung. Kommentar.* 32., neubearbeitete Auflage, München: C. H. Beck, 2011, s. 292.

⁴⁸³ Obdobně WAGNER, Claus. In WAX, Peter, WENZEL, Joachim, BECKER-EBERHARD, Ekkerhard a kol. *Münchener Kommentar Zivilprozessordnung. §§1-510c.* 3. Auflage. München: Verlag C. H. Beck, 2008. s. 1010. (§ 139 ZPO).

⁴⁸⁴ Srov. SCHWAB, Martin. *Zivilprozessrecht.* 3., neubearbeitete Auflage. Heidelberg: C. F. Müller, 2010, s. 115, shodně také SCHILKEN, Eberhardt. *Zivilprozessrecht.* 6., neubearbeitete Auflage. Verlag Franz Vahlen München, 2010, s. 171.

⁴⁸⁵ Srov. REICHOLD, Klaus. In THOMAS, Heinz, PUTZO, Hans. *Zivilprozessordnung. Kommentar.* 32., neubearbeitete Auflage, München: C. H. Beck, 2011, s. 292-293.

průběhu řízení nemohl počítat ani jinak svědomitý a znalý účastník řízení.⁴⁸⁶ Je zřetelné, že ZPO obsahuje širší míru ochrany, než jaká plyne z ústavněprávní roviny.

Třetí odstavce § 139 ZPO stanoví povinnost soudu upozornit na eventuální pochyby, které vyvstávají ohledně aspektů zohledňovaných soudem z úřední povinnosti. Všechna uvedená poučení má soud podle odstavce čtvrtého účastníkům poskytnout v řízení co nejdříve a zaprotokolovat je.⁴⁸⁷ Pokud by se strana nemohla na poučení ihned vyjádřit, soud jí dle § 139 odst. 5 ZPO na návrh určí lhůtu, v níž vyjádření poskytne písemně. Na nedostatky v úplnosti tvrzení a důkazních návrzích upozorní soud již při přípravě jednání dle § 273 ZPO. Při ústním jednání pak po skončení dokazování se stranami opětovně probere věc po skutkové stránce a pokud možno i výsledek dokazování, tj. stav projednání a objasnění sporu. Pro odvolací řízení se dle § 525 ZPO přiměřeně použije právní úpravy řízení v prvním stupni, neplyne-li z právní úpravy odvolacího řízení jinak. Ustanovení § 139 ZPO se tedy užije i zde.⁴⁸⁸

Postupem soudu dle § 139 ZPO dochází jednak k naplnění obsahu práva na spravedlivý proces, zároveň slouží soudu k vyrovnávání rozdílných znalostí a zkušeností stran a tím zajišťuje „rovnost zbraní“ v řízení.⁴⁸⁹ Neposkytnutí poučení dle § 139 ZPO je proto obecně chápáno jako postup způsobilý porušit právo na spravedlivý proces dle čl. 103 odst. 1 GG.⁴⁹⁰ Je však třeba zohlednit, že ustanovení § 139 ZPO jde nad rámec ústavněprávně přikázaného minima ochrany, proto ne každé porušení § 139 ZPO bude zároveň možno označit za porušení práva na spravedlivý proces. Je tedy nutné v individuálním případě zkoumat, zda tímto postupem zároveň byl zkrácen onen základní rozsah garance práva na spravedlivý proces.⁴⁹¹

Nedostatek či jiné porušení poučovací povinnosti dle § 139 ZPO je způsobilým odvolacím důvodem dle § 520 odst. 3 bod. 2 ZPO. Jedná se o vadu, jež spočívá v porušení práva, které mělo relevanci pro napadené rozhodnutí. Co lze rozumět porušením práva, stanoví § 546 ZPO, podle nějž jde o porušení práva tehdy, pokud právní norma nebyla vůbec

---

⁴⁸⁶ Usnesení Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 13. ledna 2011, sp. zn. VII ZR 22/10.

⁴⁸⁷ Dle odstavce čtvrtého § 139 ZPO se poskytnutí poučení prokazuje právě spisem a proti obsahu spisu v tomto ohledu lze uvést jedině námitku jeho zfalšování.

⁴⁸⁸ Srov. např. usnesení Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 28. července 2011, sp. zn. VII ZR 141/09 nebo rozsudek Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 22. dubna 1999, sp. zn. I ZR 37/97; OLG Hamburg (Lexetius.com/1999,963 [2002/1/322]).

⁴⁸⁹ Srov. i SCHILKEN, Eberhardt. *Zivilprozessrecht*. 6., neubearbeitete Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2010, s. 169.

⁴⁹⁰ Usnesení Spolkového pracovního soudu ze dne 26. června 2008, sp. zn. 6 AZN 1026/07.

⁴⁹¹ Usnesení Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 13. ledna 2011, sp. zn. VII ZR 22/10. Odkazuje zde postupně na usnesení Spolkového ústavního soudu SRN ze dne 12. ledna 2005, sp. zn. 1 BvR 328/04, 1 BvR 1092/04 a rozsudek Spolkového ústavního soudu SRN ze dne 21. dubna 1982, sp. zn. 2 BvR 810/81.

aplikována nebo nebyla aplikována správně. Odvolací důvod spočívající v této vadě je ovšem dle judikatury třeba podložit tvrzením, co by odvolatel na správně provedené poučení soudu uvedl, resp. musí to být bez pochyb patrné.⁴⁹²

Vlastní přezkum rozhodnutí je vázán na rozsah odvolání (§ 528 ZPO). Stran odvolacích důvodů není soud vázán, až na výjimky stanovené v § 529 odst. 2 ZPO. Z něj zřetelně plyne, že k vadám řízení, jež nejsou zohlednitelné ex offo, soud přihlédne, jen pokud byly uplatněny. V ostatním vázán důvody není. Skutkový stav potom může být zjištěn odlišně, pokud existuje pochybnost o správnosti a úplnosti zjištění soudu prvního stupně nebo jsou zde nové skutečnosti, které je přípustné zohlednit (§ 529 odst. 1 ZPO). Mezi tyto nové skutečnosti lze zařadit pouze takové, které připouští § 531 odst. 2 ZPO. Ten ovšem zahrnuje veškeré prostředky sloužící k podpoře žaloby či obrany žalovaného. Musí se však vztahovat k hledisku, které soud prvního stupně zjevně přehlédl nebo považoval za nedůležité (bod 1). Dále ty, jež nebyly uplatněny pro vadu řízení v prvním stupni (bod 2) nebo bez zavinění strany (bod 3).

Z uvedeného plyne, že jde o podobné situace jako v českém občanském soudním řízení. Jako podmínka uplatnění nových skutečností je jednak odlišné hmotněprávní posouzení věci odvolacím soudem, pro něž jsou rozhodné jiné skutečnosti (bod 1). Te musí v tomto smyslu účastníky poučit dle § 139 ZPO a dát jim tak příležitost na změnéné právní hodnocení věci reagovat tvrzením skutečností, návrhem důkazů a právní argumentací.⁴⁹³ V případě uvedeném pod bodem 2 se potom jedná o případ pochybení soudu prvního stupně, který se dopustil pochybení spočívající v tom, že účastníky nepoučil dle § 139 ZPO. I zde je možné doplnit nové skutečnosti a argumentaci.⁴⁹⁴ Německý ZPO tedy je založen na relativně jednoduchém odlišování situace faktického pochybení soudu prvního stupně a vzniku nutnosti poučení až v odvolacím řízení. Smysl výjimky z nemožnosti vnášet nové skutečnosti pod bodem 1 ovšem spočívá právě na přehlédnutí či nesprávném vyhodnocení situace soudem prvního stupně spojené se zjištěním tohoto nedostatku v odvolacím řízení. Pod třetím bodem se skrývají situace, kdy skutečnosti či obrany stran nebyly uplatněny bez viny účastníka či soudu. Příkladem může být skutečnost, která nastala až po vyhlášení prvostupňového

---

⁴⁹² Rozsudek Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 9. prosince 1987, sp. zn. VIII ZR 374/86, rozsudek Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 9. října 2003, sp. zn. I ZR 17/01.

⁴⁹³ Rozsudek Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 19. února 2004, sp. zn. III ZR 147/03.

⁴⁹⁴ Rozsudek Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 19. února 2004, sp. zn. III ZR 147/03, rozsudek Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 19. března 2004, sp. zn. V ZR 104/03.

rozhodnutí.⁴⁹⁵ Jinak se obecně zkoumá, zda straně musela být relevantnost takového prostředku známa do vyhlášení rozhodnutí soudu prvního stupně.⁴⁹⁶

Rozhodnutí odvolacího soudu by následně mělo spočívat ve vlastním rozhodnutí ve věci samé (§ 538 odst. 1 ZPO). Nicméně dle § 538 odst. 2 ZPO jsou taxativně stanoveny případy, kdy po zrušení rozhodnutí dojde ke vrácení věci soudu prvního stupně. Zároveň je však třeba, aby o vrácení věci požádala některá ze stran řízení.⁴⁹⁷ Vrácení věci soudu prvního stupně je tedy pojímáno jako výjimka v postupu odvolacího soudu, navíc ještě obecně podmíněná aktivním jednáním strany řízení v podobě návrhu na vrácení věci.

Z pohledu relevantního pro zkoumanou oblast je z výčtu těchto případů třeba zmínit situace, kdy řízení před soudem prvního stupně trpí podstatnou vadou, v jejímž důsledku by bylo nutné provést rozsáhlé nebo náročné dokazování.⁴⁹⁸ Za podstatnou vadu je chápán takový nedostatek řízení, který spočívá v porušení procesních předpisů a ovlivňuje postup a způsob rozhodování soudu. Nelze proto pod tento pojem podřadit pochybení při právním posouzení věci. Naopak za takovou vadu je považováno porušení ustanovení § 139 ZPO.⁴⁹⁹ Jako podstatná vada tedy bude chápána taková vada, pro niž nemůže být řízení před soudem prvního stupně podkladem pro konečné rozhodnutí v druhoinstančním řízení.⁵⁰⁰ Odvolací soud však existenci podstatné vady řízení musí vždy zkoumat na základě hmotněprávního posouzení prvostupňového soudu, i když je odvolací soud považuje za nesprávné.⁵⁰¹ Z uvedeného plyne, že pokud odvolací soud dospěje k odlišnému názoru na právní posouzení věci, než jaké učinil soud prvního stupně, nelze dovodit jako podstatnou vadu v jeho řízení nedostatek poučení dle § 139 ZPO o hlediscích tohoto odlišného posouzení na základě objektivního principu, tak jako je tomu v českém civilním procesu.

Ani při zjištění podstatné vady však není zrušení rozhodnutí automatickým krokem. Splněna musí být i druhá podmínka, tj. z této vady plynoucí potřeba rozsáhlého či náročného

---

⁴⁹⁵ Srov. REICHOLD, Klaus. In THOMAS, Heinz, PUTZO, Hans. *Zivilprozessordnung. Kommentar.* 32., neubearbeitete Auflage, München: C. H. Beck, 2011, s. 749.

⁴⁹⁶ Rozsudek Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 19. března 2004, sp. zn. V ZR 104/03.

⁴⁹⁷ Výjimkou je pouze situace, kdy má být zrušen rozsudek částečný vydaný v rozporu s ustanovením § 301 ZPO a věc vrácena soudu prvního stupně. Zde návrh není třeba.

⁴⁹⁸ Dalšími předpoklady jsou situace, kdy odvolací soud nemůže rozhodnout s ohledem na dosavadní stav vyřešení věci, např. napadeným rozhodnutím byla jako nepřipustná odmítnuta námitka proti kontumačnímu rozsudku, napadeným rozhodnutím bylo rozhodnuto pouze o přípustnosti žaloby, napadeným rozhodnutím bylo rozhodnuto pouze o základu nároku (leda, že lze v odvolacím řízení rozhodnout na základě podkladů o celé věci), napadeným rozhodnutím byl kontumační rozsudek či rozsudek částečný vydaný v rozporu s ustanovením ZPO.

⁴⁹⁹ Srov. REICHOLD, Klaus. In THOMAS, Heinz, PUTZO, Hans. *Zivilprozessordnung. Kommentar.* 32., neubearbeitete Auflage, München: C. H. Beck, 2011, s. 755.

⁵⁰⁰ Srov. rozsudek Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 1. února 2010, sp. zn. II ZR 209/08.

⁵⁰¹ Tamtéž.

dokazování. Pod pojmem rozsáhlé dokazování si lze představit nutnost kvantitativně neúměrného dokazování, tj. nutnost provést velké množství důkazů. Náročné dokazování potom je vykládáno jako neúměrné z pohledu hospodárnosti či komplikací s tím spojených, např. dokazování v cizině.⁵⁰² Nebude-li takového postupu třeba, odvolací soud tedy sám vadu napraví a rozhodne ve věci samé. Německý odvolací soud tedy je zřetelně plnohodnotnou apelační instancí a k vrácení věci soudu prvního stupně dochází za předpokladu závažného selhání soudu prvního stupně, a to navíc obecně jen na návrh účastníka. Taková koncepce umožňuje rychlejší vyřešení věci při současném respektování procesních práv účastníků i smyslu a účelu odvolacího soudního řízení.

---

⁵⁰² Srov. REICHOLD, Klaus. In THOMAS, Heinz, PUTZO, Hans. *Zivilprozessordnung. Kommentar.* 32., neubearbeitete Auflage, München: C. H. Beck, 2011, s. 756.

Závěr

Vědeckým cílem této disertační práce bylo poskytnout ucelenou právní analýzu uplatnění zásady předvídatelnosti soudního rozhodnutí v kontextu zásady rovnosti v civilním soudním řízení a s tím souvisejících problematických aspektů aplikace jednotlivých procesních institutů sloužících k jejich naplňování a dojít ke konkrétním závěrům o významu uplatnění těchto zásad v civilním soudním řízení v současnosti a možným perspektivám jejich promítnutí do konceptu budoucího kodexu civilního procesního práva. Hlavní pracovní hypotéza disertační práce byla vymezena tak, že platná a účinná právní úprava civilního soudního řízení je z pohledu efektivity institutů sloužících k naplňování zásady předvídatelnosti soudního rozhodování dostatečná, jejich aplikace však může být potenciálním zdrojem rozporu se zásadou rovnosti účastníků řízení.

Při zpracování tématu se práce primárně zaměřila nejprve na vymezení obsahu pojmu předvídatelnost, resp. překvapivost, především při použití k označení vlastnosti rozhodnutí soudu. Předvídatelné rozhodnutí a jeho protiklad, překvapivé rozhodnutí, jsou jako pojmy v rozhodnutích vrcholných soudů vysvětlovány v podstatě kazuisticky, tj. za překvapivá jsou označována konkrétní rozhodnutí a postupy soudu; zcela jednotný náhled na definici daných termínů není nikde výslovně vyjádřen. Nejčastější příčinou označení rozhodnutí za překvapivé je dle kasačních rozhodnutí odvolacích soudů nedostatečné splnění poučovací povinnosti soudem ohledně podstatného hlediska daného případu, zpravidla unášení břemene tvrzení a důkazního břemene. Kasační rozhodnutí Nejvyššího soudu se vztahují na případy, kdy to byl právě soud odvolací, který svým postupem dospěl k tzv. překvapivému rozhodnutí založenému na jiném názoru než soud prvního stupně, a to opět ve spojení s nedostatečným poučením účastníků řízení, či dokonce za současného porušení procesních pravidel upravujících limitaci dokazování v odvolacím řízení. Podle Nejvyššího soudu může být překvapivé rozhodnutí důsledkem nerespektování názorů vyjádřených v judikatuře Nejvyššího soudu při pozdějším rozhodování obdobných případů obecnými soudy bez náležitého odůvodnění takového odchylného rozhodnutí.

Aby šlo o právně relevantní překvapivost rozhodnutí, musí však ve všech uvedených modelových situacích jít o rozpor s důvodně oprávněným předpokladem. Důvodnost daného předpokladu je třeba hledat přímo v pramenech práva či jejich výkladech majících určitým způsobem zavazující sílu (především rozhodnutí vrcholných soudů). Jen posouzením toho, zda v konkrétním případě byly tyto důvody pro takový předpoklad dány, je možno dosáhnout výsledného závěru, že určité rozhodnutí či postup soudu byl nebo nebyl překvapivým. Jde-li o

překvapivost z důvodu rozporu výsledného rozhodnutí s představou konkrétního účastníka soudního řízení o spravedlivém vyřešení věci, pak lze jistě ve sféře právní filozofie vést debatu o vlastním obsahu pojmu spravedlnost v právu, nicméně pro závěr o překvapivosti je zásadní a relevantní, zda tato subjektivní představa spravedlnosti koresponduje s objektivním chápáním spravedlnosti de lege lata, tj. s právním posouzením konkrétní věci učiněným náležitým výkladem existujícího právního řádu. Pokud tomu tak není, nelze rozhodnutí považovat pro odlišnou aplikaci procesního či hmotného práva za nespravedlivé a nepředvídatelné.

Zásada předvídatelnosti plyne z ideje právního státu (vyjádřené v čl. 1 odst. 1 Ústavy), sama předvídatelnost je potom článkem spojeným s právní jistotou jako základní hodnotou právního státu. Součástí právní jistoty je předvídatelnost postupu orgánů veřejné moci, mezi něž soudy projednávající a rozhodující věci v civilním soudním řízení patří. K základním atributům spravedlivého poskytování soudní ochrany v civilním procesu patří vedle naplnění zásady předvídatelnosti soudního rozhodování (resp. postupu soudu) i respektování zásady rovnosti účastníků řízení. Spravedlivé rozhodnutí je individuálním poskytnutím soudní ochrany s ohledem na veškerá hmotněprávní i procesní specifika jednotlivé věci, zároveň však musí být dbáno zachování rovnosti při rozhodování obdobných věcí. Zásada rovnosti je i další základní součástí pojetí ideje právního státu vybudované na garanci ochrany práv jednotlivců, zajištění a udržování stavu právní jistoty. Právní jistota je právem chráněná hodnota, již má být prostřednictvím adekvátní právní úpravy a jejího výkladu dosaženo. To v rámci civilního soudního řízení vyžaduje rovné posuzování obdobných případů jak ve sféře hmotněprávního posouzení případu, tak ve vztahu k přiznání rovných procesních práv a povinností účastníkům řízení ve smyslu poskytnutí rovného procesního postavení tam, kde nejsou dány podstatné okolnosti odůvodňující odlišný přístup. Postupem soudu by tedy jeden účastník neměl být oproti jinému zvýhodňován či znevýhodňován, není-li zde právně relevantní důvod takový postup ospravedlňující (např. specifika důkazního břemene ve věcech diskriminace, ochrana zájmu nezletilých, dalších osob plně nezpůsobilých samostatně jednat před soudem). Existence zásady rovnosti je vzhledem k uvedenému zdrojem předvídatelnosti rozhodnutí, neboť vytváří základní a zcela objektivní legitimní předpoklad určitého způsobu aplikace práva. Nejen výslovná právní úprava, ale i její aplikace těmito orgány by proto měla být zdrojem důvěry jednotlivců v právní řád, resp. následně správnost a spravedlivost interpretace a použití jednotlivých právních předpisů jej tvořících. Tento stav může být dosahován především prací legislativních orgánů, vytvářejících srozumitelnou a předvídatelnou právní úpravu jako primární podmínku předvídatelnosti soudního rozhodování. Neboť pouze taková

úprava může účinně a plošně eliminovat případy nežádoucích odchylek a nerovností v rozhodovací činnosti soudů, a tím posiluje, resp. vytváří základní roviny právní jistoty adresátů právních norem. Kvalita aplikační činnosti soudů totiž zásadně ovlivňuje míru této právní jistoty, neboť právě pro svou autoritativní rozhodovací funkci vytváří obraz vlastního života práva ve společnosti. Na úrovni judikatury vrcholných soudů potom objektivně působí jako zdroj poznání práva a její obsah je argumentačním prostředkem *pro futuro*, tj. důvodným předpokladem určitého způsobu aplikace práva v budoucích obdobných případech. S tím souvisí další úhel pohledu na předvídatelnost rozhodování spočívající v respektování legitimního očekávání rozhodnutí v souladu s dosavadní judikaturou. Jakkoli platí stará římská zásada *De similibus idem est iudicandum*, zároveň můžeme užít i jiné, která stanoví, že *Nullum exemplum est idem omnibus*. Závěr by mohl být takový, že jakkoli by ve stejných věcech mělo být postupováno stejně, žádné rozhodnutí není úplně stejné, a proto lze později použít argumentu legitimního očekávání jen s výhradou potvrzení podobnosti všech významných okolností obou případů. Výslovné vyjádření této formy předvídatelnosti soudního rozhodnutí novým občanským zákoníkem v ustanovení § 13 NOZ je nicméně pouhou deklarací existence zásady předvídatelnosti v rámci právního řádu České republiky, slouží však jako efektivní způsob výpovědi o tomto faktu.

V úvodu práce byly položeny následující dílčí otázky k tématu. Zaprvé, které instituty občanského soudního řádu slouží soudu i účastníkům řízení k předcházení vydání překvapivého rozhodnutí, a zadruhé, jakou podobu má interakce zásady předvídatelnosti soudního rozhodování se zásadou rovnosti, potažmo i dalšími zásadami civilního procesu?

Při hledání odpovědí na tyto otázky bylo po vlastním vymezení pojmů předvídatelnost, resp. překvapivost rozhodnutí a pochopení obsahu zásady rovnosti nutné nejprve analyzovat občanský soudní řád za účelem nalezení těchto institutů. Vycházeno bylo z obsahu daných zásad jako atributů práva na spravedlivý proces. Právo na spravedlivý proces představuje vymezení základních nároků na způsob vedení řízení. Civilní procesní právo upravuje postup soudu a jiných procesních subjektů při poskytování soudní ochrany právům a právem chráněným zájmům plynoucím z občanského, rodinného, pracovního a obchodního práva. Základním účelem civilního soudního řízení je, aby tato ochrana byla poskytována spravedlivě (Jak se stanoví i v § 1 o.s.ř.: Občanský soudní řád upravuje postup soudu a účastníků v občanském soudním řízení tak, aby byla zajištěna spravedlivá ochrana práv a oprávněných zájmů účastníků.), tj. především v souladu s kvalitativními požadavky, které pro řízení plynou z pojetí práva na spravedlivý proces. Jen takový postup soudu v civilním soudním řízení, který naplňuje veškeré znaky spravedlivého procesu a je souladný s pravidly

občanského soudního řádu jako právního předpisu tyto komponenty uvádějící v život prostřednictvím jednotlivých procesních institutů, resp. ten, který dané předpisy neporušuje, je procesem spravedlivým. Proto lze na spravedlnost v procesním právu nahlížet primárně jako na striktně legální spravedlnost ve smyslu dodržení procesněprávních norem platného práva. Jde tak o spravedlnost formální, obsahovou spravedlnost je pak možno chápat ve smyslu toho, zda konkrétní procesněprávní norma, resp. její aplikace, naplňuje účel procesního práva, kterým je ochrana porušených či ohrožených práv a právem chráněných zájmů osob, zda např. soud může při uplatnění takové právní normy dojít ke správným zjištěním o skutkovém stavu a spravedlivě a předvídatelně rozhodnout.

Překvapivost rozhodnutí leží zpravidla v tom, že soud vydá rozhodnutí na základě nesplnění některé povinnosti účastníkem (vyjádřit se, doplnit skutečnosti, navrhnout důkazy atd.) ačkoli ten o této své povinnosti nebyl poučen, nebo mu nedá prostor k využití svých procesních práv, tím, že jej neseznámí se zásadními hledisky projednání a rozhodnutí věci (mezi něž patří i zamýšlené odchýlení se od stávající judikatury v obdobných věcech). Překvapivé rozhodnutí je tedy výsledkem vadného řízení, v němž soud nerespektoval právo účastníků na spravedlivý proces promítnuté zrcadlově do konkrétních povinností soudu.

Podrobíme-li analýze právní úpravu českého civilního soudního řízení, zjistíme, že obsahuje jak obecné, tak i speciální ustanovení, jejichž účelem je předcházet překvapivým rozhodnutím soudu jako výsledku pro účastníka nepředvídatelného postupu soudu. Již v obecné poučovací povinnosti můžeme shledat základní nástroj prevence nerovného postavení účastníků řízení a zároveň prostředek, jímž soud účastníka obeznámí o jeho právech a povinnostech, s jejichž naplňováním jsou spojeny příslušné kroky soudu (jako následek využití těchto práv či plnění/neplnění těchto povinností). Obecná poučovací povinnost je obsažena v § 5 o.s.ř., podle nějž mají soudy povinnost poskytovat účastníkům řízení poučení o jejich procesních právech a povinnostech. Je univerzálním nástrojem zprostředkování informací o procesních právech a povinnostech, procesních následcích neřádného plnění procesních povinností a slouží k vyrovnání nerovností ve zkušenostech účastníků řízení s postupem v civilním procesu.

Naplnění ideje předvídatelnosti soudního rozhodnutí je však v civilním soudním řízení dosahováno zejména plněním speciálních poučovacích povinností, nejvýrazněji se pak daný účel projevuje v § 118a o.s.ř., podle nějž soud účastníky upozorňuje na neunášení břemene tvrzení a břemene důkazního, resp. nedostatečné plnění povinnosti tvrdit pro věc rozhodné skutečnosti a uvádět na jejich podporu důkazní návrhy. Ovšem při tomto postupu soudu musí být postupováno tak, aby nedošlo k narušení zásady rovnosti účastníků řízení.

Poučení soudu směřující vůči jedné straně sporu proto nemůže být poskytnuto v takové formě, aby tím byla procesně zvýhodněna oproti druhé straně sporu. Soud musí poučení formulovat tak, aby na základě poučení získal informace potřebné k vydání spravedlivého a předvídatelného rozhodnutí, ale zároveň tím neposkytoval jednomu účastníku náповědu, jak má dále v řízení postupovat, chce-li být úspěšný. Poučení dle § 118a o.s.ř. by tedy mělo být prováděno s ohledem na obecné pravidlo obsažené v § 5 o.s.ř., že soud poučuje o procesních právech a povinnostech, nikoli však již explicitně o hmotném právu. O nejmarkantnější porušení zásady rovnosti a tím i ustanovení § 5 o.s.ř. by se jednalo právě v případě přímého poučení účastníků o hmotném právu ve smyslu návodu či podnětu k učinění konkrétních hmotněprávních kroků.

V ustanovení § 118a o.s.ř. upravujícím speciální poučovací povinnost soudu směřující k předcházení překvapivým rozhodnutím upozorněním na nedostatečné unášení břemene tvrzení či břemene důkazního lze z tohoto důvodu *prima facie* shledávat možný zdroj rozporu mezi zásadou rovnosti a zásadou předvídatelnosti soudního rozhodování. Účelem všech poučení dle § 118a o.s.ř. je získání nezbytných skutečností jako podkladu pro rozhodnutí v souladu s právním posouzením případu soudem, tj. prostřednictvím splnění povinnosti tvrzení/povinnosti důkazní a následného unesení břemene tvrzení/břemene důkazního účastníky. Na zásadu předvídatelnosti soudního rozhodnutí, která je institutem poučovací povinnosti dle § 118a o.s.ř. v civilním soudním řízení uváděna v život, není ovšem možno nahlížet tak, že soud by měl povinnost účastníka sporného řízení vést v jeho procesních krocích do té míry, kdy by tím porušil zásadu rovnosti účastníků. Na druhou stranu nelze poučení provést zcela bez souvislosti s hmotněprávní stránkou věci, neboť závěr o tom, kdo nese břemeno tvrzení a tím i břemeno důkazní se odvíjí od hmotněprávního posouzení konkrétní věci. Soud při provedení poučovací povinnosti musí při sledování cíle, jímž je předvídatelnost rozhodnutí, dbát o zachování rovného postavení účastníků a své vlastní nestrannosti. Řádné poskytnutí poučení je tedy založeno na vyváženém přístupu k respektování obou zásad s důrazem na jeho srozumitelnost a pochopitelnost účastníky, tím posiluje kontradiktorní formu procesu a dává účastníkům příležitost efektivně reagovat na jeho průběh, využívat svých práv a uvědomit si své postavení v řízení. Poučení, přes své časté směřování pouze vůči jednomu z nich, má důležitou signalizační funkci i ve vztahu k ostatním účastníkům. Je skutečným prostředkem aplikace zásady rovnosti při vyvážení případných nerovností mezi účastníky v chápání průběhu řízení. Umožňuje dále adekvátně usměrňovat procesní kroky účastníků v návaznosti na zprostředkování úvah soudu stran právního posouzení věci (především potom ve vztahu k odlišnému právnímu názoru na posouzení věci

soudem dle § 118a odst. 2 o.s.ř.), čímž vede k hospodárnějšímu a rychlejšímu vyřešení věci. Výklad ustanovení § 118a odst. 2 o.s.ř. je však dlouhodobě námětem diskuze. Závěr o jeho použitelnosti i v případě neexistence nutnosti doplnění dalších skutečností se zastává především ve vztahu k postupu odvolacího soudu. Ani respekt k zásadě rovnosti však nebrání vykládat jej obecně v širším smyslu, tj. nejen jako povinnost soudu postupovat dle něj při nedostatku tvrzení rozhodných skutečností, ale jako právo soudu s ohledem na okolnosti případu zpřístupnit účastníkům své závěry v rovině předestření možného odlišného právního posouzení věci, k němuž soud při zhodnocení dosavadního průběhu řízení dospěl. Sdělením předběžného náhledu soudu (a to nikoli jen odlišného od účastníka) na možné právní posouzení věci bez současného upozornění na možné, či dokonce vhodné kroky, nemůže být rovnost účastníků nijak narušena. Naopak tímto může dojít mezi účastníky k vyrovnání faktického deficitu obeznámení s hledisky právního posouzení věci, a tím k rozvinutí kontradiktornosti vlastního sporu (věci) v rovině procesní i hmotněprávní. De lege ferenda (i s přihlédnutím k inspiraci slovenskou a německou právní úpravou) by však bylo vhodné pro jednoznačnost právní úpravy ustanovení § 118a odst. 2 o.s.ř. dle daného výkladu upřesnit minimálně ve vztahu k vyjevení odlišného právního posouzení, případně však i možnosti obecně zpřístupnit předběžný právní závěr stran posouzení věci, jeví-li se to v řízení účelným.

Vedle poučovací povinnosti je pro předvídatelnost rozhodnutí důležitým institutem odůvodnění soudního rozhodnutí. Obsahuje ve své podstatě vysvětlení úvah soudu při vyhodnocení zjištění o skutkovém stavu projednávané věci a následně argumentaci soudu při aplikaci práva na takto zjištěný skutkový stav. Obligatornost náležitého odůvodnění většiny rozhodnutí potom představuje instrument prevence svévolného rozhodování, neboť soud je povinen své závěry vždy řádně odůvodnit. Vedle toho slouží odůvodnění jako pramen poznání specifik daného rozhodnutí, a tím umožňuje identifikaci podstatných znaků každé věci pro budoucí užití obsahu rozhodnutí jako argumentačního vodítka v podobných věcech.

Součástí práce byla i selektivní analýza a komparace jednotlivých institutů slovenské a německé právní úpravy s českou právní úpravou. Na základě tohoto postupu docházíme k závěru, že právní úpravy v této oblasti mají společné nejen obecné chápání smyslu a účelu civilního procesu, ale i ve zkoumaných jednotlivostech lze spatřovat znatelné podobnosti. Všem je vlastní chápání zásady rovnosti účastníků řízení a předvídatelnosti soudního rozhodování jako základních ideových prvků civilního soudního řízení a spravedlivého procesu. Jde-li o předvídatelnost soudního rozhodování založenou na legitimním očekávání účastníků řízení, že v jejich věci bude rozhodnuto stejně jako v obdobné věci, která již byla dříve soudy řešena, pak v právních úpravách všech výše zmiňovaných zemí je tato zásada

v určité míře přítomna. Vyplývá jednak z obecného principu právní jistoty, tak obecně ze zásady rovnosti. Tyto jsou pak ústavními zásadami ve všech jmenovaných zemích. Judikatura soudů však není ani v jedné z porovnávaných zemí obecně absolutně závaznou a může se v průběhu času měnit, stejně tak soudy se mohou s ohledem na okolnosti případu od ustálené judikatury odchýlit, nicméně z pojetí práva na spravedlivý proces plyne, že potom je jejich povinností se v odůvodnění odlišného rozhodnutí s tímto odchýlením argumentačně vypořádat. Nároky na odůvodnění jsou až na jednotlivé stylistické odchylky u všech komparovaných států totožné. Samo právo na odůvodnění rozhodnutí je u všech řazeno mezi komponenty práva na řádný a spravedlivý proces.

Naopak se všechny tři právní úpravy odlišují v dílčích aspektech pojímání obsahu poučovací povinnosti a role soudu v řízení. Slovenská právní úprava civilního soudního řízení je obsažena v zákoně č. 99/1963 Z. z., občansky súdny poriadok. Jedná se o stejný předpis jako v České republice, s tím, že od okamžiku rozdělení společného státu v roce 1993 došlo k mnohým podstatným změnám. Přes trvajících zřetelnou podobnost obou právních úprav, nalézáme při jejich porovnání odlišné upravení některých institutů a dále také zavedení nových institutů druhé právní úpravě neznámých. Slovenský soud musí stejně jako český a německý soud povinnost účastníka poučit o nutnosti doplnit chybějící rozhodné skutečnosti a důkazy, dojde-li k závěru, že je zatím dostatečně nevyličil či nenavrhl. Dále, je-li toho třeba, může slovenský soud účastníkům v řízení předtím, než ve věci rozhodne, uvést, jak se mu na základě dosud tvrzených a prokazovaných skutečností jeví právní posouzení věci. Tím jim dá možnost vyjádřit se k takovému posouzení a prostřednictvím svých dalších kroků toto posouzení ovlivnit. Slovenská koncepce tak umožňuje průběh řízení směřovat k důslednému projednání věci prostřednictvím zpřístupnění právního náhledu na věc a rozvinutí vlastního řízení i procesních vazeb mezi účastníky navzájem i soudem. Tato možnost tedy není spojena výslovně jen se situací, kdy soud věc po právní stránce posuzuje jinak než účastník, tak jak to plyne ze znění české právní úpravy a částečně se odráží i v německé (Zde musí jít o odlišnost s náhledem obou stran, nikoli jediné. V později uvedeném případě je soud vázán zásadou rovnosti, tj. nemůže takto postupovat vůči jedné z nich.). V souvislosti s tímto sdělením je samozřejmě může vyzvat k doplnění skutečností a důkazů. Zřejmým účelem těchto institutů je předejít tomu, aby účastníci byli zaskočeni tím, jak soud rozhodne. Německá úprava však v tomto jde ještě dál a soudu přímo ukládá povinnost vždy s účastníky věc probrat a dále vždy upozornit na hlediska případu, která účastník opomenul. Smyslem a účelem poučení dle § 139 ZPO je zcela zřejmě předcházení vydání překvapivých rozhodnutí, tj. aby účastníci neutrpěli na svých právech jen kvůli tomu, že se mylí ohledně důležitosti některých skutečností, důkazů

a návrhů pro rozhodnutí nebo, že přehlédli určité hledisko případu, které naopak soud považuje za důležité. Český soudce poučuje dle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. účastníky za situace, kdy neuvedli rozhodné skutečnosti nebo neoznačili důkazy obecně a dále v případě, kdy nutnost doplnit skutečnosti plyne z odlišného právního posouzení věci soudem. Nicméně přestože se uvedená poučení dotýkají částečně předestření právního hodnocení případu soudem, nemá ze zákona výslovně povinnost účastníkům před rozhodnutím ve věci svůj právní náhled na věc přímo vyjavit, tj. sdělit, jak by věc rozhodl vycházející ze stávajícího stavu řízení, tak jak to může slovenský soud či dokonce musí soud německý. V tomto směru by mělo dojít k inspiraci českého zákonodárce při budoucí rekonstrukci o.s.ř., či jeho novelizaci, tak, jak bylo zmíněno již výše.

Rovněž slovenský ani český soud nemůže účastníky upozornit na možnost uplatnění hmotněprávních námitek nebo konkrétních procesních kroků, neboť to by bylo považováno za rozporné se zásadou rovnosti. Německý soud v tomto ohledu není takto přísně omezen a za určitých podmínek takto postupovat může (existuje-li pro takový návrh zřetelný podklad v dosavadních projevech účastníků), což není shledáváno jako postup v rozporu se zásadou rovnosti, ale naopak jako její projev.

Vztah zásady dvojinstančnosti a předvídatelnosti řízení je také vnímán obdobně, s tím, že německá právní úprava je v tomto ohledu srozumitelnější, více zaměřená na rychlost vyřešení věci. Zrušení rozhodnutí je důsledkem závažných vad taxativně vyjmenovaných zákonem a obecně je podmíněno návrhem strany řízení. Slovenská právní úprava vykazuje podobnou tendenci ke zrychlení řízení a posílení apelační funkce odvolacích soudů. Ke zrušení dojde pro nesprávné právní posouzení věci za současné nesprávnosti ve skutkových zjištěních. Česká právní úprava naopak obsahuje problematické body nacházející se v určité nejasnosti pravidel kasace rozhodnutí v případě vad řízení spočívajících v nepoučení dle § 118a o.s.ř., resp. aplikace těchto pravidel stále spíše vyznívá ve prospěch kasačních rozhodnutí, jakkoli tomu měla již provedená novelizace zabránit. Zásada předvídatelnosti i dodržení práva se k věci vyjádřit však mohou být ve většině případů naplněny instituty úpravy odvolacího řízení bez nutnosti kasace rozhodnutí. I zde by v zájmu efektivního poskytování soudní ochrany a jednotného rozhodování mělo dojít k revizi právní úpravy ve prospěch upřesnění míry apelační funkce odvolacích soudů. Zrušení by proto měla podléhat pouze rozhodnutí navázaná na extrémně závažná pochybení soudu prvního stupně, pro něž není možné, aby odvolací soud rozhodl sám, neboť by plně suploval jeho primární funkci. Odvolací soud by měl být postupem dle § 118 a odst. 1 až 3 o.s.ř. s respektem k limitaci

nadměrné šíře dokazování schopen věc v odvolacím řízení skončit, nejde-li o zcela zásadní a komplexní pochybení soudu prvního stupně.

Výše formulovaná hypotéza byla tedy v průběhu práce převážně potvrzena. Právní úprava civilního soudního řízení je z pohledu efektivity institutů sloužících k naplňování zásady předvídatelnosti soudního rozhodování dostatečná. Český právní řád v oblasti práva civilního procesu reflektuje imperativ ochrany legitimního očekávání účastníků řízení stran předvídatelného rozhodování soudů v soukromoprávních věcech, to především v institutu poučovací povinnosti soudu jak obecné, tak speciální, a dále odůvodnění soudního rozhodnutí. Zejména speciální poučovací povinnost dle § 118a o.s.ř. je nejefektivnějším nástrojem předcházení překvapivým rozhodnutím. Její výše navržené upřesnění inspirované i srovnávanými zahraničními úpravami by však jistě vedlo k dalšímu posílení zásady předvídatelnosti soudního rozhodování. Samotná aplikace poučovací povinnosti dle § 118a o.s.ř. skutečně může potenciálně zasáhnout do rovného postavení účastníků řízení, to však jen při nerespektování systematických vazeb ustanovení o.s.ř. a výkladu pomíjejícím jejich smysl a účel.

Seznam použitých zdrojů

Komentáře a monografie

- BIČOVSKÝ, Jaroslav. *Problematika soudcovské práce: studie*. Praha: SEVT, 1991. 116 s.
- BOGUSZAK, Jiří. *Právní principy = Rechtsprinzipien = Principles of law: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999. 231 s.
- BUREŠ, Jaroslav, MAZANEC, Michal a DRÁPAL, Ljubomír. *Občanský soudní řád: komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1996. 1170 s.
- ČERVENÁ, Vlasta a kol. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Praha: Academia, 2005. 647 s.
- DAVID, Ludvík. *Na hranicích práva: soudcovské eseje*. 1. vydání. Praha: Leges, 2012. 192 s.
- DAVID, Ludvík a kol. *Občanský soudní řád: Komentář. I. díl, (§1 až 200za)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009. 1072 s.
- DAVID, Ludvík a kol. *Občanský soudní řád: komentář. II. díl, (§ 201 až 376)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. s. 1073-1986.
- DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád: komentář. I. díl (§ 1 - 200za)*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009. 1579 s.
- DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád: komentář. II. díl (§ 201 - 376)*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009. s. 1581-3343.
- DROSDOWSKI, Günther, ed. *Duden Deutsches Universalwörterbuch*. 2., völlig neu bearbeitet und stark erw. Aufl. Mannheim: Dudenverlag, 1989. 1816 s.
- EHRLICH, Eugen. *Grundlegung der Soziologie des Rechts*. 1. vydání. München - Leipzig: Duncker & Humblot, 1913. 409 s.
- ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s.
- GARNER, Bryan A. *Black's Law Dictionary: Deluxe Ninth Edition*. St. Paul: West Group, 2009. 1940 s.
- HAMULÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. 191 s.

- HART, Herbert Lionel Adolphus. *Pojem práva*. Praha: Prostor, 2004, přeložil Petr Fantys. 312 s.
- HLAVSA, Petr. *Občanský soudní řád a soudní řád správní a předpisy souvisící s úvodem k aplikaci komunitárního práva a k předběžné otázce*. 4. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 4. 2006. Praha: Linde Praha, 2006. 621 s.
- HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. 303 s.
- HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní. Díl II. Řízení před soudy první stolice*. 3. opravené a doplněné vydání, Praha 1932. 442 s. In HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní. I.-III. díl*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010.
- HURDÍK, Jan, LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 197 s.
- KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. 1019 s.
- KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. 247 s.
- KÜHN, Zdeněk, ed., BOBEK, Michal, ed., POLČÁK, Radim, ed. *Judikatura a právní argumentace: teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou*. 1. vydání. Praha: Auditorium, 2006. 234 s.
- MACUR, Josef. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1996. 161 s.
- MACUR, Josef. *Postmodernismus a zjišťování skutkového stavu v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2001. 219 s.
- MAZÁK, Ján. *Základy občianskeho procesného práva*. Bratislava: Iura Edition, 2002. 638 s.
- MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 276 s.
- MOLEK, Pavel. *Právo na spravedlivý proces*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. 573 s.
- MUSIELAK, Hans-Joachim (ed.). *Kommentar zur Zivilprozessordnung : mit Gerichtsverfassungsgesetz*. 9., neuberarb. Aufl. München : Franz Vahlen, 2012. 2958 s.

- PŘIBÁŇ, Jiří a kol. *Právo a dobro v ústavní demokracii: polemické a kritické úvahy*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. 270 s.
- PŘIBÁŇ, Jiří. *Sociologie práva: systémově teoretický přístup k modernímu právu*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1996. 197 s.
- SCHILKEN, Eberhardt. *Zivilprozessrecht*. 6., neubearbeitete Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2010. 515 s.
- SCHWAB, Martin. *Zivilprozessrecht*. 3., neubearbeitete Auflage. Heidelberg: C. F. Müller, 2010. 370 s.
- SLÁDEČEK, Vladimír, MIKULE, Vladimír, SYLLOVÁ, Jindřiška. *Ústava České republiky: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. 949 s.
- SLÁDEČEK, Vladimír. *Obecné správní právo*. 1. vydání. Praha: ASPI Publishing, 2005. 379 s.
- STAVINOHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. Brno: Masarykova Univerzita a nakladatelství Doplněk, 2003. 660 s.
- STEINER, Vilém. *Občanské právo procesní v teorii a praxi*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1975. 491, [2] s.
- SVOBODA, Karel. *Dokazování*. 1. vydání. Praha: ASPI Wolters Kluwer, 2009. 391 s.
- ŠTAJGR, František. *Zásady civilního soudního řízení*. 1. vydání. Praha: Spolek československých právníků Všehrd, 1946. 145-[II] s.
- ŠTEVČEK, Marek, FICOVÁ, Svetlana a kol. *Občiansky súdny poriadok. Komentár*. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2009. 936 s.
- ŠTEVČEK, Marek, FICOVÁ, Svetlana a kol. *Občiansky súdny poriadok. Komentár. I. diel (§ 1-243j)*. 2. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2012. 939 s.
- TELEC, Ivo. *Pojmové znaky duševního vlastnictví*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 153 s.
- THOMAS, Heinz, PUTZO, Hans. *Zivilprozessordnung. Kommentar*. 32., neubearbeitete Auflage. München: C. H. Beck, 2011. 2141 s.
- VEČEŘA, Miloš. *Spravedlnost v právu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1997. 182 s.
- VRCHA, Pavel. *Odůvodnění civilního rozsudku*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. 159 s.
- WAX, Peter, WENZEL, Joachim, BECKER-EBERHARD, Ekkerhard a kol. *Münchener Kommentar Zivilprozessordnung. §§1-510c*. 3. Auflage. München: Verlag C. H. Beck, 2008. 2490 s.

- WINTEROVÁ, Alena. *O nové pojetí civilního procesu: soubor statí*. Praha: Univerzita Karlova v Praze; Nakladatelství Karolinum, 2006. 164 s.
- WINTR, Jan. *Říše principů: obecné a odvětvové principy současného českého práva*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2006. 278 s.
- ZOULÍK, František. *Soudy a soudnictví*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. 268 s.

Články v odborných časopisech

- BEZOUŠKA, Petr. Soudcovské dotváření práva vykračující z mezí zákona v návrhu českého občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 1, s. 18-22.
- BOBEK, Michal. O odůvodňování soudních rozhodnutí. *Právní rozhledy*, 2010, roč. 18, č. 6, s. 204-211.
- BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír. Co se změnilo na poučovací povinnosti soudu v občanském soudním řízení? *Právní praxe*, 1994, roč. 42, č. 9, s. 529-543.
- BUZEK, Lukáš. Význam formálního oddělení normy od materiální skutečnosti. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2010, roč. 18, č. 2, s. 152-162.
- DAVID, Ludvík. Co má (též) vliv na dobu trvání civilních sporů. *Právní rozhledy*, 2002, roč. 10, č. 9, s. 409-413.
- DAVID, Ludvík. Dokáže český soudce správně poučit účastníka při změně náhledu na právní kvalifikaci žaloby? *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 7, s. 348-349.
- DAVID, Ludvík. Poznámky k poučení účastníků soudem podle § 118a odst. 1, 2 o. s. ř. *Právní praxe*, 2001, roč. 49, č. 10, s. 625-634.
- DAVID, Ludvík. Právo na předvídatelné rozhodnutí jako základní soukromé právo, *Právní rozhledy*, 2012, roč. č. 5, s. 181-183.
- DERKA, Ladislav. Hranice neúplné apelace. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 6, s. 297-298.
- HAJN, Petr. Analogie jako právní institut a jako způsob usuzování. Několik poznámek k analogii v právu (nejen) správním. *Právník*, 2003, roč. 142, č. 2, s. 117-124.
- HANUŠ, Libor. K míře závaznosti soudní judikatury. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 16, s. 575-582.
- CHALUPA, Luboš. Právní význam judikatury. *Bulletin advokacie*, 2011, roč. 2011, č. 6, s. 25-26.

- IŠTVÁNEK, František, SPÁČIL, Jiří. Quo vadis, dvojinstanční zásado? *Právní rozhledy*, 2006, roč. 14, č. 20, s. 727-730.
- JENDREJÁK, Peter. Je súd povinný oboznámiť účastníkov konania, že súd mieni posúdiť vec právne inak ako účastníci? Alebo o výklade práva s ľudskou tvárou. *Justičná revue*, 2006, roč. 58, č. 11, s. 1728-1743.
- JEDLICKA, Wolfgang. Základy soudcovského jednání. *Právní praxe*, 1995, roč. 43, č. 9, s. 595-599, přeložil Ondřej Staněk.
- JIRSA, Jaromír. Perspektivy českého civilního procesu. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 12, s. 427-434.
- KINDL, Milan. Malá úvaha o analogii ve veřejném právu. *Právnick*, 2003, roč. 142, č. 2, s. 125-134.
- KRČMÁŘ, Jan. Význam judikatury a právní vědy. *Právní prakse: měsíčník československých právníků*, 1936-1937, roč. 1, č. [údaj neznámý], s. 1-2.
- KŘIVÁČKOVÁ, Jana, HAMULÁKOVÁ, Klára. Devět měsíců účinnosti nové právní úpravy koncentrace v civilním soudním řízení z pohledu praxe. *Právní rozhledy*, 2010, roč. 18, č. 12, s. 441 – 447.
- KŘIVÁČKOVÁ, Jana. Nad nálezem Ústavního soudu Pl. ÚS 16/09 ze dne 19. 1. 2010. *Právní fórum*, 2010, roč. 7, č. 8, s. 400-406.
- KŘIVÁČKOVÁ, Jana, HAMULÁKOVÁ, Klára. Nad nálezem Ústavního soudu o ústavnosti dovolání dle § 237 odst. 1 písm. c) OSŘ a novou právní úpravou dovolacího řízení. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 21, č. 5, s. 171-175.
- KŘIVÁČKOVÁ, Jana. Předvídatelnost soudního rozhodování v civilním soudním řízení – srovnání české, slovenské a německé právní úpravy. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 23, s. 833–839.
- KÜHN, Zdeněk. Iura novit curia: aplikace starého principu v nových podmínkách. *Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, č. 8, s. 295-299.
- KÜHN, Zdeněk, BAŇOUCH, Hynek. O publikaci a citaci judikatury aneb proč je někdy judikatura jako císařovy nové šaty. *Právní rozhledy*, 2005, roč. 13, č. 13, s. 484-491.
- LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno a dokazování výše nároku. *Právní fórum*, 2012, roč. 9, č. 11, s. 488-492.
- LAVICKÝ, Petr, STAVINHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, 2008, roč. 5, č. 9, s. 369-380.

- LAVICKÝ, Petr. Odůvodňování usnesení v civilním řízení soudním. *Právní fórum*, 2009, roč. 6, č. 1, s. 6-14.
- MACUR, Josef. Civilní proces a zásada projednací. *Bulletin advokacie*, 1997, roč. 1997, č. 1, s. 13-23.
- MACUR, Josef. Problémy legislativní úpravy poučovací povinnosti soudu v civilním řízení. *Právní rozhledy*, 1998, roč. 6, č. 12, s. 597-602.
- MACUR, Josef. Substancování skutkových přednesů stran v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy*, 1998, roč. 6, č. 9, s. 433-438.
- MACUR, Josef. Význam shodných tvrzení procesních stran pro zjištění skutkového stavu v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 2, s. 49-53.
- MATES, Pavel. Jiné prameny práva. *Jurisprudence*, 2013, roč. 22, č. 1, s. 22-27.
- MATES, Pavel. Požadavek předvídatelnosti ve správním právu. *Právní rozhledy*, 2012, roč. 20, č. 12, s. 445-447.
- MIKULCOVÁ, Lenka. Povinnost tvrzení a důkazní povinnost po novele občanského soudního řádu. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 9, s. 467-472.
- OPETT, Lukáš. Právna istota a predvídateľnosť súdnych rozhodnutí. *Právny obzor*, 2008, roč. 91, č. 4, s. 317-326.
- RENSEN, Hartmut. § 139 ZPO n. F. – Stärkung der ersten Instanz oder alles beim Alten. *Anwaltsblatt*, 2002, roč. 52, č. 11, s. 633-640.
- SVOBODA, Karel. Jak vyžrát na nespory. *Právní fórum*, 2007, roč. 4, č. 4, s. 130-133.
- ŠEVČÍK, Vlastimil. Některé ústavní aspekty řízení před obecnými soudy. *Bulletin advokacie*, 1998, roč. 1998, č. 6-7, s. 6-31.
- ŠIMÍČEK, Vojtěch. Předvídatelnost soudního rozhodování. *Jurisprudence*, 2004, roč. 5, č. 5, s. 7-11.
- VRCHA, Petr. Aplikace § 99 odst. 1 občanského soudního řádu. *Právní rádce*, 2006, roč. 14, č. 2, s. 29-30.
- WAGNEROVÁ, Eliška. Otázka možnosti uplatnění precedentu v českém právním řádu. *Právní rozhledy*, 2000, roč. 8, č. 1, s. 1-2.
- WINTEROVÁ, Alena. Koncentrace civilního soudního řízení. *Bulletin advokacie*, 2001, roč. 2011, č. 4, s. 8-23.
- WINTEROVÁ, Alena. Koho a o čem v procesu poučovat? *Právní praxe*, 1995, roč. 43, č. 1, s. 43-48.

- WINTEROVÁ, Alena. Nad perspektivami českého civilního procesu. *Právní fórum*, 2008, roč. 16, č. 19, s. 706-710.
- ZOULÍK, František. Rovnost stran a profesionalita v civilním procesu: K problematice tzv. advokátského procesu. *Bulletin advokacie*, 1999, roč. 1999, č. 9, s. 7-20.

Příspěvky ve sbornících, statě a články v elektronické podobě

- BOGUSZAK, Jiří. K teorii tvorby práva (hodnoty, normy, právní principy). In HENDRYCH, Dušan (ed). *Právnická fakulta Univerzity Karlovy 1348-1998, jubilejní sborník*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Právnická fakulta, 1998, s. 164-180.
- BOGUSZAK, Jiří. Právní principy, hodnoty, finalita. In BOGUSZAK, Jiří (ed.). *Právní principy = Rechtsprinzipien = Principles of law: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 23-36.
- GERLOCH, Aleš. Princip právní jistoty v soudobém právu. In BOGUSZAK, Jiří (ed.). *Právní principy = Rechtsprinzipien = Principles of law: kolokvium..* Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 75-90.
- HOLLÄNDER, Pavel. Deficit Dworkinovy a Alexyho koncepce logického vymezení právních principů. In BOGUSZAK, Jiří (ed.). *Právní principy = Rechtsprinzipien = Principles of law: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 7-21.
- KÜHN, Zdeněk. Pojem a role právního principu. In BOGUSZAK, Jiří (ed.). *Právní principy = Rechtsprinzipien = Principles of law: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 91-103.
- LAVICKÝ, Petr. Vzájemné vztahy práva procesního a hmotného a jejich projevy. In LAVICKÝ, Petr, SPÁČIL, Jiří (eds.). *Macurův jubilejní památník: k nedožitým osmdesátinám profesora Josefa Macura*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, s. 27-39.
- PINZ, Jan. Právní principy, zásady a legis ratio. In BOGUSZAK, Jiří (ed.). *Právní principy = Rechtsprinzipien = Principles of law: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 109-115.
- ŠIMÍČEK, Vojtěch. Rozhodnutí soudu jako svébytný literární útvar. In BOBEK, Michal, ŠIMÍČEK, Vojtěch, BALÍK, Stanislav. *Jiné právo literární*. 1. vydání. Praha: Auditorium, 2011, s. 104-109.

- SMOLEŇ, Lukáš. *Inštitút predbežného názoru súdu v Slovenskej republike*. [cit dne 13. března 2013], dostupné na <<http://www.elaw.cz/cs/obcanske-pravo/725-institut-predbezneho-nazoru-sudu-v-slovenskej-republike.html>>.
- SOJKA, Drahošlav, TAUCHEN, Jaromír. *Codex Theresianus [online]*. 1 vydání. Brno: Masarykova univerzita, Elportál, 2009 [cit. dne 8. června 2013]. Dostupné na <<http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps09/codex/web/pages/codex-theresianus-text.html>>.
- STAVINOHOVÁ, Jaruška. Procesní povinnosti účastníků civilního soudního řízení ve světle díla prof. Macura. *Sborník z konference Dny práva 2008, 2. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity ve dnech 4. - 5. 11. 2008* [cit dne 13. března 2013]. Dostupné na <<http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/stavinohova.pdf>>.
- ŠKOP, Martin. Spor přirozeného a pozitivního práva: Hra o člověku. In PŘIBÁŇ, Jiří a kol. *Právo a dobro v ústavní demokracii: polemické a kritické úvahy*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, s. 172-178.
- ŠTEVČEK, Marek. Poučovací povinnost soudu a koncentrace civilního soudního řízení po ostatní novele OSP v prospektivní anticipaci vývoje civilního procesního práva. *Sborník z konference Dny práva 2008, 2. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity ve dnech 4. - 5. 11. 2008* [cit dne 13. března 2013]. Dostupné na <<http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/stevcek.pdf>>.
- VAN ELS, Hans. Das ZPO-Reformgesetz. *Forum Familienrecht*, 2002, roč. 2002, č. 1, s. 4-8. [cit. dne. 30. června 2013]. Dostupné na <<http://forum-familienrecht.de/details/items/heft-01-2002.html>>.
- VEČEŘA, Miloš, MACHALOVÁ, Tatiana, POLČÁK, Radim. Právní principy v systému evropského a českého práva. In HURDÍK, Jan, FIALA, Josef, SELUCKÁ, Markéta (eds.). *Evropský kontext vývoje českého práva po roce 2004 : sborník z workshopu konaného na Právnické fakultě MU v Brně dne 26. 9. 2006*. 1. vyd. Brno: Masarykova Univerzita, 2006. s. 60-81.
- WEINBERGER, Ota. Formální charakteristika právních a právně-politických principů. In BOGUSZAK, Jiří (ed.). *Právní principy = Rechtsprinzipien = Principles of law: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 37-42.

- ZOULÍK, František. Právní principy a procesní zásady. In BOGUSZAK, Jiří (ed.). *Právní principy = Rechtsprinzipien = Principles of law: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 179-185.

Další zdroje

- Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 142/1950 Sb. [cit. 15. června 2010]. Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0510_12.htm>.
- Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 519/1991 Sb., sněmovní tisk č. 679.
- Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 30/2000 Sb., sněmovní tisk č. 257.
- Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 59/2005 Sb., sněmovní tisk č. 643/0.
- Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 384/2008 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Tisk č. 642.
- Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., sněmovní tisk č. 362/0, část č. 1/2, V1.n.z. - občanský zákoník – EU.
- Gemeinsamer Senat der obersten Gerichtshöfe des Bundes [cit dne 5. srpna 2011]. Dostupné na <http://www.bundesgerichtshof.de/cln_134/DE/BGH/GemeinsamerSenat/gemeinsamerSenat.html>.
- Koncepce stabilizace justice (program Ministerstva spravedlnosti) [cit dne 18. června 2013]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/koncepce-stabilizace-justice-program-ministerstva-spravedlnosti-26503.html>>.
- Legislativní pravidla vlády jako zdroj jednotného přístupu k formulaci a strukturování textu právních předpisů. [cit. dne 20. června 2013]. Dostupné na <http://www.vlada.cz/assets/jednani-vlady/legislativni-pravidla/LPV_uplnezneni.pdf>.
- Návrh výborů ústavně právních na usnesení Sněmovny lidu a Sněmovny národů k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád a notářský řád. [cit. 16. června 2010]. Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0965_00.htm>.
- Návrh zákona č. 519/1991 Sb., tisk č. 679 [cit. 16. června 2010]. Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0679_01.htm>.
- Sněmovní tisk 932/0, vládní návrh Novela z. - občanský soudní řád.

- Sněmovní tisk č. 931/0, VI. n. z. o zvláštních řízeních soudních – EU.

Rozhodnutí soudů

Rozhodnutí Ústavního soudu ČR

- Nález Ústavního soudu ze dne 24. května 1994, sp. zn. Pl. ÚS 16/93
- Nález Ústavního soudu ze dne 31. května 1994, sp. zn. III. ÚS 65/93
- Nález Ústavního soudu ze dne 2. března 1995, sp. zn. Pl. ÚS 32/94
- Nález Ústavního soudu ze dne 26. června 1995, sp. zn. IV. ÚS 6/95
- Nález Ústavního soudu ze dne 29. června 1995, sp. zn. III. ÚS 74/94
- Nález Ústavního soudu ze dne 27. října 1995, sp. zn. IV. ÚS 41/95
- Nález Ústavního soudu ze dne 11. července 1996, sp. zn. III. ÚS 127/96
- Nález Ústavního soudu ze dne 18. března 1997, sp. zn. I. ÚS 70/96
- Nález Ústavního soudu ze dne 25. června 1997, sp. zn. I. ÚS 63/96
- Nález Ústavního soudu ze dne 9. července 1998, sp. zn. III. ÚS 206/98
- Nález Ústavního soudu ze dne 24. září 1998, sp. zn. III. ÚS 139/98
- Nález Ústavního soudu ze dne 1. října 1998, sp. zn. III. ÚS 187/98
- Nález Ústavního soudu ze dne 21. dubna 1999, sp. zn. I. ÚS 338/97
- Nález Ústavního soudu ze dne 7. července 1999, sp. zn. I. ÚS 138/98
- Nález Ústavního soudu ze dne 8. července 1999, sp. zn. III. ÚS 224/98
- Nález Ústavního soudu ze dne 13. září 1999, sp. zn. I. ÚS 236/98
- Nález Ústavního soudu ze dne 4. listopadu 1999, sp. zn. III. ÚS 61/97
- Nález Ústavního soudu ze dne 25. listopadu 1999, sp. zn. III. ÚS 470/97
- Nález Ústavního soudu ze dne 9. listopadu 2000, sp. zn. III. ÚS 4/97
- Nález Ústavního soudu ze dne 11. dubna 2001, sp. zn. II. ÚS 487/2000
- Nález Ústavního soudu ze dne 12. dubna 2001 sp. zn. III. ÚS 648/2000
- Nález Ústavního soudu ze dne 12. června 2001, sp. zn. III. ÚS 729/2000
- Nález Ústavního soudu ze dne 27. srpna 2001, sp. zn. IV. ÚS 463/2000
- Nález Ústavního soudu ze dne 21. května 2002, sp. zn. I. ÚS 89/02
- Nález Ústavního soudu ze dne 24. června 2002, sp. zn. IV. ÚS 140/02
- Nález Ústavního soudu ze dne 4. září 2002, sp. zn. I. ÚS 113/02.
- Nález Ústavního soudu ze dne 21. ledna 2003, sp. zn. II. ÚS 523/02

- Nález Ústavního soudu ze dne 11. března 2003, sp. zn. Pl. ÚS 19/02
- Nález Ústavního soudu ze dne 15. května 2003, sp. zn. III. ÚS 765/02
- Nález Ústavního soudu ze dne 24. února 2004, sp. zn. I. ÚS 654/03
- Nález Ústavního soudu ze dne 15. září 2004, sp. zn. I. ÚS 220/04
- Nález Ústavního soudu ze dne 16. listopadu 2004, sp. zn. I. ÚS 31/04
- Nález Ústavního soudu ze dne 25. ledna 2005 sp. zn. III. ÚS 252/04
- Nález Ústavního soudu ze dne 3. března 2005, sp. zn. II. ÚS 329/2004
- Nález Ústavního soudu ze dne 3. března 2005, sp. zn. III. ÚS 618/04
- Nález Ústavního soudu ze dne 26. dubna 2005, sp. zn. Pl. ÚS 21/04
- Nález Ústavního soudu ze dne 8. srpna 2005, sp. zn. II. ÚS 186/05
- Nález Ústavního soudu ze dne 17. srpna 2005, sp. zn. I. ÚS 403/03
- Nález Ústavního soudu ze dne 20. prosince 2005, sp. zn. I. ÚS 593/04.
- Nález Ústavního soudu ze dne 23. března 2006, sp. zn. III. ÚS 521/05
- Nález Ústavního soudu ze dne 26. dubna 2006, sp. zn. Pl. ÚS 37/04
- Nález Ústavního soudu ze dne 9. května 2006, sp. zn. I. ÚS 467/04
- Nález Ústavního soudu ze dne 20. září 2006, sp. zn. II. ÚS 566/05
- Nález Ústavního soudu ze dne 3. října 2006, sp. zn. I. ÚS 173/06.
- Nález Ústavního soudu ze dne 3. října 2006, sp. zn. I. ÚS 212/06
- Nález Ústavního soudu ze dne 15. února 2007, sp. zn. Pl. ÚS 77/06.
- Nález Ústavního soudu ze dne 21. února 2007, sp. zn. II. ÚS 490/04
- Nález Ústavního soudu ze dne 18. dubna 2007, sp. zn. IV. ÚS 613/06
- Nález Ústavního soudu ze dne 11. června 2007, sp. zn. IV. ÚS 321/2007
- Nález Ústavního soudu ze dne 17. července 2007, sp. zn. IV. ÚS 451/05
- Nález Ústavního soudu ze dne 11. září 2007, sp. zn. I. ÚS 2030/07
- Nález Ústavního soudu ze dne 13. listopadu 2007, sp. zn. IV. ÚS 301/05
- Nález Ústavního soudu ze dne 27. listopadu 2007, sp. zn. II. ÚS 1331/07
- Nález ústavního soudu ze dne 18. prosince 2007, sp. zn. II. ÚS 182/05
- Nález Ústavního soudu ze dne 9. ledna 2008, sp. zn. II. ÚS 650/06
- Nález Ústavního soudu ze dne 31. července 2008, sp. zn. I. ÚS 777/07
- Nález Ústavního soudu ze dne 6. srpna 2008, sp. zn. II. ÚS 2837/07
- Nález Ústavního soudu ze dne 22. října 2008, sp. zn. I. ÚS 129/06
- Nález Ústavního soudu ze dne 4. března 2009, sp. zn. II. ÚS 3005/07

- Nález Ústavního soudu ze dne 17. března 2009, sp. zn. I. ÚS 3143/08
- Nález Ústavního soudu ze dne 2. dubna 2009, sp. zn. II. ÚS 476/09
- Nález Ústavního soudu ze dne 12. května 2009, sp. zn. IV. ÚS 2170/08
- Nález Ústavního soudu ze dne 9. června 2009, sp. zn. III. ÚS 292/07
- Nález Ústavního soudu ze dne 5. srpna 2009, sp. zn. I. ÚS 1561/08
- Nález Ústavního soudu ze dne 11. září 2009, sp. zn. IV. ÚS 738/09
- Nález Ústavního soudu ze dne 22. října 2009, sp. zn. IV. ÚS 956/09
- Nález Ústavního soudu ze dne 2. listopadu 2009, sp. zn. II. ÚS 2048/09
- Nález Ústavního soudu ze dne 18. března 2010, sp. zn. III. ÚS 2809/09
- Nález Ústavního soudu ze dne 25. března 2010, sp. zn. III. ÚS 2001/09
- Nález ústavního soudu ze dne 20. dubna 2010, sp. zn. II. ÚS 2087/08
- Nález Ústavního soudu ze dne 2. září 2010, sp. zn. II. ÚS 1617/10
- Nález Ústavního soudu ze dne 6. září 2010, sp. zn. I. ÚS 1744/10
- Nález Ústavního soudu ze dne 23. listopadu 2010, sp. zn. IV. ÚS 2738/10
- Nález Ústavního soudu ze dne 22. prosince 2010 sp. zn. III. ÚS 1275/10
- Nález Ústavního soudu ze dne 1. března 2011, sp. zn. II. ÚS 2877/10
- Nález Ústavního soudu ze dne 7. dubna 2011, sp. zn. I. ÚS 2014/10
- Nález Ústavního soudu ze dne 17. ledna 2012, sp. zn. I. ÚS 255/11
- Nález Ústavního soudu ze dne 21. února 2012, sp. zn. Pl. ÚS 29/11
- Nález Ústavního soudu ze dne 19. dubna 2012, sp. zn. I. ÚS 3503/10
- Nález Ústavního soudu ze dne 12. června 2012, sp. zn. II. ÚS 3898/11
- Nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2012, sp. zn. III. ÚS 3247/11
- Nález Ústavního soudu ze dne 26. listopadu 2012, sp. zn. IV. ÚS 334/11
- Nález Ústavního soudu ze dne 30. ledna 2013, sp. zn. I. ÚS 386/12
- Stanovisko Ústavního soudu ze dne 25. října 2005, sp. zn. Pl. ÚS - st. 20/05
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 2. srpna 2006, sp. zn. IV. ÚS 89/06
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 31. října 2006, sp. zn. III. ÚS 96/06
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 9. ledna 2007, sp. zn. I. ÚS 621/06
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 11. června 2007, sp. zn. IV. ÚS 321/07
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. února 2011, sp. zn. I. ÚS 2362/09

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10. ledna 1952, č. j. Cz I 301/51
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. dubna 1998, sp. zn. 26 Cdo 732/98
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. února 2001, sp. zn. 25 Cdo 1167/99
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. srpna 2001, sp. zn. 30 Cdo 1082/2001
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. února 2002, sp. zn. 21 Cdo 762/2001
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. června 2002, sp. zn. 28 Cdo 1083/2002
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. září 2002, sp. zn. 29 Cdo 717/2001
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. března 2003, sp. zn. 21 Cdo 1478/2002
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. května 2003, sp. zn. 32 Odo 210/2003
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. června 2003, sp. zn. 21 Cdo 121/2003
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. července 2003, sp. zn. 32 Odo 931/2002
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. července 2003, sp. zn. 25 Cdo 1934/2001
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. února 2004, sp. zn. 21 Cdo 1769/2003
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. března 2004, sp. zn. 29 Odo 149/2002
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. června 2004, sp. zn. 32 Odo 376/2003
- Rozsudek nejvyššího soudu ze dne 25. listopadu 2004, sp. zn. 21 Cdo 1330/2004
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2004, sp. zn. 28 Cdo 514/2004
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. ledna 2005, sp. zn. 29 Odo 18/2004
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. června 2005, sp. zn. 22 Cdo 2425/2004
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. července 2005, sp. zn. 29 Odo 1069/2003
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. září 2005, sp. zn. 30 Cdo 749/2005
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. dubna 2006, sp. zn. 30 Cdo 350/2006
- Rozsudek nejvyššího soudu ze dne 9. května 2006, sp. zn. 22 Cdo 2925/2005
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. května 2006, sp. zn. 21 Cdo 1006/2005
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. května 2006, sp. zn. 22 Cdo 2335/2005
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. srpna 2006, sp. zn. 22 Cdo 2205/2005
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. března 2007, sp. zn. 21 Cdo 194/2006
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. dubna 2007, sp. zn. 32 Odo 1528/2005
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. září 2007, sp. zn. 22 Cdo 2125/2006
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2008, sp. zn. 28 Cdo 4614/2007

- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. února 2008, sp. zn. 26 Cdo 1317/2007
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. května 2008, sp. zn. 33 Odo 647/2006
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. února 2009, sp. zn. 28 Cdo 4820/2008
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. dubna 2009, sp. zn. 21 Cdo 3090/2008
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. července 2009, sp. zn. 30 Cdo 4439/2007
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. prosince 2009, sp. zn. 23 Cdo 3848/2007
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. února 2010, sp. zn. 30 Cdo 4792/2008
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. března 2010, sp. zn. 31 Cdo 4291/2009
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. března 2010, sp. zn. 32 Cdo 1019/2009
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. března 2010, sp. zn. 21 Cdo 4314/2008
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. března 2010, sp. zn. 32 Cdo 4455/2009
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. dubna 2010, sp. zn. 28 Cdo 3826/2009
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. dubna 2010, sp. zn. 33 Cdo 4378/2008
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. června 2010, sp. zn. 30 Cdo 3210/2008
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. června 2010, sp. zn. 33 Cdo 2954/2008
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. června 2010, sp. zn. 23 Cdo 721/2008
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. července 2010, sp. zn. 21 Cdo 2604/2009
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. září 2010, sp. zn. 23 Cdo 2510/2010
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. října 2010, sp. zn. 30 Cdo 2750/2009
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. října 2010, sp. zn. 30 Cdo 1637/2009
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. listopadu 2010, sp. zn. 30 Cdo 4581/2009
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. prosince 2010, sp. zn. 30 Cdo 3025/2009
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. prosince 2010, sp. zn. 30 Cdo 4696/2009
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. ledna 2011, sp. zn. 26 Cdo 592/2010
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. ledna 2011, sp. zn. 23 Cdo 3562/2008
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. ledna 2011, sp. zn. 32 Cdo 2/2010
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. března 2011, sp. zn. 26 Cdo 1522/2010
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. dubna 2011, sp. zn. 26 Cdo 5231/2009
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. července 2011, sp. zn. 32 Cdo 3410/2009
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. srpna 2011, sp. zn. 26 Cdo 2341/2009
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2011, sp. zn. 30 Cdo 4240/2009
- Rozsudek nejvyššího soudu ze dne 12. října 2011, sp. zn. 26 Cdo 4590/2009

- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. října 2011, sp. zn. 30 Cdo 1958/2010
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. října 2011, sp. zn. 23 Cdo 5141/2009
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2011, sp. zn. 29 Cdo 1829/2011
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. března 2012, sp. zn. 30 Cdo 2648/2010
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2012, sp. zn. 32 Cdo 4706/2010
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 33 Cdo 581/2010
- Rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 20. června 2012, sp. zn. 31 Cdo 619/2011
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. srpna 2012, sp. zn. 28 Cdo 1271/2011
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. října 2012, sp. zn. 30 Cdo 1225/2011
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. listopadu 2012, sp. zn. 28 Cdo 1289/2011
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. listopadu 2012, sp. zn. 28 Cdo 1065/2012
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. dubna 1994, sp. zn. 2 Cdon 931/97
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. listopadu 1997, sp. zn. 2 Cdon 1450/97
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. dubna 2001, sp. zn. 33 Cdo 873/2000 a sp. zn. 33 Cdo 874/2000
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. června 2003, sp. zn. 21 Cdo 121/2003
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. dubna 2004, sp. zn. 25 Cdo 2002/2002
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. listopadu 2005, sp. zn. 20 Cdo 1643/2005
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. dubna 2006, sp. zn. 29 Odo 551/2006
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. května 2006, sp. zn. 22 Cdo 2335/2005
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. července 2008, sp. zn. 26 Cdo 1136/2008
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. srpna 2008, sp. zn. 26 Cdo 3590/2006
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. října 2008, sp. zn. 28 Cdo 1769/2006
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. října 2008, sp. zn. 30 Cdo 147/2007
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. března 2010, sp. zn. 28 Cdo 3665/2009
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2010, sp. zn. 28 Cdo 4281/2009
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. dubna 2010, sp. zn. 29 Cdo 2045/2008
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. prosince 2010, sp. zn. 22 Cdo 467/2009
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. května 2011, sp. zn. 28 Cdo 4668/2009
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. července 2011, sp. zn. 26 Cdo 663/2010
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2011, sp. zn. 29 NSCR 66/2011

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. února 2012, sp. zn. 28 Cdo 1325/2011
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. června 2012, sp. zn. 26 Cdo 3799/2010
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. srpna 2012, sp. zn. 28 Cdo 3316/2011

Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu

- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 12. srpna 2004, sp. zn. 2 Afs 47/2004 – 83
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. března 2005, sp. zn. 4 Azs 307/2004-63
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. května 2007, sp. zn. 5 As 57/2006-50
- Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 8. prosince 2005, sp. zn. 2 Afs 34/2005

Rozhodnutí dalších soudů ČR

- Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 1. března 1993, sp. zn. 9 Co 734/92
- Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 22. ledna 2002, sp. zn. 10 Co 668/2001
- Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 28. srpna 2008, sp. zn. 14 Co 263/2008
- Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 27. listopadu 2008, sp. zn. 10 Co 344/2007

Rozhodnutí Ústavního soudu a Nejvyššího soudu Slovenské republiky

- Nález Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 11. března 1999, sp. zn. PL. ÚS 15/98
- Nález Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 19. října 2005, sp. zn. PL. ÚS 6/04
- Nález Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 29. března 2006, sp. zn. III. 328/05
- Nález Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 3. listopadu 2006, sp. zn. III. ÚS 192/06

- Nález Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 30. října 2007, sp. zn. I. ÚS 335/06
- Nález Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 12. června 2008, sp. zn. I. ÚS 114/08
- Usnesení Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 5. února 1998, sp. zn. I. ÚS 3/98
- Usnesení Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 16. března 2005, sp. zn. II. ÚS 78/05
- Rozsudek Nejvyššího soudu Slovenské republiky ze dne 16. prosince 1993, sp. zn. 4 Obo 285/93
- Usnesení Nejvyššího soudu Slovenské republiky ze dne 29. června 1993, sp. zn. 1 So 160/93
- Usnesení Nejvyššího soudu Slovenské republiky ze dne 9. června 2010, sp. zn. 5 Cdo 210/2009
- Usnesení Nejvyššího soudu Slovenské republiky ze dne 17. října 2011, sp. zn. 7 Cdo 42/2010
- Usnesení Nejvyššího soudu Slovenské republiky ze dne 20. prosince 2011, sp. zn. 6 Cdo 125/2011

Rozhodnutí soudů Spolkové republiky Německo

- Rozsudek Spolkového ústavního soudu (BVerfG) ze dne 21. dubna 1982, sp. zn. 2 BvR 810/81
- Rozsudek Spolkového ústavního soudu (BVerfG) ze dne 15. prosince 1983, sp. zn. 1 BvR 209/83
- Usnesení Spolkového ústavního soudu (BVerfG) ze dne 3. července 2001, sp. zn. 1 BvR 1043/00
- Usnesení Spolkového ústavního soudu (BVerfG) ze dne 12. ledna 2005, sp. zn. 1 BvR 328/04, 1 BvR 1092/04
- Usnesení Spolkového ústavního soudu (BVerfG) ze dne 12. dubna 2005, sp. zn. 2 BvR 1027/02
- Rozsudek Spolkového ústavního soudu (BVerfG) ze dne 2. března 2006, sp. zn. 2 BvR 2099/04

- Usnesení Spolkového ústavního soudu (BVerfG) ze dne 21. července 2010, sp. zn. 1 BvR 2530/05
- Usnesení Spolkového ústavního soudu (BVerfG) ze dne 23. března 2011, sp. zn. 2 BvR 882/09
- Rozsudek Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 9. prosince 1987, sp. zn. VIII ZR 374/86
- Rozsudek Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 22. dubna 1999, sp. zn. I ZR 37/97
- Rozsudek Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 19. února 2004, sp. zn. III ZR 147/03
- Rozsudek Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 19. března 2004, sp. zn. V ZR 104/03
- Rozsudek Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 9. října 2003, sp. zn. I ZR 17/01.
- Rozsudek Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 1. února 2010, sp. zn. II ZR 209/08.
- Usnesení Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 16. dubna 2008, sp. zn. XII ZB 192/06.
- Usnesení Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 13. ledna 2011, sp. zn. VII ZR 22/10.
- Usnesení Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 28. července 2011, sp. zn. VII ZR 141/09
- Usnesení Spolkového pracovního soudu (BAG) ze dne 26. června 2008, sp. zn. 6 AZN 1026/07.
- Rozsudek LSG (Landessozialgericht) Nordrhein-Westfalen ze dne 11. června 2008, sp. zn. Az. L 8 R 36/08 [cit. dne 18. června 2013], dostupné na <<http://openjur.de/u/133771.html>>.
- Usnesení Bavorského Správního soudního dvora ze dne 9. ledna 2009, sp. zn. Az. 22 ZB 08.419 [cit. dne 18. června 2013]. Dostupné na <<http://openjur.de/u/473425.html>>.

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

- Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva Sunday Times v. The United Kingdom ze dne 26. dubna 1979 (Application no. 6538/74)
- Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva Malone v. The United Kingdom ze dne 2. srpna 1984 (Application no. 8691/79)
- Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva Hadjianastassiou v. Greece ze dne 16. prosince 1992, (Application no. 12945/87)
- Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva Van de Hurk v. the Netherlands ze dne 19. dubna 1994, (Application no. 16034/90)
- Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva Hiro Balani v. Spain ze dne 9. prosince 1994, (Application no. 18064/91)
- Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva Ruiz Torija v. Spain ze dne 9. prosince 1994, (Application no. 18390/91)
- Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva García Ruiz v. Spain ze dne 21. ledna 1999 (Application no. 30544/96)
- Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva Amann v. Switzerland ze dne 16. února 2000 (Application no. 27798/95)
- Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva Kress vs. France ze dne 7. června 2001 (Application no. 39594/98)
- Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva Blücher v. Czech Republic ze dne 11. ledna 2005 (Application no. 58580/00)

Shrnutí a klíčová slova

Disertační práce se zaměřuje na zásadu předvídatelnosti soudního rozhodování v civilním soudním řízení jako na jeden z komponentů práva na spravedlivý proces. Zásadu předvídatelnosti soudního rozhodování je třeba posuzovat jako obecný institut obsahující několik kvalitativních požadavků na soudní postup v civilním soudním řízení, jehož cílem je předcházet překvapivým rozhodnutím, jako jedné z forem porušení práva na spravedlivý proces. Právo na spravedlivý proces představuje vyjádření kvalitativních nároků na proces poskytování soudní ochrany porušeným a ohroženým právům a právem chráněným zájmům jednotlivců. Blíže tedy specifikuje, jak má být poskytování soudní ochrany prováděno. Postup soudu při poskytování soudní ochrany a také jeho následné rozhodnutí ve věci jako hlavní produkt soudního řízení nesmí být pro účastníky překvapivé, pokud mají legitimní důvod očekávat určitý postup či určité rozhodnutí soudu ve své věci.

Předvídatelným je potom rozhodnutí plynoucí z předvídatelného postupu soudu, souladného s právní úpravou civilního soudního řízení za použití všech relevantních institutů jako je poučování účastníků řízení o jejich procesních právech a povinnostech. Druhým požadavkem je respektování legitimního očekávání účastníků řízení ve vztahu k aplikaci práva v jejich případě. Účastníci mohou očekávat, že v jejich případě bude rozhodnuto dle názoru vyjádřeného v již předtím rozhodnuté obdobné věci. Tento aspekt předvídatelnosti rozhodnutí potom zvyšuje nároky na schopnost soudu vypořádat se se situací, kdy rozhodne odlišně od tohoto dřívějšího rozhodnutí. Práce se soustředí na právní úpravu zásady předvídatelnosti soudního rozhodnutí na úrovni práva civilního procesu, včetně dalších aspektů tématu plynoucích především z ústavního práva.

Předvídatelnost soudního rozhodování lze chápat v několika smyslech. Zaprvé, soudní rozhodnutí musí být výsledkem předvídatelného postupu soudu, kdy účastníci nemohou být s ohledem na dosavadní průběh řízení překvapeni rozhodnutím soudu. Zadruhé, vycházejí-li účastníci při právním hodnocení věci ze stávající ustálené judikatury, nemůže rozhodnutí v jejich věci vykazovat známky svévolného odchýlení se od ní, ale případné odlišné rozhodnutí musí soud založit na relevantních důvodech a argumentech, jež musejí být účastníkům vysvětleny v odůvodnění tohoto rozhodnutí. A zatřetí, předpokladem předvídatelnosti soudního rozhodování je existence právní úpravy, jejíž vlastností je srozumitelnost a určitost, jako obecné předpoklady předvídatelnosti její aplikace soudy.

Těmito třemi body nazírání na obsah principu předvídatelnosti soudního rozhodování se zabývá disertační práce autorky s ohledem na odlišnosti a podobnosti promítnutí zásady

předvídatelnosti soudního rozhodování v České republice, na Slovensku a v Německu. Výběr uvedených právních úprav je pak dán v případě prvních dvou společnou historií obou států, které dříve tvořili jeden stát, a proto i jejich právní úprava má dosud shodné prvky. Na druhou stranu od rozdělení společného státu došlo v obou zemích k vývoji právní úpravy, a je tedy vhodné porovnat, zda původně společná právní úprava doznala v průběhu času změn a zda tyto změny obě právní úpravy od sebe vzdálily či zda je vývoj v České republice a na Slovensku obdobný. Německá právní úprava je pak oběma zemím blízká s ohledem na fakt, že československé právo je zařaditelné do stejné právní kultury jako německé, i když toto neprošlo obdobím zásadního vlivu komunistického režimu, s jehož následky se stále ještě vypořádává úprava slovenská i česká. Výsledky porovnání právních úprav těchto států stran míry uplatnění principu předvídatelnosti soudního rozhodování v civilním soudním řízení jako komponentu práva na spravedlivý proces pak je možné použít jako závěry o naplnění požadavků na kvalitu poskytování soudní ochrany ve vybraných státech.

Jde-li o předvídatelnost soudního rozhodování založenou na legitimním očekávání účastníků řízení, že v jejich věci bude rozhodnuto stejně jako v obdobné věci, která již byla dříve soudy řešena, pak v právních úpravách všech výše zmiňovaných zemí je tento princip v určité míře přítomen. Vyplývá jednak z obecného principu právní jistoty, tak také obecně ze zásady rovnosti. Tyto jsou pak ústavními zásadami ve všech jmenovaných zemích. Judikatura soudů však není ani v jedné z těchto zemí obecně absolutně závaznou a může se v průběhu času měnit, stejně tak soudy se mohou s ohledem na okolnosti případu od ustálené judikatury odchýlit, nicméně z pojetí práva na spravedlivý proces plyne, že potom je jejich povinností se v odůvodnění odlišného rozhodnutí s tímto odchýlením argumentačně vypořádat.

Předpokladem předvídatelnosti aplikace práva je srozumitelnost a určitost právní úpravy. Je-li proto právní úprava neurčitá, nesrozumitelná, nemůže být toto na úkor adresátů právních norem, tj. nesrozumitelnost a neurčitost právní normy nemůže ospravedlnit překvapivost rozhodnutí. Tento přístup pak lze nalézt v právních rádech všech tří zemí a také plyne z judikaturní činnosti Evropského soudu pro lidská práva, jemuž tyto státy podléhají jako signatáři Úmluvy na ochranu lidských práv a svobod.

Soudní rozhodnutí má být výsledkem soudního řízení, v němž soud postupuje v intencích procesních pravidel pro účastníky předvídatelným postupem. To znamená, že procesní kroky soudu by neměly účastníky překvapit, soud by měl při respektování zásad procesního práva a práva na spravedlivý proces vést řízení pro účastníky předvídatelným způsobem. Tento třetí pohled na předvídatelnost soudního rozhodování úzce souvisí s pojetím poučovací povinnosti soudu. V jednotlivých výše uvedených zemích je právní úprava

poučovací povinnosti soudu odlišná, resp. její obsah vykazuje určité rozdílnosti v míře aktivní role soudu ve sporném řízení. Z tohoto důvodu se práce soustředí právě na tuto oblast problematiky předvídatelnosti soudního rozhodování. Předvídatelnosti soudního postupu, včetně předvídatelnosti samotného rozhodnutí, je pak dosahováno prostřednictvím poučovací povinnosti soudu. V tomto ohledu sledují všechny právní úpravy poučovací povinnosti soudu stejný cíl, a to zabránit situaci, kdy soudní rozhodnutí bude pro účastníka řízení překvapivé, neboť nevěděl, že z pohledu soudu neunesl břemeno tvrzení nebo břemeno důkazní, nebo nepovažoval na rozdíl od soudu určité hledisko případu za podstatné či si je neuvědomil. Obsah této poučovací povinnosti je pak ovšem ve srovnávaných právních úpravách odlišný a to zejména mírou možného přesahu tohoto poučení do rámce hmotného práva. Zde k zásadě předvídatelnosti soudního rozhodování v souvislosti s plněním poučovací povinnosti přistupuje zásada rovnosti postavení účastníků řízení (tj. rovnosti zbraní) jako jeden z hlavních předpokladů spravedlivého procesu. Způsob chápání obsahu této zásady se v jednotlivých právních úpravách však liší.

Klíčová slova:

předvídatelnost, právní zásada, právní princip, zásada předvídatelnosti, zásada rovnosti, legitimní očekávání, právní jistota, srozumitelnost právní úpravy, závaznost judikatury, poučovací povinnost, břemeno tvrzení, břemeno důkazní, koncentrace řízení, odůvodnění soudního rozhodnutí

Abstract and keywords

The thesis focuses on the principle of foreseeability of judicial decisions in civil court proceedings, as one of the components of the right to a fair trial in the Czech Republic. The principle of foreseeability of judicial decisions has to be understood as a general term including several requirements on judicial process in civil court proceedings the purpose of which is to avoid surprising decisions which can be seen as one of possible forms of violation of the right to a fair trial. The right to a fair trial is an expression of qualitative standards pertaining to the process of judicial protection of violated and endangered rights and legally protected interests of individuals. It specifies thus in detail how judicial protection should be provided. The standard of foreseeability of judicial decisions is also considered to be a component of the right to a fair trial. The procedure of the court upon providing judicial protection and the court's subsequent decision, that is to say, the main product of the proceeding, may not be surprising for the parties, if there is some legitimate expectation on their part regarding a certain course of the proceeding or regarding a certain decision of the court in the particular case.

Foreseeable decision is a decision that follows from a foreseeable procedure of the court in which the court proceeds strictly according to procedure code using all of the special institutes such as the duty to instruct the participants concerning their procedural rights and duties. The second requirement is to respect the legitimate expectations of the parties regarding the application of law on their case. Participants have the right to expect that their case will be decided accordingly to a legal opinion expressed in a case already decided before the courts. This aspect of the foreseeability of judicial decisions then puts high demands on the ability of courts to deal with situations in which they decide a case differently from the existing case law and thus the decision may be surprising for the participants.

The foreseeability of a judicial decision can therefore be understood in several ways. First, a judicial decision must be a product of a foreseeable procedure of the court, whereas the parties must not be surprised by the court's decision with regards to the course of the procedure so far. Second, if the parties follow the current case law upon qualifying their case, the decision must not show aspects of arbitrary deviation from such established practice of the courts, on the contrary, the different decision of the court must be based upon relevant reasons and argumentation that must be explained to the parties in the statement of the reasons. And third, the foreseeability of judicial decisions presumes the existence of legislation showing up

such characteristics like understandability and definiteness which are general conditions of foreseeability of its application by courts.

In this thesis the author concentrates on these three aspects of the approach to the contents of the principle of foreseeability of judicial decisions with regards to the differences and similarities of the projection of the principle of foreseeability of judicial decisions in the Czech Republic, in Slovakia and in Germany. The choice of the aforementioned regulations is based, in the case of the first two regulations, on the common history of both the countries which formerly constituted one state, owing to which the legal orders of both the countries still contain similar elements. On the other hand, though, there has been development in the legal regulation since the splitting of the common state, so it would be appropriate to analyse whether the formerly unified regulation has been amended in the course of time and whether these amendments have put both the regulations further apart or the development in both the countries is similar. The German legal regulation shows up similarities with the aforementioned ones due to the fact that the Czechoslovak law was ranked among the same law culture as the German one, even though the latter has not gone through the phase of profound influence of the communist regime the repercussions of which still pose challenge to the Slovak and Czech legal order. Results of comparison of the regulations in these states, with regards to the level of application of the principle of foreseeability of judicial decisions in civil proceedings as a part of the right to a fair trial, can then be used upon drawing conclusions regarding the fulfilment of demands on the quality of the provision of judicial protection in the particular states.

Talking about foreseeability of judicial decisions based on legitimate expectations of the parties who expect a similar decision in their case in comparison with some analogue case which was judicially decided earlier, we find this principle, to a certain degree, present within all the aforementioned countries. It follows both from the general principle of legal certainty and generally from the principle of equality. These principles are constitutional principles in all the aforementioned states. Judicial practice of courts, however, is not generally and absolutely binding in any of these countries and can change in the course of time; moreover, courts may deviate from the constant judicial practice with regards to circumstances of a case. Then it follows from the approach to the right to a fair trial, though, that there is a duty of the court to deal with the deviation by means of argumentation in the statement of reasons.

Foreseeability of application of the law is conditioned by clarity and definiteness of the particular regulation. Therefore, if the regulation is unclear or unintelligible, it must not be at the expense of addressee of prescripts, that means, vagueness and indefiniteness of a certain

prescript may not justify surprising decisions. This approach can be found in legislation of all the three countries and it also follows from the case law of the European Court of Human Rights to which these states underlie as signatories of the European Convention on Human Rights.

A judicial decision should be a result of judicial proceeding in the course of which the court has proceeded within the frame of procedural rules, in a way foreseeable for the parties. That means that procedural acts of the court should not surprise the parties, the court should arrange the proceeding in a way foreseeable for the parties while respecting the principles of procedural law and the right to a fair trial at the same time. This third view of foreseeability of judicial decisions is closely interconnected with the particular approach to the court's instruction duty. The regulation of the instruction duty is different in the aforementioned states, more precisely; its contents show up certain differences regarding the extent of active role of courts in contradictory proceedings.

In all of the discussed countries the principle of foreseeability of judicial decisions is considered to be one of the components of the right to a fair trial. The foreseeability of judicial procedure, including the decision itself, is achieved through the court's duty to instruct the parties. From this point of view all the regulations of the instruction duty follow the same goal, that is to say, avoiding the situation when a judicial decision would be surprising for a party that has not been informed of the fact that according to the court's opinion the party has failed in bearing the burden of allegation and the burden of proof, or the party, unlike the court, does not consider an aspect of the case to be substantial or is not aware of its existence. However, the content of this instruction duty is different within the compared regulations, first of all through the range of possible excess of such instruction into the frame of the substantive law. The principle of foreseeability of judicial decisions, and in its context the fulfilment of the instruction duty is accompanied here by the principle of equality of the parties (i.e. equality of arms) as one of the fundamental components of the right to a fair trial. The way of understanding the content of this principle is also different in the particular regulations.

Keywords:

foreseeability, legal principle, principle of foreseeability, principle of equality, legitimate expectation, legal certainty, clarity of legal acts, binding case law, duty to inform, the burden of allegation, the burden of proof, concentration of proceedings, statement of reasons